

**INSTITUTUL DE CERCETĂRI JURIDICE ȘI POLITICE
AL ACADEMIEI DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI**

Cu titlu de manuscris

C.Z.U.: 32.001

COROPCEAN ION

**SERVICIUL MILITAR ÎN REPUBLICA MOLDOVA:
ABORDARE POLITICO-JURIDICĂ**

Specialitatea 561.01 -

teoria, metodologia și istoria politologiei; instituții și procese politice

Teză de doctor în științe politice

Conducător științific:

**Manolache Constantin, doctor
habilitat în științe politice,
conferențiar universitar**

Consultant științific:

**Juc Victor, doctor habilitat în
științe politice, profesor
cercetător**

Autorul:

Chișinău, 2017

© COROPCEAN Ion, 2017

CUPRINS

ADNOTARE (în română, engleză și rusă).....	4
LISTA ABREVIERILOR.....	7
INTRODUCERE.....	8
1. ASPECTE ISTORIOGRAFICE ȘI ABORDĂRI TEORETICO-METODOLOGICE ALE SERVICIULUI MILITAR ÎN REPUBLICA MOLDOVA	18
1.1. Instituționalizarea și dezvoltarea serviciului militar în Republica Moldova: studiu istoriografic și normativ	18
1.2. Repere teoretico-metodologice de cercetare a serviciului militar din Republica Moldova	43
1.3. Concluzii la capitolul 1	67
2. FUNDAMENTE CONCEPTUALE ȘI POLITICO-JURIDICE ALE SERVICIULUI MILITAR DIN REPUBLICA MOLDOVA	68
2.1. Cadrul conceptual de organizare și funcționare a serviciului militar în contextul de reformă a Forțelor Armate	68
2.2. Mecanismul organizatorico-juridic de conducere a serviciului militar	90
2.3. Concluzii la capitolul 2	112
3. REGLEMENTAREA POLITICO-JURIDICĂ A RELAȚIILOR DE SERVICIU MILITARE ÎN REPUBLICA MOLDOVA	113
3.1. Promovarea rolului serviciului militar în societate, instituirea și reglementarea relațiilor de serviciu militar	113
3.2. Încetarea relațiilor de serviciu militar și adaptarea militarilor trecuți în rezervă la viața civilă	132
3.3. Concluzii la capitolul 3.....	150
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	151
BIBLIOGRAFIE.....	154
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII.....	167
CV-ul AUTORULUI	168

ADNOTARE

Coropcean Ion. Serviciul militar în Republica Moldova: abordare politico-juridică. Teză de doctor în științe politice. Chișinău, 2017.

Structura tezei: introducere, trei capitole cu trei subcapitole fiecare, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 194 titluri, 150 pagini de text de bază. Rezultatele obținute au fost publicate în 25 lucrări științifice.

Cuvinte cheie: serviciu militar, securitate națională, securitate militară, organism militar, principii ale serviciului militar, relații de serviciu militar, instituționalizare, organizare, adaptare, funcționare, Forțele Armate, Armata Națională, Republica Moldova.

Domeniul de studiu: științe politice și studii de securitate.

Scopul și obiectivele tezei: Scopul constă în analiza politico-juridică a esenței, structurii, conținutului și contradicțiilor funcționalității serviciului militar al Republicii Moldova în vederea determinării modalităților de impact asupra securității naționale și identificării mecanismelor de modernizare în contextul proceselor de reformă a Forțelor Armate. Au fost stabilite obiectivele: a supune cercetării serviciul militar ca o componentă a politicii statului în organizarea cetățenilor și a societății în vederea asigurării suveranității, independenței, integrității teritoriale și securității naționale; a pune în lumină reperele conceptual-teoretice și cadrul politico-juridic de organizare și funcționalitate a serviciului militar al Republicii Moldova, fiind identificate principiile generale și particularitățile de instituționalizare, conducere și activitate; a cerceta în dinamică aspectele care țin de apariția și încetarea relațiilor de serviciu militar.

Problema științifică importantă soluționată în domeniul științelor politice și studiilor de securitate pentru teorie și practică ține de argumentarea indispensabilității serviciului militar în asigurarea securității și apărării naționale a Republicii Moldova, fapt care a contribuit esențial la demonstrarea necesității și a oportunității de modernizare internă și racordare la standardele contemporane. Au fost identificate potențialul și capacitățile în vederea modernizării serviciului militar al Republicii Moldova în contextul redimensionării arhitecturii de securitate regională.

Noutatea și originalitatea științifică se exprimă prin efectuarea pentru prima dată în Republica Moldova a analizei de pe poziții politologice a esenței și structurii serviciului militar, a dinamicii de reconfigurare ca element al politicii statului în organizarea cetățenilor și societății pentru apărarea intereselor naționale: este argumentată oportunitatea funcționalității serviciului militar ca proces de asigurare a securității și apărării naționale; sunt puse în lumină procesele de reglementare politico-juridică a relațiilor de serviciu militar; este analizat cadrul politico-juridic de instituționalizare și mecanismul organizatorico-juridic de conducere a serviciului militar, fiind reliefate instituțiile cu diferite atribuții de organizare și/sau de executare.

Semnificația teoretică a tezei rezidă în elaborarea cadrului conceptual-metodologic pentru cercetarea serviciului militar, cadru racordat la relațiile în schimbare și tendințele postneclasice de dezvoltare a științei; este aplicat instituționalismul în calitate de suport teoretic pentru studiul serviciului militar ca instituție în contextul în care a devenit actor important al serviciului public; este determinată deosebirea dintre serviciu de alternativă, serviciu militar activ și serviciu militar în rezervă, fiind reliefate importanța elementului protecției sociale a militarilor.

Valoarea aplicativă a lucrării rezidă în elaborarea unui studiu care contribuie la buna înțelegere a caracterului, obiectivelor, modului de organizare și funcționalitate a serviciului militar; completează elaborările științifice consacrate securității militare a statului, formulează unele recomandări științifico-practice referitoare la optimizarea sistemului serviciului militar, la desfășurarea construcției militare în Republica Moldova, la elaborarea politicii de apărare și securitate a statului, la promovarea relațiilor civil-militare în societate.

Implementarea rezultatelor științifice s-a produs prin: examinarea și aprobarea lor în cadrul Centrului de Cercetări Politice și Relații Internaționale și Seminarului Științific de Profil al ICJP al AȘM; au fost prezentate la 8 conferințe și publicate în 25 de lucrări științifice.

ANNOTATION

Coropcean Ion. Military service in the Republic of Moldova: political-legal approach. PhD thesis in political science. Chisinau, 2017.

Thesis structure: introduction, three chapters with three subchapters each, conclusions and recommendations, bibliography of 194 titles, 150 pages of basic text. The obtained results are published in 25 scientific papers.

Keywords: military service, national security, military security, military body, principles of military service, military service relationship, institutionalization, organization, adaptation, functioning, Armed Forces, the National Army, Republic of Moldova

Field of study: Political Science and Security Studies.

The purpose and objectives of the paper: The goal is to make an analysis of political and legal essence, structure, content and contradictions, in the context of the functionality of Moldovan military service, aiming to determine the impact on national security and identification of modernization mechanisms, related to the Armed Forces reform processes. The following objectives have been established: to make a research of military service as part of the state policy in organizing citizens and the whole society to guarantee the sovereignty, independence, territorial integrity and national security; to highlight the conceptual-theoretical and the political-legal aspects of organization and functionality of military service of the Republic of Moldova, being identified the general principles and peculiarities of institutionalization, leadership and activity; to investigate the dynamics of those aspects related to occurrence and ending of military service.

The important scientific problem solved in the field of political science and security studies is connected to the importance of military service to guarantee the national security and defense of the Republic of Moldova, which has proved the need and opportunity for internal modernization and adjustment to the contemporary standards, thus, being identified the potential and capabilities necessary in the process of modernizing the military service in the context of regional security architecture redesign.

The theoretical significance of the thesis lies in developing the conceptual and methodological framework to study the military service, considering the continuous change of relationships and post - nonclassical trends of science development. There is applied the institutionalism as theoretical support for the study of military service as an institution, becoming as well an important actor of the civil service; there is emphasized the difference between the alternative service, active military service and retired military service, highlighting the importance of social protection of militaries.

The applied value of the paper lies in making a study, that would lead to a better understanding of nature, objectives, organization and capabilities of military service; improves the scientific researches on military security of the state, presents some scientific-practical recommendations on how to optimize the military service system, pursue the construction of military body in Moldova, elaborate the defense and security policy of the state, promote the civil-military relations within society.

Scientific novelty resides in performing, for the first time in the Republic of Moldova, of an analysis on quintessence and structure of the military service from the politological perspective, the reconfiguration dynamics as an intrinsic part of the state policy, aiming to citizens' and society's way of organization to defend the national interests: it is argued the functionality of the military service as a process to guarantee the national security and defense; it is highlighted the political and legal regulations on the military service relationships; it is analyzed the political and legal context of institutionalization process and the organizational-legal mechanism of military service governance, giving some examples of institutions with diverse responsibilities of organizing and / or implementation.

Implementation of scientific results was made via: examination and approval by both the Centre for Political Research and International Relations and Specialized Scientific Seminar of ICJP of the ASM; the results were presented at 8 conferences and published in the 25 scientific papers.

АННОТАЦИЯ

Коропчан Ион. Военная служба в Республике Молдова: политико-правовой подход. Диссертация на соискание учёной степени доктора политических наук, Кишинёв, 2017.

Структура диссертации: работа состоит из введения, трёх глав, общих выводов и рекомендаций, библиографии из 194 наименований, 150 страниц основного текста. Полученные результаты опубликованы в 25 научных работах.

Ключевые слова: военная служба, национальная безопасность, военная безопасность, Вооруженные Силы, Национальная Армия, военная организация, принципы военной службы, организация, функционирование, адаптация, институционализация, военно-служебные отношения, Республика Молдова

Область исследования: политические науки и исследования в области безопасности.

Цель и задачи работы. Цель работы состоит в проведении политико-правового анализа сущности, структуры, содержания и противоречий функционирования военной службы Республики Молдовы для определения её влияния на национальную безопасность и разработку механизмов её модернизации в контексте реформы Вооружённых Сил. Были поставлены следующие задачи: исследовать военную службу как составную часть политики государства в организации граждан и общества для обеспечения суверенитета, независимости, территориальной целостности и национальной безопасности; разработать концептуально-теоретические и политико-правовые основы организации и функционирования военной службы Республики Молдова; изучить в динамике проблемы возникновения и прекращения военно-служебных отношений.

Важная научная проблема, разрешённая в работе, для теории и практики состоит в аргументации необходимости военной службы для обеспечения национальной безопасности и обороноспособности Республики Молдова. В этой связи, была доказана важность внутренней модернизации в соответствии с современными требованиями, а также был определён потенциал в процессе модернизации воинской службы в Республике Молдова в контексте трансформации архитектуры региональной безопасности.

Научная новизна и оригинальность заключаются в проведении впервые в Республике Молдова политологически-правового исследования сущности и структуры военной службы, динамики её трансформации как элемента политики государства в организации граждан и общества для обеспечения национальных интересов.

Теоретическая значимость работы состоит в разработке концептуально – методологических рамок для исследования военной службы в соответствии с постнеклассическими тенденциями в развитии науки; используется теория институционализма в качестве теоретической основы для исследования военной службы как института публичной службы; определяются различия между разными типами военной службы.

Практическая значимость работы состоит в выработке рекомендаций по научно-практической оптимизации системы военной службы, военному строительству в Республике Молдова, выработке политики безопасности и обороны государства, с целью оказания содействия в развитии военно-гражданских отношений в обществе. Работа создаст предпосылки для научного обоснования стратегии и тактики организации военной службы на современном этапе.

Внедрение научных результатов: работа подготовлена в Центре Политических Исследований и Международных Отношений Института Правовых и Политических Исследований АНМ, её результаты были представлены на Научном Профильном Семинаре Института Юридических и Политических Исследований АНМ, на 8 научных конференциях и в 25 научных трудах. Они могут быть использованы государственными структурами и ВУЗами, заинтересованными в изучении военной службы.

LISTA ABREVIERILOR

IPAP – Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului
PARP – Procesul de Revizuire și Planificare a Parteneriatului
NATO – Organizația Tratatului Atlanticului de Nord
PpP – Parteneriat pentru Pace
ONU – Organizația Națiunilor Unite
UE – Uniunea Europeană
OSCE – Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
SUA – Statele Unite ale Americii
FA – Forțele Armate
AN – Armata Națională
OMP – Operațiuni Internaționale de Menținere a Păcii
CSI – Comunitatea Statelor Independente
URSS – Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste
ONG – Organizații Neguvernamentale
HP – Hotărârea Parlamentului
HG – Hotărârea Guvernului
ICJP – Institutul de Cercetări Juridice și Politice
AȘM – Academia de Științe a Moldovei
RSS Moldovenească – Republica Sovietică Socialistă Moldovenească

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța problemei abordate. După proclamarea independenței în 1991, Republica Moldova a înregistrat unele rezultate în edificarea statului de drept și realizarea unor transformări multidimensionale, dar, în același timp, continuă să se confrunte cu un spectru extins de probleme, printre care o deosebită importanță revine asigurării apărării și securității naționale. Actualmente, țările vecine ale Republicii Moldova nu constituie pericolul unei agresiuni deschise. Totodată, se schimbă arhitectura securității europene ca rezultat al războiului hibrid din Ucraina, războiului din Siria, riscurilor și amenințărilor atentatelor teroriste, migrației masive. În același timp, Republica Moldova se confruntă cu probleme interne care îi afectează securitatea, una dintre care constă în regimul separatist din raioanele de est și staționarea ilegală a trupelor militare ale Federației Ruse pe acest teritoriu, fără acordul autorităților constituționale. În plus, regiunea transnistreană dispune de forțe paramilitare substanțiale, reminiscențe ale fostelor trupe sovietice. Forțele unite de menținerea păcii ale Republicii Moldova, Federației Ruse, Ucrainei și raioanelor de est ale Republicii Moldova, împreună cu Misiunea Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa în Moldova, au stabilizat relativ situația în aceste raioane, însă soluționarea politică a conflictului a intrat în impas. Vom sublinia că serviciul militar ca instituție s-a aflat la originea apărării independenței, suveranității și integrității teritoriale a statului Republica Moldova, iar actualmente reprezintă garanția soluționării pașnice a conflictului transnistrean. În această ordine de idei, actualitatea cercetării politico-juridice a serviciului militar este dictată de obiectivele de securitate pe termen apropiat de obținere a suveranității depline asupra întregului teritoriu al Republicii Moldova prin soluționarea pașnică a problemei transnistrene și retragerii complete a trupelor ruse împreună cu depozitele mari de utilaj și muniții dislocate în regiune. Pe termen mai lung, în contextul politicii proclamate de neutralitate, Republica Moldova tinde spre menținerea și spre dezvoltarea unor relații bune în domeniul securității și apărării cu vecinii săi, nu numai din proximitatea imediată, dar și cea medie. Totodată, Guvernul Republicii Moldova și-a exprimat clar intenția de a reforma prin modernizare Forțele Armate după modelul european și euroatlantic, de a extinde cooperarea în cadrul Parteneriatului pentru Pace și a consolida relațiile cu organismele de securitate europene și transatlantice.

În prezent, Republica Moldova nu a elaborat o strategie coerentă de asigurare a securității naționale în ansamblu, un document de politici care să înregimenteze mai multe sfere: politică, economică, militară, ecologică, informațională, societală. În acest context, una dintre problemele majore pentru stat și societate ține de necesitatea de a reexamina atât Strategia securității naționale din 15 iulie 2011, cât și sistemul de apărare și securitate națională în ansamblu. Aceasta este important, deoarece stabilitatea economică și prosperarea socială a unui stat sunt direct dependente de climatul general de securitate, de calitatea și eficiența sistemului de asigurare a securității și

apărării naționale. Proiectul Strategiei securității naționale, aprobat de către Consiliul Suprem de Securitate la 21 iunie 2016, a generat discuții și aprecieri, deseori controversate, cert fiind că elaborarea unui document care să includă toate sectoarele de securitate și apărare se dovedește a fi dificil de realizat.

În scopul implementării cu succes a obiectivelor strategice de integrare europeană pe care le urmărește Republica Moldova, este iminentă necesitatea edificării suportului științific adecvat pentru modernizarea sectorului de apărare și securitate națională, cu referință în mod prioritar la serviciul militar ca factor de bază pentru participarea la mecanismele de securitate internațională. În cadrul angajamentelor asumate pe plan internațional (IPAP, PARP, ONU, UE), Republica Moldova și-a anunțat intenția de a dezvolta capacități de participare la misiuni și operațiuni internaționale de gestionare a crizelor (de stabilizare, menținere a păcii, umanitare), acțiuni care nu contravin neutralității permanente legiferate constituțional.

Binomul armată-societate se dovedește a fi important în menținerea și promovarea stabilității și securității naționale. Armata exercită influență asupra societății, iar societatea civilă exercită control indirect asupra organismului militar, control care garantează păstrarea de către Armată a rolului constituțional în asigurarea securității și apărării naționale. În acest sens, serviciului militar îi revine o sarcină de prim ordin privind educația patriotică și morală, care reprezintă piatra de temelie a formării personalității omului. Fiind destinat să asigure suveranitatea și integritatea teritorială a țării, serviciul militar constituie unul din cele mai importante mecanisme ale apărării și securității statului. În 26 de ani de independență, serviciul militar a căpătat conținut și trăsături noi: profesionalizare, creștere a semnificației sănătății fizice și psihice a contingentului încorporat, a perseverenței și pregătirii volitive. Militarii îndeplinesc nu numai obligațiunile constituționale în interiorul țării, dar participă și la activitățile desfășurate în cadrul Programului „Parteneriat pentru Pace” Republica Moldova-NATO. Actualmente, serviciul militar trece o perioadă de transformări calitative și cantitative.

În condițiile identificării conținutului reformelor o deosebită actualitate capătă abordarea politologică a serviciului militar, reliefată în contextul oportunității asigurării securității naționale a statului, societății și persoanei. Această abordare generează problema cercetării politico-juridice complexe a serviciului militar care la etapa actuală a dezvoltării societății este una importantă și arzătoare. Aspectele privind politica construcției militare, reevaluarea împuternicirilor autorităților puterii de stat și ale conducerii militare ce țin de dirijarea serviciului militar pot fi soluționate numai ținând cont de rolul evident al analizei politologice.

Incontestabilă este ideea că apărarea Patriei reprezintă datoria și obligația constituțională a fiecărui cetățean al Republicii Moldova care se realizează printr-un complex de mijloace normative, inclusiv prin instituirea serviciului militar. Constituind o variantă distinctă a serviciului

public, serviciul militar este un institut de drept. Problema interacțiunii statului și cetățenilor prin prisma îndeplinirii serviciului militar este actuală în contextul edificării în Republica Moldova a statului de drept aliniat la valorile europene, formării societății contemporane și al diversificării riscurilor la adresa securității. Prin intermediul îndeplinirii serviciului militar, militarilor le revine sarcina importantă de a asigura securitatea militară a statului și cetățenilor săi, astfel oferindu-se posibilitate societății să participe la edificarea statului democratic, fondat pe normele libertății și drepturilor general acceptate. În circumstanțele când în societate s-a creat o situație care solicită imperios elaborarea fundamentelor teoretico-metodologice și reperelor practice ale modernizării serviciului militar prin prisma necesităților de securitate națională, cercetarea acestor oportunități se distinge prin actualitate și importanță deosebită, conceptual-teoretică și aplicativă. Serviciul militar are misiunea să asigure funcționalitatea Forțelor Armate, mai ales în contextul schimbărilor cardinale în arhitectura securității europene și regionale prin desfășurarea unui război hibrid în Ucraina, războiului din Siria și revendicărilor islamiștilor, migrației masive din lumea orientală spre Europa și în noul context al colaborării Republicii Moldova cu Organizația Atlanticului de Nord și Uniunea Europeană. Aceste și alte transformări reclamă stringent adoptarea unor programe de reformă a Forțelor Armate pentru a face față noilor împrejurări. Însă există incertitudinea procesului de reformă a Armatei Naționale, în lipsa clarității în cadrul Ministerului Apărării asupra rezultatului Analizei Strategice a Apărării și elaborării Strategiei militare naționale. Aceste documente trebuie să fie o platformă pentru a elabora Planul privind construcția și dezvoltarea Armatei, prevăzut în Legea cu privire la apărarea națională, lipsa acestora la etapa actuală nu putem avea o viziune clară asupra modelului Forțelor Armate, modalității construcției militare și de alocare a surselor financiare.

Considerăm că politicile în domeniul militar trebuie să fie schimbate pentru a putea trece de la stagnarea sau dezvoltarea haotică a armatei să trecem la o armată integrată corespunzător în interesele naționale. Procesul complex de reformare a Armatei Naționale necesită dezvoltarea și perfecționarea continuă a bazei normative în sectorul apărării și securității, inclusiv a instituției serviciului militar, accentuându-se semnificația asigurării multilaterale a drepturilor, libertăților și protecției sociale ale militarilor și membrilor familiilor lor. În acest context de supoziții, analiza și dezvoltarea valorii sociale a serviciului militar și regăsirea acestui aspect în legislație, va asigura fortificarea imaginii pozitive a serviciului militar în societate.

Așadar, actualitatea și importanța problemelor abordate sunt determinate de necesitatea de a supune investigațiilor științifice problematica serviciului militar în Republica Moldova ca element consolidant al securității militare a statului. Relevanța științifică a investigațiilor este amplificată de imprimarea valorii serviciului militar, care devine actuală în reforma și modernizarea Armatei. Actualmente, nu avem o analiză politologică și juridică a serviciului militar, deși aceasta a devenit

o cerință imperativă a timpului. Analiza politologică a serviciului militar ne permite să identificăm locul și rolul în asigurarea securității și apărării naționale. Investigațiile reglementărilor juridice ale serviciului militar permit de a urmări constituirea și dezvoltarea relațiilor de serviciu militar, în proces se asigură îndeplinirea obligațiilor de serviciu, sunt determinate atribuțiile militarilor și definite competențele structurilor în cadrul cărora își exercită serviciul. Semnificația științifico-practică a investigațiilor realizate este determinată de actualitatea concluziilor și recomandărilor pentru reforma Armatei Naționale, având ca bază principiile europene de organizare și funcționare a serviciului militar, perfecționarea continuă a acestuia urmează să se regăsească printre prioritățile Ministerului Apărării.

Descrierea situației în domeniul de cercetare a serviciului militar sub aspect politico-juridic și identificarea problemelor supuse investigațiilor. Analiza literaturii științifice denotă că cercetătorii de peste hotare au acumulat un bogat potențial de idei și abordări, în baza cărora s-a produs elaborarea conceptual-teoretică a problemelor ce vizează funcționalitatea și dezvoltarea serviciului militar al statului, fiind publicate diferite lucrări științifice, inclusiv militaro-științific, care tratează sub variate aspecte problema în cauză. În continuare vom prezenta lapidar unele dintre elaborările științifice la tema investigată.

Astfel, în lista autorilor occidentali care au analizat evoluția serviciului militar în ansamblu se includ B. Boene [1] și V. Porteret [2], care argumentează transformarea serviciului militar de la unul de masă la unul profesionist. Școala științifică rusă cu privire la securitate și arta militară a avut impact relevant asupra calității cercetărilor din domeniu, printre autorii de vază înscriindu-se O. Alexeenko [3], A. Semakin [4] și A. Kudașkin [5] și alții.

Pentru cercetarea realizată se impun ca relevante elaborările efectuate de către specialiști din România, printre care pot fi menționați P. Duțu [6], C. Moștoflei [7], A. Sarcinschi [8], M. Ionescu [9], L. Grigore [10], care analizează problema serviciului militar în cadrul reformei Forțelor Armate ale României ca membru al structurilor euroatlantice. Este de notat că la momentul de față în lucrările științifice predomină abordările pur militare, problematica serviciului militar ca factor de asigurare a securității naționale rămânând mai puțin cercetată din punct de vedere politologic.

În Republica Moldova teze de doctorat cu tematică militară au fost susținute de V. Gaiciuc [11] și V. Pleșca [12], iar de doctor habilitat - de C. Manolache [13], care s-au referit tangențial și la serviciul militar, însă această problematică abia urmează să fie adusă pe tapetul cercetărilor, ceea ce ne propunem să realizăm în studiul de față.

Principalele probleme supuse investigațiilor științifice înaintate cu titlul de ipoteze sunt:

- serviciul militar în Republica Moldova are proveniență constituțională și este organizat pentru apărarea independenței, suveranității și integrității teritoriale, reprezentând structural-funcțional un element definitor al securității militare ca parte componentă a securității naționale;

- serviciul militar este organizat instituțional în baza unor principii care îl caracterizează ca pe un tip de serviciu public și în calitate de formă specială de exercitare a serviciului public, reflectă cele mai importante laturi ale activității cetățenilor și ale organizațiilor în care este prevăzut;
- serviciul militar se află în slujba societății prin reglementarea politico-juridică a relațiilor de serviciu militar, iar procesul de modernizare a Forțelor Armate în conformitate cu standardele europene poate fi realizat cu succes atunci când este fondat pe principii avansate de organizare și funcționalitate;
- după exercitarea serviciului militar persoanele sunt trecute în rezerva Forțelor Armate, procesul de adaptare multidimensională a lor la viața civilă nu se află în atenția autorităților, lăsând în mare parte acești cetățeni în voia sorții și întâmplării, afectând imaginea serviciului militar în societate.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul urmărit constă în analiza politico-juridică a esenței, structurii, conținutului și contradicțiilor funcționalității serviciului militar al Republicii Moldova pentru a determina modalitățile de impact asupra securității naționale și identifica mecanisme de modernizare în contextul proceselor de reformă a Forțelor Armate.

Pentru atingerea scopului trasat, au fost stabilite următoarele obiective:

- a supune investigațiilor serviciul militar ca parte componentă a politicii statului în organizarea cetățenilor și a societății în vederea asigurării suveranității, independenței, integrității teritoriale și securității naționale a Republicii Moldova;
- a pune în lumină reperele conceptual-teoretice și a reliefa cadrul politico-juridic de organizare și funcționalitate a serviciului militar al Republicii Moldova, fiind identificate principiile generale și particularitățile de instituționalizare, conducere și activitate;
- a cerceta în dinamică aspectele care vizează apariția și încetarea relațiilor de serviciu militar, stabilite între militari, pe de o parte, militari și organizațiile care prevăd statutar raporturi de acest tip, pe de alta;
- a nuanța relațiile de interdependență dintre militari, pe de o parte, stat și societate, pe de alta, în special prin identificarea unor soluții fezabile ce țin de problema trecerii militarilor în rezervă și adaptarea lor și a familiilor acestora la viața civilă.

Metodologia cercetării științifice. Investigațiile la tema studiului au fost efectuate în baza unui instrumentar metodologic alcătuit atât din abordări, metode și principii de cercetare general-științifice, cât și cu aplicare particulară în funcție de specificul domeniului de explorare. Acestea sunt abordările (politologică și sistemică), metodele general-științifice (sistemică, istoriografică, instituțională, structural-funcțională, comparativă, analiza și sinteza, inducția și deducția) și cele particular-științifice (politologico-descriptivă, sociologico-militară, militar-strategică, studiul de caz, analiza evenimentelor, istorico-militară, analiza conținutului documentelor și pedagogico-militară), precum și principiile (interdisciplinarității și istorismului).

Aplicarea setului de instrumente metodologice a urmărit tentativa elaborării unui studiu pluridimensional și complex al interconexiunii subiectelor „serviciu militar – securitate/apărare națională”. Dat fiind faptul că determinarea cadrului conceptual al securității este, cu predilecție, un obiectiv de percepție, s-a impus necesitatea abordării problemelor serviciului militar ca pe o totalitate integră, ca pe un sistem cu legături specifice între diferite elemente care îl alcătuiesc, folosind în măsura posibilităților metoda sistemică. Altă metodă, structural-funcțională, a facilitat cercetarea serviciului militar ca proces de asigurare a securității naționale. Metoda istorică a permis cercetarea politicii de constituire a serviciului militar în Republica Moldova prin prisma devenirii Armatei Naționale și instituționalizării sistemului național de securitate. Metoda sociologico-militară vine să confirme că orice cercetare trebuie să se bazeze pe anumite sondaje, iar metoda pedagogico-militară a fost folosită nu numai în procesul de elaborare teoretică a lucrării, ci și în activitatea practică, prin educația în spiritul patriotismului, demnității, libertății și sacrificiului. Pentru a atinge scopul propus al investigațiilor, am apelat la abstracția științifică, la analiză și sinteză, inducție și deducție, au fost generalizate multiple date statistice, documente militare de specialitate, acte normative, evenimente, experiența internațională, ordine care au permis de a efectua analiza serviciului militar prin reliefarea specificului Republicii Moldova.

Problema științifică importantă soluționată în domeniul științelor politice și studiilor de securitate pentru teorie și practică ține de argumentarea indispensabilității serviciului militar în asigurarea securității și apărării naționale a Republicii Moldova, fapt care a contribuit esențial la demonstrarea necesității și a oportunității de modernizare internă și racordare la standardele contemporane. Au fost identificate potențialul și capacitățile pentru modernizarea serviciului militar în contextul redimensionării arhitecturii de securitate regională.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute se exprimă prin efectuarea pentru prima dată în Republica Moldova a cercetărilor de pe poziții politologice a esenței și structurii serviciului militar, a dinamicii de reconfigurare ca element al politicii statului în organizarea cetățenilor și societății pentru apărarea intereselor naționale. În particular, noutatea științifică rezidă în:

- este argumentată științific oportunitatea funcționării serviciului militar ca proces de asigurare a securității și apărării naționale, fiind identificate și clasificate sursele de activitate, contradicțiile și tendințele de dezvoltare a acestei instituții;
- sunt puse în lumină procesele de reglementare politico-juridică a relațiilor de serviciu militar în Republica Moldova, apariția și modificarea lor, fiind identificat rolul acestora în consolidarea organismului militar al statului;
- sunt elucidate cadrul politico-juridic de instituționalizare și mecanismul organizatorico-juridic de conducere a serviciului militar, acțiuni desfășurate la nivel de instituții, cu diferite atribuții de organizare și/sau de executare.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării constă în elaborarea cu titlul de pionierat a unei cercetări științifice interdisciplinare a serviciului militar în Republica Moldova prin abordarea politico-juridică, iar sub aspectul practic investigațiile științifice soldându-se cu perfectarea și prezentarea unui studiu amplu și complex, în măsură să contribuie la elucidarea semnificației serviciului militar. În particular, semnificația teoretică a investigațiilor constă în:

- este elaborat cadrul conceptual-metodologic pentru efectuarea cercetărilor serviciului militar, racordat la relațiile în schimbare și tendințele postneclasice de dezvoltare a științei, fiind propusă o construcție relevantă de investigație a serviciului militar, rezultatele obținute constituind o bază metodologică pentru cercetarea acestui fenomen social-politic, și anume serviciul militar al statului;
- este aplicat instituționalismul în calitate de suport teoretic pentru cercetarea serviciului militar ca instituție în contextul în care a devenit un actor important al serviciului public prin calitatea de a apăra independența, suveranitatea și integritatea teritorială a statului;
- este determinată deosebirea dintre serviciul de alternativă, serviciul militar activ și serviciul militar în rezervă, fiind reliefate importanța elementului protecției sociale a militarilor ca factor de consolidare a imaginii în societate.

Valoarea aplicativă a lucrării rezidă în elaborarea unui studiu cu valențe fezabile, care se manifestă prin următoarele:

- contribuie la familiarizarea opiniei publice cu rolul și locul serviciului militar în asigurarea securității și apărării naționale, contribuind la mai bună înțelegere a caracterului, obiectivelor, modului de organizare și funcționalitate, evidențiind militarul ca purtător al principalelor răspunderii pentru apărare și securitate;
- completează setul redus de elaborări științifice/științifico-practice consacrate securității militare a statului, formulează unele recomandări științifico-practice referitoare la optimizarea sistemului serviciului militar, la desfășurarea construcției militare în Republica Moldova, la elaborarea politicii de apărare și securitate a statului, la promovarea relațiilor civil-militare în societate;
- asigură factorii de decizie din cadrul autorităților puterii de stat, experții din centrele analitice și cercetătorii științifici din instituțiile universitar-academice cu rezultate pentru fundamentarea și promovarea politicilor în domeniul serviciului militar, vine în suportul cadrelor din conducerea militaro-politică și militară să soluționeze științific argumentat sarcini practice vizând asigurarea capacității de apărare în condițiile de transformare a societății și redimensionare a arhitecturii de securitate regională;
- sunt create premisele indispensabile pentru fundamentarea științifică a strategiei și tacticii de organizare a serviciului militar la etapa actuală de modernizare a sistemului național de securitate și apărare.

Rezultatele obținute pot fi folosite la elaborarea cadrului normativ în domeniul militar, la predarea cursurilor speciale de politologie (politologie militară) în sistemul de învățământ militar și universitar, la desfășurarea pregătirii social-umanitare și juridice a militarilor, la elaborarea unor manuale și a altor suporturi metodico-didactice.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele cercetărilor științifice exprimate prin recomandări și concluzii au fost implementate în următoarele documente de politici și acte normative: Concepția reformei militare, aprobată prin Hotărârea Parlamentului nr. 1315 din 26 octombrie 2002; Legea cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei nr.1245 din 18 iulie 2002; Legea privind pregătirea de mobilizare și mobilizarea nr. 1192 din 04 iulie 2002; Legea cu privire la rezerva Forțelor Armate nr. 1244 din 18 februarie 2002; Legea cu privire la apărarea națională nr. 345 din 25 iulie 2003; Legea cu privire la statutul militarilor nr. 162 din 22 iulie 2005; Regulamentul cu privire la modul de îndeplinire a serviciului militar în Forțele Armate, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 941 din 17 august 2006; Concepția de restructurare și modernizare a Armatei Naționale în perspectiva anului 2014, aprobată prin decizia Consiliului Suprem de Securitate nr. 05/1-03-05 din 13 mai 2004. Am asigurat argumentarea și aprobarea modificării duratei serviciului militar în termen de la 18 luni la 12 luni, introducerea serviciului militar cu termen redus de 3 luni pentru absolvenții instituțiilor civile de învățământ superior, care anterior nu au satisfăcut serviciul militar și instruirea studenților în cadrul catedrelor militare din instituțiile de învățământ superior universitar de stat.

Vom releva participarea la pregătirea și operaționalizarea Armatei Naționale prin elaborarea și aprobarea prin Hotărârea Parlamentului nr. 679 din 23 noiembrie 2001 a Structurii generale a efectivului Armatei Naționale și a instituțiilor Ministerului Apărării. Am participat la formarea, pregătirea și operaționalizarea Marelui Stat-Major al Armatei Naționale după modelul occidental, prin elaborarea și aprobarea Regulamentului Marelui Stat Major al Armatei Naționale, pus în aplicare prin ordinul Ministrului Apărării nr.335 din 12 decembrie 2008. Am luat parte la pregătirea cadrelor de ofițeri ai Armatei Naționale și pregătirea de luptă a armatei prin elaborarea și aprobarea unor documente, precum: Regulamentul activității de stat major al Forțelor Armate ale Republicii Moldova în operații (acțiuni) de luptă, Regulamentul pregătirii operative (operativ-tactice) în Armata Națională, Regulamentul serviciului în garnizoană și de gardă, Regulamentul serviciului interior, Regulamentul instrucției de front, Regulamentele de luptă a genurilor de arme în Armata Națională, Regulamentul disciplinei militare.

Am realizat, de asemenea, o activitate de investigație științifică la temă în cadrul Centrului de Informare și Documentare privind NATO în Moldova, la Asociația George C. Marshall din Republica Moldova și Centrul de Studii Strategice de Apărarea și Securitate al Academiei Militare a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”.

Aprobarea rezultatelor. Lucrarea este elaborată în Centrul Cercetări Politice și Relații Internaționale al Institutului de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei. Rezultatele obținute au fost examinate și susținute în ședințele Centrului menționat și Seminarului Științific de Profil din cadrul Institutului, ele au fost prezentate, discutate și aprobate la opt foruri științifice naționale și internaționale: Conferința științifică cu participare internațională „NATO - o alianță a valorilor și solidarității”, 02 octombrie 2007; Masa rotundă cu participare internațională „Challenges to Peacekeeping and Stability Operations in the 21st Century”, 15 ianuarie 2008; Masa rotundă „Perspectivele parteneriatului cu NATO în condiții de neutralitate/non-aliniere”, 01 octombrie 2012; Seminarul IV Școala CID NATO „Regimul armelor în Republica Moldova”, 11 aprilie 2013; Conferința științifico-practică cu participare internațională „Republica Moldova în condițiile noii arhitecturi de securitate regională”, 30 mai 2014; Masa rotundă „Rolul dreptului de poliție al statului într-o societate democratică”, 24 ianuarie 2015; Conferința științifică internațională „Republica Moldova în contextul noii arhitecturi de securitate regională”, 15 mai 2015; Conferința științifică internațională „Inegalități sociale în Republica Moldova. Constituirea clasei de mijloc”, 23 februarie 2017.

Cercetările efectuate se includ în cadrul direcțiilor prioritare de dezvoltare a științei în Republica Moldova – Direcția strategică Patrimoniul cultural și dezvoltarea societății.

Sumarul capitolelor tezei. Lucrarea include Introducere, trei capitole divizate fiecare în trei subcapitole, concluzii generale și recomandări, finalizând cu Bibliografie.

Introducerea înglobează toate subdiviziunile: actualitatea și importanța problemei abordate, descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor supuse cercetării, scopul și obiectivele trasate, problema științifică importantă soluționată, noutatea științifică a rezultatelor obținute, importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării, aprobarea rezultatelor și sumarul capitolelor tezei.

Capitolul întâi include regulamentar studiul istoriografic și reperele teoretico-metodologice și politico-juridice de cercetare a problemelor abordate. În primul subcapitol sunt elucidate cele mai relevante elaborări științifice la tema investigată, perfectate de către cercetători științifici, experți și analiști din străinătate și autohtoni. Este efectuat studiul istoriografic al instituționalizării, al actelor normative adoptate în acest scop și evoluției serviciului militar în Republica Moldova. Al doilea subcapitol pune în lumină reperele teoretico-metodologice de cercetare a serviciului militar prin prisma noțiunilor și categoriilor de referință: profesia de militar, profesionalizarea armatei, serviciul militar, securitate, principiile serviciului militar, apărare. Principiile serviciului militar sunt reflectate prin aspecte ce se referă la organizarea și funcționalitatea nu în exclusivitate a serviciului militar ca o activitate specifică a cetățenilor, ci și a organizațiilor, unde este prevăzută îndeplinirea serviciului militar, care reprezintă un sistem de instituții de stat abilitate cu sarcini în

sectorul apărării și securității. Ultimul subcapitol înglobează unele concluzii preliminare la tema aspectelor abordate.

Capitolul al doilea, o continuare logică a primului, este rezervat cercetării fundamentelor conceptuale și politico-juridice ale serviciului militar, abordate în evoluție istorică și în aspectul contemporaneității, fiind argumentată oportunitatea reformei Forțelor Armate ale Republicii Moldova și supusă analizei baza juridică din sfera apărării și securității. Primul subcapitol include reliefarea cadrului conceptual de organizare și funcționare a serviciului militar, alcătuit dintr-un pachet extins de concepții și acte normative, inclusiv se efectuează analiza detaliată a pachetului de drepturi și libertăți ale militarului. Subcapitolul al doilea este consacrat analizei mecanismului organizatorico-instituțional de conducere a serviciului militar, exercitat prin prisma principiilor sale specifice. În același context se cercetează influența serviciului militar asupra organismului militar al statului. În final, subcapitolul al treilea totalizează preliminar investigațiile.

Al treilea capitol pune în lumină procesele de reglementare politico-juridică a relațiilor de serviciu militar în Republica Moldova. Primul subcapitol înglobează elucidarea rolului serviciului militar în societate, aspectelor juridice de apariție și evoluție a relațiilor de serviciu, efectuându-se analiza conexiunii „armată-societate” ca fiind unul dintre factorii de bază a stabilității naționale. Al doilea subcapitol reflectă aspectele juridice ce țin de încetarea relațiilor de serviciu militar, specificul trecerii militarilor în rezervă serviciului militar, precum și adaptarea militarilor trecuți în rezervă la viața civilă. Este de notat, în același context, analiza desfășurată a cadrului normativ, care determină modalitatea de aflare a militarilor în rezervă. Ultimul subcapitol este rezervat unor totalizări problemele ce vizează relațiile militare de serviciu, fiind specificată importanța instituției serviciului militar în societate.

Concluziile generale încheie investigațiile științifice, imprimându-le caracter finalizat pentru moment, iar recomandările sunt fezabile, concrete și cu șanse de perspectivă.

1. ASPECTE ISTORIOGRAFICE ȘI ABORDĂRI TEORETICO-METODOLOGICE ALE SERVICIULUI MILITAR ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Capitolul conține suportul istoriografic și teoretico-metodologic necesar pentru valorificarea științifică a problemelor abordate în lucrare. Obiectul de cercetare a primului subcapitol cuprinde unele elaborări științifice definitorii la temă și întreprinde o radiografie a situației în domeniul cercetării cadrului analitic al serviciului militar, inclusiv în Republica Moldova. Cel de-al doilea subcapitol este consacrat fundamentării bazei teoretico-metodologice aplicate pentru investigația științifică a serviciului militar, sunt trasate obiectivele propuse, ipotezele înaintate și direcțiile de valorificarea lor.

1.1. Instituționalizarea și dezvoltarea serviciului militar în Republica Moldova: studiu istoriografic și normativ

Necesitatea studiului istoriografic este determinată de raționamente conceptual-teoretice, adică de a evalua serviciul militar în ansamblu, înregimentând locul care îi revine în procesul de asigurare a securității și apărării naționale, modul de organizare și exercitare, rolul în consolidarea societății și valențele conceptual-aplicative, dat fiind că societatea se află în mereu transformare, iar serviciul militar urmează să fie dezvoltat astfel încât să răspundă intereselor de securitate a societății, mai ales în contextul reconfigurărilor care se produc.

Instituționalizarea serviciului militar în Republica Moldova a fost o necesitate obiectivă și parte a proceselor politice de asigurare a suveranității și independenței. În procesul de organizare s-a ținut cont atât de locul și rolul în asigurarea securității naționale, cât și de etapa la care se afla serviciul militar în Europa în perioada anilor '90. Fiind indispensabil legat de apărarea națională, serviciul militar a fost mereu adaptat la contextele strategice, iar schimbările din cadrul mediului de securitate provocate de implozia Uniunii Sovietice și sfârșitul războiului rece, proliferarea crizelor zonale au determinat caracterul depășit al principiilor de organizare și funcționalitate a serviciului militar, noile condiții de angajare a forțelor armate în operațiunile militare solicitând inevitabilă lor profesionalizare. Totodată, din cauza că a fost suspendat în mai multe țări, serviciul militar invocă nostalgia exprimată, spre exemplu în Franța, pe când în altele, cum ar fi în Elveția, acesta asigură interacțiunea, într-o formă reală, a diversității sociale. Este de notat că împrejurările istorice au impus Republicii Moldova propria cale de instituționalizare și, respectiv, de dezvoltare a serviciului militar.

I. Coropcean și C. Manolache afirmă în articolul „Transformările social-politice sub aspectul consecințelor militare: Abordare teoretico-metodologică” că experiența practică a statelor care și-au definitivat schimbările transformaționale de tranziție ne convinge că acest tip de reforme social-economice și politice necesită o garanție eficientă, altfel spus, solicită un număr maxim de condiții

obiective și subiective care să asigure realizarea scopurilor propuse. Asemenea condiții pot fi atât factori și fenomene interne, cât și de natură externă, una din condițiile esențiale ale transformării sociale fiind *asigurarea militară* a procesului perceput ca unitate organică a factorilor interni și celor externi: asigurarea imposibilității de a interveni armat, din afară, în procesul de realizare a schimbărilor și de elaborare a unui concept de organizare militară internă, adecvat caracterului reformelor. Apărarea externă și schimbările militare interne sunt interdependente și urmăresc, de fapt, același scop: garantarea siguranței procesului de transformare în interesul societății, statului și individului [14]. Menționăm că serviciului militar îi revine un loc deosebit ca parte componentă a asigurării militare a proceselor menționate. În acest context de supoziții, referindu-ne detaliat la tematica și conținutul mai multor elaborări științifice relevante, constatăm că prevalează lucrările care pun în lumină transformările produse după încheierea războiului rece în structura sistemului internațional, ale căror consecințe au determinat schimbarea caracterului serviciului militar: de la unul obligatoriu la unul profesionist, care se exercită nu în armată de masă, ci de profesie și cărei îi revin noi sarcini, precum lupta cu terorismul internațional și desfășurarea operațiunilor de menținere a păcii. O particularitate distinctă, deloc neglijabilă, a elaborărilor științifice reliefate rezidă în analiza comparativă a transformărilor care se produc în raport cu perioada precedentă, urmărindu-se validarea concluziilor referitor la locul, rolul și forma de organizare a serviciului militar, cu specificul statului pentru care este efectuată analiza. În unele țări, Republica Moldova, problema serviciului național, civil sau militar începe a fi discutată în societate [15, p 12].

Ideea utilizării în manieră autoritară a potențialului uman al unei țări pentru a completa numărul efectivelor unităților militare în funcție de necesități este una veche, dar, realmente, a fost organizată în Europa începând cu secolul al XVIII-lea. În decursul a două secole fundamentul de apărare a țărilor europene era bazat pe conscripție și militari de profesie care serveau cot la cot sub drapelul țării. Atragem atenția: conscripția, o practică foarte veche, a avut întotdeauna ca obiectiv primar de a furniza și de a garanta țărilor efective militare necesare apărării. După cel de-al Doilea Război Mondial, conscripțiile europene trebuiau să fie adaptate la evoluțiile din cadrul sistemului de apărare a fiecărui stat în parte. Punerea în aplicare a tehnicilor performante, pe de o parte, implica scăderea constantă a dimensiunii unităților militare, păstrându-se efective cu o pregătire militară la cel mai bun nivel, pe de alta, adaptarea conscripțiilor la noile realități era determinată și de alți indicatori. Nivelul scutirilor, în special amânarea serviciului militar în termen, dictată de necesitatea continuării studiilor sau de insuficiența oportunităților de angajare pentru persoanele mai calificate din cadrul efectivelor unităților militare. În aceste condiții, serviciul militar practic și-a fundamentat caracterul său național.

P. Duțu în lucrarea sa „Fenomene și procese definitorii pentru evoluția armatei naționale” constată că, de fapt, evoluția organizatorică a serviciului militar este în funcție de transformările

fundamentale din cadrul armatei naționale a unui stat. Această transformare este determinată de necesitatea concordanței organizării, încadrării cu personal, înzestrării suficiente cu mijloace de luptă a armatei cu contextul strategic din perioada respectivă. După 1990, s-au produs schimbări radicale în raportul de forțe pe arena mondială. Mai întâi, prin dizolvarea URSS și a Tratatului de la Varșovia a dispărut rivalitatea între cele două sisteme sociale opuse: capitalist și socialist. Pe toată durata opoziției, armatele s-au dezvoltat în direcția apărării teritoriului național împotriva unui eventual atac armat masiv din partea inamicilor identificați și riguros determinați. Apoi, atât NATO, cât și Uniunea Europeană și-au „deschis porțile” pentru aderarea altor state, printre care se numără și cele ex-socialiste europene. În prezent altele sunt, cel puțin pe continentul european, amenințările și riscurile de securitate cărora trebuie statele să le facă față [6, p.101]. Apariția și manifestarea unor noi riscuri și amenințări în materie de securitate reprezintă factorul central al procesului de transformare a armatei și de desfășurarea a serviciului militar. Acești factori, precum și lipsa de resurse, au determinat concentrarea eforturilor bugetare și umane pentru a găsi soluții ambițioase de trecere de la armata bazată pe conscripție la o armată profesională, abordare pe care o susținem.

Pentru efectuarea studiului istoriografic sunt necesare unele precizări terminologice, dat fiind că termenul „serviciu militar” este folosit atât de către specialiști, cât și în vorbirea curentă în strânsă legătură cu mai multe sintagme, precum: *armată*, *armată de masă*, *armată de profesie*, *conscripție*, *mercenar*, *militar de carieră*, *militar în termen*, *militar angajat pe bază de contract*. În ordinea reliefată de idei, evităm posibilitatea apariției unor confuzii în înțelegerea sensului lor de către cei care îi folosesc și, în același timp, determinăm complexitatea problemei investigate, având la bază abordarea politico-juridică a serviciului militar în Republica Moldova.

Pentru noi este importantă, mai întâi, studierea serviciului militar și a noțiunilor conexe prin prisma elaborărilor științifice ale cercetătorilor străini, care reprezintă țări cu tradiții militare solide, care pot fi aplicate cu referință la reforma Armata Națională.

H. Georgescu în „Dicționarul explicativ militar” formulează definiția că armata „reprezintă totalitatea forțelor militare regulate ale unui stat” [16, p.113-114], J. Sumpf se pronunță în același context de idei, notând în „Dicționarul de sociologie” că armata este „ansamblul forțelor militare ale unei națiuni” [17, p.23]. Altfel spus, armata se dovedește a fi o instituție a statului, care poate folosi, în mod organizat și legal, violența pentru îndeplinirea misiunilor. Fiind organism specializat în vederea purtării războiului, armata se compune din subunități, unități și mari unități de luptă, categorii de forțe și genuri de arme capabile prin organizare, dotare și instruire să pregătească și să poarte acțiuni militare terestre, aeriene și maritime cu caracter tactic, operativ și strategic. În „Lexicon militar” se menționează că armata este o instituție cu un sistem propriu de organizare, conducere și ierarhizare, a cărei activitate se desfășoară în strictă conformitate cu prevederile

legilor statului, regulamentelor militare, ordinelor și dispozițiilor comandanților și șefilor [18, p. 41-42].

În acest sens, P. Duțu, C. Moștoflei și A. Sarcinschi în lucrarea „Profesionalizarea Armatei României în contextul integrării în NATO” subliniază că organizarea, caracterul și evoluția armatei sunt determinate de un complex de factori, precum: regimul politic; progresele științei și tehnicii; nivelul de dezvoltare economică a țării; posibilitățile economice, tehnico-științifice și demografice ale fiecărui stat; apartenența la anumită alianță politico-militară; poziția geografică; dimensiunile și caracteristicile teritoriului național; tradițiile și specificul național al fiecărui popor. Actualmente, această evoluție a armatelor are un ritm tot mai alert, astfel explicându-se clar preocupările statelor de a amplifica, prin reorganizare și profesionalizare, capacitățile armatelor de adaptare flexibilă la necesitățile sociale, politice și militare, interne și internaționale, aflate într-o continuă schimbare [7, p.3].

Vom consemna faptul că misiunea esențială a armatei este apărarea prin mijloace militare a statului. În realizarea acestui scop, armata trebuie să îndeplinească trei sarcini primordiale: să apere, să mobilizeze și să lupte. Lupta armată poate fi considerată ca un mod de acțiune a unui instrument al politicii statului, al Forțelor Armate, în vederea realizării scopurilor pe care politica nu le-a putut realiza folosind arsenalul său de mijloace pașnice. Ea include totalitatea acțiunilor desfășurate de toate categoriile de forțe la nivel strategic, operativ și tactic. Un rol esențial în aceste acțiuni îl joacă cantitatea și calitatea forțelor și mijloacelor participante la luptă, care se reprezintă prin: masa de militari, cadrele de comandă, armamentul și tehnica de luptă, dar și factorii morali care îi leagă într-un tot întreg pe cei dintâi [19].

Vom nota că din experiența ultimelor conflicte armate, pentru succesul unei lupte contează calitatea și moralul militarilor implicați în luptă. Anume această sarcină revine serviciului militar. Astfel se explică interesul sporit al cercetătorilor față de problema apariției și manifestării unor dificultăți în organizarea și în desfășurarea serviciului militar, cum ar fi J. Callaghan în lucrarea „Securitatea internațională și Forțele Armate” [20], P. Azoulay în lucrarea „Un nouveau profil pour l'armée: compte rendu du séminaire entre le Centre militaire d'études stratégiques et le Centre d'études en sciences sociales de la Défense” [21], C. Moștoflei și A. Sarcinshi în ampla lucrare „Militar – nonmilitar în securitatea națională. Dilema armatei” [22], L. Stăncilă și B. Dabija în lucrarea „Probleme generale privind apărarea armată a țării” [23].

De fapt, pentru noi este importantă analiza modalităților de organizare a armatei unui stat, pe motivul că determină caracterul de organizare a serviciului militar în Republica Moldova. În continuare vom defini, mai întâi de toate, doi termeni, recrutarea și încorporarea, a căror esență a fost fundamentată în „Regulamentul cu privire la încorporarea cetățenilor în termen sau în cel cu termen redus”, autorul tezei aflându-se în fruntea grupului de lucru care a elaborat documentul.

Recrutarea este activitatea privind luarea în evidența militară a tinerilor, selectarea recruților apti pentru îndeplinirea serviciului militar și pentru repartizarea lor preliminară pe genuri de arme și componente ale Forțelor Armate [24]. Politicile militare de recrutare determină resursele umane de care armata dispune, reflectă structura instituțională a statului, situația social-politică și chiar diplomatică. Vom preciza că cercetarea practicilor de recrutare nu se limitează numai la studiul istoriei militare, chiar dacă tradițiile de recrutare sunt diferite.

Încorporarea este selectarea recruților pentru îndeplinirea serviciului militar, repartizarea pe genuri de arme și componente ale Forțelor Armate, trimiterea lor în unitățile militare pentru îndeplinirea serviciului militar în termen sau celui cu termen redus, conform deciziei comisiei de recrutare-încorporare. Actul normativ principal în baza căruia este organizat serviciul militar, elaborat sub conducerea autorului, Legea cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei, reglementează organizarea și desfășurarea încorporării cetățenilor Republicii Moldova în serviciul militar în termen sau în cel cu termen redus [25].

În prezent, deosebim următoarele tipuri de armate: *armată de masă*; *armată de profesie* și *armată mixtă*, fiecărui tip (de armată) îi este caracteristică o metodă de organizare a serviciului militar. În opinia noastră, tipul armatei deține primatul, în cadrul căreia ca parte componentă este determinată metoda de organizare a serviciului militar prin criteriul de recrutare a militarilor în termen (soldați și gradați) pentru serviciul militar. Astfel, N. I. Sava în articolul numit „Armata și societatea” menționează că trăsătura generală a *armatei de masă* rezidă în faptul că o parte semnificativă a personalului militar, adică militarii în termen, execută serviciul militar obligatoriu, ajungând în armată împotriva voinței lor, prin așa numita conscripție. Nu împărtășim această idee, deoarece, atunci când valorile morale de cinste, onoare, demnitate, datorie, credință jurământului, tradiții sunt activ promovate în societate, iar societatea își respectă armata, serviciul militar devine o obligațiune morală, exprimată prin voința tânărului de a se încadra în mod benevol în serviciului militar. Armata populară chineză funcționează pe principiul de conscripție, numărul doritorilor de a se încadra fiind mult mai mare decât numărul necesar pentru recrutate, din care cauză înrolarea tinerilor se efectuează în bază de concurs. Este de precizat că autorul și-a satisfăcut serviciul militar în Afganistan și pot fi prezentate multiple exemple când tinerii benevol scriau cereri să fie trimiși pentru a lupta (în Afganistan). Ofițerii și subofițerii vin în mod voluntar, alegând liber, dacă doresc să devină militari de profesie. În prezent, acest tip de armată se află în declin. După anii 1970, în cele mai multe state industriale avansate, îndeosebi în cele care dispun de armament nuclear sau fac parte dintr-o alianță politico-militară, tendințele în formatul organizațional militar a fost canalizate pe forțe militare reduse numeric, complet profesionalizate, gata de luptă permanent sau în timp foarte scurt, cu putere de intervenție și de lovire foarte mare [26, p.12-13]. Aceste aspecte nu pot să nu fie luate în calcul, ținând cont de realitățile din Republica Moldova.

Armata de profesie se exprimă prin angajarea benevolă în instituția militată a întregului efectiv de militari, toți având pregătire profesională specifică posturilor și funcțiilor pentru care sunt încadrați. Acceptarea sau respingerea solicitanților se face potrivit unor criterii complexe și, de regulă, prin concurs. Asemenea tip de armată este propriu statelor industriale dezvoltate, care pot să se înzestreze masiv cu tehnică militară modernă. Vom nota că apariția și evoluția armatei de profesie se dovedește a fi un răspuns adecvat la schimbările produse în mediul de securitate atât la nivel național, cât și internațional.

Armata mixtă reprezintă instituția militară în care se întâlnesc atât militari de rând, proveniți din conscripție, cât și din voluntariat, pe lângă militarii de carieră, întrunind ofițeri, maiștri militari și subofițeri. Proporția în care se uzitează de o modalitate de recrutare sau alta depinde de un spectru extins de factori economici, politici, sociali, demografici și militari, de starea și tendințele de evoluție ale mediului de securitate națională, zonală, regională și globală. Un asemenea tip de armată se întâlnește și în state cu un nivel de dezvoltare economică ridicată, care aparțin sau nu unei alianțe politico-militare.

Vom specifica în contextul celor menționate mai sus că la nivelul conducerii Ministerului Apărării al Republicii Moldova, chiar de la formarea sa, nu a fost formulată o singură opțiune cu privire la tipul armatei pe care urma s-o construim: în lipsa unei politici de stat fondată pe calcule fezabile și clarviziune privind securitatea militară a statului, în general, și a modului de organizarea a serviciului militar, în special, fiecare ministru a venit cu propria viziune asupra reformei armatei și modelului de organizare a serviciului militar. Astfel, în ultimii ani aspectele ce vizează forma de completare a Armatei Naționale au cunoscut o oscilație de la o extremă la alta, factor care nu a permis să fie asigurată o platformă clară a serviciului militar. V. Marinuța în interviul „Colaborarea cu NATO nu este un pericol” de la ziarul „Timpul”, pronunțându-se pe marginea politicii ce ține de modelul serviciului militar, menționează că, personal, nu este adeptul ca sută la sută armata să fie prin contract, deoarece pentru Republica Moldova va fi foarte dificil din punct de vedere financiar să mențină o armată exclusiv din ofițeri prin contract. Armata Națională este o instituție care își îndeplinește și rolul educator în domeniul militar-patriotic. În plus, sunt foarte multe funcții care nu necesită cadre pregătite calitativ pe termen lung, acestea ar putea fi îndeplinite de militari în termen [27]. După doi ani, într-o conferința de presă transmisă de „Publika TV”, exprimă altă abordare politică, prin care, soldații nu vor mai fi luați cu arcanul la armată, iar serviciul militar prin contract va înlocui serviciul militar în termen. „Ne propunem către 2017 să finalizăm trecerea armatei la serviciul militar prin contract”, trecerea la o armată prin contract este privită ca o formă prin care va avea loc diminuarea cazurilor de umilire și de maltratare în rândurile soldaților [28]. V. Troenco a fost un promotor convins al armatei profesionale: astfel, în interviul pentru portalul „Basarabia.md” a vorbit despre conceptul trecerii la armată prin contract că este aproape gata, în

scurt timp serviciul militar în Moldova nu va mai fi obligatoriu, se va trece la armata prin contract. „Subofițerii care activează prin contract la număr constituie jumătate din numărul total al Armatei Naționale, acest proces este în realizare deplină” [29]. V. Cibotaru a venit cu altă abordare politică de organizare a serviciului militar, fiind adept al sistemului mixt. În interviul „Armata Națională trebuie să fie gata oricând pentru orice provocare și orice risc” la portalul de știri „Tribuna.md” acesta afirmă că este un adept convins al sistemului mixt: „jumătate din Armata Națională este formată din militari prin contract, care asigură continuarea procesului de instruire și asigură gradul înalt de pregătire de luptă pentru a putea îndeplini sarcinilor constituționale de care avem nevoie. Totodată, în lipsa unui sistem de recrutare și fără un serviciul militar în termen, nu vom fi în stare să asigurăm cadre pregătite, care ulterior trec în rezervă și care ar fi capabile să execute misiunile stabilite de conducerea statului în caz de necesitate” [30]. Republica Moldova nu este gata să aibă o armată profesionistă: Franța, Marea Britanie, Statele Unite ale Americii având resurse financiare, intelectuale, propagandistice și alte resurse, cu mari dificultăți au ajuns la o armată profesionistă. Republica Moldova cu posibilitățile sale limitate pur și simplu nu va putea face acest lucru, o variantă ideală pentru Forțele Armate poate fi considerat modelul mixt [31]. A. Șalaru a reprezentat un partid care pledează pentru armată profesionistă: în interviul pentru postul „TV Moldova-1”, liderul liberalilor M. Ghimpu a subliniat că, în scopul modernizării Armatei Naționale, partidul său propune înrolarea tinerilor doar pe bază de contract, deoarece suntem prea săraci să ne putem permite lucruri ieftine și venim cu propunerea să trecem la o armată cu ostași încadrați pe bază de contract, să avem o armată profesionistă [32].

Prin urmare, în ultimii ani la Ministerul Apărării au fost exprimate diferite viziuni politice privind modul de completare a Armatei Naționale și de organizare a serviciului militar, ordine care demonstrează lipsa politicii unice a statului asupra procesului de reformă și dezvoltare a armatei. În această ordine de idei, vom accentua importanța tezei noastre în etapa actuală, susținând poziția lui V. Cibotaru că Republica Moldova trebuie să-și dezvolte Forțele Armate pe principiul mixt de completare, care presupune prezența militarilor încadrați atât pe bază de contract, cât și prin conscripție. Vom menționa că nu s-au întreprins toate acțiunile necesare pentru a avea o armată mixtă multilateral organizată și asigurată. Astfel, în organizarea serviciului militar prin contract crește rolul formării tinerilor ofițeri în pregătirea lor de a lucra cu militari profesioniști pe contract, însă actualmente în Armata Națională acest factor practic nu este luat în considerare, Academia Militară „Alexandru cel Bun” continuând procesul de pregătire a ofițerilor prin prisma exclusivă a lucrului cu militarii în termen.

Important se dovedește a fi factorul că absolut în orice tip de armată primul profesionist este ofițerul și deci, până a discuta despre trecerea la o armată profesionistă, trebuie să construim un corp de ofițeri profesioniști. Potrivit opiniei lui S. P. Huntington expusă în „The Soldier and The

State”, corpul ofițerilor este unul profesional, iar ofițerul modern este un profesionist. În acest sens, profesionalismul este caracteristica ce diferențiază ofițerul de luptătorii epocilor din trecut. Din perspectiva relațiilor civil-militare, profesionalismul ofițerilor reprezintă o garanție a păstrării loialității militarilor față de conducerea politică democratică. Aceștia trebuie să îndeplinească mai multe condiții, precum: să fie experți în acțiunile pe care le fac; să aibă o bună pregătire academică și militară; să fie buni executanți ai ordinelor primite de la conducerea civilă; să aibă sentiment puternic de apartenență la clasa militară, responsabilitatea față de societate alcătuind sursa puterii instituției militare [33, p.7-19]. Un aspect care pune în dificultate pregătirea de luptă a armatei mixte ține de sustragerea efectivului la anumite activități de asigurare a serviciului în interior: nu este posibil să ai militari pe contract profesionist care în loc de instruire sunt menținuți în diferite categorii de serviciu și activități care nu sunt legate cu pregătirea de luptă. Acest factor trebuie să fie luat în calcul pentru schimbarea politicilor în organizarea serviciului militar.

B. Boene și M. Martin în monografia „Conscription et armée de métier” cercetează sub toate aspectele armata de conscripție, menționând că dacă ne referim la *conscripție*, putem spune că aceasta constituie o modalitate de recrutare a unei părți importante a efectivelor armatei (este vorba de militarii în termen sau militarii de rând), se traduce în obligativitatea tuturor cetățenilor țării, care îndeplinesc condițiile prevăzute prin lege, să efectueze stagiul militar. Statele care practică conscripția legisfează prevederi legale privind criteriile de selecție (vârstă, sex, stare de sănătate, aptitudini) a celor care vor executa serviciul militar, durata, excepțiile permise de lege, sancțiuni pentru cei care se sustrag de la o asemenea îndatorire. În prezent, în majoritatea țărilor dezvoltate este atestat un curent enorm de opinie nefavorabil acestei metode de recrutare a militarilor de rând (soldaților). Totodată, atestăm și partizani ai acestui mod de efectuare a serviciului militar, printre argumentele aduse în favoarea conscripției se numără: formarea și dezvoltarea sentimentului de apărare a țării; *întărirea legăturii* dintre instituția militară și națiunea cărei aparține; *costuri mai mici* pentru conscripție decât pentru militarii de profesie; *asigurarea rezervelor* umane necesare și suficiente în caz de război [34, p.144-145, 246-247]. Subscriem la această aserțiune, deoarece concluziile se dovedesc a fi relevante și pentru Republica Moldova. Un factor destul de important pe care îl menționează este rolul serviciului militar în termen în procesului educativ al tinerilor, dar și în contextul interconexiunilor cu societatea se evidențiază platforma ideologică și patriotică pentru pregătirea tinerilor pentru serviciul militar. Considerăm că anume lipsa acestor platforme în formarea tinerilor pentru serviciul militar în Armata Națională reprezintă cauza multor abateri disciplinare săvârșite de militarii în termen: din propria experiență afirmăm că numărul încălcărilor disciplinare la o mie de militari săvârșite de tineri în serviciul militar în Armata Sovietică a fost de zeci de ori mai mic decât în Armata Națională. Această situație ne impune să căutăm răspunsul, care se regăsește anume în platforma puternică ideologică și patriotică care forma tânărul pentru a

servi regimul sovietic. Constatăm cu certitudine că instituțiile și mecanismele care funcționau și participau la formare tânărului soldat în condițiile sovietice și cele care actualmente sunt implicate în vederea pregătirii tânărului pentru a servi Patria, statul Republica Moldova se dovedesc a fi total incomparabile, deși nu este mai puțin adevărat că unele obiceiuri și tradiții și-au continuat.

În contextul reliefat de idei, vom face o scurtă trecere în revistă a instrumentarului politic și ideologic al regimului sovietic orientat spre pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei. Până a ajunge la vârsta de încadrare în serviciul militar, tânărul trecea printr-o mașinărie bine pusă în acțiune, astfel încât la chemarea Patriei să fie gata să-și apere țara cu prețul propriei vieți. Printre acțiuni trebuie de remarcat domeniul ideologic, aproape toți tinerii treceau prin organizațiile de masă, octombrei, pionieri și comsomoliști, în cadrul cărora se forma o singură opțiune: fidelitate sistemului. Din punct de vedere spiritual, percepția armatei a fost unica formă de transformare a tânărului în bărbat, repetându-se „cine n-a făcut armata, nu este bărbat”, percepția primind rădăcini adânci, inclusiv la fete tinere, care, la rândul lor, nu-și puteau imagina crearea unei familii cu cel ce nu a satisfăcut serviciul militar. În sate, în colective de muncă, petrecerea tânărului în armată și întâlnirea după armată era un obicei cu substrat ideologic. O pondere aparte revenea familiei, unde tata, care și-a satisfăcut serviciul militar, încuraja și dorea feciorului să treacă această școală a bărbăției. Alt aspect a fost cel educațional prin care treceau tinerii, constatând că o sută procente din tinerii soldați aveau studii medii sau studii profesionale. Toți tinerii treceau cursul pregătirii militare, un obiect obligatoriu pentru clasele superioare. Un rol deosebit a fost acordat aspectului propagandistic, unde televiziunea, radioul, presa scrisă, cinematograful, teatrul, literatura ridicau sus cultul serviciului militar și a apărătorului țării. Am menționat punctual o parte din arsenalul de acțiuni și mecanisme care participau la formarea viitorului soldat sovietic, remarcând în context că în Republica Moldova actualmente Ministerul Apărării practic a rămas singura entitate preocupată de aspectul important al pregătirii și formării viitorului apărător al Patriei. Sistemul de conscripție presupune necesitatea unui program de educație patriotică a tineretului, o abordare complexă și multiaspectuală, date fiind noile împrejurări, solicitări și tendințe. Considerăm că armata este o școală a educației polivalente, inclusiv de formare a concepțiilor despre lume.

P. Duțu în „Fenomene și procese definitorii pentru evoluția Armatei Naționale” a argumentat necesitatea conscripției, a rolului ei educativ în societate, susținând că, în esență, conscripția este o obligație legală, căreia trebuie să-i „răspundă afirmativ” persoanele care îndeplinesc condițiile de efectuare a serviciului militar. Acesta, la rândul său, reprezintă traducerea practică a obligațiilor legale printr-un serviciu personal sub arme (chemarea sub drapel). Dar nevoile armatelor fiind variabile, contigentele și diferitele legi cu privire la serviciu (se fixează în special durata) au fost condiționate prin adecvarea nevoi – resurse. Progresiv, depășind aspectul tehnic, conscripția a devenit un simbol politic pe motivul legăturii conscripție - cetățeni (soldatul cetățean) [6, p.18].

În literatura de specialitate identificăm o analiză amplă a evoluției conscripțiilor ținând cont de specificul fiecărei țări aparte. În lucrările „La conscription en debat ou le triple apprentissage de la nation, de la citoyenneté, de la République” și „Histoire de la conscription” A. Crepin pune accentul pe rolul conscripției și serviciului militar la construcția statului-națiune, la aculturația politică, la construcția identității naționale și celei de cetățenie [35]. Vom menționa actualitatea poziției expuse pentru Republica Moldova și din acest punct de vedere susținem poziția autorului. Ca argument în plus pentru poziția noastră este încercarea nereușită a Ucrainei, un stat cu identitatea cetățenilor necimentată, de a trece, începând cu 1 ianuarie 2013, la armată de profesie, situație care nu numai că a lăsat armata fără apărători, dar a și fost una dintre cauzele pierderii Crimeii și pierderilor militare în acțiunile antiteroriste din est.

Referindu-ne mai detaliat la tematica și conținutul unor elaborări științifice ale cercetătorilor moldoveni, exprimată prin analiza proceselor de formare a cadrului politico-juridic și de edificare structural-instituțională în domeniul dat, cu precădere a serviciului militar în Republica Moldova, constatăm că se află într-o strânsă legătură cu evoluția independenței statului. Istoria serviciului militar în Republica Moldova se află în interconexiune directă cu modificările social-politice de la sfârșitul secolului XX în spațiul ex-sovietic. Declararea suveranității Republicii Sovietice Socialiste Moldova a fost întâmpinată cu rezistență de forțele conservatoare locale, cât de și cele din centrul unional. În aceste condiții, clasa politică trebuia să urgenteze organizarea instituțiilor statale menite să contribuie la edificarea statului și consolidarea independenței, în urma adoptării Declarației de Independență, iar printre aceste obiective se afla și instituția serviciului militar. Necesitatea și oportunitatea creării pentru tinerii din Republica Moldova a mecanismului de îndeplinire a serviciului militar la baștină erau privite în mai multe aspecte, atât politice, ca element de consolidare a propriei securități, cât și ca factor de protecție a tinerilor în fața fărâdelegilor, altor ilegalități profund înrădăcinate în Armata Sovietică. Lupta politică pentru dreptul de organizare și desfășurare a serviciului militar pentru cetățenii Republicii Moldova în propria țară a fost o parte a luptei pentru independență. În mâinile oamenilor politici, care luptau pentru dreptul de organizare a serviciului militar în Patrie, se afla soarta a aproximativ 55.000 de tineri recrutați pentru serviciul în termen și aproximativ 5.000 de ofițeri și plutonieri originari din RSS Moldovenească, care își satisfăceau serviciul militar în perioada dată în Armata Sovietică [36]. Astfel, pentru oamenii politici moldoveni ai anilor '90 secolului XX a fost prioritar de a stabili legalitățile organizării serviciului militar, mai apoi forma structurii militare în care să fie organizat, demonstrând cursul prioritar-strategic absolut pașnic în al cărui limite se dorea dezvoltarea evenimentelor în contextul obținerii independenței.

Lucrarea lui V. Ciobanu „Organizarea Instituției Militare a Republicii Moldova (1990 - 2011)” este consacrată analizei istoriei evenimentelor din această perioadă cu privire la evoluția

constituirii Armatei Naționale. Lucrarea permite să evidențiem procesul de devenire a serviciului militar național. Cercetătorul menționează că schimbările social-politice din acea perioadă au generat criza din Armata Sovietică, iar aceasta a condiționat opțiunea promovării unei politici militare proprii.

Vom consemna că agravarea situației interetnice din acea perioadă motiva, într-un anumit fel, implicarea armatei în soluționarea conflictelor interne. Din cercetarea dată vom spici că serviciul militar a pus cetățenii din republicile unionale, atât ofițerii, cât și militarii în termen, contrar voinței lor, dar și voinței poporului pe care îl reprezentau, să se lupte unii cu alții. Asupra lor în acea perioadă acționa mașinăria de superioritate a Codului Penal cu privire la încălcările serviciului militar. Vom preciza că rămâne neelucidată soarta militarilor moldoveni care au fost prinși de circumstanțe și trimiși să reprime mișcările naționale în Georgia, Azerbaidjan, Lituania. Autorul menționează că la acea etapă, în anii 1988-1990, în condiții de pace din unitățile Armatei Sovietice fuseseră trimise în Moldova circa 140 de sicrie de zinc. În 1990, în timpul satisfacerii serviciului militar în Armata Sovietică își pierduseră viața 41 de tineri din Republica Moldova; în 47 de zile ale anului următor, încă 10 persoane; numărul dezertorilor depășea o mie de persoane [37, p.5]. Constatăm, în ordinea reliefată de idei că în acțiunile de luptă din cadrul războiului din Afganistan în anii 1979-1989 au căzut în lupte 301 băștinași din Republica Moldova, pe când în doi ani, 1988-1990, din Armata Sovietică au fost aduși peste 150 de sicrie ale tinerilor moldoveni. Evoluția evenimentelor a lăsat fără răspundere penală fosta conducere a Armatei Sovietice pentru aceste crime, dar nici nu au fi fost cerute explicații de la conducerea politică a URSS. Mai mult, armele fostei Armate Sovietice ne-au mai curmat viața a peste 300 de patrioți ai neamului în luptele pentru apărarea independenței, suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova în perioada anilor 1991-1992.

Lucrarea elaborată de V. Gaiciuc și V. Ciobanu „Construirea Armatei Naționale (cronica evenimentelor 1989-1992)” pune în lumină subiectul urgentării creării unei instituții de forță care să garanteze independența și viața cetățenilor în circumstanțele destrămării URSS și încălcărilor grave din Armata Sovietică. Cercetătorii operează direct cu exemple ale scrisorilor adresate conducerii Republicii Moldova: „Feciorii Moldovei nu mai doresc să apere teritorii străine, să vorbească o limbă străină, să se pătrundă de patriotism și internaționalism fals, băgat cu forță în creier, ei vor să stea de veghe la hotarele Țării Moldovei, să-și apere pământul străbunilor...”; „Considerăm că cetățenii Moldovei trebuie să-și satisfacă serviciul militar pe teritoriul republicii noastre. Cerem să fim întorși la baștină pentru a ne continua serviciul militar, pentru a sta la paza pământurilor lăsate drept moștenire de către străbunii noștri”. Tot în această perioadă la mitingurile și adunările mișcării democratice, care în acei ani luaseră amploare, se scanda din ce în ce mai insistent: “Vrem Armată Națională” [38, p.8]. În baza cercetărilor, determinăm că un alt motiv

pentru oamenii politici de a asigura legalitatea serviciului militar în Republica Moldova a fost dorința directă manifestată a băștinașilor, atât a ofițerilor, cât și a militarilor în termen, de a reveni acasă. Vom evidenția însă și dorința părinților ca feciorii lor să nu fie trimiși pentru satisfacerea serviciului militar în Armata Sovietică, care avea în rândurile cetățenilor percepția întruchipării negativismului și respingerii. Acest factor s-a dovedit a fi nefast pentru primii ani de funcționare a serviciului militar în cadrul Armatei Naționale a Republicii Moldova, deoarece era percepută ca succesor al Armatei Sovietice. A fost necesar un efort considerabil din partea conducerii Armatei Naționale de a obține încrederea de a fi considerată armata poporului. Unitățile militare și centrele militare au înrădăcinat temelia tradiției de organizare a încorporării în serviciul militar pe principiul teritorial (mai aproape de casă), ziua recrutului în centrele raionale, ziua ușilor deschise în unitățile militare, formarea comitetelor părintești ale ostașilor în unitățile militare, susținerea activității organizațiilor neguvernamentale.

Atragem atenția că pentru perioada 1990-1991 problema militară nu putea fi rezolvată de politicienii moldoveni, deoarece depindea, în mare măsură, de raporturile cu puterea militară centrală. În contextul primelor etape ale organizării instituției de apărare a Republicii Moldova, trebuie evidențiată activitatea Comisiei parlamentare pentru probleme militare și securitatea statului și a Departamentului militar, structuri care au contribuit substanțial la stabilirea bazelor organizării serviciului militar în Republica Moldova.

Suntem plenar de acord cu V. Ciobanu când menționează că, pentru a salva viața tinerilor recrutați, trebuiau întreprinse unele măsuri excepționale care, deseori, nu erau pe placul conducerii Armatei Sovietice. În acest context, se recurgea la tactica informării și obținerii de informații veridice cu privire la moldovenii încorporați în serviciul militar, scoțându-se în evidență aspectul principal pentru conducerea Republicii Moldova de organizare a serviciului militar în țară – salvarea vieților tinerilor, apoi importanța și rolul lui în sistemul de securitate. Notăm și faptul că cercetătorul scoate în lumină rolul primului Parlament în stabilirea platformei serviciului militar național: luând act de problema militară și condițiile obiective de recrutare, la 4 septembrie 1990 a fost adoptată Hotărârea cu privire la serviciul militar al cetățenilor RSS Moldovenești, care a inclus și prima formulare clară a ideii militare în republică. Vom preciza că sursele de informare centrale blocau orice informație de acest gen, încercând să protejeze militarii din unitățile sovietice de a lua atitudine față de procesele care se derulau în republicile de baștină. În conformitate cu hotărârea dată, atitudinea negativă a populației față de serviciul militar în armata sovietică reprezenta unul dintre principalii factori de destabilizare a situației social-politice din republică, antrenarea cetățenilor (militarilor) republicii în acțiunile de aplanare a conflictelor interetnice și lichidarea consecințelor dezordinilor cu caracter de masă din diferite regiuni ale URSS cauzau moartea multor dintre tinerii încorporați în armată. În acea perioadă complicată marea majoritate

a parlamentarilor considera că șefii de unități și subunități militare, inclusiv conducerea Forțelor Armate ale Uniunii Sovietice, se dovedeau a fi incapabili să asigure condiții normale pentru satisfacerea serviciului militar și securitatea personală a celor încorporați. Astfel, conștienți de responsabilitatea pe care o purtau pentru apărarea drepturilor, onoarei și demnității cetățenilor, pentru asigurarea securității, ocrotirea sănătății și vieții acestora, dat fiind că cetățenii republicii trebuie să-și satisfacă serviciul militar pe teritoriul propriului stat, deputații au examinat proiectul privind reglementarea problemei militare.

În hotărâre se menționa că pe viitor cetățenii Republicii Moldova nu-și vor mai satisface serviciul militar activ în cadrul Armatei Sovietice, iar militarii în rezervă nu vor mai fi chemați la cantonamente. În același context de acțiuni preconizate, Guvernul și-a propus să soluționeze și problema cu privire la reîntoarcerea la baștină a persoanelor care-și satisfăceau serviciul militar în cadrul Forțelor Armate ale Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste; satisfacerea serviciului militar pe teritoriul republicii; elaborarea unui program de înființare a formațiunilor militare ale Armatei Naționale și asigurarea condițiilor tehnico-materiale pentru funcționarea lor. Executivul a inițiat acțiuni pentru elaborarea proiectului de lege “Cu privire la serviciul militar al cetățenilor RSS Moldova”.

Oamenii politici moldoveni erau conștienți de faptul că, în mare măsură, succesul politicii promovate privind crearea Armatei Naționale depinde de eficiența și coerența relațiilor cu centrul unional. Semnarea Tratatului bilateral cu Federația Rusă în a doua jumătate a anului 1990 a permis obținerea anumitor privilegii pentru satisfacerea serviciului militar pe teritoriul republicii. În temeiul Tratatului au avut loc unele întâlniri cu reprezentanți ai Ministerului Apărării al URSS, însă în cadrul acestora nu s-a abordat problema formării Armatei Naționale, ci doar aspecte privind recrutarea tinerilor din Moldova. În urma negocierilor, 35% din băștinașii recrutați și 20% din noii recruți carabinieri moldoveni urmau să-și satisfacă serviciul militar pe teritoriul republicii. În afara acestor condiții, recrutarea se realiza în baza unei cereri și cu consimțământul părinților celor recrutați, urmând ca noii recruți să nu fie antrenați în conflicte interetnice. Astfel, la 15 ianuarie 1991 din numărul total de 9.192 de tineri încorporați, pe teritoriul RSS Moldova au fost lăsați să-și satisfacă serviciul militar 1.373 (10%), iar în districtul militar Odessa au fost repartizate 4.212 de persoane (45,8%). Soarta dezertorilor și fărâdelegile din cadrul armatei au făcut ca la 9 iulie 1991 președintele republicii să semneze Legea nr. 633-XII “Cu privire la serviciul de alternativă”, argumentând că, potrivit art. 50 al Constituției, care recunoaște dreptul cetățenilor la libertatea conștiinței, consfințit în Declarația Drepturilor Omului, era necesară adoptarea respectivei legi, care să racordeze legislația republicii la normele de drept internațional. Conform Legii, cetățenilor Republicii Moldova li se oferea dreptul de a se eschiva de la satisfacerea serviciului militar în bază de convingeri religioase și politice. Trebuie precizat că în primăvara anului 1992, în serviciul de

alternativă erau încorporate circa 6.000 de persoane, inclusiv 2.000 din rândul celor care au abandonat unitățile fostei armate sovietice [37, p.15].

Una din elaborările recente, lucrarea lui C. Manolache „Politica de construcție militară în Republica Moldova: Repere teoretico-metodologice și valențe practice”, care reprezintă în opinia noastră o cercetare fundamentală a construcției militare a statului, instituționalizării organismului militar al statului și instituțiilor componente, asigură un înalt nivel de cunoaștere și înțelegere a sectorului național de securitate. Din lucrare vom evidenția că procesele de construcție militară a statului au demarat imediat după proclamarea suveranității și s-au extins pe măsura necesității de a elabora cadrul legislativ-normativ și instituționaliza formațiuni abilitate cu atribuții în domeniul securității și apărării naționale [39, p.5]. În lumina cercetării efectuate de către autor, vom scoate în evidență evoluția serviciului militar în totalitatea de acțiuni care s-au desfășurat pentru asigurarea construcției militare a statului. Suntem de acord cu aserțiunea lui C. Manolache care susține că în lipsa unei argumentări științifice necesare, conducerea politico-militară a Republicii Moldova reducea politica construcției militare, (ca și a serviciului militar – precizarea noastră) la o sumă mecanică de acțiuni, mai ales când resursele disponibile sunt minimale.

Evenimentele care au urmat actului de independență au fost marcate de un efort reformativ care viza consolidarea instituțiilor statale. Pentru ca statul independent să se poată menține pe arena internațională și să poată funcționa eficient, se impunea necesitatea creării unor instituții adecvate. Unul dintre punctele principale pe agenda liderilor moldoveni era constituirea Armatei Naționale. C. Manolache în lucrarea „Geneza organismului militar: Dimensiunea conceptuală” întreprinde analiza fenomenului continuității și discontinuității construcției militare, considerând ieșirea din sistemul militar sovietic ca una fiind determinantă. Vom fi de acord cu C. Manolache când susține că la începutul anilor 90 ai secolului XX era incontestabil că organismul militar de sorginte sovietică nu mai corespundea exigențelor noi, și-a epuizat potențialul, impunându-se edificarea unei construcții noi, cu alte obiective și cu alte funcții decât cele precedente, problema continuității procesului istoric revenind pe agenda zilei [40]. Vom evidenția că transformările care au avut loc au fost relevante și pentru serviciul militar. În acele circumstanțe nu ne puteam permite continuarea serviciului militar pe principii sovietice, care s-a discreditat în societate dar aveam nevoie de un serviciu militar național.

V. Cibotaru pe paginile lucrării „Constituirea sistemului de securitate națională și evoluția rolului Consiliului Suprem de Securitate” vine cu abordarea și argumentarea, susținută și de noi, că procesul creării Forțelor Armate și a sistemului național de apărare a decurs fără a avea la bază concepții și programe în domeniul securității naționale și construcției militare, sistematizate și coordonate cu interesele fundamentale ale statului [41]. În opinia noastră, această constatare este una ce reflectă realitățile: într-adevăr, dacă vom analiza în actele normative locul serviciului militar

în Republica Moldova, vom determina că imediat după decizia de a fi înființat, acesta apare ca o formă a serviciului de stat și se regăsește în mai multe instituții: Forțele Armate, Apărarea Civilă, Serviciul de Protecție și Pază de Stat, Procuratura Militară, Judecătoria Militară, situație structural - instituțională nejustificată, luând în considerație destinația sa de bază – apărarea Patriei. Mai degrabă apariția serviciului în aceste instituții s-a datorat forței de convingere a celor care au promovat ideile respective în instituțiile respective.

În continuare ne propunem să supunem cercetăm procesul de instituționalizare și dezvoltare a serviciului militar în Republica Moldova prin analiza de conținut a actelor normative în domeniu, adoptate de la declararea independenței.

Decretarea creării Armatei Naționale a avut loc în condițiile în care acțiunile distructive ale separatiștilor luau amploare, iar intenția de a constitui formațiuni militare și institui serviciul militar era în exclusivitate îndreptată pentru asigurarea securității și integrității statului, păstrării regimului constituțional și apărării drepturilor omului. În acest context, declarația Parlamentului Republicii Moldova nr.708 din 10.09.91 privind aspecte ale securității și dezarmării stipulează că se recunosc efectele favorabile pentru afirmarea independenței Republicii Moldova care pot rezulta din promovarea unei politici îndreptate spre reducerea tensiunii și promovarea dezarmării și, în acest fel, să contribuie la menținerea stabilității și securității în Europa, la întărirea păcii în lume. Vom menționa poziția fermă a Parlamentului privind retragerea totală a forțelor armate ale URSS de pe teritoriul Republicii Moldova. Astfel, Armata Națională se presupunea a fi creată pe o platformă națională fără a avea tangențe de sorginte sovietică. Această declarație a fost folosită de cercurile politice din centrul unional pentru a retrage nestingherit patrimoniul militar de pe teritoriul republicii. Vom preciza, de asemenea, că poziția de retragere în totalitate a Armatei Sovietice a aparținut doar Țărilor Baltice, pe care a urmat-o și Republica Moldova. Dar politicienii moldoveni, spre deosebire de politicienii din Țările Baltice, nu au putut evita nici separatismul și nici conflictul armat, Republica Moldova rămânând în fața agresiunii secesioniste dezarmată. Ulterior crearea Armatei Naționale s-a desfășurat pe rămășițele fostei Armate Sovietice, fapt care nu putea să nu se răsfrângă asupra unor sau altor aspecte.

Optând pentru retragerea definitivă a forțelor armate ale URSS, Republica Moldova se angajează în constituirea formațiunilor militare proprii, destinate în exclusivitate pentru a asigura securitatea și integritatea teritorială a statului, păstra regimul constituțional și apăra drepturilor omului, în condiții de transparență și în conformitate cu prevederile Actului Final de la Helsinki și Tratatului de la Paris pentru o Nouă Europă. În Decretul Președintelui Republicii Moldova cu privire la crearea Forțelor Armate și în Declarația Parlamentului privind aspecte ale securității și dezarmării vom evidenția o voință politică conjugată a clasei politice privind crearea unităților militare și, respectiv, organizarea serviciului militar în Republica Moldova.

La 18 noiembrie 1991, prin Decretul Prezidiului Parlamentului Republicii Moldova nr. 783-X11 a fost aprobat textul jurământului militar, tratat ca element indispensabil al apartenenței la serviciul militar. În același timp, insistăm asupra a două aspecte: primul este că nu existau unități militare naționale, iar al doilea – inexistența bazei legislative militare și a bazei sociale. În acest context de acțiuni, la 10 ianuarie 1992 Parlamentului i se propune spre examinare proiectul legii „Cu privire la protecția socială și juridică a militarilor și membrilor familiilor lor”, care stabilea normele de protecție socială și juridică a militarilor Forțelor Armate ale Republicii Moldova pe perioada satisfacerii serviciului militar și a membrilor familiilor lor.

Nu pot fi trecute cu vederea nici atmosfera și relațiile între ofițerii din unitățile militare sovietice staționate în republică, drept exemplu al trădării lor și alimentării spiritului separatist în raioanele din stânga Nistrului servind faptele descrise în lucrarea lui Gh. Bălan, V. Ciobanu și Gh. Cojocaru „În Memoriam. În memoria eroilor căzuți la Nistru [1992]”, din care reiese că la 10-12 septembrie 1991, la indicațiile șefilor din districtul militar Odessa și a șefilor Armatei a 14-a rusă, au fost convocate adunări ale ofițerilor și plutonierilor, declarând că indiferent de deciziile ministrului apărării al URSS, vor trece de partea separatiștilor și, în caz de complicare a situației, vor proceda la apărarea lor [42, p.15]. Putem cu certitudine constata că stări de spirit similare dominau în rândurile ofițerilor și plutonierilor care își satisfăceau serviciul militar în unitățile militare sovietice din partea dreaptă a Nistrului, dar vom menționa, totuși, atitudinea de toleranță și loialitate față de militarii sovietici care au satisfăcut serviciul militar pe teritoriul Republicii Moldova și au trecut la pensie, rămânând cu traiul în țară. Statul le-a acordat tuturor dreptul la cetățenie și le-a asigurat dreptul la pensie din bugetul republican. Țările Baltice nu au acceptat această politică binevoitoare și primitoare față de categoria dată, iar problema pe cât de bine ulterior s-au încadrat și dacă, în genere, s-au încadrat în societate, este o temă aparte. Vom nota că în aceste condiții crearea sistemului de apărare presupunea și edificarea unor structuri eficiente de conducere. La 5 februarie 1992, în baza Decretului nr.19 al Președintelui Republicii Moldova a fost creat organul de conducere al Armatei Naționale – Ministerul Apărării al Republicii Moldova, revenindu-i sarcina de desfășurare a încorporării cetățenilor în serviciul militar în termen și în cel obligatoriu, chemarea rezerviștilor la mobilizare, trecerea lor în rezervă sau demobilizarea.

Voința politică a clasei politice din anii 1989-1992 de a organiza serviciul militar pentru cetățenii țării și în interesul securității statului reprezintă, de fapt, unul dintre modelele în care prin perseverență, insistență, argumente, competență, dialog se soluționează multe sarcini. Având în vedere situația complicată a cetățenilor moldoveni în Armata Sovietică, dar și creșterea tensiunilor pe interior dictate de rezistența forțelor separatiste, prin instituționalizarea serviciului militar în unele structuri ale statului se urmărea scopul deschiderii posibilității pentru băștinași de a rămâne acasă și a face față noilor provocări cu care republica se confrunta. În acest context, vom evidenția

că inițial serviciul militar nu a apărut ca element integru pentru toate instituțiile de forță, dar a fost înființat ca formă de executare și organizare pentru 4 structuri diferite care aveau și sarcini diferite în asigurarea securității statului. În aprecierea noastră, aceasta a fost o decizie greșită, iar principala dificultate constă în faptul că nu fusese determinată noțiunea de Forțe Armate, nici părțile sale componente și nu a fost elaborată o viziune clară nici asupra instituțiilor militare ale statului, nici asupra structurilor de forță.

Astfel, ne propunem să cercetăm instituționalizarea și evoluția serviciului militar în aceste 4 structuri ale instituțiilor de forță. Prima legiferare a serviciului militar în Republica Moldova a fost efectuată prin Decretul Președintelui Republicii Moldova nr.191 din 03.09.1991 cu privire la comisariatele militare ale Ministerului Apărării al Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste dislocate pe teritoriul Republicii Moldova. Decretul prevedea subordonarea Guvernului Republicii Moldova a tuturor comisariatelor militare ale Ministerului Apărării al Uniunii Sovietice care erau dislocate pe teritoriul republicii, stabilind că toate comisariatele militare își păstrează funcțiile de evidență, recrutare, încorporare și mobilizare a cetățenilor supuși militari, își desfășoară întreaga activitate exclusiv conform legislației în vigoare, hotărârilor și dispozițiilor Republicii Moldova. Subliniem, în concluzie, că aceste entități, comisariatele militare, au fost, de fapt, prima structură de stat în care militarii au început serviciul militar în Republica Moldova [43].

Ulterior a fost instituționalizat serviciul militar în unitățile militare ale Ministerului Afacerilor Interne prin Decretul Președintelui Republicii Moldova nr.235 din 14.11.1991 cu privire la trecerea în jurisdicția Republicii Moldova a unităților militare ale trupelor de interne ale Ministerului Afacerilor Interne al URSS, prevăzând trecerea sub jurisdicția Republicii Moldova a unităților militare 7481 și 5447 (orașul Chișinău) și 5543 (orașul Bender) ale trupelor de interne ale Ministerului Afacerilor Interne al Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste dislocate pe teritoriul Republicii Moldova și a le transmite în subordinea Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova împreună cu toate mijlocele tehnice, armamentul, clădirile și alte bunuri aflate la bilanțul acestor unități militare și se stabilea expres că unitățile militare menționate vor îndeplini sarcinile operative de serviciu în volum deplin, acționând în conformitate cu legislația Republicii Moldova: hotărârile Parlamentului, decretele, hotărârile și dispozițiile Președintelui și Guvernului Republicii Moldova și ordinele ministrului Afacerilor Interne [44].

Totodată, Decretul cerea ca militarilor din unitățile militare menționate, care își exprimă dorința de a-și continua serviciul pe teritoriul Republicii Moldova, să li se garanteze toate drepturile și privilegiile prevăzute de legislația Republicii Moldova. Ulterior, Legea nr. 806 din 12 decembrie 1991 cu privire la trupele de carabinieri (trupele de interne) ale Ministerului Afacerilor Interne stabilește că trupele de carabinieri sunt organizate pe principii militare și se completează cu cetățeni ai Republicii Moldova încorporați în armată [45]. Prin Hotărârea Guvernului nr.434

din 24 iunie 1992 cu privire la crearea în cadrul Ministerului Afacerilor Interne a trupelor de carabinieri (trupe interne) au fost create primele unități naționale, conferindu-le cu numerele 1001 și 1002. În Hotărâre se cerea întreprinderea operativă, în scopul asigurării nivelului profesional convenit al trupelor de carabinieri (trupe interne), a măsurilor necesare pentru a atrage și transfera în acest gen de trupe ofițerii, subofițerii și alte categorii de militari din Republica Moldova, care își satisfăceau serviciul militar peste hotare [46].

Altă structură în care a fost instituționalizat serviciul militar ține de apărarea civilă: prin Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 422 din 24 decembrie 1991 privind apărare civilă a Republicii Moldova au fost trecute sub jurisdicția Republicii Moldova Statul-Major al Apărării Civile a Republicii Moldova, instituțiile și organele lui de comandă, precum și unitățile militare ale Apărării Civile a URSS dislocate pe teritoriul republicii. Totodată, Legea nr.271 din 09 octombrie 1994 cu privire la protecția civilă instituționalizează detașamentele militare de salvatori și pompieri în componența Serviciului de salvare-deblocare [47]. Este necesar de precizat că serviciul militar în termen în această instituție a fost organizat și asigurat până în 1998, când, prin Hotărârea Guvernului nr.1126 din 13 noiembrie 1998 cu privire la transmiterea batalioanelor de salvare-deblocare ale Departamentului Protecției Civile și Situații Excepționale Ministerului Apărării, miliarii în termen sunt transferați Ministerului Apărării pentru continuarea satisfacerii serviciului militar. Decizia urma să asigure implementarea Hotărârii Consiliului Suprem de Securitate nr.1 din 25 august 1998, inclusiv optimizarea Forțelor Armate și reducerea cheltuielilor pentru întreținerea lor. Analiza atribuțiilor instituției în conformitate cu cerințele legislației demonstrează că această autoritate practic n-are tangențe cu asigurarea securității militare a statului, iar prerogativa ei internă vizează protejarea populației în condițiile situațiilor excepționale cu caracter tehnogen, ecologic și natural. Trebuie de subliniat că decizia de a demilitariza Apărarea Civilă în Republica Moldova și a exclude serviciul militar din această autoritate corespunde rigorilor și modelelor europene, fiind o hotărâre justificată și a permis promovarea unui concept de serviciu profesional în cadrul serviciului Protecției Civile și Situațiilor Excepționale.

Cea mai importantă etapă a instituționalizării serviciului militar în Republica Moldova a fost în luna martie 1992, când a fost adoptat un pachet de legi în domeniu apărării statului. Urgentarea adoptării acestui pachet de acte normative a fost dictat de începerea fazei active a acțiunilor militare pe 2 martie în stânga Nistrului. În fața acestor amenințări la adresa suveranității, independenței și integrității teritoriale a țării poliția națională rămânea practic de una singură și se cereau acțiuni concrete. Pe 17 martie Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr.964 cu privire la apărare, Legea nr.966 cu privire la Forțele Armate, Legea nr. 968 despre obligațiunea militară și serviciul militar al cetățenilor Republicii Moldova, iar puțin mai târziu, pe 8 aprilie, a fost adoptată Hotărârea Parlamentului nr.1009 cu privire la aprobarea textului jurământului militar. Conducerea

statului conștientiza că un rol important în asigurarea funcționalității legii date revine completării Forțelor Armate cu personal calificat, Președintele semnând Decretul nr.80 din 31 martie 1992 cu privire la măsurile pentru întoarcerea în Patrie în vederea satisfacerii în continuare a serviciului militar a ofițerilor și subofițerilor cetățeni ai Republicii Moldova, precum și a militarilor în termen, recrutați de pe teritoriul republicii [48].

Președintele Republicii Moldova cerea Guvernului să asigure întoarcerea în republică din celelalte state membre ale CSI și din Georgia a militarilor, cetățeni ai Republicii Moldova, ținând cont de dorința lor de a-și continua serviciul în Patrie: pentru militarii în termen – până la 15 mai 1992; pentru ofițerii și subofițerii – în mod individual și de comun acord cu ministerele apărării ale statelor membre ale CSI și din Republica Georgia și cu Comandamentul Forțelor Armate ale CSI, până la sfârșitul anului 1992. În Decretul prezidențial se cerea, de asemenea, ca Ministerul Apărării al Republicii Moldova să organizeze transportarea în republică a militarilor în termen care se întorc din locurile de dislocare a unităților lor și să creeze toate condițiile necesare pentru transferul organizat în republică al ofițerilor, subofițerilor și al membrilor familiilor lor, care și-au exprimat dorința de a se întoarce în Patrie. Se menționa și obligațiunea Ministerului Apărării de a asigura condițiile necesare pentru satisfacerea în continuare a serviciului militar pe teritoriul republicii de persoanele menționate. Decretul a reprezentat momentul culminant al luptei pentru reîntoarcere în Patrie a cetățenilor și organizare a serviciului militar pentru interesele de securitate a statului și a cetățeanului. Totuși Decretul Președintelui cu privire la măsurile pentru întoarcerea în Patrie în vederea satisfacerii în continuare a serviciului militar a ofițerilor și subofițerilor, cetățeni ai Republicii Moldova, a militarilor în termen, recrutați de pe teritoriul republicii nu a beneficiat de reflectarea mediatică necesară, iar mass-media sovietică a lăsat fără atenție aceste acțiuni de o înaltă încărcătură patriotică. Trebuie de subliniat că, din motive subiective, Decretul a fost neglijat până la finele anului 1992, însă Ministerul Apărării a admis reîncadrarea ofițerilor în Armata Națională până la începutul anilor 2000, acest factor nu a contribuit la stimularea sentimentului de patriotism.

Precum am menționat, în pachetul de legi adoptat de Parlamentul Republicii Moldova pe 17 martie 1992, Legea nr. 968 cu privire la obligațiunea militară și serviciul militar al cetățenilor Republicii Moldova ocupă locul central în crearea sistemului serviciului militar în țara noastră. Legea stabilește și oferă conținut legislativ național principalelor noțiuni ce țin de obligațiunea militară, serviciul militar, clasificarea cetățenilor în raport cu obligațiunea militară și cu serviciul militar. Prin Lege sunt stabilite gradele militare, funcțiile militare, uniforma militară și însemnele de distincție a militarilor, obligațiunile cetățenilor, instituțiilor statului și mecanismele necesare care să asigure trecerea cetățenilor în evidență militară, pregătirea cetățenilor pentru încorporare în serviciul militar în termen (pregătirea militară obligatorie), încorporarea lor în serviciul militar

în termen (pregătirea militară obligatorie), satisfacerea serviciului militar în termen, satisfacerea serviciului militar în rezerva Forțelor Armate, satisfacerea serviciului militar prin contract, evidența militară a cetățenilor Republicii Moldova, încorporarea în caz de mobilizare. Prin conținut, Legea reprezintă piatra de temelie a serviciului militar în Republica Moldova, fiind pregătită și aprobată în premieră, dat fiind că nu avusese nici experiența și nici practica necesară în domeniu. Cu toate acestea, apreciem înalt conținutul Legii și platforma legală care permitea organizarea serviciului militar în Republica Moldova. Vom consemna câteva aspecte importante reflectate în Lege: în primul rând, se evidențiază obligațiunea militară ca datorie constituțională a cetățenilor Republicii Moldova, iar serviciul militar este apreciat ca un gen special de serviciu de stat, care constă în îndeplinirea de către cetățeni a datoriei constituționale de apărare a statului în rândurile Forțelor Armate, pe baza obligațiunii militare sau a angajării benevole prin contract. În al doilea rând, vom sublinia că Legea stabilește termenul de 18 luni de satisfacere a serviciului militar în termen pentru cetățenii care sunt încorporați [49].

Referindu-ne la altă instituție, vom sublinia că în vara anului 1992 la frontiera de stat a Republicii Moldova s-a creat o situație extrem de complicată. Unitățile și subunitățile trupelor de grăniceri, aflate sub comanda trupelor de grăniceri al CSI, nu-și îndeplineau obligațiunile puse în sarcină. Pentru a soluționa această problemă de securitate, a fost adoptat Decretul Președintelui Republicii Moldova nr.139 din 10 iunie 1992 cu privire la măsurile urgente de organizare a pazei Graniței de Stat a Republicii Moldova. Din setul de misiuni ale instituțiilor statului evidențiem sarcina Guvernului Republicii Moldova să autorizeze ofițerii și subofițerii care și-au satisfăcut serviciul militar să continue serviciul în trupele de grăniceri ale Republicii Moldova și să permită rechemarea din rezervă a personalului militar pentru a suplini locurile vacante, inclusiv angajarea în serviciu pe baza contractului. În asemenea manieră a fost pusă temelia organizării serviciului militar în a patra instituție de forță – Serviciul de Grăniceri, care ulterior a fost numită parte componentă a Forțelor Armate [50].

B. Gamurari în lucrarea „На крутых поворотах жизни” desfășoară o analiză detaliată a evenimentelor istorice a perioadei de instituționalizare a serviciului militar național în Trupele de grăniceri. Autorul menționează că pe 25 iunie 1992, luând în pază sectorul moldo-român al frontierei de stat, grănicerii din formațiunile militare naționale ale trupelor naționale de grăniceri, au depus un efort enorm moral și fizic pentru a asigura legalitatea și ordinea. Pe prim-plan au fost puse probleme ce vizau formarea și închegarea colectivelor militare, asigurarea unei atmosfere morale sănătoase, un rol deosebit revenind organizării serviciului militar în aceste colective și completării cu cadre militare. În decurs de un an serviciul militar al trupelor de grăniceri a fost completat cu 142 de ofițeri, ceea ce reprezenta 67 procente din totalul de funcții conform statelor și la 80 de procente au fost completate cu plutonieri și militari prin contract. Dar completarea cu

cadre militare pregătite rămâne o problemă permanentă, B. Gamurari evidențiază importanța atitudinii statului față de atractivitatea serviciului militar în general ca serviciu de stat. Autorul menționează că față de serviciul militar trebuie să existe o ideologie a statului, iar noi susținem această poziție, care prin actualitatea ei ar trebui să se afle pe agenda clasei politice. B. Gamurari subliniază că această ideologie trebuie să pornească de la adevărul că viața soldatului și ofițerului reprezintă valoare de stat, libertățile lor sunt incontestabil neatinse, iar limitările și riscurile pe care le înfruntă în timpul serviciului militar urmează a fi compensate de stat prin condiții economice avantajoase pentru ei și prestigiul serviciului militar. Armata trebuie privită ca o parte a societății și nu numai ca instrument al puterii [51, p. 157, 167, 281].

Vom sublinia că serviciul militar în această instituție a fost organizat până pe 1 iulie 2012 când a intrat în vigoare Legea nr. 283 din 28 decembrie 2011 cu privire la Poliția de Frontieră. Conform Legii, Serviciul de Grăniceri se reorganizează în Poliția de Frontieră și se transmite în subordinea Ministerului Afacerilor Interne. Militarii Serviciului de Grăniceri au fost eliberați din serviciul militar și trecuți în rezervă în condițiile Legii cu privire la statutul militarilor. În opinia noastră, forma de reorganizare a Serviciului de Grăniceri în Poliția de Frontieră a fost un succes, reușindu-se într-o perioadă scurtă a se construi o instituție de nivel și standarde europene [52].

Pe parcursul instituționalizării și evoluției serviciului militar s-a concretizat politica de stat pe marginea componentei Forțelor Armate. Concepția securității naționale a Republicii Moldova aprobată prin Hotărârea Parlamentului nr. 455 din 05 mai 1995 stabilea expres la data adoptării că din componența Forțelor Armate fac parte, de asemenea, rezervele militare instruite ale Armatei Naționale, Trupelor de Grăniceri, Trupelor de Carabinieri, formațiunilor militarizate de protecție civilă. Toate formațiunile militare și speciale ale ministerelor și departamentelor în care, conform legislației, se satisface serviciul militar sunt parte integrantă a Forțelor Armate. Concluzionăm că serviciul militar a fost instituționalizat și a evoluat în cele patru instituții de forță, punctul de pornire este anul 1992: Armata Națională, Trupele de Carabinieri, Serviciul de Grăniceri și Departamentul Protecției Civile și Situații Excepționale, actualmente fiind organizat și exercitat numai în cadrul a două componente: Armata Națională și Trupele de Carabinieri, care reprezintă singurele elemente ale Forțelor Armate [53].

În legătură cu evoluția structurală a Forțelor Armate, precizăm că clasa politică nu a avut o viziune unică asupra acestui aspect. Conducerile Ministerului Apărării și Comisia parlamentară pentru asigurarea securității statului și asigurarea ordinei publice prezentau viziuni și argumente proprii. Astfel, contrar poziției Ministerului Apărării, structurile Departamentului Protecției Civile și Situații Excepționale au fost incluse în componența Forțelor Armate. Este de remarcat lucrarea lui P. Creangă „Я хочу рассказать...”, în care autorul specifică următoarele: conform Constituției, apărarea civilă nu este o funcție a Forțelor Armate, presupunând că serviciul militar în această

structură este anticonstituțional. Ex-ministrul Apărării în lucrarea sa descrie perioada de formare a Armatei Naționale, prin care putem determina și politicile de edificare a serviciului militar: din lunile februarie-aprilie 1992 unitățile militare au început a trece treptat sub jurisdicția Republicii Moldova, iar cel mai dificil moment al acestei perioade a fost lichidarea tensiunilor provocate de militarii sovietici care nu doreau să servească în continuare Republicii Moldova. În lucrare este menționat că acțiunile ferme ale Ministerului Apărării și personale ale autorului au depășit această situație. Astfel, s-a transmis militarilor decizia că în componența Armatei Naționale vor continua satisfacerea serviciului militar militarii care vor semna contract și vor depune jurământ de credință Republicii Moldova. Totodată, cei care nu sunt de acord, în timp de trei zile vor preda funcțiile deținute, vor fi achitați cu toate asigurările necesare și li se va interzice accesul în unitățile militare. Decizia a fost una corectă, dar întârziată, pentru că din rezervele unităților militare deja a fost retrasă și scoasă ilegal din republică sau vândută o cantitate enormă de tehnică și bunuri materiale. Nucleul unităților militare acum a devenit un număr mic de ofițeri și plutonieri care au hotărât să continue serviciul militar în Republica Moldova și cei aproximativ 1300 de moldoveni, militari în termen, care, datorită eforturilor depuse de conducerea politică, în 1991 au fost repartizați pentru satisfacerea serviciului militar la locul de baștină, evidențiindu-se direct una din cauzele refuzului conducerii URSS de a lăsa cetățenii noștri acasă pentru serviciul militar. Anume pe acest nucleu începător al armatei a fost pusă sarcina de primire în gestiune a patrimoniului militar și asigurare a pazei și integrității lui.

P. Creangă menționează că în aceeași perioadă tensiunile în regiunea transnistreană au crescut foarte mult, iar evenimentele au căpătat caracter de acțiuni de luptă. În aceste împrejurări, la începutul lui martie 1992, Președintele Republicii Moldova, Comandantul Suprem al Forțelor Armate a fost trimisă decizia pentru Ministerul Apărării de a chema la mobilizare în garnizoana Cahul 2500 de rezerviști. Acțiunea cu chemarea rezerviștilor în serviciul militar a fost una de expresie fermă a conducerii statului de a nu admite escaladarea conflictului și a demonstra voința de ași apăra interesele naționale. Din cauza faptului că situația în regiunea transnistreană a căpătat caracterul unui conflict armat, prin Decretul Președintelui Republicii Moldova pe 28 martie 1992 în țară este introdusă situația excepțională, iar ulterior adoptată decizia de a continua chemarea în serviciul militar a rezerviștilor, formarea subunităților, înzestrarea lor cu tehnică și cu armament, pregătirea și folosirea în conformitate cu planurile aprobate în funcție de situația conflictului armat.

În aceeași perioadă a fost aprobată structura unităților militare: se încadrau în serviciul militar ofițerii și plutonierii care reveneau în Patrie. Astfel, într-o perioadă relativ scurtă a fost preparată baza necesară de instruire și programele de organizarea primei chemări în serviciul militar în termen a cetățenilor Republicii Moldova. Prima încorporare în serviciul militar național pentru completarea Armatei Naționalei s-a produs în perioada mai-iunie 1992, militarii fiind

înregimentați pentru termenul de 18 luni. Ministerul Apărării a elaborat un program de pregătire a militarilor în termen pentru aceste 18 luni, care prevedea mai multe etape: pregătirea tânărului ostaș (pregătirea individuală) se finaliza obligatoriu cu ceremonia oficială de depunere a jurământului militar, pregătirea pe specialitate, încheierea grupei, apoi a plutonului și a companiei și se finaliza cu încheierea batalionului. Acest sistem modern de pregătire a permis către finele anului 1993 ca armata să fie completată cu efectiv de 10 mii de militari capabili să îndeplinească misiunile conform destinației, ordine confirmată la ședința primului Colegiului Militar de bilanț anual al Ministerului Apărării (29 decembrie 1993) cu participarea Președintelui, Comandant Suprem al Forțelor Armate [54, p. 114, 155, 185].

La 21 iulie 1992, la Moscova, Președintele Republicii Moldova M. Snegur și Președintele Federației Ruse B. Elțin, au semnat Acordul privind principiile reglementării pașnice a conflictului armat în regiunea transnistreană a Republicii Moldova, care a pus capăt fazei fierbinți a conflictului armat, a demarat procesul de identificare a unei soluții de reglementare pe cale pașnică a problemei raioanelor de Est ale Republicii Moldova. Pe linia confruntării armate a fost creată zona de securitate și introduse forțele de menținere a păcii, unde Republica Moldova avea un contingent de 1200 de militari. Pentru completarea contingentului, Ministerul Apărării a apelat la chemarea în serviciu militar al rezerviștilor, care și-au executat datoria de pacificatori până în toamna anului 1993, iar pe măsura completării unităților militare cu efectiv de militari în termen și pregătirii lor necesară, au schimbat rezerviștii și îndeplinesc misiunile de menținere a păcii în zona de securitate până în prezent.

Pe parcursul dezvoltării sale, Armata Națională și-a perfecționat structura, sistemul de completare, sistemul de pregătire pentru ofițeri, sistemul de pregătire pentru militarii în termen. Astfel, către începutul anilor 2000 s-au creat premisele necesare de a folosi experiența acumulată pe parcurs, mai cu seamă lecțiile însușite în cadrul Programului Parteneriat pentru Pace, la care Republica Moldova a aderat la 16 martie 1994. Participarea la Program a permis un schimb de experiență avansat cu atât statele membre ale Organizației Tratatului Nord-Atlantic, cât și cu state partenere, inclusiv de organizare și desfășurare a serviciului militar, creându-se premisele necesare de folosire a acestei experiențe și de adoptare a unei noi legi care să asigure legislativ noile cerințe și provocări la adresa serviciului militar: Legea nr.1245 din 18 iulie 2002 cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei vine să răspundă rigorilor noi, abrogând prima lege în domeniu: Legea despre obligațiunea militară și serviciul militar al cetățenilor Republicii Moldova. Noua Lege a modificat termenul de satisfacere a serviciului militar pentru militarii în termen de la 18 luni la 12 luni, răspunzând, la modelul euro-atlantic al organizării serviciului militar. Vom remarca premisele care au stat la baza acestei decizii: structura stabilă a armatei, prezența unui corp calificat de ofițeri în armată, formarea corpului de comandanți inferiori, edificarea unui sistem eficient de

pregătire a militarilor în termen, stabilirea expresă în structura de state pentru specialitățile militare dificile a pozițiilor de militari prin contract cu sporirea ponderii acestora în armată, stabilirea unui sistem european și euroatlantic de închezare și pregătire a unităților militare, prezența bazei materiale și de instruire corespunzătoare și creșterea nivelului de pregătire generală a recruților. Republica Moldova este prima țară din cadrul Comunității Statelor Independente care a trecut la acest termen și principii, iar timpul a confirmat pe deplin corectitudinea și justificarea cursului adoptat.

Legea cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei a anulat pregătirea militară obligatorie și a introdus o nouă formă a serviciului militar – serviciul militar cu termen redus, care are o durată de 3 luni, precum și ca formă de pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei a inclus instruirea la catedrele militare. Ambele modificări se referă la studenții sau absolvenții instituțiilor superioare de învățământ. Legea stabilește că absolvenții instituțiilor civile de învățământ superior universitar care nu și-au îndeplinit obligațiunea militară până la finalizarea studiilor îndeplinesc serviciul militar cu termen redus în centrele de instruire ale Forțelor Armate sau la concentrări special organizate de către centrele militare dacă nu au atins vârsta de 27 de ani, fiind prevăzută instituționalizarea catedrelor militare în instituțiile de învățământ superior universitar de stat, unde studenții urmau să audieze în mod benevol cursul de instruire. Precizăm că această formă de instruire la catedrele militare a fost una care a răspuns la cerințele timpului, deschizând un nou potențial de pregătire a rezerviștilor pentru necesitățile serviciului militar al Forțelor Armate.

Jurământul militar este actul indispensabil al legământului cetățeanului cu serviciul militar și prin care un tânăr dobândește pe deplin statutul de militar. Instituționalizarea și evoluția de conținut a jurământului militar reprezintă într-o formă actul de evoluție a societății și asumării răspunderii de propria securitate și necesitate de apărare. Primul text al Jurământului militar a fost aprobat prin Decretul Prezidiului Parlamentului din 18 noiembrie 1991. Acest jurământ a fost de scurtă durată și nu a fost depus de militarii Armatei Naționale. Însă pe 8 aprilie 1992 prin Hotărârea nr.1009 a Prezidiului Parlamentului Republicii Moldova se aprobă textul Jurământului militar. Cetățenii Republicii Moldova jurau credință Republicii Moldova și poporului său, să-și apere țara chiar și cu prețul vieții proprii, să nu facă uz de arme împotriva poporului Republicii Moldova și a organelor constituționale alese, să respecte legile Republicii Moldova și regulamentele militare. Dacă vor încălca jurământul, ei își asumau responsabilitatea să suporte pedeapsa aspră a legilor Republicii Moldova. Acest jurământ a fost piatra de temelie prin care cetățenii Republicii Moldova s-au angajat în serviciul militar în Forțele Armate în perioada de înființare și formare, fiind depus de toți ofițerii care au revenit în Patrie în 1992 și toți rezerviștii care au format unitățile militare și s-au ridicat în apărarea independenței, suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova în acțiunile militare din primăvara-vara anului 1992.

Actualul text al Jurământului militar a fost aprobat prin Legea nr.1245 din 18 iulie 2002 cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei. Din noul Jurământ militar a fost exclus textul ce vizează de a nu se face uz de arme împotriva poporului Republicii Moldova și a organelor constituționale și în cazul încălcării jurământului, să se suporte pedeapsa aspră în baza legislației Republicii Moldova. Ca argument pentru excluderea acestui text a aservit adoptarea Constituției Republicii Moldova care cuprinde obligațiunea cetățenilor de apărare a Patriei și faptul că apriori conținutul textului presupunea posibilitatea de încălcare. Modalitatea de depunere a jurământului militar este stipulată în Regulamentul serviciului interior al Forțelor Armate ale Republicii Moldova și prevede că cetățenii Republicii Moldova încorporați în serviciu militar sau chemați la concentrare (la instrucție) pentru prima dată depun Jurământul militar în fața Drapelului de Stat al Republicii Moldova și a Drapelului de luptă al unității militare [55].

În concluzie notăm că instituționalizarea serviciului militar se află în strânsă conexiune cu lupta politică din anii 1989-1992 pentru obținerea independenței și asigurarea integrității teritoriale a Republicii Moldova. Instituționalizarea serviciului militar a permis Republicii Moldova să-și creeze propriile Forțe Armate prin care să-și garanteze existența statului și sa-și apere valorile naționale supreme. Cercetarea științifică a spectrului de probleme ce vizează serviciul militar din Republica Moldova urmează să fie pusă pe agenda preocupărilor teoretice și practice, dat fiind că în lucrările existente aspecte de acest gen sunt abordate doar tangențial [56, p. 202-204].

1.2. Repere teoretico-metodologice de cercetare a serviciului militar din Republica Moldova

Serviciul militar este un fenomen social și juridic complex, el se află la baza activității și funcționării organismului militar al statului. Prin organizarea serviciului militar statul își realizează în practică obiectivele sale de securitate națională. În acest context vom susține că există o legătură directă între serviciul militar și securitatea națională. Analiza reperelor teoretico-metodologice de cercetare a serviciului militar ne permite să studiem în complexitate fenomenul dat și această legătură.

C. Manolache și I. Coropcean în „Organismul militar al statului: Abordare metodologică a cercetării” efectuează o cercetare metodologică a organismului militar al statului, menționând că acesta traversează o perioadă specifică, însoțită de reevaluarea unor abordări și paradigme de conducere, ca repercusiune a schimbărilor în situația social-politică și spiritual-morală din cadrul societății și armatei; de clarificare a rolului și locului organismului militar în sistemul de relații politico-militare în țară și în lume; analiza influenței asupra asigurării securității militare a statului. Notăm că această afirmație este în deplină măsură caracteristică pentru serviciul militar ca element indispensabil al organismului militar.

Analiza serviciului militar în stat ca fenomen social-politic, argumentarea și precizarea abordărilor metodologice inițiale de cercetare a problemei au creat premisele teoretice necesare de înțelegere a esenței, structurii și conținutului său. Analiza politico-juridică presupune cercetarea obiectului supus studiului (esența, conținutul, principiile și legitățile constituirii și funcționării serviciului militar, principalele probleme și tendințele de dezvoltare la etapa contemporană) din punct de vedere al naturii sociale și politice, al caracterului concret-istoric, al implicării în spațiul sociocultural și politic al societății, în sfera relațiilor social-politice. În procesul abordării social-politice apare posibilitatea de a studia respectivele probleme în contextul dialecticii dintre social-obiectiv și subiectiv, material și spiritual.

Aspectul social al problemei ce vizează funcționarea și dezvoltarea serviciului militar al statului este constituit, întâi de toate, din factori care determină acest proces, formând „comanda” socială, aplicată la caracterul, conținutul, obiectivele și funcțiile (serviciului militar). Cele mai importante dintre acestea sunt: schimbarea situației politico-militare internaționale; perioada de tranziție în dezvoltarea statului Republica Moldova; perioada transformării relațiilor sociale; dificultățile și contradicțiile serviciului militar la etapa actuală. Conținutul aspectului social-obiectiv determină activitatea subiecților politicii militare a statului, societății și instituțiilor, atât militare, cât și civile de conducere, fiind caracterizate prin implicarea în procesele funcționării și dezvoltării organismului militar și serviciului militar. În procesul studierii organismului militar al statului și serviciului militar un rol metodologic principal revine abordării substanțiale în cadrul

cunoașterii sociale; aceasta presupune analiza condițiilor și factorilor sociali care, interacționând, fac posibilă apariția organismului militar ca sistem autonom, capabil să realizeze acțiuni militare [57, p.237-242].

În opinia noastră, serviciul militar își are locul și rolul său și în ecuația de putere militară a statului. Potrivit lui C. Zamfir și L. Vlăsceanu, puterea militară este capacitatea de acțiune armată a unui stat, asigurată de potențialul său militar (buget, personal, infrastructură, armament, logistică, industria de apărare și instituțiile de dezvoltare militară), în scopul asigurării propriei securități și a aliaților, precum și realizării intereselor politico-militare [58, p.481]. Noi vom veni cu supoziția că puterea militară poate fi reprezentată de potențialul său militar și cel spiritual. În acest sens serviciul militar prin destinația sa se regăsește în ambele.

În cercetare ne vom baza pe suportul teoretico-metodologic al investigațiilor care a cuprins un set de abordări și metode, din cadrul căruia vom remarca metoda analizei structural-funcționale a serviciului militar, ale cărei particularități prevăd evidențierea factorilor și condițiilor care conduc la organizarea elementelor în formă de sistem, identificarea fundamentelor, legăturilor și interdependențelor dintre părți în sistem, determinarea legităților instituționalizării și funcționării serviciului militar ca sistem. Pentru a supune investigațiilor politica de organizare a serviciului militar în Republica Moldova, este necesar de a defini unele repere de bază ale serviciului militar, de actualitate pentru armatele europene: profesionalizarea armatei și profesia de militar. Astfel, în dicționarul militar „Culegere de termeni, concepte și noțiuni de referință” profesia de militar este definită ca ocupație cu caracter permanent, desfășurată în mediul militar, exercitată de o persoană care a absolvit o instituție de învățământ militar sau care a încheiat un contract de angajare cu instituția militară [59, p.216]. Profesia de militar poate fi considerată o formă specială de activitate socială exercitată pe temeiul unei pregătiri teoretice și practice, de regulă, în cadrul instituției militare și presupune activități a căror finalitate posibilă rezidă în pregătirea și ducerea acțiunilor de luptă, asigurarea sau sprijinirea lor nemijlocită, inclusiv din punct de vedere logistic.

Atragem atenția asupra sintagmei „profesionist militar” definită de I. Stoianovici în lucrarea „Profesionalismul între necesitate și reevaluare”. Potrivit acestuia profesionistul este cel care este plătit pentru o anumită profesie și este foarte bun în practicarea ei. Pe baza analizei comparativ-istorice și praxiologice, în general, în armată imaginea profesionistului a fost asociată ofițerului – un comandant ale cărui calități sunt de a fi expert în profesia armelor, cel care răspunde de militarii din subordine, cel care se dedică apărării țării și care se simte puternic legat de valorile eticii militare. Cei care manifestă aceste calități dovedesc un înalt profesionalism [60, p.105]. N. Sava în lucrarea „Armata și societatea” de asemenea scrie că termenul de profesionist este utilizat atunci când se referă la „o persoană înalt calificată, caracterizată prin competență; responsabilitate și spirit de corp” [61, p.240-250]. Termenul este pe larg discutat în contextul organizării serviciului militar

la etapa contemporană. Notăm că în literatura de specialitate problema studierii serviciului militar este abordată prin prisma importanței profesionalizării armatei, care, potrivit descrierii lui P. Duțu, C. Moștofle și A. Sarcinschi, reprezintă un proces complex, multidimensional, de lungă durată și cu efecte diferite, sub aspectul naturii lor. Acest proces complex presupune anumite transformări profunde în organizarea efectivului, dotarea cu armament și tehnică de luptă moderne, instituirea și funcționarea organismului militar, schimbări acompaniate de implicațiile corespunzătoare în raporturile dintre armată și societate (societatea politică, societatea civilă, instituții ale statului), precum și în diverse compartimente ale vieții sociale: nu se reduce doar la eliminarea conșcripției ca unica metodă de recrutare a militarilor în termen, ci presupune: ridicarea continuă a nivelului calificării profesionale atât a militarilor de carieră (ofițeri, maiștri militari și subofițeri), cât și a militarilor angajați pe bază de contract; înaltă specializare, în consens cu exigențele funcției și postului ocupate în organigramă și cu caracteristicile tehnice ale aparaturii militare și mijloacelor de luptă; implicarea activă și responsabilă a personalului, pe toată durata serviciului militar, în tot ceea ce face subunitatea sau unitatea în care este încadrat; respectarea legilor, celorlalte acte normative care reglementează activitatea militară desfășurată de către întregul efectiv, atât în țară, cât și în afară [7, p.6].

În baza lucrărilor autorilor străini, B. Boene [1], V. Porteret [2], R. Kay [62], C. Sarkesian [63], B. Savych [64], putem spune că profesionalizarea armatei este o problemă politică foarte sensibilă, cu implicații majore în managementul și în structura forțelor armate, procesul de luare a unei asemenea decizii implicând analiza a numeroase aspecte. H. Liddel [65] face o analiză detaliată cu privire la avantajele și inconvenientele serviciului militar ancorate pe circumscripție în comparație cu cel profesional. În acest context, atragem atenția că în literatura de specialitate se analizează, în special, demersul natural al factorilor (interni și internaționali) ce determină trecerea de la armata de masă la armata mixtă/de profesioniști.

Printre **factorii internaționali** se evidențiază:

- diminuarea sau chiar aparenta absență a pericolului reprezentat de un atac militar extern masiv asupra vreunui stat european;
- apariția și manifestarea pe plan internațional în materie de apărare și securitate pe lângă actorii tradiționali (statele), a actorilor nestatali (organizații politico-militare și de altă natură);
- manifestarea tot mai intensă a terorismului internațional;
- apariția și manifestarea unor noi pericole de securitate - proliferarea armelor de distrugere în masă și a vectorilor specifici acestora, crima organizată, conflictele regionale; migrația ilegală;
- transformarea politicilor organizațiilor politico-militare și, implicit, ale statelor membre: spre exemplu, Organizația Nord-Atlantică se află într-un proces de transformare, care, la rândul său, a impus statele membre să procedeze similar în domeniul securității și apărării.

Printre **factorii interni** care au determinat transformările din cadrul armatei și, respectiv, din cadrul serviciului militar, se regăsesc următorii:

- factorul psihosocial: evoluția mentalităților în societate, mai ales a celor ce vizează „spiritul de apărare” și legătura armată – cetățean. Un rol important pare să fi avut lacunele manifestate în timp de conscripție ca metodă de recrutare a militarilor (gradați și soldați) și lipsa de legitimitate în ochii populației a serviciului militar obligatoriu;
- factorul tehnologic: creșterea gradului de tehnicizare a armamentului și introducerea de noi tehnologii, îndeosebi ale informației și comunicațiilor, solicită militari bine formați și specializați în domeniile de vârf;
- factorul economic: tot mai multe state europene, după 1990, au trecut la diminuarea bugetelor destinate apărării, dat fiind noul context geostrategic și geopolitic. În plus, se pare că sistemul conscripției, într-o armată modernă și într-o societate democratică, este apreciat ca fiind destul de costisitor în comparație cu avantajele oferite în domeniul apărării și securității naționale;
- factorul militar: evoluția conflictelor contemporane soldate cu cvasi dispariția confruntărilor de masă în profitul crizelor internaționale punctuale, „țintite” și multiforme [6, p. 118-120].

Problema profesionalizării armatelor a reprezentat o necesitate obiectivă stringentă, mai ales pentru țările din Europa de Est. Printre motivele unei asemenea importante opțiuni politico-militare se numără următoarele: finalizarea reală a reformei în armată; îndeplinirea cerințelor unor tratate și convenții internaționale la care este parte; eficiența și eficacitatea în acțiunea militară; considerente demografice; democratizarea societăților; caracteristici și tendințele de evoluție ale mediului de securitate națională, zonală, regională și globală. Astfel, autorii români, precum C. Moștoflei [7], A. Sarcinschi [8], M. Mureșan [66], abordează cadrul de analiză al serviciului militar, ancorându-se pe problematica profesionalizării armatei, și constată că oportunitatea este determinată și de criteriile de admitere a României în NATO; necesitatea înzestrării armatei cu echipamente militare și tehnică de luptă moderne; reforma din armatele statelor membre aliate. În acest cadru de analiză, A. Sarcinschi subliniază că în constituirea unei armate de profesie este necesar să se definească cu claritate modul în care se vor selecționa, forma, instrui și perfecționa profesional militarii angajați pe bază de contract, [8, p.36] evidențiind importanța elaborării unei metodologii de recrutare și formare profesională a acestei categorii de militari.

Dacă ne referim la caracterul cercetărilor autohtone pe marginea problematicii serviciului militar, observăm că acestea sunt modeste, având un conținut general, fapt care fundamentează importanța teoretică și practică a lucrării date. În literatura de specialitate dezbaterile cu privire la problematica serviciului militar se regăsesc într-un context social sau politic, fiind determinate în fapt de evoluția Armatei Naționale, de rolul instituției armatei în asigurarea securității naționale sau importanța reformei militare. Evidențiem lucrările elaborate de V. Mija [67], V. Gaiciuc [68]

și V. Pleșca [69], care exprimă supoziția că instituția armatei este una fundamentală atât pentru știința politică contemporană, cât și realitățile social-politice interne și internaționale de ultimă oră. Atragem atenția asupra studiului „Obligațiile militare ale locuitorilor regiunii transnistrene a Moldovei” efectuat de Asociația Promo-Lex în contextul activității sale de apărare și promovare a drepturilor omului în regiunea de est a Republicii Moldova. Acest studiu, completând numărul documentelor ce reflectă starea de fapt din regiunea separatistă, analizează situația militară a locuitorilor din raioanele de est ale Republicii Moldova, care în toate aspectele legale se dovedește a fi foarte dificilă.

Pentru a examina sintagma „serviciu militar”, considerăm necesară definirea termenului „serviciu”, care reprezintă „acțiunea, faptul de a servi, de a sluji sau formă de muncă prestată în folosul sau în interesul cuiva”. Serviciul militar poate fi examinat ca o acțiune servită în folosul cuiva. În același timp, serviciul militar este considerat o formă specială a serviciului public, care apare odată cu formarea statului pentru a satisface unele interese generale sau nevoi sociale, având menirea să asigure și să garanteze realizarea scopurilor și funcțiilor de bază ale statului. Din această perspectivă, serviciul militar este o acțiune servită în folosul statului și se definește ca „stagiu la care sunt obligați, prin lege, cetățenii unui stat pentru a se instrui din punct de vedere militar în rândurile Forțelor Armate”. În fundamentarea ideilor menționate, V. Pleșca [70, p.62-67] și X. Ulianovschi [71, p.5] definesc fiecare sintagma „serviciu militar” prin prisma evaluării trăsăturilor esențiale ale serviciului public. În general, există câteva definiții ale serviciului public care nu se deosebesc radical și se reduc, în fond, la definirea sa ca un organism administrativ creat de către stat pentru îndeplinirea atribuțiilor sale executive. În conformitate cu legislația în vigoare, „serviciul public înseamnă totalitatea autorităților publice și activitatea persoanelor care ocupă posturi în aparatul acestor organe, îndreptată spre realizarea împuternicirilor în scopul dezvoltării economiei, culturii, sferei sociale, promovării politicii externe, apărării ordinii de drept și asigurării securității naționale, ocrotirii drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale cetățenilor” [72, p.3].

Sfera de activitate a serviciului public se răsfrânge asupra tuturor instituțiilor care sunt parte componentă a aparatului de stat, formate în conformitate cu legislația în vigoare și înzestrate cu anumite împuterniciri necesare pentru a promova politica de stat. O analiză mai profundă a definiției serviciului public ne permite să evidențiem trăsăturile sale esențiale: serviciul public trebuie să asigure realizarea practică a sarcinilor și funcțiilor de bază ale statului; reprezintă activitatea profesională având la bază profesionalismul și competența, calități obținute ca rezultat al unei instruirii de specialitate și în urma activității practice. În sensul reliefat de idei, serviciul public este orientat, de regulă, spre soluționarea sarcinilor de dirijare a statului în cele mai diferite sfere de activitate. Serviciul public include nu doar conducerea de stat a sectoarelor vieții sociale,

dar și activitatea orientată spre soluționarea altor sarcini și realizarea altor funcții ale statului, cum ar fi asigurarea securității naționale în serviciul public, în acest sens, se încadrează și serviciul militar.

În legislația militară a Republicii Moldova serviciul militar este definit ca „formă specială a serviciului public, care constă în îndeplinirea de către cetățeni a obligațiunii constituționale de apărare a Patriei și asigurare a securității naționale a statului” [25, p.4]. Activitatea militarilor, în ordinea elucidată de idei, poartă un caracter de stat și din acest punct de vedere serviciul militar are toate trăsăturile caracteristice serviciului public. Putem considera deci că, deoarece serviciul militar se instituie în organizațiile care soluționează problemele în domeniul apărării și securității militare a statului, el este o varietate a serviciului public. Concomitent, serviciul militar are unele trăsături specifice, distincte, datorându-se faptului că instituțiile militare au drept scop asigurarea apărării țării prin măsuri speciale, inclusiv cele militare [70, p.62-67].

Din definiția serviciului militar decurge, în mod logic, că el constituie o formă specifică a serviciului public. Reieșind din aceasta, vom evidenția unele particularități esențiale, prin care serviciul militar se deosebește de alte forme ale serviciului public:

- predestinarea serviciului militar, adică posibilitatea de a aplica metode speciale (militare) pentru realizarea sarcinilor puse (aplicând mijloacele luptei armate – arme, armament, muniții), o astfel de posibilitate nefiind acordată altor forme de serviciu de stat;
- cetățenii implicați la îndeplinirea serviciului militar sunt supuși examenului medical, militarii prin contract trebuie să corespundă cerințelor profesional-psihologice pentru o specialitate militară concretă și să aibă o pregătire fizică corespunzătoare;
- cetățenii încadrați în serviciul militar în termen sau chemați la concentrare pentru prima dată sunt obligați să depună jurământul militar. Procedura jurământului militar, amintim, este stabilită de Regulamentul serviciului interior al Forțelor Armate și prevede depunerea jurământului militar în fața Drapelului de Stat și Drapelului de luptă a unității militare [73, p. 160]. Textul jurământului militar a fost stabilit prin Legea cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei;
- modul de pregătire a cetățenilor pentru apărarea Patriei este reglementat de Constituție, de Legea cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei, Legea cu privire la apărarea națională, alte acte normative menite să reglementeze condițiile de îndeplinire a serviciului militar și statutul militarilor;
- persoana aflată în serviciul militar nu poate, din propria inițiativă, să-și schimbe locul de serviciu și să refuze îndeplinirea obligațiilor de serviciu;
- serviciul militar impune o răspundere și responsabilitate mai ridicată pentru încălcări;
- existența unei conduceri unice în relațiile dintre militari;
- existența și conferirea gradelor militare;

- portul uniformei militare și altor semne distinctive [25, p.6];
- îndeplinirea serviciului militar este atât benevolă, pe bază de contract și prin recrutare, ca o formă a obligațiunii militare prevăzută juridic pentru o parte a populației statului, fapt care, de asemenea, nu este caracteristic altor tipuri de serviciu public.

În opinia noastră, este important de precizat că aproape toate acțiunile militarului în cadrul îndeplinirii serviciului militar sunt prevăzute în regulamentele militare, subsisteme care alcătuiesc sistemul integru, numit serviciul militar. Dezvoltând metodologia edificată pe unitatea „sistem-element” prin reliefarea unor funcții ale subsistemelor și raporturi structurale, deducem că fiecare regulament militar în parte îndeplinește și determină numai domeniile proprii, iar împreună asigură funcționalitatea serviciului militar și relațiilor militare. Prevederile regulamentelor sunt de caracter obligatoriu pentru militari și se disting prin normă juridică obligatorie, autoritate și operativitate.

Apărarea independenței și integrității teritoriale a țării este „un drept și o datorie sfântă a fiecărui cetățean”, stabilește Constituția Republicii Moldova [74, p.20], iar cetățenii pot îndeplini această obligațiune prin acordarea diferitor mijloace materiale: impozite, punerea la dispoziție a mijloacelor de transport, îndeplinirea diferitor lucrări. Dar formele principale de apărare a Patriei în perioada de pace țin de pregătirea cetățenilor (pentru apărarea Patriei), ce presupune îndeplinirea serviciului militar în termen și încadrarea în serviciul militar prin contract. Notăm că rolul principal în determinarea locului serviciului militar în cadrul serviciului public îl joacă relațiile între militari. Analiza lor demonstrează că ele poartă un caracter specific și se formează pe parcursul serviciului militar. Relațiile dintre militari se caracterizează printr-un nivel înalt de organizare și subordonare, executarea la timp a tuturor sarcinilor, grad sporit de răspundere pentru faptele săvârșite. Totodată, se consideră că relațiile sunt de caracter mult mai dinamic și mult mai operativ comparativ cu restul componentelor serviciului public. Conținutul relațiilor este determinat prin îndeplinirea serviciului militar, a obligațiunilor de serviciu și a atribuțiilor speciale ale militarilor „când se află în serviciul de gardă, în serviciul de zi și în serviciul de garnizoană, atunci când sunt antrenați la lichidarea consecințelor calamităților naturale și în alte circumstanțe de urgență” [73, p.11]. Este important să precizăm că obiectul relațiilor de serviciu militare sunt relațiile înrudite, legate de organizarea și îndeplinirea serviciului militar, inclusiv de realizarea de către subiecții acestor relații a statutelor sale (drepturilor, obligațiunilor și responsabilităților).

În urma analizei surselor științifice și practicii existente, conchidem că serviciul militar (în termen sau prin contract) este o formă specială a serviciului public și are drept scop realizarea practică a sarcinilor și funcțiilor de bază ale statului cu privire la asigurarea securității naționale, a independenței și integrității teritoriale. Totodată, este necesar de semnalat că întregul complex de probleme cu privire la statutul constituțional al serviciului militar, organizarea, formele și metodele de îndeplinire a atribuțiilor de serviciu necesită o reglementare politico-juridică minuțioasă. Este

de precizat că serviciul militar poate fi cercetat doar având ca repere metodologice principiile lui de organizare. Am folosit punctual metoda analitică pentru a supune investigațiilor fiecare element în parte a sistemului, iar metoda comparativă a oferit posibilitatea de a evidenția aspecte comune și diferențe în realizarea acestor principii. Am apelat la prognoza științifică prin posibilitatea de a formula unele argumente, dar și unele tendințe ce vizează perfecționarea serviciului militar. Nu am trecut cu vederea nici unele metode corelative, cum ar fi analiza și sinteza, inducția și deducția.

Termenul „principiu” poate fi definit ca element fundamental, idee, lege de bază pe care se întemeiază o teorie științifică, un sistem politic, un sistem juridic, o normă de conduită, prin acest termen avându-se în vedere ceea ce se află la baza totalității fenomenelor, noțiunilor și faptelor. Principiul este noțiunea centrală, ideea călăuzitoare, baza sistemului care reprezintă generalizarea și extinderea asupra tuturor fenomenelor din domeniul în care principiul reliefat este abstractizat. În lucrarea „Determinarea și analiza principiilor generale ale serviciului militar” notăm că serviciul militar este o varietate deosebită a serviciului public, suport care ne-a permis să efectuăm analiza principiilor sale prin prisma serviciului public [75]. Principiile serviciului public includ ideile fundamentale care exprimă legitățile obiective și determină expres direcțiile științific argumentate de realizare a competențelor, sarcinilor și funcțiilor autorităților și atribuțiilor funcționarilor publici angajați în cadrul sistemului puterii de stat și în particular, în sistemul serviciului public. Principiile serviciului public trebuie să oglindească obiectiv esența serviciului public [76].

Referitor la unele tipuri ale serviciului public, inclusiv cel militar, principiile generale sau fundamentale la care ne vom referi mai jos pot să conțină particularități determinate de specificul sarcinilor soluționate și funcțiilor îndeplinite [77]. Principiile fundamentale pe care se bazează serviciul public în Republica Moldova se exprimă în următoarele: legalității, profesionalismului, transparenței, imparțialității independenței, stabilității și loialității [78]. Totodată, vom specifica și principiile de conduită a funcționarului public, fiind legalitatea, imparțialitatea, independența și profesionalismul [79]. Ne propunem să examinăm principiile generale cu identificarea aspectelor de politici pe care le manifestă în raport cu serviciul militar.

1. Principiul legalității: trăsăturile legalității, precum unitatea, caracterul general și obligativitatea cerințelor sunt asigurate prin faptul că legile, alte acte normative adoptate, trebuie să corespundă Constituției, aceasta având putere juridică supremă. Particularitățile legalității rezidă în egalitatea tuturor cetățenilor, inclusiv a militarilor în fața legii; inadmisibilitatea ca legea să se opună față de raționalitate; inadmisibilitatea abaterii de la actele normative sub oricare pretext. Principiul legalității este principiul universal al serviciului public, care nu admite excepții pentru nici una din varietățile ei, inclusiv serviciul militar, reieșind din necesitate și raționalitate.

Aspectul exterior în respectarea principiului legalității se exprimă în activitatea instituțiilor în care este prevăzut serviciul militar și, respectiv, trebuie să se exercite în strictă corespundere cu

legea. Particularitatea serviciului militar constă în faptul că se efectuează în organele puterii executive, care realizează conducerea instituțiilor militare de stat în care este prevăzut serviciul militar. Este actuală această supoziție pentru cei ce desfășoară controlul civil asupra respectării principiului legalității în cadrul activității instituțiilor conducerii militare, factorilor decizionali militari și militarilor. Ei trebuie să fie independenți de conducerea militară, inclusiv în problemele asigurării cu toate tipurile de drepturi, care, în caz contrar, fac posibilă exercitarea presiunii și, prin urmare, realizarea intereselor unor persoane cu funcții de răspundere și nu ale statului. Considerăm că principiului legalității îi putem atribui și accesul egal al cetățenilor la serviciul public, inclusiv cel militar, în strictă conformitate cu aptitudinile și nivelul pregătirii profesionale, fapt care corespunde tezei din Declarația generală a drepturilor omului și cetățeanului: fiecare cetățean, fără discriminare sau restricții neîntemeiate, are dreptul să fie admis în condiții generale de egalitate la serviciul public. Același drept este prevăzut și în p. 2 al art. 39 din Constituția Republicii Moldova, unde se stipulează: „Oricărui cetățean i se asigură, potrivit legii, accesul la o funcție publică” [74]. Esența principiului constă în faptul că nu doar se asigură dreptul egal al tuturor cetățenilor de a ocupa anumită funcție în aparatul de stat, ci și de a determina condițiile de avansare în serviciu în ordinea fixată de lege și de a acorda posibilitate egală pentru toți de perfecționare permanentă a calificării de conducere.

În baza principiului rezultă un șir de excepții, care nu diminuează, ci dimpotrivă, confirmă valoarea lui. Toate restricțiile pot fi divizate în generale, care se răsfrâng asupra tuturor tipurilor de servicii de stat și speciale, determinate de particular. Restricțiile generale țin de cetățenie, vârsta candidatului la încadrarea în serviciu, capacitatea lui de a acționa, studiile necesare prevăzute pentru funcția publică respectivă. Particularitățile de realizare a accesului egal al cetățenilor la serviciul public sub aspectul serviciului militar constă în faptul că, pe de o parte, serviciul militar este pe timp de pace dreptul cetățeanului Republicii Moldova de a îndeplini benevol datoria sa constituțională de apărare a Patriei, iar pe de alta, datoria întregii populații de gen masculin de a îndeplini serviciul militar în conformitate cu ordinul, realizând datoria sa constituțională privind apărarea Patriei. Principiului legalității îi atribuim obligativitatea executării deciziilor adoptate de instituțiile ierarhic superioare și conducătorilor acestor autorități în limitele atribuțiilor și conform legislației Republicii Moldova. Referitor la militari, aspectul evocat a fost asigurat juridic în Regulamentul serviciului interior al Forțelor Armate ale Republicii Moldova și rezidă în „dreptul comandantului (șefului) de a da ordin și obligativitatea subalternului de a se supune fără obiecții, reprezintă principiile unice fundamentale” [73].

2. Principiul loialității este unul determinant în serviciul public și obligă funcționarul public să servească cu bună-credință autoritatea publică în care activează, precum și interesele legitime ale cetățenilor. Principiul loialității este indispensabil de principiul devotamentului (credinței) față de

Patrie a funcționarilor publici în timpul îndeplinirii obligațiunilor și principiul încrederii față de funcționarii publici atât din partea statului, cât și a cetățenilor. Principiul devotamentului față de Patrie se conține într-un șir de acte normative, iar, devenind militar, cetățeanul își asumă obligația să îndeplinească cu jertfire de sine datoria cu privire la apărarea Patriei în caz de pericol pentru a-i asigura integritatea și suveranitatea. Confirmând această obligație, militarul depune Jurământul militar, jurând credință Patriei și poporului, jurând să apere țara, să respecte legile și regulamentele militare.

Încrederea în activitatea militarilor are o deosebită importanță pentru stabilitatea societății în ansamblu. Populația va avea încredere în militari atunci când activitatea lor se va desfășura în strictă conformitate cu Constituția și în modul stabilit de lege. În scopul ridicării nivelului de încredere din partea societății în militari, este necesară dezvoltarea principiului controlului civil al organismului militar, care se manifestă prin realizarea controlului permanent asupra legalității în activitatea desfășurată de Forțele Armate.

3. Principiul imparțialității obligă funcționarii publici să ia decizii și să întreprindă acțiuni în mod imparțial, nediscriminatoriu și echitabil [79], astfel fiind asigurate drepturile și libertățile omului și cetățeanului, ale acțiunii lor nemijlocite. Axiomatică este supoziția că drepturile și libertățile omului constituie valoarea supremă, protecția drepturilor și libertăților omului și cetățeanului fiind datoria statului și obligația cetățenilor aflați în serviciul public. Valoarea politică și socială a serviciului militar, pe de o parte, se exprimă prin faptul că asigură suveranitatea și integritatea teritorială a statului, stabilitatea societății, ordinea care permite cetățenilor să realizeze drepturile și libertățile lor garantate. Pe de altă parte, populația, dar și factorii decizionali ai puterii centrale și administrației publice locale trebuie să recunoască, să respecte și să apere drepturile și libertățile militarilor. În același timp, mecanismele de protejare trebuie să fie prevăzute în legislație, dat fiind că în cazul nerespectării, militarii pot folosi metode de apărare a drepturilor și libertăților care au fost încălcate sau nerespectate, garantate de către stat, inclusiv în judecată, să aplice autoapărarea drepturilor și intereselor legale încălcate. La aceasta va contribui și sistemul de garanții juridice de realizare a drepturilor și libertăților militarilor.

Principiul indicat înglobează, în activitatea militarilor, nu numai un aspect exterior, adică respectarea drepturilor și libertăților populației civile, ci și un aspect interior, adică recunoașterea, respectarea și protejarea drepturilor și libertăților militarilor din partea altor militari, inclusiv ale comandanților și șefilor. Aspectul interior se realizează prin îndeplinirea obligatorie a cerințelor disciplinei militare și respectării ordinii speciale în activitatea de serviciu, inclusiv în timpul acțiunilor de luptă.

4. Principiul profesionalismului: vom sublinia că prin termenul „profesionalism” se subînțelege cunoașterea profundă și multilaterală, posedarea deprinderilor practice într-un domeniu anumit al

activității publice utile, pe când termenul „competență” presupune cunoașterea obiectului de activitate, existența pregătirii profesionale și a deprinderilor de lucru, studierea și valorificarea experienței avansate. Vom menționa că principiul profesionalismului și competenței este legat de îndeplinirea profesională a serviciului public, activitatea de asigurarea exercitării împuternicirilor organelor de stat (adică serviciul public) trebuie considerată profesie, care presupune o calificare cu semnificație pentru stat și care cere de la funcționarii publici măiestrie, dobândită și menținută în urma studierii sistematice și continue. Exercitarea profesională a obligațiilor funcționale de funcționarii publici prevede îndeplinirea lucrului de bază contra unei recompense bănești (salariul de funcție, soldă), abordare aplicată în întregime și față de serviciul militar, însă cu unele excepții.

În plan profesional serviciul militar este îndeplinit doar de militarii care fac serviciul militar prin contract. Pentru acești militari este activitatea pentru care primesc soldă și care reprezintă sursa principală de întreținere. Militarii în termen exercită o obligațiune militară prin intermediul îndeplinirii serviciului militar conform încorporării în cursul unui termen strict stabilit (12 luni). Ei se află la asigurarea completă de stat, iar soldele bănești plătite lor (de câteva ori mai mici decât a militarilor care efectuează serviciul militar prin contract la unele și aceleași funcții) sunt menite pentru asigurarea doar a necesităților curente mărunte și nu reprezintă sursa principală de existență. Particularitățile indicate nu prevăd că principiul profesionalismului și competenței nu se dovedește a fi caracteristic serviciului militar. Principiul profesionalismului și competenței este caracteristic serviciului militar, ca și altor tipuri ale serviciului de stat. Mai mult, îndeplinirea profesională a obligațiilor reprezintă una dintre îndatoririle de bază ale fiecărui militar, pentru care este obligat să posede în permanență cunoștințe militare profesionale, să perfecționeze pregătirea și măiestria sa militară. Trăsătura distinctivă a exercitării profesionale a obligațiilor funcționale de către militari prevede că uneori nu e obligatoriu să posezi cunoștințe profesionale primare, deoarece deprinderile necesare se dobândesc în cadrul sistemului de pregătire militară, inclusiv cu privire la specialitățile militare. Totuși profesionalismul militarilor înseamnă, în primul rând, necesitatea obținerii studiilor militare profesionale generale, care permit de a îndeplini atât funcțiile cu specializare îngustă, cât și funcții de conducere. În al doilea rând, înseamnă îndeplinirea calitativă anume a funcțiilor și sarcinilor speciale caracteristice pentru serviciul militar, pentru care uneori nu este necesar de a obține studii militare profesionale. Competența reprezintă realizarea în practică a capacităților profesionale și calităților profesionale ale militarului, caracterizându-se prin dinamism, prezența competenței înseamnă posedarea cunoștințelor despre obiectul activității militare proprii, nivelul de pregătire în vederea realizării atribuțiilor privind funcția ocupată.

5. Principiul transparenței în realizarea serviciului public se bazează pe Constituție: autoritățile puterii de stat, organele administrației publice locale și persoanele cu funcții de răspundere sunt obligate să asigure fiecărui cetățean posibilitatea familiarizării cu documentele și materialele care

ating drepturile și libertățile lui, dacă altceva nu este prevăzut de lege. Principiul indicat nu este absolut pentru militari și are anumite limite stabilite de Legea cu privire la statutul militarilor, fiind îndatorați să păstreze cu strictețe secretul militar, secretul de stat și caracterul confidențial al unor activități și documente [80]. Serviciul militar se bazează pe relația dintre transparență și respectarea secretului de stat în activitatea militarilor.

Principiul transparenței în sistemul serviciului militar se asigură prin: mecanismul luării în considerare a părerii militarilor; protecția de stat a militarilor în cazul criticii conducerii militare și a persoanelor militare cu funcții de răspundere; reflectarea sistematică a activității structurilor militare prin intermediul mijloacelor de informare în masă (ziarul „Oastea Moldovei”, pagina electronică „army.md”, rețele de socializare) [81]. Cadrul de acțiune al principiului transparenței referitor la serviciul militar trebuie să fie conturat mai pronunțat de către legislație, iar încălcarea principiului trebuie să atragă după sine responsabilități juridice. Principiul transparenței corelează cu principiul credibilității față de militari și activitatea lor, limitarea exagerată a transparenței în cadrul organismului militar al statului se răsfrânge asupra nivelului de credibilitate în întregime, sau în raport cu unele persoane abilitate cu funcții de răspundere, inclusiv militare, din partea populației Republicii Moldova. În același timp, este oportun de găsit balanța între transparență și păstrarea intactă a datelor privind modul de pregătire a armatei și planificarea întrebuințării ei conform destinației. Din acest punct de vedere societatea civilă urmează să conștientizeze plenar că armata este o instituție care deține secretul de stat, care reprezintă limita accesibilității asupra activității sale.

6. Principiul responsabilității privind pregătirea și luarea deciziilor, neexecutarea sau îndeplinirea inadecvată a obligațiilor sale funcționale are scopul să orienteze funcționarii publici și militarii spre realizarea conștiințioasă, oportună și legală a obligațiilor sale funcționale. Pentru militari înseamnă că neîndeplinirea sau îndeplinirea neadecvată a obligațiilor atrage după sine măsuri de responsabilitate juridică, astfel fixarea principiului responsabilității cimentează organismul militar.

7. Principiul independenței obligă la comportament, decizii și acțiuni neinfluențate de apartenența politică a funcționarului. Acest principiu, care limitează în esență militarii în drepturi politice, nu contrazice principiile și normele dreptului internațional. Legea cu privire la statutul militarilor a fixat un spectru de drepturi și libertăți care, totodată, nu împiedică introducerea restricțiilor legale de folosirea unor drepturi pentru persoanele care fac parte din componența Forțelor Armate, iar în Convenția cu privire la drepturile omului este prevăzut că „legislația națională determină în ce măsură garanțiile prevăzute de către Convenția în cauză vor fi aplicate față de Forțele Armate” [82]. Vom menționa că în cazul luptelor politice în stat, trupele ar putea deveni instrumentul unor șantaje politice și chiar mai mult, armata care votează poate să se exprime împotriva guvernului și

să se plaseze în poziție adversă. Atribuirea drepturilor politice armatei o poate transforma din putere care se supune și servește legea și intereselor de stat, în forța care servește interesele unor partide. Astfel, în scopurile realizării principiului neutralității politice (sau neapartenenței la un partid) militarilor le este interzis să facă parte din asociații obștești, care urmăresc obiective politice, la care se referă partidele politice și alte forme organizaționale de drept ale asociațiilor obștești, edificate în scopul cuceririi și exercitării puterii politice. Militarilor le este interzis atât oficial, cât și public de a demonstra atașamentul față de un partid politic, trebuie să fie neutri în lupta politică dintre partide, alte formațiuni social-politice. În Republica Moldova acest principiu este consfințit prin Legea cu privire la statutul militarilor, care prevede că militarilor, pe perioada îndeplinirii serviciului militar, li se interzice să facă parte din partide și din alte organizații social-politice ori să desfășoare activități politice în favoarea acestora. Militarilor nu le este interzis să participe în astfel de asociații obștești create în scopul realizării drepturilor social-economice și a intereselor legale. Singura condiție de participare în cadrul acestor organizații – militarii nu trebuie să fie în exercițiul funcțiunii [80].

8. Principiul stabilității referitor la funcționarii publici reprezintă stabilitatea relațiilor de serviciu de stat. Stabilitatea poziției de serviciu include două aspecte: ea trebuie atinsă în interesele atât a aparatului de stat, cât și a celui de serviciu, adică să combine interesele statului și ale personalității. Corelația dintre interesele de stat și interesele persoanei se atinge prin respectarea următoarelor condiții: dezrădăcinarea protecționismului și practicii selectării cadrelor conform principiului devotamentului personal (se atinge prin prezența procedurilor de adoptare colegială a deciziilor privind numirea în funcții militare prin comisii de atestare); debarasarea de persoane incompetente sau profesional inutile din sistemul serviciului militar profesional; crearea condițiilor pentru activitatea de serviciu a militarilor; aprofundarea și extinderea protecției sociale și de drept a militarilor; asigurarea garanțiilor împotriva eliberării nelegitime din serviciul militar.

Considerăm că politica de cadre prin respectarea condițiilor enumerate trebuie să devină un factor important în asigurarea securității statului și să se regăsească în Strategia securității naționale și în Strategia apărării naționale, neglijența acestui principiu în ultima perioadă atât la promovarea cadrelor în instituțiile puterii de stat, cât și în Armata Națională au avut influență negativă asupra securității. Resursele umane sunt cele mai importante resurse strategice ale instituțiilor de stat, succesul lor, în general, depinde, în mare parte, de existența unor oameni potriviți la locul potrivit și în momentul potrivit, aceasta este esența politicii de cadre. Principiul stabilității presupune și asigurarea nivelului corespunzător al protecției sociale și de drept al funcționarilor publici, protecția socială a militarilor, cetățenilor eliberați din serviciul militar și membrilor familiilor lor reprezintă funcția statului. Conform Constituției, Republica Moldova este un stat social, prevedere ce presupune punerea în sarcina statului a unor probleme sociale, în particular, cu referire la

militari, responsabilitatea și obligațiunea statului privind îndeplinirea programului social de realizare a drepturilor acestora. Funcția de protecție socială a militarilor se reflectă în activitatea instituțiilor puterii de stat, conducerii militare și administrației publice locale privind crearea condițiilor pentru realizarea drepturilor, intereselor și obligațiunilor legale, înlesnirilor, garanțiilor și compensațiilor provenite din particularitățile serviciului militar. Condițiile indicate includ obligațiunile organelor enumerate privind prevederea în actele normative a înlesnirilor, garanțiilor și compensațiilor care sunt expresie a specificului serviciului militar și crearea mecanismelor de realizare a drepturilor, libertăților și obligațiunilor militarilor.

Analizând măsura de coordonare a principiilor serviciului public în Republica Moldova cu principiile serviciului public pentru funcția publică din Uniunea Europeană, vom constata prezența a cinci principii ale serviciului public european: angajamentul față de Uniunea Europeană și față de cetățenii comunitari; integritate; obiectivitate; respect față de ceilalți; transparență. Vom indica în special principiul integrității, care lipsește în legislația națională, dar despre care se discută mult în ultima perioadă atunci când se face referință la persoanele cu funcții publice de conducere de nivel superior. Acest principiu prevede că funcționarii, persoanele cu demnități publice trebuie să se comporte în toate cazurile într-un mod care ar putea fi supus celui mai amănunțit control public, obligațiune care nu este considerată ca fiind îndeplinită doar acționând în spiritul legii. Funcționarii publici nu trebuie să-și asume nicio obligație financiară sau de alt tip care i-ar putea influența în exercitarea funcțiilor, inclusiv acceptarea de cadouri, alte obiecte, servicii, mijloace financiare, ci trebuie să declare prompt orice interese private ce vizează funcțiile lor. Funcționarii publici trebuie să procedeze în maniera încât să evite orice conflicte de interese și apariția acestor conflicte, să întreprindă măsuri rapide pentru a soluționa orice conflict care poate să apară sau apare. Această obligație le revine chiar și după ce au părăsit biroul [83]. Având în vedere aspirațiile de realizare a integrării europene a Republicii Moldova, considerăm necesar perfecționarea legislației naționale privind funcția publică și statutul funcționarului public, codului de conduită și ajustarea principiilor serviciului public național la principiile serviciului public european [84]. Unul dintre acestea este și principiul clasificării funcțiilor și gradelor militare, a căror destinație de bază este de a asigura claritate și precizie în relațiile reciproce dintre militari și subordonarea militarilor, adică reglementează relațiile dintre putere și subordonare, consolidează poziția de serviciu a fiecărui militar. Clasificarea funcțiilor și gradelor militare permite să se creeze un sistem clar al relațiilor reciproce dintre militari, cu posibilitatea de a rezolva mai eficient problemele specifice.

Examinând principiile serviciului public, subliniem că acestea necesită dezvoltare prin perfecționarea legislației în domeniu [78]. În acest context trebuie de notat că militarii, executând serviciul public special de stat, care se bazează pe aceleași principii generale, sunt dezavantajați prin neechitate la aprecierea calificării și nivelului pregătirii profesionale: gradele de calificare a

funcționarilor publici nu au echivalență cu gradele de calificare și gradele militare ale militarilor. Examinând situația pentru militarii care își satisfac serviciul militar și cei care au fost trecuți în rezervă, am considerat că militarii trecuți în rezervă se află într-o situație discriminatorie. Un ofițer cu grad militar superior, categorie superioară de calificare militară, care și-a desfășurat activitatea în cadrul organelor de conducere a Ministerului Apărării o perioadă îndelungată, la trecere în rezervă și angajare în funcție publică similară în instituțiile de stat, practic este nevoit să-și înceapă activitatea de la zero, fiindu-i atribuit gradul de calificare a funcționarilor publici cel mai mic. Venim cu sugestia ca această inechitate să fie înlăturată prin modificarea legislației și inechitatea privind angajarea militarilor în funcții civile trebuie înlăturată.

În afară de principiile generale, serviciului militar îi sunt caracteristice principii speciale, adică principiile specifice ale serviciului militar, care îl caracterizează, în general, ca o diversitate deosebită a serviciului public și pot fi aplicate la toate formele sale. Serviciul militar reprezintă un tip de activitate specifică a omului, are un caracter organizatoric exclusiv, adică se realizează într-un anumit scop și are un aspect de conducere. Prin urmare, serviciului militar îi sunt caracteristice principiile de conducere în sfera militară a statului. Analiza legislației privind serviciul militar și statutul militarilor din Republica Moldova permite de a formula următoarele principii specifice ale serviciului militar: conducerea centralizată atât a serviciului militar, cât și a militarilor, conducerea unică, disciplina militară severă, subordonarea relațiilor reciproce dintre militari, continuitatea, principiul responsabilității juridice sporite a militarilor [85]. Principiile serviciului militar reflectă cele mai importante aspecte ale organizării și funcționării nu numai a serviciului dat, tratat ca o activitate specifică a cetățenilor, ci și a organizațiilor unde este prevăzută îndeplinirea acestui tip de activitate. Serviciul militar reprezintă un sistem de instituții de stat care îndeplinesc sarcini în domeniul apărării și securității naționale, principiile determinând conținutul relațiilor complexe în teritoriul acestui sistem, fiind absolut necesar ca Ministerul Apărării să țină cont la perfecționarea legislației în domeniul militar, la planificarea dezvoltării prin modernizare și prin democratizare a Armatei Naționale.

Suportul teoretico-metodologic al investigațiilor efectuate a cuprins aplicarea unor principii (al interdisciplinarității și al istoricismului), abordări (sistemică și politologică), metode general-științifice (instituțională, sistemică, structural-funcțională, comparativă, analiza și sinteza, inducția și deducția) și particular-științifice (politologică-descriptivă, istoriografică, analiza conținutului documentelor, studiul de caz, analiza evenimentelor).

Subliniem că sinteza este un instrument metodologic de bază care a permis elaborarea unui studiu pluridimensional. Utilizarea sintezei a făcut posibilă analiza binomului serviciu militar - securitatea națională. În această ordine de idei, serviciul militar este abordat ca instituție, formă de organizare a raporturilor sociale, potrivit normelor juridice stabilite pe domenii de activitate.

Dat fiind că determinarea cadrului conceptual al securității este o problemă de percepție, metoda sistemică ne-a permis să analizăm aspectele serviciului militar ca un tot întreg, ca sistem cu interconexiuni între diferite elemente. Alături de metoda sistemică, de natură fundamentală, pentru cercetarea efectuată este de importanță determinantă și metoda structural-funcțională, care a făcut posibilă investigația serviciului militar ca proces de asigurare a securității naționale. Vom menționa aplicarea altor metode de cercetare științifică, precum cea logică, comparativă și sociologică. Astfel, metoda logică a permis analiza structura raporturilor stabilite între cetățean și autoritățile puterii de stat în procesul de organizare a serviciului militar. Metoda comparativă a oferit largă posibilitate să identificăm și să fixăm elementele identice, divergențele în organizarea serviciului militar și a serviciului public, serviciului militar în Republica Moldova și în alte state. Pornind de la supoziția că toate fenomenele juridice sunt fenomene sociale, metoda sociologică a permis să determinăm în ce măsură legislația cu privire la serviciul militar este respectată și care este atitudinea cetățenilor față de elementul de studiu – serviciul militar.

Am reliefat că serviciul militar este un serviciu public care vizează securitatea militară a statului a cărui cercetare ca sistem este asigurată prin metode particular-științifice de specialitate. Vom invoca, totodată, aplicabilitatea metodelor general-științifice de investigație, remarcând, cu predilecție, metoda hermeneutică, care a contribuit la înțelegerea sensului unor categorii pentru a introduce claritate și a face diferențe de conținut. În această ordine de idei, pentru o abordare mai complexă a serviciului militar ca parte integră a noțiunii militar, noțiune care ține de armată sau militari; propriu armatei sau militarilor, am supus examinării dihotomia militar – non-militar în contextul securității naționale, fapt care a permis să identificăm locul și rolul serviciului militar în sistemul de securitate a statului. Actualmente, este aproape general acceptată ideea că asocierea tradițională a securității cu apărarea militară punându-se semn de egalitate, practic nu corespunde indicatorilor mediului de securitate național și internațional, schimbările intervenite determinând modificarea reprezentărilor sociale despre securității, sfera de cuprindere a conceptului incluzând pe lângă problemele militare și aspectele non-militare. Astfel, experiența din ultimii ani denotă că securitatea națională nu poate fi asigurată numai prin mijloace militare, ea include și elemente non-militare [86, p. 46-47].

Extinzând competențele în mai multe domenii, securitatea riscă să devină un concept mai evaziv, mai ambiguu, însă distincția militar – non-militar deloc nu implică producerea unei rupturi în cadrul conceptului de securitate, ci este vorba despre dihotomia care extinde sfera de cuprindere. Este absolut evident că securitatea nu numai se realizează la toate nivelurile de organizare socială (de la individ la grupuri umane de diferite dimensiuni și de diferite grade de instituționalizare și organizare), ci și în toate domeniile vieții sociale: politic, economic și societal, (incluzând aspecte demografice, culturale, etnice și religioase), militare și de mediu. Precizăm lapidar că prin studiile

de securitate s-a încercat elaborarea și s-a reușit prezentarea abordărilor coerente ale acestei stări a sistemelor sociale. Încă în 1957, S. Huntington afirma că securitatea națională poate fi asigurată prin îmbunătățirea siguranței instituțiilor sociale, economice și politice împotriva amenințărilor care provin din alte state independente [87, p.67]. Pornind de la această premisă, S. Huntington distinge trei tipuri de politici de securitate, care se manifestă la nivel operațional (măsurile imediate pentru a preveni amenințările la adresa securității) și instituțional (modalitatea în care politica de securitate este exercitată la nivel operațional):

- politica de securitate militară: stabilește și coordonează activitățile destinate să reducă sau să neutralizeze eforturile de a slăbi sau de a distruge o națiune prin atac armat din afara granițelor instituționale și teritoriale;
- politica de securitate internă: este centrată pe amenințarea la adresa statului, exercitată de forțe care acționează în cadrul granițelor sale instituționale și teritoriale;
- politica de securitate situațională: este preocupată de riscul apariției unei eroziuni rezultate din schimbările pe termen lung la nivel politic, economic, social și demografic, schimbări care tind să reducă puterea statului. S. Huntington delimitează securitatea militară de cea non-militară, dar fără a reliefa importanța celei din urmă. Totodată, introducerea securității politice, economice și sociale în categoria securității situaționale reprezintă o eroare metodologică, aceasta împiedică analiza de securitate realizată din această perspectivă.

Trebuie evidențiat faptul că nici teoriile dezvoltate ulterior nu au reușit să fundamenteze o metodologie științifică funcțională. Astfel, protagoniștii pozitivismului s-au împărțit în două tabere: cei care abordează securitatea prin prisma relației dintre stat și dimensiunea ei militară și cei care și-au propus să lărgescă agenda de securitate prin analiza atât a aspectelor militare, cât și a celor non-militare. Constructiviștii susțin că lumea este un produs al interacțiunilor sociale, poate fi măsurată și cercetată prin aplicarea mijloacelor științifice. Nici unul din aceste curente de gândire nu a produs o metodologie pertinentă de analiză a securității, astfel că apariția postmodernismului a adus o nouă perspectivă în studiile de securitate. Postmoderniștii, realizând un volum mare de studii de securitate, notează că, într-adevăr, lumea se dovedește a fi rezultat al interacțiunilor sociale, însă natura complexă a cunoașterii face imposibilă măsurarea și analiza ei științifică. Se cuvine de precizat că studiile postmoderniste au readus pe prim-planul investigațional dihotomia militar - non-militar, remarcându-se B. Buzan, care distinge dimensiunile militară și non-militară ale securității [88, p.43-45]. Potrivit elaborărilor cercetătorului, se disting următoarele dimensiuni ale securității, care, de altfel, au devenit suport conceptual - teoretic și metodologic de referință pentru realizarea investigațiilor științifice:

- dimensiunea militară se referă la interacțiunea reciprocă a capacităților armate ofensive și defensive ale statelor cu percepțiile acestora față de intențiile celorlalți actori;

- dimensiunea politică vizează stabilitatea organizațională a statelor, sistemelor de guvernare și a ideologiilor care le conferă legitimitate;
- dimensiunea economică include accesul la resursele, finanțele și piețele necesare menținerii unui nivel acceptabil de bunăstare și putere al statului respectiv;
- dimensiunea societală ține de sustenabilitatea, în condiții acceptabile de evoluție, a paternelor tradiționale de limbă, cultură, religie, identitate națională și obiceiuri;
- dimensiunea de mediu desemnează întreținerea biosferei planetare și locale ca sistem esențial de suport al existenței umane.

Aceste dimensiuni ale securității conțin mai multe aspecte. Dimensiunea politică vizează atât relația dintre stat și cetățenii săi, cât și relațiile internaționale ale statului respectiv. Dimensiunea economică ține de fundamentarea economică a puterii militare și de componenta pur economică a securității la toate cele patru niveluri ale sale, accentul fiind pe cel individual. Ultimul nivel este și cel vizat de dimensiunea socială a securității: securitatea statului este extrem de importantă, însă nu poate fi realizată fără a avea la bază securitatea indivizilor. Dimensiunea de mediu include unele aspecte care nu pot fi ignorate: problemele de mediu cauzate de război, resursele naturale a căror posesie poate genera dispute internaționale și catastrofele naturale.

Vom sublinia că politica militară (numită și politică de apărare) este politica publică, care cuprinde măsurile și inițiativele întreprinse de către guverne sau nu luarea deciziilor și obiectivele strategice, cum ar fi când și în ce mod să se angajeze Forțele Armate naționale. Politica militară este folosită pentru a asigura independența națională și pentru reducerea greutăților impuse de actori ostili și agresivi externi. Ministerul Apărării este principalul factor de decizie în politica militară națională. Problematika formării obiectivelor politicii militare este un drept exclusiv al conducerii politico-militare a statului și se regăsesc în Doctrina militară. În funcție de obiectivele propuse și mijloacele prin care se planifică atingerea obiectivelor lor putem identifica următoarele tipuri ale politicii militare promovate de state: aventuristă - este caracteristică statelor, unde puterea politică este acaparată prin forță de către cercuri politice reacționare; agresivă - este caracteristică statelor, unde conducerea politică admite atingerea unor scopuri prin încălcarea intereselor altor state; neconsecventă - este caracteristică statelor care tind să-și realizeze obiectivele naționale ce admit în anumite situații agresiunea militară; realistă - este caracteristică statelor, unde interesele naționale se bazează pe realitatea obiectivă a situației politico-militare în lume și în regiune; de pace - este specifică statelor unde folosirea mijloacelor militare este prevăzută exclusiv în situația de apărare a țării împotriva unei agresiuni din afară [89]. Vom sublinia că astfel de politică militară de pace este promovată de statele neutre, fiind proprie și Republicii Moldova.

Considerăm că politica militară a Republicii Moldova abia începe să se formuleze și în aceste împrejurări ea poate fi credibilă, dacă există organismul militar de sprijin adecvat, elementul

principal al căruia sunt Forțele Armate. Acest argument este mai evident, deoarece politica militară a Republicii Moldova este bazată pe principiul neutralității, care presupune apărarea independentă și neapartenența la blocuri militare și politico-militare.

Așadar, o sarcină importantă a politicii militare în Republica Moldova rezidă în construcția militară, care presupune un proces complex al activității teoretice și practice a statului pentru formarea și consolidarea organismului militar, capabil să asigure protecția eficientă a intereselor naționale. În mod tipic construcția militară constă în măsuri economice, științifice, tehnice, sociale, politice, religioase și militare. Principalele elemente ale construcției militare sunt Forțele Armate, puterea de apărare a statului, în desfășurarea ei urmând să fie luată în considerație situația politică în lume și posibilitățile statului [90]. În acest context, serviciul militar ca subiect al politicii militare vine să asigure funcționalitatea eficientă a Forțelor Armate, să contribuie la dezvoltarea fiecărui militar a calităților militare cerute și culturii politice de păstrare, consolidare și promovare a păcii.

Aparatul de cercetare științifică, folosit în realizarea studiilor de securitate include o gamă largă de concepte: vulnerabilitate, risc, amenințare, insecuritate, criză. În contextul dezbaterii pe coordonata militar – non-militar în securitatea națională, aceste concepte capătă noi dimensiuni, aplicându-se aceeași dihotomie. Vulnerabilitatea este înțeleasă ca rezultat al combinării riscurilor existente la adresa unei societăți cu capacitatea de a face față și supraviețui situațiilor de urgență internă și externă. Logica modelului este evidentă: întrucât coeziunea sociopolitică, ca adeziune la obiectivele sociale și politice comune ale grupului în care există relații de cooperare are impact deosebit asupra securității politice, absența sa determină vulnerabilitatea statului la amenințările politice. Nivelul scăzut al puterii statului sporește gradul de vulnerabilitate la amenințări armate, reducând gradul de securitate militară. Analiza vulnerabilităților poate fi efectuată prin prisma dihotomiei militar – non-militar. În acest sens, vulnerabilitățile pot fi atât de natură militară, cât și de factură politică sau economică, socială sau ecologică. La nivel național, o vulnerabilitate care transcende frontiera dintre militar și non-militar poate fi din lipsa încrederii populației în forțele armate ale statului. În contextul dat de supoziții, existența unor probleme economice și financiare generate de întârzierea reformelor structurale în țările postcomuniste reprezintă o vulnerabilitate de natură economică, în timp ce nerespectarea normelor de mediu în diverse activități industriale este vulnerabilitate ecologică. În acest context de idei trebuie de specificat că hotarul dintre militar și non-militar în securitatea națională este deosebit de fragilă.

Alt concept esențial în studiile de securitate este cel de risc. În literatura de specialitate au fost elaborate mai multe definiții ale riscului, una dintre care este cea sociologică, care constă în expresia nedeterminării structurale a realității (caracterul probabilist obiectiv al evenimentelor), incertitudinii, insuficienței cunoștințelor noastre despre procesele reale [91, p.516]. În domeniul securității naționale riscul exprimă posibilitatea ca starea de normalitate să se deterioreze, făcând

loc unor factori activi sau potențiali, care pot afecta în sens negativ starea de securitate, mediul de securitate [92, p.49]. Conceptul de risc poate fi subiect al dihotomiei descrise, existând riscuri de natură militară, politică, economică, socială, ecologică. În prezent, sunt reliefate frecvent noile riscuri sau riscurile netradiționale: eșecul Tratatului de Neproliferație Nucleară, spre exemplu, este un risc netradițional, de natură militară, având implicații sociale, economice și de mediu, în timp ce sporirea crimei organizate transnaționale, a traficului de droguri și a numărului organizațiilor teroriste internaționale sunt riscuri de natură socială, respectiv militară, care nu pot fi încadrate într-o categorie unică. Avansând pe continuumul de la starea de securitate la insecuritate, vom nota că la o anumită etapă riscul se poate transforma în amenințare, natura căruia poate fi de caracter fie militar, fie non-militar.

Amenințarea este definită ca declarare a unei intenții de a pedepsi sau a răni o persoană, a aduce prejudicii de natură politică, economică, socială, militară sau ecologică unui grup, unui stat, unui grup de state. În domeniul politic, conform unor teorii [88, p.124-142], amenințările au drept obiect de referință statele și grupările de state, punând în pericol suveranitatea, independența sau integritatea teritorială și cu cât aceste state sau grupări de state se dovedesc a fi mai slabe, cu atât intensitatea amenințării se află în creștere. Amenințările economice sunt adresate atât regimurilor economice, cât și pieței mondiale, fiind factori care subminează regulile, normele și instituțiile economice. Identitățile colective abordate atât la scară largă, cât și restrânsă, care pot funcționa independent de stat, reprezintă obiecte de referință ale amenințărilor de natură socială, însă, la fel de bine, pot constitui subiectul amenințărilor din domeniul politic, dat fiind că identitatea națională este o caracteristică a dimensiunii sociale a unui grup, dar și celei politice. Cât despre amenințările ecologice, acestea țin de o variată și vastă gamă de obiecte de referință, se extind de la entități concrete, punctuale la probleme fundamentale ale omenirii și planetei.

Vom remarca că actualmente de către unii cercetători larg se studiază conceptul războiului hibrid. Prin termenul războiului hibrid noi definim un complex de activități, care reprezintă în sine acțiunile militare în sensul lor tradițional și metodele nemilitare de destabilizare, distrugere și nimicire a adversarului, care includ efectuarea presiunilor economice, alimentarea și pornirea conflictelor politice și sociale, desfășurarea activităților subversive și campaniilor propagandistice de masă, cunoscute ca „război psihologic” sau „război informațional”.

Astfel de acțiuni complexe au fost desfășurate în Crimeea de Federația Rusă prin ocuparea de forțe paramilitare pro-ruse a clădirilor administrative și supravegherea referendumului privind intrarea peninsulei și a orașului Sevastopol în componența Federației Ruse. Folosirea unor trupe militare fără însemne naționale, a unor tactici de luptă asimetrice, dar și a acțiunilor de natură psihologică și mediatică sunt doar câteva dintre caracteristicile specifice acestei forme de conflict, denumită de strategii militari drept război hibrid, special sau non liniar [93, p.8-9].

Specificul unui război hibrid este că lupta se dă nu pentru teritorii, ci pentru mințile și atitudinile cetățenilor altor state, iar mijloacele de luptă sunt foarte sofisticate. De aceea, un război hibrid e o confruntare între state, în care unul din aceste state încearcă să și-l subordoneze pe celălalt prin diverse mijloace: economice, informaționale, memoria istorică. Adică este un război în care acțiunile militare nu sunt prioritare, ci doar au rolul de catalizator” [94].

Totodată războiul hibrid nu este ceva nou pentru istoria omenirii. Iar formele și metodele sunt vechi ca și calul troian. Deosebirea principală a zilelor de astăzi sunt scara la care se utilizează, viteza și intensitatea desfășurării acestuia [95].

Vom evidenția că conceptul războiului hibrid a fost studiat și sistematizat la începutul anilor 1960 de către gânditorul militar emigrant rus E. Messner în lucrarea sa „Războiul rebel mondial”. Astfel, se menționează că lupta fără trupe militare, adică lupta partizanilor, sabotorilor, teroriștilor, dăunătorilor, diversioniștilor, propagandiștilor va avea în viitor dimensiuni impunătoare. Totodată, acțiunile neregulate ale acestora, care nu sunt susținute de forțele oficiale (instructori, furnizarea de armament, tehnică de luptă, medicamente, echipamente, surse financiare), sunt sortite eșecului. Aceste acțiuni au putere, succes și rezultat numai prin susținerea materială și morală a forțelor de bază: succesul forțelor de bază ridică activismul forțelor neregulate și influențează la mărirea numărului lor [96, p. 42,43].

Considerăm necesar de a menționa că amenințările asimetrice și ale războiului hibrid sunt percepute ca pericol real pe dimensiunea militară a securității naționale a Republicii Moldova, în contextul existenței trupelor militare, armamentelor și munițiilor pe teritoriul său, fără acordul țării gazdă și declanșării unui război hibrid de către Federația Rusă pe teritoriul Ucrainei. Amenințările asimetrice, care înregistrează terorismul, proliferarea armelor de distrugere în masă, conflictele nesoluționate, regimurile autoritare, statele eșuate, migrația necontrolată, criminalitatea organizată transnațională, alături de fizionomia noilor conflicte, cum ar disputele etnice, războiul de gherilă și, nu în ultimul rând, războiul hibrid, au determinat schimbări ale organizării și structurii forțelor militare, modului de acțiune, tehnicii și mijloacelor de luptă. Prin urmare, actorii majori adaptează, modernizează și profesionalizează puterea militară, revizuiesc strategiile de securitate și doctrinele militare, dezvoltă noi tehnici și tehnologii [97, p.84]. În această ordine de idei, Republica Moldova urmează să întreprindă primii pași în conștientizarea, identificarea, profilaxia și/sau minimizarea riscurilor și amenințărilor în contextul transformărilor geopolitice regionale și subregionale, să-și identifice obiectivele de asigurare a securității naționale, fiind elaborate și adoptate documentele strategice pertinente. Un rol important revine acțiunilor de modernizare a serviciului militar.

La celălalt pol al dihotomiei conceptuale a amenințării se află, evident, domeniul militar, cu conținutul de bază – serviciul militar. Amenințările militare implică folosirea forței, având și efecte devastatoare pentru multe entități, indiferent de nivelurile de coeziune sociopolitică și de putere

care le sunt caracteristice. Acest tip de amenințări poate varia de la hărțuire și raiduri la ocupare teritorială, invazie, blocadă și/sau bombardamente. În consecință, securitatea capătă un caracter multidimensional datorită factorilor cu impact de natură variată, însuși mediul de securitate solicită o abordare profund nuanțată a riscurilor și amenințărilor, având repercusiuni și asupra serviciului militar. Securitatea nu mai reprezintă actualmente exclusiv domeniul forțelor armate, ci comportă cooperarea efectivă și eficientă între toate componentele sectoriale, atât la nivel național, cât și la cel internațional, atât în domeniul militar, cât și în alte domenii, non-militare. Opoziția față de lărgirea conceptului de securitate și ancorarea sa în tradiționalism poate avea repercusiuni grave însăși asupra stării de securitate, dat fiind că abordarea politică va fi canalizată pe acțiuni militare în detrimentul soluțiilor politice, economice și sociale. Multidimensionalitatea securității a devenit evidentă din cauza diversificării tipurilor de riscuri și amenințări. Societățile moderne se dovedesc a fi contaminate de multiple și variate vulnerabilități determinate atât de insuficiența resurselor, cât și de gestionarea lor deficitară, iar securitatea individului numai poate fi asigurată doar prin măsuri militare sau politice, ci prin politici sociale și economice, adică acțiuni nemilitare.

Din acest punct de vedere susținem că un rol important în asigurarea securității internaționale revine Alianței Atlanticului de Nord, care promovează trei tipuri de activități majore - politice, militare și nemilitare. Pe dimensiunea nemilitară relațiile Republicii Moldova cu Alianța Nord-Atlantică sunt exprimate prin mai multe sectoare instituționalizate de interes comun, printre care cercetarea științifică și protecția mediului. Astfel, prin Programul Știința pentru Pace și Securitate, NATO dezvoltă proiecte care se referă la diferite componente ale securității, precum durabilitatea mediului, calitate vieții, riscuri și vulnerabilități la adresa sănătății dar și altele, esențial fiind că știința devine un mijloc foarte important de a găsi răspunsuri la provocările contemporanității și o modalitate solidă de promovare a cooperării internaționale. Activitățile nemilitare nu vor deveni funcția de bază a Organizației Atlanticului de Nord cel puțin într-un viitor imediat, însă aceste componente ale politicilor vor continua să aibă o influență benefică asupra relațiilor internaționale abordate în ansamblu și sectorial [98, p.7, 147]. Specificăm importanța deosebită a proiectelor de distrugere și evacuare a pesticidelor; de distrugere a combustibilului de rachete „Melanj”, realizate în Republica Moldova cu participarea militarilor Armatei Naționale care au contribuit la perceperea pozitivă a NATO de către cetățeni.

Problema științifică importantă soluționată în domeniul științelor politice și studiilor de securitate pentru teorie și practică de argumentarea indispensabilității serviciului militar în asigurarea securității și apărării naționale a Republicii Moldova, fapt care a contribuit esențial la demonstrarea necesității și a oportunității de modernizare internă și racordare la standardele contemporane. Au fost identificate potențialul și capacitățile pentru modernizarea serviciului militar al Republicii Moldova în contextul redimensionării arhitecturii de securitate regională.

Scopul și obiectivele lucrării . Scopul urmărit constă în analiza politico-juridică a esenței, structurii, conținutului și contradicțiilor funcționalității serviciului militar al Republicii Moldova pentru a determina modalitățile de impact asupra securității naționale și identifica mecanisme de modernizare în contextul proceselor de reformă a Forțelor Armate. Pentru atingerea scopului trasat, au fost stabilite următoarele obiective:

1. A supune investigațiilor serviciul militar ca parte componentă a politicii statului în organizarea cetățenilor și a societății în vederea asigurării suveranității, independenței, integrității teritoriale și securității naționale a Republicii Moldova.
2. A pune în lumină reperele conceptual-teoretice și a reliefa cadrul politico-juridic de organizare și funcționalitate a serviciului militar al Republicii Moldova, fiind identificate principiile generale și particularitățile de instituționalizare, conducere și activitate.
3. A cerceta în dinamică aspectele care vizează apariția și încetarea relațiilor de serviciu militare, stabilite între militari, pe de o parte, militari și organizațiile care prevăd statutar raporturi de acest tip, pe de alta.
4. A nuanța relațiile de interdependență dintre militari, pe de o parte, stat și societate, pe de alta, în special prin identificarea unor soluții fezabile ce țin de problema trecerii militarilor în rezervă și adaptarea lor și a familiilor acestora la viața civilă.

Direcțiile principale de valorificare științifică a problemelor de cercetare se exprimă prin următoarele:

- vor fi supuse cercetărilor proveniența, caracterul și instituționalizarea serviciului militar, determinând generalul și identificând particularul pentru Republica Moldova;
- vor fi analizate principiile de organizare și locul serviciului militar în cadrul serviciului public;
- vor fi examinate obiectivele serviciului militar și rolul său în procesele de modernizare Forțelor Armate ale Republicii Moldova în contextul necesităților de securitate și apărare;
- vor fi analizate procesele de formare și încetare ale relațiilor de serviciu militare.

În concluzie subliniem că, actualele caracteristici ale mediului de securitate național, zonal, regional și internațional, tendințele sale de dezvoltare impun analiza stării de securitate pe mai multe niveluri. Dihotomia militar – non-militar în cadrul conceptului de securitate lărgeste cadrul de investigație, permițând formularea politicilor de securitate la toate nivelurile menționate și, implicit, evidențiind locul, rolul și importanța serviciului militar.

Am susținut constant că serviciul militar se dovedește a fi un element important al securității militare, care, alături de securitatea politică, economică, socială, ecologică, dar și de altă factură, are misiunea să asigure securitatea națională. Serviciul militar se află la originea securității militare a statului, care se asigură prin realizarea unui complex de măsuri privind pregătirea către apărarea Patriei. Forma de bază pe timp de pace se exprimă prin serviciul militar obligatoriu, presupunând

serviciul militar în termen și serviciul militar prin contract. Serviciul militar abordat ca fenomen juridic instituționalizat prezintă în sine un sistem de norme de drept, care reglementează statutul (principiile, organizarea, atribuțiile autorităților) și relațiile sociale care se formează în procesul îndeplinirii (serviciului militar) și prin realizarea de către subiecți a acestor relații care derivă din statutul său (drepturi, obligațiuni și responsabilități).

1.3. Concluzii la capitolul I

1. Instituționalizarea și evoluția serviciului militar în Republica Moldova este strâns legată de lupta politică din anii 1989-1992 pentru obținerea independenței și de asigurare a suveranității și a integrității teritoriale. Constituirea și dezvoltarea acestui tip de serviciu a permis Republicii Moldova să creeze propriile Forțe Armate, prin intermediul cărora urmărind garantarea existenței statului și apărarea valorilor sale naționale.

2. Serviciul militar în termen sau prin contract prezintă în sine o formă specială a serviciului public și urmărește obiectivul îndeplinirii sarcinilor și funcțiilor de bază ale statului în asigurarea securității și apărării naționale, independenței și integrității teritoriale. Complexul de probleme ce țin de statutul constituțional și structural-instituțional al serviciului militar solicită reglementare politico-juridică minuțioasă.

3. Serviciul militar tratat ca fenomen juridic instituționalizat reprezintă un sistem de norme de drept, care reglementează statutul său, relațiile sociale formate și exercitate de subiecții acestor relații, exprimate prin respectarea drepturilor, obligațiilor și responsabilităților. Principiile serviciului militar reflectă cele mai însemnate aspecte ale organizării și funcționalității nu doar ca o activitate specifică a cetățenilor, ci și în cadrul organizațiilor în care este prevăzut, reprezentând un sistem de instituții de stat, abilitate cu atribuții în sectorul apărării și securității naționale. Principiile serviciului militar determină conținutul relațiilor complexe în interiorul sistemului și este necesar să fie fixate în acte normative. Principiile care nu sunt fixate în legislație, pot fi considerate de către legislator la formarea normei de drept și folosite în practică.

4. Problemele ce vizează diferite aspecte ale serviciului militar și-au găsit puțină reflectare în lucrările consacrate analizei securității și apărării naționale, fiind elucidate colateral, tangențial și fără a pătrunde în esența fenomenului. În general, atestăm un interes științifico-practic destul de scăzut față de serviciul militar, Armata Națională, sectorul de apărare națională.

5. Fiecărui tip de armată (de masă, de profesie, mixtă) se caracterizează prin metoda proprie de organizare a serviciului militar. Tipul armatei este determinat de metoda prioritară de organizare a serviciului militar prin criteriul de recrutare a militarilor în termen (soldați și gradați) pentru serviciul militar.

6. Politica militară a Republicii Moldova se află în perioadă incipientă și poate fi credibilă dacă se va baza pe organismul militar eficient al statului, forța principală a căruia sunt Forțele Armate, care necesită modernizare prin dezvoltare și organizare la standarde moderne de pregătire și înzestrare. Această oportunitate și necesitate este de valorificat în regim de urgență, deoarece politica militară în Republica Moldova se bazează pe principiul neutralității, care presupune că apărarea națională se exercită prin forțele proprii. În acest context, serviciul militar, ca subiect al politicii militare, asigură funcționalitatea Forțelor Armate.

2. FUNDAMENTELE CONCEPTUALE ȘI POLITICO-JURIDICE ALE SERVICIULUI MILITAR DIN REPUBLICA MOLDOVA

Capitolul al doilea fiind o continuare logică a primului, încorporează cercetarea științifică a fundamentelor politico-juridice și pune în lumină reperele conceptuale ale serviciului militar în Republica Moldova, abordat în planul instituționalizării și evoluției. Primul subcapitol abordează cadrul conceptual de organizare și funcționalitate a serviciului militar, fiind supuse cercetării trei tipuri de completare a efectivului, pe când subcapitolul doi este consacrat analizei mecanismului organizatorico – juridic de conducere a serviciului militar.

2.1. Cadrul conceptual de organizare și funcționare a serviciului militar în contextul de reformă a Forțelor Armate

Fiind constituită în conformitate cu voința și cu idealurile de suveranitate și de independență, unitate și integritate a Republicii Moldova, Armata Națională rămâne devotată poporului în orice împrejurări istorice, principii consfințite în Legea supremă: Forțele Armate sunt subordonate în exclusivitate voinței poporului pentru garantarea suveranității, independenței, unității, integrității teritoriale și democrației constituționale [74]. În acest context de idei, serviciul militar în Republica Moldova este de proveniență constituțională, fiind trasate fundamentele de reglementare juridică în sfera apărării și securității naționale și reperele ce țin de îndeplinirea de către cetățenii Republicii Moldova a serviciului militar. Din debutul formării Forțelor Armate ale Republicii Moldova pentru conducerea politică a devenit prioritară și oportună elaborarea suportului normativ, mecanismelor politico-juridice de gestiune a activității Forțelor Armate și structurilor sale de comandă în scopul asigurării apărării naționale, stabilității interne și securității.

Însă procesul de creare a bazei legislative militare s-a dovedit a fi foarte dificil, deoarece nu existau concepții și programe clare în domeniul securității naționale și al construcției militare în stat, sistematizate și coordonate cu interesele naționale. Conflictul armat de la Nistru a demonstrat indispensabilitatea unificării tuturor forțelor militare ale statului, care ar fi garant al integrității teritoriale și independenței țării, necesitatea elaborării actelor legislative în domeniul militar. Cadrul conceptual de organizare și de funcționalitate a serviciului militar a fost creat pe 17 martie 1992, când Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr. 964 cu privire la apărare [99], Legea nr. 966 cu privire la Forțele Armate [100] și Legea nr. 968 cu privire la obligațiunea militară și serviciul militar al cetățenilor Republicii Moldova [101]. Din cadrul reliefat se evidențiază următoarele aspecte clar determinate: obligațiunea militară a stabilit categoria de cetățeni care sunt pasibili serviciului militar; structurile puterii de stat abilitate cu asigurarea organizării și exercitării serviciului militar, fiind stabilite împuterniciri și mecanisme de activitate; tipurile de serviciu militar, fiind instituit serviciul militar în termen, serviciul militar prin contract și serviciul militar

în rezerva Forțelor Armate; componența instituțiilor statului în care serviciul militar poate fi/este executat: este stabilită și definită noțiunea de Forțe Armate; sunt stabilite organele puterii de stat și ale administrației de stat, atribuțiile, obligațiunile întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor în domeniul apărării și, respectiv, de organizare a serviciului militar.

Fundamentele de organizare și de funcționalitate a serviciului militar au fost adaptate în linii mari la cerințele timpului, însă vom constata că nu s-a depășit experiența sistemului sovietic. Legea cu privire la Forțele Armate stabilește expres: conducerea supremă a Forțelor Armate este exercitată de Parlament, Președintele Republicii Moldova, care, concomitent, este Comandantul Suprem al Forțelor Armate și Guvern, în limitele atribuțiilor determinate de legislație. Ministerul Apărării este autoritatea centrală a conducerii de stat a Forțelor Armate, exercitând conducerea lor nemijlocită, inclusiv prin Marele Stat Major al Forțelor Armate, subordonat sie direct. Notăm că și Președintele Republicii Moldova pentru prima dată obține atribuții și competențe prin acordarea funcției de Comandant Suprem al Forțelor Armate, hotărârea era una imperativă în situația în care acțiunile de luptă pentru asigurarea suveranității, independenței și integrității teritoriale luau amploare. Prin urmare, implicarea Președintelui în identificarea soluțiilor de reglementare a conflictului din raioanele de est ale Republicii Moldova a fost importantă, chiar dacă mai persistă unele interpretări.

Alt aspect care trebuie elucidat este că sistemul de conducere în Ministerul Apărării a fost constituit după modelul sovietic, unde apriori ministrul Apărării era perceput ca persoană militară ce avea în subordine Marele Stat Major, care era tratat mai mult ca organ de executare a deciziilor ministrului decât de conducere militară. Ne pronunțăm succint pe marginea acestui mecanism creat în acea perioadă ca fiind cu efecte negative, întârziate asupra proceselor de edificare a Armatei Naționale și de racordare la standarde europene, notând că pe o perioadă îndelungată, practic a fost diminuată importanța Marelui Stat Major ca organ de conducere militară și, din contra, sporite nejustificat de mult prerogativele ministrului asupra conducerii Armatei Naționale.

Referindu-ne la Forțele Armate ca structură de organizare a serviciului militar, subliniem că inițial, prin Legea cu privire la Forțele Armate în componentele sale intrau în exclusivitate trupe regulate și rezerva de militari instruiți. Baza trupelor regulate este formată din trupele terestre, unitățile de apărare antiaeriană și aviația militară. Această structură este corectă și corespunzător cerințelor timpului și științei militare, iar introducerea în componența Forțelor Armate a altor structuri a fost mai degrabă o formulă de legiferare a serviciului militar în aceste structuri decât de sporire a potențialului de apărare a țării.

Legea cu privire la apărare oferă mai multe lecții, una din ele este neadmiterea implicării armatei în politică. Vom preciza că Legea stabilea atribuțiile Președintelui Republicii Moldova prin care, la propunerea primului-ministru, numește și eliberează din funcție ministrul Apărării, pe

când potrivit Legii despre obligațiunea militară și serviciul militar al cetățenilor Republicii Moldova, la atingerea limitei de vârstă de aflare în serviciul militar prin contract militarii urmau să fie trecuți în rezerva Forțelor Armate ori în retragere, în modul legal stabilit. Având ca temei aceste argumente, Președintele Republicii Moldova prin Decretul nr. 68 din 15 martie 1996 îl destituie din funcția de ministru al Apărării pe P. Creangă. Acest decret, după părerea noastră, dar mai cu seamă acțiunile întreprinse de unele persoane din conducerea Ministerului Apărării au avut unele consecințe nefaste pentru evoluția armatei. O parte din ofițeri au fost împărțiți, uneori fără voința lor, în tabere diferite, ulterior soldându-se cu plecarea din armată a unui număr mare de ofițeri bine pregătiți, pierzând din ritmul de dezvoltare. Curtea Constituțională prin Hotărârea nr. 9 din 04 aprilie 1996 a declarat neconstituțional Decretul nr. 68 din 15 martie 1996. Notăm în acest context că din situația creată, odată cu emiterea Decretului, nu au fost trase concluziile de rigoare, iar unele tangențe au putut fi observate în armată la sfârșitul anului 2015 și începutul anului 2016, cu prezentarea pentru eliberare din funcție a Șefului Marelui Stat Major, Comandant al Armatei Naționale.

Am menționat mai sus că în primele legi, care au pus bazele serviciului militar, au fost unele neclarități privind componența Forțelor Armate. În scopul unificării tuturor forțelor militare într-un sistem unic, integru destinat asigurării securității naționale, corelării sistemului de asigurare a securității și apărării naționale cu stipulările Legii supreme, principiile politicii externe și interne, normele internaționale privind securitatea și apărarea națională, în scopul stabilirii priorităților și separării competențelor autorităților publice în domeniul asigurării securității și apărării naționale, forul legislativ a aprobat mai multe documente de politici, precum Concepția securității naționale [102] și Doctrina militară a Republicii Moldova [103], mai târziu – noua Concepție a securității naționale a Republicii Moldova [104] și Strategia securității naționale [105]. Atragem atenția că Ministerul Apărării prin modificările propuse în textul Legii cu privire la apărarea națională, acceptate de către Parlamentul Republicii Moldova, a introdus un capitol nou „Planificarea apărării naționale”, prevăzând că planificarea apărării naționale se realizează în baza măsurilor și acțiunilor de planificare întreprinse de Parlament, Președintele Republicii Moldova și Guvern, precum și de autoritățile publice cu atribuții în domeniul securității și apărării naționale. În documentele de politici în baza cărora se realizează planificarea apărării naționale se preconizează elaborarea și adoptarea strategiei naționale de apărare și a strategiei militare, imprimându-se politicilor în domeniu un context mai extins.

În contextul îndeplinirii angajamentelor asumate în cadrul Planului Individual de Acțiuni cu Alianța Atlanticului de Nord a fost elaborat proiectul unei strategii a securității naționale și un plan de acțiuni cu privire la implementarea prevederilor strategiei, fiind aprobate la 21 iunie 2016 de Consiliul Suprem de Securitate. Proiectul nou are drept obiectiv de a contribui la consolidarea

securității naționale în contextul riscurilor și amenințărilor din regiune, inclusiv asimetrice și la avansarea parcursului european al Republicii Moldova. Potrivit proiectului, Republica Moldova va trebui să-și concentreze eforturile, ajustând prevederile legale și de politici care reglementează funcționarea integrată a structurilor din cadrul sectorului național de apărare bazat pe procesul de planificare în consolidarea eforturilor necesare menținerii și dezvoltării capacității operaționale. Totodată, se menționează necesitatea modernizării capacităților sistemului național de apărare ca urmare a amenințărilor convenționale, asimetrice și de tip hibrid, fiind evaluate riscurile externe și interne la care este supusă Republica Moldova. Astfel, instabilitatea regională și conflictul din Ucraina, procesul de identificare a unei soluții politice privind conflictul din raioanele de est ale Republicii Moldova, asigurarea securității energetice și a intereselor comercial-economice se află printre principalele riscuri în vizorul autorităților [106].

Vom semna că proiectul strategiei securității naționale nu răspunde pe deplin obiectivelor propuse și urmează să fie îmbunătățit din următoarele considerente: în document nu este descris conținutul politicii de apărare a statului în realizarea obiectivelor propuse ale sistemului național de apărare. Această abordare este una foarte importantă, deoarece proiectul, pretinzând de a fi exhaustiv, prevede abrogarea Doctrinei Militare; documentul nu stabilește sarcinile sistemului național de apărare și nu servește ca o platformă pentru elaborarea strategiei securității militare; documentul nu stabilește componența Forțelor Armate, organismului militar al statului și în fapt ne întorcem la înțelegerea confuză a acestor noțiuni de la începutul anilor '90 ai secolului XX; obiectivele pe dimensiunea securității militare sunt axate pe procesul de transformare, modernizare și înzestrare a forțelor sistemului național de apărare, fapt care nu corespunde cu capacitățile economice ale statului; este neglijată importanța managementului de personal în sectorul de apărare, militarului ca parte a potențialului militar al sistemului național de apărare nu i se acordă nicio importanță. În acest context considerăm că proiectul strategiei securității naționale urmează să fie îmbunătățit prin a lua în calcul cele expuse, precum și alte sugestii, prin a specifica importanța managementului personalului militar prin prisma politicii de organizare a serviciului militar ca factor substanțial în asigurarea securității militare a statului. Suntem de părere că pentru a avea o armată modernă, este necesar de a investi în militar, prin instruire occidentală, acțiune și interoperabilitate, echipament contemporan, infrastructură și protecție socială.

În viziunea Ministerului Apărării, obiectivul strategiei naționale de apărare presupune, în perspectivă, adaptarea sistemului național de apărare astfel încât să facă față noilor provocări de insecuritate, afectat de factori interni și externi, de ordin economic, politic, militar, informațional, social și geopolitic. Însă proiectul prezentat este foarte generalizat, fără a asigura claritate la rolul și locul instituțiilor statului care au atribuție la asigurarea securității și a misiunilor care le revin. Cu toate că strategia națională de apărare se aprobă pentru perioada unui act al guvernării, adică

patru ani, vom observa că obiectivele propuse sunt confuze. Spre exemplu, forma de completare mixtă a serviciului militar este considerată ca o soluție temporară, deși în această perioadă nu există premisele necesare pentru a refuza de acest model și de a trece la o armată profesionistă. Noi ne păstrăm poziția că în perspectivă anume serviciului militar mixt reprezintă forma optimă pentru Republica Moldova, iată de ce în strategie urmează a fi tratată nu ca soluție temporară, ci una de bază [107].

Am menționat anterior că un document important în domeniul securității naționale, care determină specificul securității și apărării naționale a Republicii Moldova este Doctrina militară, în care se afirmă că Forțele Armate se compun din Armata Națională, Trupele de Grăniceri și Trupele de Carabinieri, având menire să asigure securitatea militară, paza frontierei și menținerea ordinii publice. Totodată, se precizează modalitatea de conducere a lor, pe timp de pace Marele Stat Major al Armatei Naționale elaborează planurile operative și de mobilizare ale Forțelor Armate, organizează pregătirea pentru apărarea statului, pe când în cazul apariției unui pericol militar sau pe timp de război se transformă în Marele Stat Major al Forțelor Armate de pe lângă Președintele Republicii Moldova, Comandantul Suprem al Forțelor Armate și asigură conducerea cu toate unitățile militare ale Forțelor Armate pe parcursul organizării și desfășurării acțiunilor de apărare a țării. Se stabilesc orientativ, de asemenea pentru prima dată, și principiile de organizare a serviciului militar, orientându-se spre asigurarea unui nivel înalt al profesionalismului efectivului Forțelor Armate, completarea se planifică pe baza principiului mixt – atât prin recrutare, cât și prin contract, cu trecerea treptată în viitor la completarea trupelor în volum deplin pe bază de contract. Notăm că Doctrina militară stabilește aspectul organizatoric al construcției și dezvoltării Forțelor Armate în condițiile respectării neutralității permanente: cu toate că s-a declarat stat pașnic și neutru, Republica Moldova este nevoită să țină cont de potențialele surse ale pericolului militar, iar opțiunea de neutralitate permanentă nu urmărește scopul de a promova interesele naționale prin izolare, ci dimpotrivă, de a consolida securitatea națională și regională prin edificarea unor punți de legătură, conjugate de interesele politice și economice ale statelor și popoarelor. Vom menționa aspectul neutralității militare, care stipulează că Republica Moldova nu va adera la nicio alianță militară ofensivă sau defensivă, bazată pe reciprocitate, și nu va adera la tratate de garantare a securității sau la acorduri de securitate colectivă, ce asumă obligațiuni necondiționate de a oferi ajutor unei părți beligerante [108]. Totuși, în conformitate cu prevederile din Doctrina militară, Republica Moldova are dreptul la autoapărare, își asigură securitatea militară prin toate mijloacele de care dispune, considerând legal și necesar de a avea Forțe Armate pentru apărarea suveranității, independenței și integrității teritoriale, anihilarea conflictelor armate și a altor acte de violență din interiorul țării care periclitează ordinea constituțională. Este de precizat că sub aspectul participării la mecanismele militare de securitate regională și internațională, statele neutre pot să se implice

activ în sistemul de cooperare în domeniul securității și apărării dezvoltat de Uniunea Europeană și de Organizația Nord-Atlantică prin Programul Parteneriat pentru Pace, inclusiv prin participarea la acțiuni de caracter umanitar, acțiuni de management al crizelor, menținere și impunere a păcii. C. Manolache susține că esența acestui statut ar putea fi redusă actualmente la neparticiparea în alianțele militare, dar cu precizarea oportună că sensul clasic al neutralității deja nu reflectă aranjamentele internaționale noi, marcate de globalizare și de regionalizare [109, p. 245-246]. Se cere de menționat din punct de vedere conceptual că statutul de neutralitate al fiecărui stat neutru prevede expres necesitatea propriilor forțe de apărare, care ne fac să concluzionăm despre prezența obligatorie a mecanismelor de funcționare a serviciului militar.

În același context vom reliefa unele opinii din discursul Președintelui Republicii Moldova N. Timofti în cadrul conferinței internaționale „Politica de neutralitate: cooperare internațională pentru pace, securitate și dezvoltare”, notând că prin proclamarea în Constituție a statutului de neutralitate permanentă, Republica Moldova a decis să nu facă parte din alianțe și organizații internaționale cu caracter militar, să se abțină de la alte acțiuni de natură similară. Neutralitatea nu trebuie privită ca un concept dogmatic, static și restrictiv, acest statut nu exclude participarea la acțiuni de menținere a păcii, de neadmitere a utilizării forței pentru soluționarea conflictelor. Din anul 2003, Republica Moldova s-a încadrat, sub egida Organizației Națiunilor Unite, în misiuni pacificatoare într-o serie de țării, printre care Liberia, Sudanul de Sud, Coasta de Fildeș, iar recent, din anul 2014, în Kosovo. Aliniindu-se la Politica Comună de Securitate și Apărare a Uniunii Europene, participarea la soluționarea crizelor din Mali și Republica Central Africană se înscrie în această listă. Președintele consideră că este de datoria Republicii Moldova să figurăm nu doar ca beneficiar, ci și ca furnizor de securitate. Totodată, N. Timofti considera că statutul nostru de neutralitate permanentă nu a fost și nici nu este respectat de către Federația Rusă, care își menține trupele militare în regiunea transnistreană, deși la Reuniunea OSCE de la Istanbul, în 1999, s-a angajat să-și retragă trupele militare și stocurile de muniții [110].

Sușinăm abordările ex-Președintelui N. Timofti cu referire la necesitatea Forțelor Armate și rolul lor în asigurarea securității militare a statului și a celei internaționale, dar exprimăm altă supoziție cu privire la viziunea precum că doar respectarea statutului de neutralitate se dovedește a fi singura problemă pentru securitate. În studiul analitic „Perspectivele cooperării Republicii Moldova în cadrul Politicii de Securitate și Apărare Comună” Iu. Pîntea, D. Helly și P. Panainte au pus în lumină trei provocări esențiale ale statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova: credibilitatea, recunoașterea și respectarea. Pornind de la supoziția că respectarea și recunoașterea statutului de neutralitate permanentă se bazează, în primul rând, pe credibilitatea acestui stat, adică pe eficiența eforturilor interne ale statului în asigurarea apărării credibile, este absolut alogic de a presupune că Republica Moldova poate fi recunoscută ca stat neutru exclusiv

în baza acțiunilor de politică externă [111]. Noi suntem acord cu autorii, considerând că statutul de neutralitate necesită un sistem de apărare credibil și o politică militară activă.

Subliniem că obiectivele politicii militare a Republicii Moldova sunt asigurarea securității militare a poporului și statului, prevenirea războaielor și conflictelor armate prin mijloace de drept internațional. Pentru atingerea acestor obiective, Republica Moldova realizează un sistem complex de măsuri care întrunesc următoarele: la nivel global se prevede participarea la acțiunile întreprinse de comunității mondiale pentru prevenirea războaielor și conflictelor armate; soluționarea pașnică a problemelor litigioase; crearea condițiilor care, în cazul unui pericol militar extern, să poată asigura realizarea dreptului la asistența organizațiilor internaționale guvernamentale; participarea activă la procele de edificare a sistemului internațional de securitate colectivă. La nivel regional este oportună stabilirea relațiilor amicală bilaterale și multilaterale, care vor asigura un nivel înalt de încredere reciprocă și deschidere în domeniul militar, asistența reciprocă în cazul periclitării securității colective. La nivel național se presupune edificarea potențialului militar suficient pentru asigurarea securității și apărării naționale.

Realizându-și cursul militar-politic, Republica Moldova nu acceptă războiul (cu excepția cazurilor de autoapărare) ca mijloc de atingere a scopurilor politice; promovează o politică externă de pace; asigură securitatea sa militară fără a prejudicia securitatea altor state, securitatea generală; nu admite folosirea teritoriului său pentru acțiuni agresive contra altor state și pentru dislocarea de trupe străine, cu excepția cazurilor prevăzute de acordurile internaționale privitor la dislocarea contingentelor forțelor pacificatoare. Pornind de la aceste fundamente edificatoare, Republica Moldova respectă principiile inviolabilității frontierelor de stat și reglementării pașnice a litigiilor internaționale; nu consideră nici un stat drept inamic al său; nu înaintează pretenții teritoriale altor state și nu acceptă nici un fel de pretenții teritoriale față de sine; nu admite utilizarea armatei sale pentru atingerea scopurilor politice în interesul unor factori de răspundere, partide și mișcări social-politice aparte; nu va începe prima acțiuni militare [103].

În altă ordine de supoziții, V. Juc consideră că securitatea națională a Republicii Moldova ar putea fi asigurată mai eficient în condițiile integrării euroatlantice: amendarea prevederilor constituționale ce se referă la statutul de neutralitate permanentă, prezintă un proces complex, anevoios și de lungă durată [112, p. 24]. S. Nazaria exprimă altă părere, considerând că însăși solicitarea de aderare la Organizația Nord-Atlantică vine în contradicție cu interesele cardinale ale Republicii Moldova și ale cetățenilor săi [113, p. 630]. Conform opiniei exprimate de V. Croitoru, actualmente coliziunea dintre Occident și Federația Rusă este orientată asupra controlului spațiului pontic, care leagă din punct de vedere geoeconomic, Uniunea Europeană cu zonele foarte bogate în resurse energetice, cum ar fi Bazinul Caspic, Asia Mijlocie și Golful Persic. Republica Moldova este importantă din punct de vedere geostrategic atât pentru Europa, cât și pentru Federația Rusă,

ambele părți depun diferit efort: Federația Rusă încearcă să-și mențină influența prin conservarea conflictului transnistrean și susținerea comunității rusești [114, p.343-344]. În viziunea noastră, din aceste considerente, statutul de neutralitate al Republicii Moldova nu exprimă formula ideală de securitate, dar este o variantă optimă. Deoarece refuzul la aceasta, în conjunctura actuală de securitate, va aduce nemijlocit fie la înrăutățirea relațiilor cu una din puteri, fie cu ambele.

În această ordine, Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului (IPAP) Republica Moldova – NATO prevede că ținând cont de statutul de neutralitate, Republica Moldova prin implementarea acestui program nu urmărește scopul aderării la Alianța Nord-Atlantică, ci intensificarea dialogului și aprofundării relațiilor cu structurile euroatlantice, în speranța accelerării procesului de reforme în sectoarele apărării și securității naționale [115, p.21].

În acest context, instituirea și dezvoltarea serviciului militar în Republica Moldova reprezintă un aspect al politicii sale militare, având scopul să creeze și să perfecționeze cadrul normativ ce asigură pregătirea cetățenilor și Forțelor Armate pentru apărarea Patriei. Totodată, considerăm că tendința de a substitui Doctrina militară prin Strategia Securității Militare nu trebuie să lase fără considerație elementele politicii militare prevăzute în aceasta.

Este axiomatică ideea că apărarea Patriei reprezintă datoria și obligațiunea constituțională a fiecărui cetățean al Republicii Moldova. Prevederea reliefată în legea fundamentală corespunde principiilor și normelor internaționale general recunoscute. În Declarația Universală a Drepturilor Omului este stipulat că „fiecare om are obligațiuni în fața societății, doar în cadrul căreia poate fi posibilă dezvoltarea liberă și deplină a personalității” [116]. În Pactul internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice este stabilit că „fiecare om are obligațiuni față de alți oameni și față de colectivul de care aparține” [117]. Asumându-și mai multe obligațiuni privind asigurarea drepturilor cetățenilor, statul are dreptul deplin de a cere comportament legal, care ar corespunde etaloanelor fixate în normele de drept, scopuri în care formulează cerințele sale în cadrul sistemului de obligațiuni și stabilește măsuri de responsabilitate juridică pentru neîndeplinirea lor.

Republica Moldova încredințează obligațiunea apărării Patriei fiecărui cetățean, purtând caracter general. Totodată, pentru diferite categorii de cetățeni manifestările (formele) concrete ale acestei obligațiuni variază. Potrivit Legii cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei, obligațiunea militară expres prevede aflarea în evidența militară, îndeplinirea serviciului militar, participarea la alte forme de pregătire pentru apărarea Patriei. Încredințând obligațiunea militară cetățenilor Republicii Moldova, legea stabilește categorii concrete asupra cărora se extinde, după cum urmează: nu sunt supuși evidenței militare cetățenii care își ispășesc pedeapsa în locurile de detenție, persoanele de gen feminin, persoanele care permanent își au locul de trai în afara țării, care au pierdut cetățenia Republicii Moldova și cele cu rang religios. Sunt scutiți de înrolare în serviciul militar în termen cetățenii ce sunt recunoscuți inapți pentru serviciul militar potrivit stării

sănătății. Amânarea încorporării în serviciul militar în termen sau în cel cu termen redus se acordă recruților din unele motive familiale, de sănătate, în legătură cu necesitatea continuării studiilor, desfășurarea activității de deputat în parlament sau consilier al autorității administrației publice locale de nivelul al doilea [25].

Din exemplele enumerate mai sus putem concluziona că nu asupra tuturor cetățenilor Republicii Moldova, care au posibilitate să-și satisfacă serviciul militar, poate fi încredințat de către stat. Prin urmare, în cazul dat este vorba despre posibilitatea necesară conform legii, adică despre necesitatea juridică. Necesitatea juridică de încredințare a obligațiunii militare diferitor categorii de cetățeni este stabilită de către stat prin intermediul promulgării legii corespunzătoare reieșind din condiții istorice concrete ale vieții publice. Serviciul militar derivă din obligațiunile constituționale ale cetățenilor Republicii Moldova cu privire la apărarea Patriei, iar din serviciul militar derivă obligativitatea serviciului militar în termen pentru unele categorii de cetățeni. În conformitate cu principiul constituțional de egalitate a obligațiunilor, toți cetățenii sunt exponenți ai obligativității constituționale cu privire la apărarea Patriei [74], însă nu toți sunt exponenți ai obligativității juridice a serviciului militar. Prin urmare, obligativitatea serviciului militar, având proveniență constituțională, nu reprezintă o obligativitate constituțională a cetățenilor Republicii Moldova, trebuie de considerat inexactă afirmația privind existența obligativității constituționale a serviciului militar și obligațiunii referitor la îndeplinirea serviciului militar în termen, deoarece obligativitatea cu privire la serviciul militar nu reprezintă obligativitatea egală pentru toți cetățenii Republicii Moldova, aceasta fiind o obligațiune juridică a unor categorii aparte.

Obligativitatea constituțională privind apărarea Patriei este o necesitate constituțională stabilită de Republica Moldova în interesele tuturor membrilor societății, care prescrie fiecărui cetățean măsura și tipul de comportament prevăzut de legislație în domeniul apărării și securității militare, precum și responsabilitatea pentru îndeplinirea ei inadecvată. În același timp, apărarea Patriei presupune și posibilitatea de asumare benevolă a responsabilității de a îndeplini serviciul militar, fiind prevăzută în Regulamentul cu privire la modul de îndeplinire a serviciului militar în cadrul Forțelor Armate: „cetățeanul aflat în evidență militară care solicită să fie încadrat benevol în serviciul militar prin contract, va depune o cerere ” [118]. În societățile democratice persoana cu obligațiune nicidecum nu reprezintă un obiect pasiv al puterii de stat, ci o personalitate activă pentru care transpunerea în viață a obligațiunilor reprezintă un proces liber de exprimare.

Totodată, este necesar de menționat că întregul complex de probleme ce vizează statutul constituțional al serviciului militar, modul de organizare și funcționare, formele și metodele de îndeplinire a atribuțiilor de serviciu necesită o reglementare juridică minuțioasă, în special având în vedere folosirea armei, unde este absolut necesar de a fi descrise, din punct de vedere juridic, toate aspectele utilizării armei (condițiile de utilizare, cine are dreptul de a o folosi). În Armata

Națională nu există asemenea reglementări juridice, limitându-se doar la aspecte prevăzute în Regulamentele de luptă ale genurilor de arme. Dreptul și împuternicirile militarului în vederea folosirii armei în timpul îndeplinirii misiunilor atât pe teritoriul național, cât și în afara țării, necesită reglementare juridică, o soluție temporară este asumarea responsabilității de Șeful Marelui Stat Major al Armatei Naționale, Comandant al Armatei Naționale prin semnarea „Regulilor de angajare”. Notăm că acest important aspect s-a evitat a fi menționat la detașarea contingentului moldovenesc în operațiuni internaționale de menținere a păcii, nefiind prevăzut în Legea cu privire la participarea Republicii Moldova la misiunile/operațiunile internaționale de menținere a păcii, nici în hotărârile Parlamentului pentru fiecare detașare în parte. Vom constata că în toate armatele europene aspectul abordat este clar și detaliat expus în „Reguli de angajare” aprobate de Parlament, elaborate în conformitate cu cerințele dreptului internațional umanitar și expun limitele dreptului militarului de a folosi atât armamentul individual, cât și armamentul colectiv (sisteme de artilerie, antiaeriene).

În Capitolul III al Constituției Republicii Moldova, serviciul militar este reglementat din două puncte, fiecare având însemnătate primordială. Baza principală se conține în articolul 57 – „Apărarea Patriei este un drept și o datorie sfântă a fiecărui cetățean”. Cuvintele-cheie „apărare” și „Patrie” solicită analiză juridică și caracteristică adecvată, fiind nevoie de referință la Legea cu privire la apărarea națională, care ne permit să determinăm valorile principale care urmează a fi apărate. *Apărarea națională* reprezintă ansamblu de măsuri și activități adoptate și desfășurate de Republica Moldova în scopul de a garanta suveranitatea, independența și unitatea statului, integritatea teritorială a țării și democrația constituțională. *Acțiunea de apărare* este forma de bază a acțiunilor de luptă, având scopul de a zădărnici ofensiva inamicului, a-i provoca pierderi cât mai mari, a păstra cu fermitate pozițiile încredințate, a câștiga timp și a crea condițiile necesare pentru trecerea la acțiuni militare ofensive în scopul eliberării teritoriului ocupat [119].

În Preambulul Constituției este consemnat că „demnitatea omului, drepturile și libertățile sale, reprezintă valori supreme și sunt garantate”: din context conchidem că executarea obligațiunii de apărare a Patriei solicită unele măsuri concrete menite să asigure drepturile și libertățile tuturor cetățenilor Republicii Moldova și fiecărui în parte, în sensul că unii cetățeni, care își îndeplinesc obligațiile militare, apără alți cetățeni, antrenați în alte activități. În spatele formulei constituționale „Apărarea Patriei” se conține un profund conținut social, urmărindu-se să consolideze toți cetățenii Republicii Moldova și întreaga societate. Fără un asemenea conținut serviciul militar se transformă într-un simplu instrument de apărare a puterii de stat și a persoanelor care se află în vârful piramidei și, totodată, se pierde sensul noțiunii de “Patrie”.

Astfel, Patria este mediul politic, social și cultural în care s-a născut, își desfășoară viața și activitatea fiecare popor; teritoriul, locul, cadrul geografic și modul de viață a poporului, limba,

cultura și tradițiile. În contextul abordării politico-juridice a serviciului militar, considerăm că această definiție este una neterminată ca și conținut, urmând să fie continuată astfel: „pe care le-a moștenit un popor și este obligat să le păstreze, să le apere, să le îmbunătățească și să le transmită generațiilor următoare”. Din aceste considerente, un rol deosebit de important revine, conform art. 2 al Constituției, aspectului care caracterizează „câmpul” de activitate a cetățenilor și principalele trăsături ale noțiunii de „Patrie” și expresiei „suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova”. Asigurarea suveranității pe întreg teritoriul Republicii Moldova nu reprezintă altceva decât apartenența puterii întregului popor, exercitată prin instituții reprezentative și prin referendum. Suveranitatea este un atribut esențial al societății moderne, iar pierderea suveranității reprezintă, de fapt, supunerea altui stat sau uniuni de state, altor structuri. În urma pierderii suveranității are de pierdut cetățeanul, libertatea țării și libertatea omului poate să existe numai când sunt apărate de un stat suveran. Este de subliniat că potrivit Constituției Republicii Moldova, teritoriul este un element constitutiv al statului, fiind inalienabil, fără a putea fi înstrăinat. Teritoriul statului reprezintă o noțiune politico-juridică amplă, care presupune existența unor frontiere, în interiorul cărora statul își exercită deplina suveranitate și acționează în vederea realizării sarcinilor și funcțiilor sale. Totodată, teritoriul reprezintă principalul izvor de existență al poporului. În aceste sens, în articolul 3 al Constituției se stipulează că bogățiile de orice natură ale subsolului, spațiului aerian, apele și pădurile, resursele naturale, precum și alte bunuri aparțin întregului popor [74]. Existența teritoriului permite omului să-și schimbe modul de trai, formele de activitate pentru îmbunătățirea condițiilor de viață, pierderea din motive diferite limitează câmpul de activitate și se reduc esențial posibilitățile de a satisface cerințele cetățenilor.

Din punct de vedere legal, importanța teritoriului se prezintă în două modalități: în primul rând, teritoriul formează un „câmp de activitate” a Constituției Republicii Moldova, determinând arealul și frontierele de răspândire a legislației, iar în al doilea rând, teritoriul reprezintă un câmp legal pentru viața și activitatea cetățeanului garantată și apărută de legislație. În Legea supremă se stipulează că fiecare cetățean al Republicii Moldova beneficiază de drepturi, libertăți și are anumite îndatoriri fundamentale consacrate prin Constituție și alte acte legislative.

Actualmente un segment al teritoriului țării este de jure parte a Republicii Moldova, dar de facto regiunea nu se află sub jurisdicția sa. Menționăm că legislația despre serviciul militar de jure se răsfrânge asupra acestui teritoriu, însă, de facto, nu se realizează. Cetățenii Republicii Moldova din stânga Nistrului au toate drepturile și libertățile constituționale pentru a se încadra în serviciul militar în Forțele Armate naționale, ei se folosesc larg de aceste libertăți, iar mai mulți, conform meritelor și pregătirii profesionale, au ajuns la cele mai înalte funcții militare, inclusiv cea de Șef al Marelui Stat Major al Armatei Naționale. Pe de altă parte, Republica Moldova nu are unitățile sale militare în acest teritoriu, iar autoritățile neconstituționale au înființat și mențin forțe armate

care servesc regimului separatist, o parte din cetățeni fiind impuși să satisfacă serviciul militar în aceste structuri nerecunoscute. În cadrul dialogului politic de identificare a soluțiilor conflictului transnistrean și asigurare a integrității teritoriale, pe agenda negocierilor este necesar de inclus și problematica de a avea Forțe Armate integrate și, respectiv, indispensabilitatea de a determina statutul acelor persoane care au satisfăcut serviciul militar în structurile militare nerecunoscute.

În acest context, subliniem că în Constituția Republicii Moldova se conțin unele explicații care definesc din punct de vedere juridic termenul „Patrie”, iar în baza lui și a sintagmei „apărarea Patriei”. În această ordine de idei determinăm conținutul noțiunilor „drept”, „datorie” și „obligație” a cetățeanului Republicii Moldova: dreptul reprezintă o obligație legală sau morală; îndatorire, în locul unde te cheamă obligațiile (de serviciu - n.n.); datoria este o sarcină morală sau materială obligatorie; angajament, obligațiunea fiind mai mult o noțiune juridică care corespunde drepturilor și libertăților omului și cetățeanului. Dacă omul se bucură de drepturile și libertățile sale, atunci este clar că este necesar să aibă și anumite obligații față de societate și față de stat, ultimul având statut de garant. Tratarea prevederii constituționale „apărarea Patriei este un drept și o datorie sfântă a fiecărui cetățean” solicită abordarea părții a doua din același articol: „serviciul militar este satisfăcut în condițiile legii”. Asemenea act normativ este Legea cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei, stabilind expres că obligațiunea militară este o datorie constituțională a cetățenilor Republicii Moldova. Totodată, în lege este stipulat că „cetățenii care din diferite motive de conștiință, se eliberează de îndeplinirea obligațiunii militare (a serviciului militar sub arme) execută serviciul civil, care înlocuiește serviciul militar, în modul stabilit de lege” [25]. Modul de îndeplinire a serviciului civil a fost reglementat de Legea cu privire la serviciul de alternativă, aprobată la 9 iunie 1991. Este necesar de menționat că această lege a fost adoptată într-o perioadă destul de complicată pentru tinerii moldoveni încorporați în rândurile Armatei Sovietice și aveau drept scop îmbunătățirea situației moldovenilor care abandonaseră din diferite motive unitățile militare. Evoluția evenimentelor a impus revizuirea legii și aducerea ei în concordanță cu actele normative în vigoare, în acest scop fiind adoptată Legea cu privire la organizarea serviciului civil (de alternativă) [120].

Spre deosebire de celelalte state din CSI, Republica Moldova a instituționalizat cel mai liberal serviciu de alternativă, dispunând de cel mai mare număr de persoane care îl solicită și în mare măsură corespunde drepturilor omului și standardelor europene. Dacă facem o analiză mai amplă, pe teritoriul Comunității Statelor Independente funcționează două modele ale serviciului de alternativă: european (Republica Moldova, Ucraina), care este unul mai liberal, se exprimă prin atitudine loială față de confesiunile religioase; central-asiatic (Kârgâzstan și într-o mare măsură Uzbekistan), acesta se caracterizează printr-o atitudine rezervată față de confesiunile religioase netradiționale lor [121]. Serviciul civil este definit ca serviciu de stat, fiind social util și benevol,

reprezentând o alternativă pentru cetățenii Republicii Moldova, care, din convingeri religioase, etice, morale, umanitare, sau din alte motive, nu pot îndeplini serviciul militar în termen. Dintre cele 19 confesiuni înregistrate pe teritoriul Republicii Moldova, membrii a 10 dintre acestea nu acceptă serviciul militar din motive religioase, fiind acceptați în serviciul civil (de alternativă) [122]. Concluzionăm că prin organizarea serviciului civil Republica Moldova a demonstrat voința de a respecta normele internaționale ce țin de drepturile omului.

Considerăm că serviciul militar este necesar pentru societate și cetățenii săi. Istoria oferă mai multe exemple când ideile pacifiste s-au aflat la baza diferitor conflicte, atât interstatuale, cât și în interiorul statelor, dezvoltarea slabă a forțelor armate fiind unul dintre catalizatori. Din aceste considerente este absolut necesar de analizat din toate punctele de vedere aspectele ce se referă la apărare, forțele armate și serviciul militar, inclusiv situația geopolitică și geostrategică a statului, care stă la baza elaborării doctrinei militare și a sistemului de apărare națională. În acest sistem, rolul armatei constă în a apăra suveranitatea, independența și integritatea teritorială, postulat care este în vigoare în contextul schimbărilor produse în ultimul timp, în special sfârșitul războiului rece. Istoria contemporană oferă exemple când unele state, dacă se creează condiții favorabile, aspiră să-și extindă sfera de influență, inclusiv prin expansiune teritorială, cum ar fi ocupația Kuweitului de către Irak în august 1990 sau anexarea Crimeei de către Federația Rusă în martie 2014. Este imposibil să nu observăm și să nu acordăm o atenție deosebită schimbărilor care se produc fără a fi prognozată dinamica lor în raport cu necesitatea de asigurare a securității naționale.

Am determinat că rolul primordial în elaborarea bazei juridice de activitate a statului și a societății în ansamblu în sfera apărării naționale și edificării organismului militar revine Legii cu privire la apărarea națională, care stabilește, specificăm, structura sistemului național de apărare, bazele organizării și asigurării apărării țării, atribuțiile și responsabilitățile autorităților publice în domeniul apărării, conducerea, organizarea și destinația forțelor sistemului național de apărare. Ținându-se cont de cele menționate anterior, legea stabilește scopurile, componența și atribuțiile principale ale Armatei Naționale, fiind componenta de bază a Forțelor Armate. În conformitate cu Legea, structura generală și efectivul Armatei Naționale și a instituțiilor Ministerului Apărării se aprobă de către Parlament, ministrul Apărării fiind investit cu prerogativa de a modifica structura organizațională a statelor Armatei Naționale, a instituțiilor sale, în limitele aprobate ale structurii generale și ale efectivului. Ministrul Apărării prin aprobarea structurii organizaționale a statelor armatei stabilește platforma de organizare a serviciului militar în Armata Națională.

Armata se deosebește de alte instituții ale statului prin specificul rolului care îi revine în sistemul de apărare, și anume, este abilitată să folosească violența în mod legal pentru a îndeplini misiunile încredințate. Legea menționată determină modul de întrebuințare a Armatei Naționale și în alte scopuri. Astfel, Armata Națională poate fi utilizată în soluționarea problemelor ce nu țin

nemijlocit de apărarea națională numai prin hotărârea Parlamentului sau în cazuri excepționale prin Decretul Președintelui. Parlamentul aprobă participarea unităților (subunităților) Armatei Naționale în afara teritoriului țării cu efective, armament și tehnică militară la exerciții militare comune, operațiuni de menținere a păcii cu unități militare ale altor state [119].

Vom releva că serviciul militar fiind destinat să asigure funcționalitatea Forțelor Armate este organizat și în Trupele de carabinieri. Precum am menționat deja, Armata Națională are restricții la întrebuintarea în alte scopuri decât apărarea națională. Trupele de carabinieri sunt destinate să asigure, împreună cu poliția sau independent, ordinea publică, apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, avutului proprietarului, prevenirea faptelor de încălcare a legii [45].

Participarea la mecanismele de securitate europeană și de securitate internațională solicită angajamentul de a dispune de forțe militare profesioniste și interoperabile cu ale partenerilor. În angajamentele asumate pe plan internațional (IPAP, PARP, ONU, UE), Republica Moldova și-a anunțat intenția de a dezvolta capacități de participare la operațiuni internaționale de gestionare a crizelor, precum operațiuni de stabilizare, menținere a păcii, operațiuni umanitare. Instituind și dezvoltându-și serviciul militar, reieșind din cadrul internațional și național, Republica Moldova poate participa la operațiuni internaționale de gestionare a crizelor. Temeiul juridic internațional principal servește Carta Organizației Națiunilor Unite, iar cadrul juridic național este acoperit de Legea cu privire la participarea Republicii Moldova la misiuni/operațiuni internaționale, Legea cu privire la apărarea națională, Legea cu privire la ratificarea Acordului dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană de stabilire a cadrului normativ pentru participarea Republicii Moldova la operațiunile Uniunii Europene de gestionare a crizelor.

Odată cu lansarea Programului Parteneriatul pentru Pace în 1994 și un an mai târziu, cu elaborarea primului Program Individual de Parteneriat al Republicii Moldova, Armata Națională s-a aflat în avangarda instituțiilor statului care a beneficiat de cooperare cu Alianța Atlanticului de Nord prin intermediul mecanismului dat. Acest fapt a demonstrat că transformările sistemului european și a sistemului euroatlantic de securitate au fost abordate ca fiind procese benefice pentru Republica Moldova. Cooperarea Ministerului Apărării al Republicii Moldova pe dimensiunea militară, prin Programul Parteneriat Pentru Pace, a devenit promotor al dialogului și încrederii reciproce între țările membre și cele partenere, asigurând soluții fezabile în problemele securității de interes comun. Republica Moldova la rândul ei și-a asumat în cadrul Parteneriatului Euro-Atlantic unele angajamente: a promova credibilitatea, transparența și interoperabilitatea, a construi instituțiile de apărare sub controlul democratic și a contribui prin participare la operațiunile de menținere a păcii [123].

Acordul de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană stabilește expres cadrul normativ pentru participarea Republicii Moldova la operațiunile Uniunii Europene de gestionare

a crizelor. În acest context vom remarca, printre obiectivele asocierii, promovarea, menținerea și consolidarea păcii și stabilității în regiune și în lume, inclusiv prin unirea eforturilor în vederea eliminării surselor de tensiune. Un rol esențial este acordat politicii de securitate prin promovarea stabilității și a securității în lume; consolidarea cooperării și dialogului cu privire la securitatea internațională și la gestionarea crizelor în lume; stimularea cooperării practice în vederea asigurării păcii, a securității și stabilității pe continentul european; intensificarea dialogului în domeniul securității și apărării; respectarea și promovarea principiilor suveranității și integrității teritoriale, a inviolabilității frontierelor și a independenței. Republica Moldova intenționează să fie furnizor de securitate pe continentul european și să îmbunătățească cooperarea în vederea unei posibile participări la operațiunile civile și militare de gestionare a crizelor conduse de Uniunea Europeană, precum și la exercițiile și activitățile relevante de formare [124].

Alianța Nord-Atlantică susține parcursul european al Republicii Moldova, aprofundarea cooperării cu NATO și realizarea parcursului european se complimentează, urmărind valorificarea priorității strategice, integrarea europeană. Constatăm că Republica Moldova poate să aspire și să realizeze integrarea europeană fără a adera la Organizația Atlanticului de Nord, după cum nu este mai puțin adevărat că statutul de stat aliat nu garantează expres aderarea la Uniunea Europeană, cazul Albaniei confirmând această aserțiune [125, p. 174].

Vom evidenția rolul Summitului NATO din 2014 din Țara Galilor, dat fiind că Republica Moldova a fost invitată și primită în cadrul Platformei de Interoperabilitate, platformă ce vizează interacțiunea eficientă dintre militarii diferitor țări în cadrul operațiunilor Alianței și acceptată la Inițiativa de Construcție a Capacităților de Apărare a NATO. În aceeași ordine de idei, următorul summit NATO din 2016 din Varșovia a întărit dimensiunea cooperării cu Republica Moldova: vom invoca articolul 116 din Declarația Finală, în care se face referință la Republica Moldova, fapt care este o premieră. În articol se menționează că în Țara Galilor a fost extinsă Inițiativa de Construcție a Capacităților de Apărare și în raport cu Republica Moldova, aliații și partenerii oferind expertiză pentru a sprijini procesul de reformă a apărării în scopul întăririi capabilităților Forțelor Armate ale Republicii Moldova.

Constatăm că la baza interoperabilității și capacităților de apărare a armatei urmează să se afle politica de perfecționare a serviciului militar, asigurând pregătirea militarilor la standardele occidentale prin gândire militară, principii de conlucrare, de instruire, de acțiune și administrare. Interoperabilitatea forțelor militare este platforma prin care participăm la operațiunile de menținere a păcii. În ultimele șase decenii, operațiunile de acest gen exercitate de ONU, dar și cele conduse de NATO și UE, s-au dezvoltat, devenind unul dintre cele mai importante instrumente folosite în acest sens de către comunitatea internațională. Principala problemă rămâne selectarea personalului pentru serviciul militar în misiunile de menținere a păcii: misiunile ONU și NATO trebuie să

asigure sprijin în domenii, precum transport aerian tactic, spitale de campanie, control al mișcărilor în cadrul operațiunilor. Resursele necesare pentru serviciul militar în misiunile de menținere a păcii adesea sunt furnizate de statele membre. În acest scop, în centrele „Operațiuni de menținere a păcii” ale statelor aliante și statelor partenere, au trecut pregătirea mai mult de 200 de ofițeri din Republica Moldova, care participă ca fiind observatori ai Națiunilor Unite, iar ulterior contribuie prin participare în misiunea de menținere a păcii din zona transnistreană a Republicii Moldova. Participarea la operațiunile internaționale de menținere a păcii solicită eforturi umane, materiale și financiare, iar Republica Moldova nu-și poate permite toate acestea de una singură. Este greșită și nefondată părerea că operațiunile de menținere a păcii ar aduce venituri materiale statului și pot fi considerate ca afaceri. Considerăm că singurul avantaj de care se bucură statul prin participare la operațiuni se exprimă prin valoare morală și respect internațional, care, desigur, se dovedește a fi mai important decât dimensiunea materială, aducând indirect mult mai multe avantaje statului prin susținerea pe care o poate primi la forumurile internaționale și de la proiectele internaționale.

Principiile de participare a Republicii Moldova la operațiunile internaționale de menținere a păcii derivă din angajamentele internaționale, întrunind anumite condiții, printre care menționăm: operațiunile se desfășoară sub mandatul Organizației Națiunilor Unite, Uniunii Europene sau al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa; Republica Moldova exclude participarea directă la operațiunile internaționale de impunere a păcii; este finalizată pregătirea multilaterală a forțelor naționale de menținere a păcii pentru misiune, în conformitate cu caracterul lor. Pentru Republica Moldova participarea la susținerea eforturilor internaționale de menținere a păcii este o prioritate. Totodată, în lista țărilor europene neutre Republica Moldova se sovedește a fi singura țară care desfășoară pe teritoriul propriu operațiuni de menținere a păcii, după conflictul militar din anul 1992. Aceasta solicită Armatei Naționale eforturi majore pe plan intern, contribuind la asigurarea stabilității și păcii în zona de sud-est a Europei, dar care nu poate să nu alimenteze o dilemă pentru a găsi balanța resurselor necesare în vederea desfășurării propriei operațiuni de menținere a păcii și pentru operațiunile internaționale [126].

Transformările care au survenit în dezvoltarea statului, societății, relațiilor internaționale și mediului de securitate, respectând principiul de neutralitate, au impus reevaluarea întregului sistem național de apărare. Reforma sistemului național de apărare poate fi realizată în practică numai atunci când va avea bază juridică adecvată, care să presupună și să determine principalele direcții ale reformei militare, scopuri, termene de efectuare a măsurilor preconizate, atribuții și obligațiuni ale organelor administrării și persoanelor de conducere. Aceste precondiții au permis în trecut, în anul 2002, ca Parlamentul să adopte documentul de bază care a fost impus de schimbările din societate: Concepția reformei militare [127]. Adoptarea Concepției date a permis elaborarea și adoptarea a noi acte legislative care reglementează aspectele ce țin de îndeplinirea serviciului

militar și determină structura sistemului național de apărare, bazele organizării și asigurării apărării naționale, atribuțiile și responsabilitățile autorităților publice în domeniul apărării, conducerea, organizarea și destinația forțelor sistemului național de apărare. După adoptarea Concepției, s-a redus durata serviciului militar în termen până la 12 luni, pentru astfel de hotărâre s-au întrunit mai multe condiții: trecerea armatei la principiul mixt de completare, care permitea numirea la specialitățile cheie (în armată) a militarilor prin contract; creșterea nivelului de pregătire generală a tinerilor; micșorarea numărului de militari necesară serviciului în termen pentru necesitățile armatei; modificarea programelor de pregătire și instruire în corespundere cu cerințele timpului; folosirea eficientă în procesul de instruire și educație pentru însușirea specialității militare a noilor tehnologii informaționale.

Timpul a demonstrat că această decizie a fost corectă. Nivelul general al pregătirii tinerilor pentru serviciul militar le permite calitativ să se încadreze în funcțiile militare. Spre exemplu, dacă în 2013, din tinerii încorporați aveau următorul nivel al studiilor: colegiu – 4%, școli profesionale – 38%, liceu – 4% și gimnaziu – 48% [128], atunci în 2016 tinerii încorporați s-au prezentat după cum urmează: colegiu – 3,5%, liceu, medii complete și speciale – 52,7% și gimnaziu 42,5% [129]. Observăm că numărul tinerilor încorporați în serviciul militar cu studii speciale, liceu și colegii este în creștere, fiind peste 50%, iar nivelul cunoștințelor celor cu studii gimnaziale este suficient pentru a trece cu succes cursurile de pregătire inițială a soldatului. Acești tineri pot benevol să se încadreze în serviciul militar prin contract la funcțiile de soldat în condițiile legii, oportunitate care poate să contribuie la îmbunătățirea calității efectivului.

Este necesar de notat că în politica de organizare a serviciului militar nu au fost trecute cu vederea nici drepturile și libertățile omului, garantate constituțional și de legislația internațională. Legea cu privire la statutul militarilor din 22 iulie 2005, prevede expres încadrarea drepturilor și libertăților cetățeanului, consfințite în Titlul II al Constituției, într-un statut juridic al cetățenilor care execută serviciul militar, principala idee fiind: cetățenii Republicii Moldova păstrează toate drepturile și libertățile lor garantate de Constituție.

Dezvoltarea valorii sociale a serviciului militar urma să reprezinte o prioritate în procesul desfășurării reformei militare. Considerăm că în procesul reformei Forțelor Armate ale Republicii Moldova rămâne actuală schimbarea accentului de la prioritățile dezvoltării potențialului tehnic pe dezvoltarea potențialului uman, iar ținta reformei nu este o structură nouă, ci militarul motivat și responsabilizat prin serviciul militar prestat. Asigurarea securității militare depinde nemijlocit de ridicarea prestigiului serviciului militar pentru generația tânără, iar construcția aspectului exterior nou al armatei depinde nemijlocit de prestigiul armatei în societate. Iată de ce este stringent necesar de o nouă concepție a educației militar-patriotice a tinerilor, care să răspundă provocărilor la adresa securității și aspirațiilor de integrare europeană.

Un element care fortifică prestigiul serviciului militar este pachetul de drepturi și libertăți oferit militarilor, urmând să le examinăm ulterior. Efectuând o analiză a drepturilor și libertăților militarilor garantate prin legislația în vigoare și ținându-se cont de caracterul lor, le putem diviza în câteva grupuri: individuale, politice, social-economice.

1. drepturi și libertăți individuale. Din spectrul extins de drepturi și libertăți ale omului, cele mai importante sunt, incontestabil, dreptul la viață, integritatea fizică și psihică, deoarece erorile care cauzează încălcarea acestor drepturi sunt irecuperabile. În același context, nimeni nu este în drept să lezeze onoarea, demnitatea și reputația profesională, să amenințe cu violență sau să atenteze la viața și la sănătatea militarilor în timpul îndeplinirii obligațiilor de serviciu [80]. Conducătorii structurilor militare sunt obligați să întreprindă toate măsurile necesare întru eliberarea militarilor aflați în prizonierat sau în situația de ostatic [73]. Legislația garantează tuturor militarilor dreptul la corespondență secretă, dreptul la informație, libertatea creației. Militarii, ca și toți cetățenii, au dreptul la protecția juridică a drepturilor, libertăților și intereselor legale. Tot în această categorie de drepturi și libertăți se include și dreptul militarilor de a practica un cult religios recunoscut de stat și a participa la ritualuri religioase, în afara timpului de exercitare a obligațiilor serviciului militar, fiind prevăzute în Legea cu privire la statutul militarilor [80];

2. drepturi și libertăți politice. Cu toate că militarii fac parte dintr-o categorie aparte a populației, ținându-se cont de particularitățile serviciului militar, ei nu au fost lipsiți de drepturile electorale, având posibilitate să participe la referendum și alegeri. În plus, militarii prin contract, indiferent de gradul militar și de funcția deținută au dreptul de a fi aleși într-o funcție electivă. Totodată, ținându-se cont de particularitățile serviciului militar, legislația națională nu permite militarilor, pe perioada îndeplinirii serviciului militar, să facă parte din partide politice sau alte formațiuni social-politice, să declare greve sau să participe la acțiuni de acest gen;

3. drepturi și libertăți social-economice. În această categorie pot fi incluse drepturile garantate de Constituție, Codul muncii, legislația militară și alte acte normative, cum ar fi: dreptul la muncă, dreptul la învățătură, dreptul la odihnă, dreptul la ocrotirea sănătății.

Dreptul la muncă militarul prin contract îl realizează în mod specific, efectuând serviciul militar și îndeplinind obligațiile sale funcționale. Totodată, este necesar de menționat că militarii nu pot să dețină alte funcții retribuite, cu excepția activităților științifice, didactice și de creație. Legislația stabilește că perioada aflării militarului în serviciul militar este inclusă în vechimea în muncă generală și în stagiul de cotizare care acordă dreptul de a primi sporuri pentru vechimea în muncă, pensia de asigurări sociale de stat, indiferent de termenul trecut de la data eliberării din serviciul militar până la data încadrării în câmpul muncii. Pentru militarii prin contract săptămâna de serviciu este, la fel ca și la angajații civili, de 5 zile, având 2 zile de odihnă. Pentru îndeplinirea atribuțiilor de serviciu în afara orelor de program, comandanții sunt obligați să acorde militarilor

și cetățenilor antrenați în pregătirea militară recuperare pentru odihnă în alte zile, ținând cont de interesele de serviciu. Vom susține că militarilor nu li se achită pentru orele suplimentare și de noapte, întrucât în armată nu sunt prevăzute nici ore suplimentare și nici de noapte, din moment ce sunt remunerați în zile calendaristice. Orele de muncă ale militarului pe contract încep din prima zi: serviciul interior, serviciul de gardă și de garnizoană, activități pe alarmă, deplasări la centrele de instruire, fiind simplu de calculat că un locotenent care pe săptămână va avea două servicii de gardă, va acumula 72 ore de lucru, dublu față de orele de muncă remunerate pentru un funcționar public, discriminarea enunțată în modalitatea de salarizare a militarilor urmând a fi exclusă prin modificarea legislației.

De rând cu toți cetățenii, militarii au drept la odihnă, fiind asigurat prin stabilirea timpului de îndeplinire a obligațiilor de serviciu, care nu va depăși 40 ore pe săptămână. În orarul zilnic și în regulamentul timpului de serviciu sunt prevăzute ore pentru exercitarea obligațiilor de serviciu, pentru servirea hranei, pregătirea individuală, pentru militarii în termen fiind rezervat și timpul pentru odihnă, plimbări. [73]. Militarii se bucură de dreptul la zile de odihnă și de sărbători, acordarea concediilor anuale, suplimentare, medicale, pe motive familiale, pentru studii. Este foarte important că militarii, conform Legii cu privire la statutul militarilor, beneficiază de dreptul la asistență medicală și tratament (ambulatoriu și staționar) gratuit, acordat în subunități, unități și instituții medico-militare. Alte drepturi de care se bucură militarii, cum ar fi dreptul la asigurare alimentară și cu echipament, dreptul la asigurare financiară, dreptul la indemnizații, au ca obiectiv crearea condițiilor favorabile pentru îndeplinirea obligațiilor de serviciu, a sarcinilor de luptă și a misiunilor speciale.

Unul dintre drepturile garantate prin lege este asigurarea militarului prin contract cu spațiu locativ de serviciu din fondul de serviciu disponibil al Ministerului Apărării. Militarii în termen sunt asigurați necondiționat cu spațiu locativ de cazarmă la locul executării serviciului militar și trebuie să corespundă normelor stabilite de regulamentele militare [80]. Însă militarii prin contract practic au fost lipsiți de dreptul la spațiul locativ ca proprietate: la eliberare din rândurile Forțelor Armate, cu dreptul de a primi pensie militară, trebuie să restituie Ministerului Apărării spațiul locativ de serviciu. Aceasta este cea mai gravă problemă în sfera protecției sociale a militarilor și trebuie să fie rezolvată în legislație prin instituirea unor mecanisme care ar permite revigorarea în conformitate cu bunele practici din țările europene: salariu decent, posibilitate de a lua credite preferențiale garantate de Ministerul Apărării, construcția locuințelor de către Ministerul Apărării și oferite spre vânzare militarilor la costul real.

O categoria aparte de drepturi de care beneficiază militarii aflați la îndeplinirea obligațiilor serviciului militar ține de dreptul la păstrarea, purtarea, folosirea și aplicarea armei. Militarii au dreptul să aplice ca măsură excepțională arma de foc din dotare într-un șir de circumstanțe [73].

Totodată, se cere de subliniat că modul de aplicare a armei pe timp de pace, urmările și măsurile necesare pentru asigurarea protecției cetățenilor sunt detaliat descrise în regulamentele militare. Astfel, prin dreptul de a purta și întrebuința arma în timpul executării serviciului militar, militarul primește drepturi exclusive, dictând unele reguli stricte de evidență și aplicare. Regimul armelor este o problemă importantă, cu impact nemijlocit asupra securității naționale, fiind înregistrate mai multe cazuri când lacunele în asigurarea unei evidențe stricte a armelor, controlului și pazei sigure, condițiilor de cumpărare, înstrăinare, deținere, port, folosire a armelor și munițiilor, operațiile cu acestea, afectează direct securitatea cetățeanului și a statului [130].

O succintă analiză a drepturilor și libertăților militarilor garantate de legislația în vigoare ne permite să afirmăm că problema asigurării drepturilor și libertăților omului în unitățile militare și instituțiile Ministerului Apărării a evoluat și se încadrează în procesul de democratizare a societății și edificării statului de drept. Este absolut necesat de subliniat și de înțeles că o condiție esențială în sfera drepturilor și libertăților militarilor rămâne cunoașterea lor și a mecanismelor de aplicare, câmpul pentru activitatea de instruire și educație fiind puțin valorificat.

Cele expuse pe marginea problemelor politicilor de organizare a serviciului militar ne permit să identificăm noi concepte de organizare și funcționare, care să corespundă actualei arhitecturi de securitate și noilor provocări la adresa mediului internațional și național de securitate. Cert este că în prezent Armata Națională parcurge un amplu proces de profesionalizare, situație care presupune trecerea într-o anumită perspectivă de la serviciul militar obligatoriu (mixt) la sistemul completării unor unități militare cu militari pe bază de contract pentru a răspunde eficient cerințelor social-politice și militare, interne și internaționale, în conformitate cu evoluția mediului de securitate. În acest proces, potrivit reglementărilor statuate la nivel național, rolul, locul și importanța profesiei de militar se extinde, fiind pus accentul pe efectivul de soldați și sergenți angajați pe bază de contract. Însă actualmente Armata Națională se confruntă cu problema substanțială a capacității reduse de a menține/completa efectivul de sergenți și soldați angajați prin contract (cu resurse umane capabile să însușească arta militară). Problema identificată și expusă se referă, în principal, la categoria de soldați și sergenți, iar în perspectiva anunțată este de așteptat ca îndreptarea resursei umane spre cariera militară să se contureze ca o provocare esențială, a cărei abordare va reclama schimbare de atitudine și o viziune politică clară, fermă și de lungă durată.

Vom reliefa principalele probleme de completare a serviciului militar cu efectiv de sergenți și soldați angajați prin contract: alternativa locurilor de muncă mai bine remunerate; diminuarea statutului social de apărător al țării; lipsa motivației tinerilor pentru angajare în serviciul militar; lipsa vizibilității rezultatelor reformelor în sectorul de securitate și apărare; resursele materiale și tehnice, necesare pentru desfășurarea activităților cotidiene sub nivelul de calitate corespunzător. Printre factorii care diminuează statutul social de apărător al țării vom preciza: cultivarea limitată

a sentimentului de patriotism în rândul tinerilor; opinia publică preponderent negativă față de serviciul militar; percepția Armatei Naționale ca purtătoare a sistemului militar sovietic; tendința manifestării subculturii Armatei Sovietice în Armata Națională; atenția redusă a mass-media față de armată și serviciul militar; comunicarea deficitară între Ministerul Apărării și mass-media. În lista factorilor determinanți care marchează absența motivației tinerilor pentru serviciul militar pot fi evidențiate salarizarea redusă; cheltuielile adiționale pentru achiziția atributelor specifice ținutei militare; protecția socială necorespunzătoare specificului serviciului militar; lipsa asigurării cu condiții de trai a militarilor [127, p. 4, 37].

Ministerul Apărării nu poate neglija examinarea și soluționarea problemelor identificate. În studiul „Propuneri de Politică Publică. Sporirea atractivității serviciului militar prin contract” ca una din soluții pentru domeniu se propune opțiunea de mărire a numărului militarilor în misiunile internaționale de menținere a păcii la care participă Republica Moldova, opțiune care va asigura creșterea atractivității profesiei militare, dat fiind faptul numărului mare de militari care doresc să participe la astfel de operațiuni. Considerăm sporirea participării contingentelor Armatei Naționale la misiuni în afara frontierelor naționale un factor care va constitui un punct atractiv pentru tinerii care vor veni ca voluntari în armată, atât datorită caracterului inedit al unor asemenea activități, necesită pregătire profesională specială, însușirea și formarea unor deprinderi, abilități și priceperi de utilizare eficace a armamentului și echipamentului, posibilitate maximă de afirmare militară, cât și a remunerării ce se dovedește a fi atractivă în comparație cu mărimea unor salarii obținute în sectorul privat sau în cel public din țară. Perspectiva participării la misiuni de menținere a păcii și la acțiuni în astfel de misiuni reprezintă o satisfacție morală și profesională pentru militarii de carieră, implementarea opțiunii duce la îmbunătățirea culturii organizaționale în Armata Națională, iar soldații și sergenții care vor participa în misiuni vor fi o sursă temeinică de experiență și de educație militară. Prin urmare, calitatea și imaginea Armatei Naționale va câștiga, contribuind la sporirea atractivității serviciului militar prin contract atât în interior, cât și în exterior. Participarea la misiuni/operațiuni de menținere a păcii sub mandat internațional contribuie la sporirea gradului de profesionalism și operaționalitate a efectivului, la menținerea/sporirea aptitudinilor profesionale datorită rotației și experienței practice, asigurând creșterea capacității instituției de a îndeplini misiunile stabilite [131, p. 22].

Considerăm că inițierea și desfășurarea unei campanii de promovare a imaginii serviciului militar în Armata Națională, inclusiv sub aspectul sporirii numărului militarilor prin contract, este de importanță deosebită, însă a se baza numai pe un singur pilon al atractivității (participarea la operațiuni internaționale de menținere a păcii), este insuficient. Este nevoie de un program aparte, care ar lua în considerare toți factorii menționați, devenind ulterior parte din Planul Construcției și Dezvoltării Armatei Naționale.

În final conchidem că deși Republica Moldova prin art. 11 din Constituție s-a declarat un stat pașnic și neutru, este nevoită să ia în considerare sursele potențiale și reale de pericole militare care în orice moment pot amenința suveranitatea, independența și integritatea teritorială. Dreptul Republicii Moldova la autoapărare este consfințit la nivel național și internațional, fiind legal și necesar de a dispune de Forțe Armate pentru apărarea suveranității, independenței și integrității teritoriale în cazul dacă va deveni obiect al agresiuni militare sau pentru înlăturarea conflictelor armate și oricăror altor acte de violență în interiorul țării care periclitizează orânduirea de stat [132, p. 26 - 30]. Fiecare cetățean contribuie la apărarea Patriei, exercitându-și datoria constituțională, serviciul militar fiind activitatea de asigurare a funcționalității și conducerii Forțelor Armate în timp de pace și de război, reprezentând mecanismul constituțional prin intermediul căruia cetățenii contribuie la apărarea și securitatea națională.

2.2. Mecanismul organizatorico-juridic de conducere a serviciului militar

De la bun început trebuie de subliniat că mecanismul organizatorico-juridic de conducere a serviciului militar este edificat pe principii speciale, ale organismului militar în care este încadrat, și relațiile de serviciu militare. Instituționalizarea politico-juridică a serviciului militar constă în formarea relațiilor de serviciu, proces în care se asigură exercitarea atribuțiilor de serviciu și reglementarea competențelor organizațiilor în care îndeplinesc serviciul, participă la conducerea serviciului militar și realizarea funcțiilor în sectorul apărării și securității statului. Aspectul juridic este strâns legat de aspectul organizatoric, trasându-se legătura serviciului militar cu elementele structural-funcționale ale organizațiilor și organelor.

Vom evidenția obiectul comun al aspectului juridic al serviciului militar – relațiile sociale care se constituie în domeniul activității militare a statului. În interiorul acestui obiect se regăsesc câteva categorii de relații sociale relativ identice, care se formează în diferite sfere ale activității militare a statului și deci putem vorbi despre instituționalizarea serviciului militar.

La prima categorie se referă relațiile sociale care se formează în sfera asigurării apărării și securității prin metode militare, pregătirea și întrebuințarea în aceste scopuri a tuturor elementelor organizării militare a statului, structurilor militare, conducerii Forțelor Armate, asigurarea lor cu cele necesare. A doua înregistrează relații ce țin de îndeplinirea obligațiilor serviciului militar, angajarea în serviciul militar în termen și prin contract, precum și statutul militarilor. În categoria a treia sunt incluse relațiile privind menținerea disciplinei militare, legalității și ordinii de drept prin intermediul activității organelor justiției. Categoria a patra cuprinde relațiile reglementate de normele dreptului internațional, privind conlucrarea militară și responsabilitatea pentru încălcarea normelor dreptului umanitar internațional.

Vom preciza că sintagma „relații militare” înglobează toate relațiile enumerate și clasificate conform conținutului lor. Deoarece relațiile militare se formează în sfera puterii executive, fiind relații administrativ-militare, este îndreptățit de inclus în sintagma „relații administrativ-militare” altă sintagmă - „relații de serviciu militare”-, care le corelează în raport de general și particular. Relațiile de serviciu militare reprezintă varietatea relațiilor militare care se stabilesc în cadrul procesului de organizare și îndeplinire a serviciului militar. În cazul dat, serviciul militar ca obiect al relațiilor de serviciu militare se manifestă ca și conduită. Aceste relații pot fi prezentate ca fapte și acțiuni prin care se produce instituționalizarea serviciului militar. Prin urmare, pot fi evidențiate două grupe ale relațiilor de serviciu militare: relațiile ce țin de organizarea serviciului militar și relațiile care apar în procesul îndeplinirii serviciului militar. Vom nota că relațiile de organizare a serviciului militar apar între autoritățile de stat și subdiviziunile structurale din necesitatea de reglementare a statutului juridic al funcției militare și includerea lor în statele de organizare ale unităților militare, elaborarea cerințelor juridice față de funcțiile militare, determinarea metodelor

de suplinirea lor și a condițiilor de încadrare în serviciul militar, perfectarea cerințelor calificate pentru suplinirea funcțiilor militare, determinarea ordinii de atestare a militarilor, efectuarea evidenței dosarelor personale, exercitarea politicii de cadre (selectarea, pregătirea, perfecționarea, sporirea calificării militarilor); asigurarea organizată a serviciului militar.

Militarii nu sunt subiecți de sine stătători ai relațiilor de serviciu militare, acestea se formează între structurile militare și militari prin încadrarea în serviciul militar; numirea în funcții militare; exercitarea de către militari a drepturilor și obligațiilor de serviciu; acordarea gradelor militare; modificarea relațiilor de serviciu militare (îndeplinirea serviciului militar și documentarea acțiunilor desfășurate); efectuarea pregătirii profesionale, perfecționarea și ridicarea calificării profesionale a militarilor; asigurarea lor socială; sistarea relațiilor de serviciu militare; atragerea lor la răspundere juridică [133, p. 190].

Relațiile de serviciu militare se disting prin trăsături specifice, precum caracter autoritar și spirit organizatoric, supunere necondiționată, responsabilitate înaltă pentru fapte ilicite, dinamism. Relațiile de serviciu militare reprezintă relații reglementate de normele de drept ale „puterii și subordonării”, adică serviciu în subordonare, ele se manifestă mult mai reliefat asupra serviciului militar, format pe principiile conducerii unice și subordonării necondiționate a subalternului față de șef. Militarii sunt obligați să execute ordinele comandanților, să se subordoneze autorității lor stabilite prin regulamentele militare. Reglementarea relațiilor indicate se efectuează centralizat și imperativ, pe verticală, mecanismul reglementării juridice incluzând normele juridice obligatorii (obligativitatea serviciului militar în încorporarea categoriilor de cetățeni ce corespund exigențelor regulamentare, obligațiunile exercitate de militari după stabilirea relațiilor de serviciu militare); relațiile juridice relative (drepturile și îndatoririle subiecților relațiilor de serviciu militare); realizarea obligațiunilor juridice (îndeplinirea obligațiunilor și dreptul de a cere executarea lor din partea subiecților relațiilor de serviciu militare). Mecanismul de reglementare juridică a relațiilor de serviciu militare se bazează nemijlocit pe împuternicirile autoritare ale organelor de stat și persoanelor cu funcții de răspundere. Prin urmare, reglementarea relațiilor de serviciu militare se caracterizează printr-o metodă specifică de subordonare [134, p. 8].

În baza celor analizate determinăm că relația de serviciu și subordonarea militarilor este exclusiv orientată către stat, reprezentat prin autoritățile create, în componența cărora efectuează serviciul militar. Astfel de relații presupun devotament statului din partea militarilor și încredere din partea statului față de militari. Stabilirea unei legături nemijlocite a cetățeanului (militarului) cu statul se efectuează prin actul public de drept, exprimat prin depunerea Jurământului militar, care atrage după sine forme suplimentare și un grad înalt al răspunderii juridice.

Relațiile de serviciu militare se disting prin drepturi și îndatoriri specifice ale militarilor, nu se exprimă în relațiile particulare de drept și în alte relații ale serviciului public, fiind determinate

de posibilitatea de a folosi arma, armamentul și tehnica militară în operațiunile de apărare a Patriei. Examinând modalitatea apariției acestor relații, vom preciza că se formează atât pe baza acceptării benevole de către cetățeni a obligațiilor de apărare a Patriei, cât și prin intermediul încadrării obligatorii în serviciul militar. Relațiile privind îndeplinirea practică a serviciului militar se stabilesc pe baza faptelor juridice, care determină apariția, modificarea sau stingerea raporturilor juridice și odată cu aceasta apariția, modificarea sau încetarea unor drepturi subiective sau obligații. Pentru relațiile juridice de muncă un astfel de fapt juridic este contractul de muncă, iar pentru funcționarii publici – actul administrativ privind numirea în funcție. Pentru militari relațiile de serviciu militar se formează în funcție de modul de încadrare în serviciul militar: cetățenii înrolați în serviciul militar devin militari din momentul expedierii lor din centrul militar în unitatea militară unde este destinat pentru executarea serviciului militar. Subiecți ai relațiilor de serviciu militar devin treptat, pe măsură ce sunt instruiți, depun Jurământul militar, sunt numiți în funcție. Relațiile de serviciu militar pentru cetățenii ce se încadrează în serviciul militar prin contract apar din momentul intrării în vigoare a contractului cu privire la efectuarea serviciului militar, adică spre deosebire de apariția relațiilor de serviciu ale funcționarilor publici, apariția relațiilor de serviciu militare sunt legate nu de numirea în funcții militare, ci de alte fapte juridice. Relațiile de serviciu militar se caracterizează prin plenitudinea reglementării în baza legii și practic nu se admite introducerea unor derogări după ce a avut loc înțelegerea dintre două părți – persoana militară cu funcții de răspundere (comandantul unității) și militar, spre deosebire de reglementarea contractuală care predomină în relațiile de muncă. Relațiile de serviciu militar reprezintă în sine o variantă a relațiilor serviciului public, deoarece unul dintre subiecți este statul, acesta fiind reprezentat prin organele puterii de stat, alte structuri de stat și persoanele cu funcții de răspundere. Subiecți ai relațiilor de serviciu militar sunt militarii și autoritățile de conducere militare, factorii decizionali, care organizează în limitele atribuțiilor sale completarea Forțelor Armate, organizarea serviciului militar, realizarea statutului militarilor și prin urmare, asigură conducerea serviciului militar. În ordinea reliefată de idei conchidem că militarii sunt subiecți individuali, iar autoritățile sunt subiecți colectivi ai relațiilor de serviciu militar.

Normele de drept în baza cărora sunt reglementate relațiile de serviciu militar reprezintă norme de drept speciale care se extind asupra subiecților juridici specifici (de exemplu: militari). Acțiunea acestor norme nu se extinde asupra funcționarilor publici, cetățenilor care îndeplinesc serviciul de alternativă și recruților. Totodată, în cazurile prevăzute de legislație, normele se extind asupra cetățenilor care se află în rezervă, participă la convocările militare, deoarece sunt antrenați în sfera relațiilor de serviciu militar și, potrivit situației lor juridice, se egalează cu militarii, deși nu sunt militari. Relațiile de serviciu militar și mecanismele de conducere a serviciului militar sunt prevăzute în regulamente militare, cum ar fi Regulamentul serviciului interior al Forțelor

Armate, Regulamentul serviciului de garnizoană și serviciului de gardă al Forțelor Armate, Regulamentul instrucției de front al Forțelor Armate ale Republicii Moldova, fiind puse în aplicare prin Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 2327 din 3 septembrie 2009, Regulamentul disciplinei militare fiind aprobat prin Legea nr.52 din 2 septembrie 2007 [81].

Cercetarea mecanismului organizatorico-instituțional de conducere a serviciului militar se cuvine să fie examinată și prin prisma unor principii specifice, proprii acestei instituții, după cum urmează: conducerea centralizată a serviciului militar și a militarilor; conducerea unică totală și disciplina militară severă, subordonarea relațiilor mutuale dintre militari; principiul continuității; principiul răspunderii juridice sporite a militarilor [135].

Conducerea centralizată a serviciului militar și a militarilor. Centralizarea conducerii se exprimă prin stabilirea unei conduceri administrativ - gospodărești operative unice și comune a trupelor, formațiunilor, organizațiilor militare unde se prevede statutar serviciu militar. Separarea funcțiilor de conducere reprezintă o particularitate în organizarea serviciului militar. Conducerea politică și administrativ-gospodărească a Forțelor Armate ale Republicii Moldova se exercită nemijlocit de Ministerul Apărării al Republicii Moldova, iar conducerea operativă a Forțelor Armate de Marele Stat Major al Armatei Naționale. Am subliniat că numirea în funcția de ministru al Apărării a unei persoane civile în situația în care încă nu este pregătită și plenar aprobată baza normativă necesară care trebuie să prevadă delimitarea atribuțiilor sale și ale șefului Marelui Stat Major, reprezintă principala problemă privind mecanismul de conducere a serviciului militar în Republica Moldova. Centralizarea conducerii se exprimă prin investirea structurilor de conducere ierarhic superioară cu toate drepturile referitoare la conducerea trupelor și organizațiilor militare inferioare din subordine, obligativitatea absolută a actelor emise de către organele de conducere superioare pentru inferiori și subordonarea ultimilor, de asemenea, în acordarea organelor centrale de conducere a drepturilor reglementării juridice a condițiilor de trai și activității trupelor. Astfel, structurile care fac parte din sfera militară a statului se caracterizează prin subordonarea pe verticală, creându-se, în forma finală, o piramidă ierarhică, bazată pe conducerea unică și unitatea spiritului de organizare. Tipul indicat al structurii de conducere îl determinăm ca fiind de linie și are atât avantaje, cât și dezavantaje. Tipul liniar al structurii de conducere este strict formalizat, imprimându-i-se stabilitate și fiabilitate, fiind benefic pentru îndeplinirea și realizarea cerințelor autoritare, dar, totodată, se dovedesc a fi slabe conexiunile opuse, micșorându-se eficiența. Pentru compensarea aspectelor negative ale conducerii liniare în cadrul legislației privind serviciul militar sunt prevăzute diferite forme de subordonare în cazul conducerii centralizate, pe care ne propunem să le examinăm.

Subordonarea directă înseamnă subordonarea, sub toate formele, a tuturor comandanților (șefilor) superiori, începând cu cel nemijlocit, care sunt răspunzători de toate aspectele de trai și

de activitățile militarilor subordonați lor. Subordonarea nemijlocită reprezintă subordonarea celui mai apropiat șef direct, pe când subordonarea în sens operativ înseamnă subordonarea incompletă și, de obicei, provizorie a unei persoane care nu este șef direct, dar poartă responsabilitate de un domeniu în care activează mai multe persoane. În fine, subordonarea în sens special înseamnă subordonare pe unele probleme de serviciu sau într-un domeniu special de activitate, către o persoană numită special pentru gestionare. Prezența acestor forme de subordonare permite de a aborda funcționarea structurilor liniar-funcționale de conducere a serviciului militar.

Conducerea unică. Conducerea unică reprezintă principiul organizațional de drept care determină forma relațiilor reciproce dintre șef și subaltern, modalitățile de adoptare a deciziilor și de soluționare a problemelor. Conducerea unică ca principiu de relație reciprocă dintre militari este prevăzut în Regulamentului serviciului interior al Forțelor Armate. Esența problemei constă în faptul că șeful (comandantul) este investit cu toate drepturile de conducere a subalternilor, însă asupra lui se răsfrânge responsabilitatea personală în fața statului pentru toate aspectele de trai și activitate a unității militare. Comandantul, șeful unic, este în drept să adopte decizii personal, să dea ordine corespunzătoare și să asigure executarea lor. Dreptul comandantului (șefului) de a da ordine și obligativitatea subalternului să se supună necondiționat nu reprezintă altceva decât principiile de bază ale conducerii unice.

Cerința invocată rezumă în întregime din caracterul organizației militare și reprezintă un principiu incontestabil al relațiilor reciproce de serviciu, pilonul disciplinei militare. Din această particularitate a relațiilor de serviciu militare provin unele consecințe juridice: pentru necesitatea de serviciu și raționalitatea ordinului dat poartă răspundere comandantul; înaintarea reclamațiilor nu poate să suspende executarea ordinului; în caz de nesupunere a subalternului, comandantul nu numai că este în drept, ci obligat să ia toate măsurile de impunere până la arestarea vinovatului și tragerea lui la răspundere penală, iar în cazuri excepționale în acest scop poate fi aplicată arma; nici un organ al puterii nu dispune de dreptul să se implice în activitatea legitimă a comandantului; comandanții (șefii) în raport cu subalternii au atribuții mult mai mari decât persoanele cu funcții de răspundere respective ale structurilor nemilitare de stat.

În același timp, conducerea unică nu este absolută, adică fără limite, comandanților li se atribuie împuterniciri sporite pentru a putea asigura controlul eficient a tuturor aspectelor de trai și activitate a unității militare, independența în soluționarea individuală a problemelor principale de exercitare a puterii. Totodată, ei nu sunt în drept să încalce și să depășească limitele puterii care sunt atribuite prin lege, deoarece principiul conducerii unice se realizează în corespundere cu principiul de legitimitate. Regulamentele militare generale care prevăd principiul executării necondiționate a ordinelor, stabilesc condițiile legalității, interzicând de a emite ordine, dispoziții care nu se referă la îndeplinirea obligațiilor serviciului militar ori sunt orientate spre încălcarea

legislației Republicii Moldova [73, p. 5, 7, 9], dat fiind că ordinul se emite în conformitate cu serviciul și în interesele de serviciu, în limitele competențelor șefului. În caz contrar, în funcție de gravitatea faptei comise, poate fi pedepsit chiar penal, dacă a dus la consecințe sociale periculoase.

Vom evidenția, în ordinea reliefată de idei, unele reguli care contribuie la implementarea în relațiile de serviciu a principiului conducerii unice: obligativitatea necondiționată a ordinului comandantului pentru subalterni; neadmiterea neexecutării ordinului comandantului pe motivul de recurs; ordinea strictă de subordonare; corespunderea obligativității militarilor caracterului funcției executate, activității de serviciu; răspunderea personală a militarilor de îndeplinirea obligațiilor; stimularea inițiativei raționale a militarilor.

Conducerea unică înseamnă concentrarea într-o singură persoană a tuturor funcțiilor de conducere - comandament (operative) și administrativ-gospodărești; stabilirea responsabilității unei persoane pentru toate aspectele de cazare și activitate a militarilor subordonați de rând cu stabilirea răspunderii personale a factorilor de decizie pentru unele aspecte ce țin de cazare și de activitate a subalternilor săi. Principiul conducerii unice nu exclude, ci presupune posibilitatea și necesitatea dezbaterii colective a deciziilor pregătite de comandant privind cele mai importante probleme. Astfel, la atestarea militarilor comandantul ia decizii după ședința comisiei de atestare care emite concluzia în scris privind rezultatele discuției colective a deciziilor examinate [118].

Disciplina militară. Menționăm că disciplina militară reprezintă totalitatea deprinderilor morale, intelectuale și fizice, necesare pentru ca ofițerii și soldații de toate gradele să corespundă numirii în funcția respectivă. Regulamentul disciplinei militare al Forțelor Armate ale Republicii Moldova stabilește că „disciplina militară înseamnă respectarea cu strictețe și exactitate de către militari a ordinii militare și a regulilor de comportare obligatorii prevăzute de legi, regulamentele militare și alte acte normative care reglementează îndeplinirea serviciului militar” [81]. Disciplina militară reprezintă o variantă a disciplinei funcționarilor publici și îndeplinește rolul factorului organizațional, reglementează și protejează sistemul de relații în interiorul colectivului. Disciplina militară constă în unitatea aspectelor obiective și subiective. Aspectul obiectiv își găsește exprimare în normele de drept, în regulile disciplinei care consolidează cerințele înaintate față de militari și ordinea de executare a lor. Aceste norme și reguli prezintă conținutul disciplinei militare. Aspectul subiectiv se manifestă prin respectare reală de militari a cerințelor stabilite și deci fiecare militar este obligat să ajute comandanții (șefii) și superiorii la menținerea ordinii și disciplinei militare. În acest sens, indiciile disciplinei militare sunt: asigurarea respectării stricte a ordinii de drept de către militari; stabilirea unor relații corecte dintre militari, care contribuie la consolidarea și susținerea conducerii unice; supunerea necondiționată a subalternilor la ordinele și dispozițiile legale ale comandanților (șefilor) în scopurile realizării principiului conducerii unice. Menționăm în contextul abordat de idei că supunerea obligatorie a fiecărui funcționar voinței conducătorului,

ordinelor pe care le emite pentru executare, reprezintă principiul esențial de funcționare a oricărei structuri organizate.

Particularitățile disciplinei militare constau în următoarele: regulile disciplinei militare se extind și asupra timpului din afara serviciului; disciplina militară înaintează cerințe cu mult mai înalte față de executor decât alte forme de disciplină de stat, în particular – să suporte cu stoicism toate greutățile serviciului militar, să nu-și cruțe viața pentru îndeplinirea datoriei militare și să fie curajos în timpul îndeplinirii datoriei militare; pentru încălcarea cerințelor disciplinei militare, este stabilită răspundere severă comparativ cu alte tipuri de disciplină de stat. Astfel, răspunderea penală este stabilită pentru nesupunere, neexecutarea ordinului, părăsirea samavolnică a unității.

Subordonarea relațiilor reciproce dintre militari. Prin subordonare se subînțelege forma organizațională de drept a relațiilor reciproce ale militarilor pe baza principiilor conducerii unice, disciplinei militare și centralismului. Reiterăm că Regulamentul serviciului interior al Forțelor Armate ale Republicii Moldova conține indirect următoarele reguli de subordonare: în probleme de serviciu, militarul trebuie să se adreseze șefului său direct și cu permisiunea lui, la următorul șef conform ordinului; în probleme personale, militarul trebuie să se adreseze șefului direct, iar în caz de necesitate deosebită – șefului superior [73]. În viziunea noastră, principiul subordonării trebuie dezvoltat și prevăzut direct în actele normative care reglează relațiile de serviciu militare, suportul normativ având semnificație deosebită.

Principiul continuității serviciului militar sau pregătirea de luptă permanentă. Principiul continuității serviciului militar conține două aspecte, unul general și altul individual. În măsura în care serviciul militar îndeplinește funcțiile statului legate de integritatea și securitatea lui, în aceeași măsură activitatea indicată se desfășoară continuu de către structurile de stat în care este prevăzută de lege. Activitatea indicată prevede serviciul de gardă, îndeplinirea obligațiilor în componența serviciului interior, executarea sarcinilor în condițiile stării excepționale și de luptă, alte obligațiuni în corespundere cu problemele care urmează a fi soluționate.

Aspectul individual al principiului continuității serviciului militar se referă la militari, adică executorul nemijlocit al serviciului militar, care, în virtutea motivelor biologice, nu poate să execute o activitate ce ține de îndeplinirea obligațiilor funcționale. În afară de obligațiunile funcționale, militarilor le sunt puse în sarcină obligațiunile generale, care nu țin de limitări în timp a îndeplinirii obligațiilor de serviciu. Vom afirma că de la momentul începerii și până la momentul încheierii serviciului militar, pentru persoana care îl îndeplinește, are caracter continuu.

Principiul răspunderii juridice a militarilor. Principiul răspunderii privind neîndeplinirea sau îndeplinirea neadecvată a obligațiilor de serviciu este principiul general al serviciului de stat, stipulat în legislația Republicii Moldova. Analiza legislației militare permite de a formula concluzia că principiul vizat cu referire la activitatea de serviciu militară a fost dezvoltat ulterior

și prevede răspundere juridică înaltă, manifestându-se prin două aspecte: pentru delikte similare militarii poartă răspundere juridică înaltă în comparație cu funcționarii de stat civili și alți funcționari; militarii poartă răspundere nu doar pentru neîndeplinirea sau pentru îndeplinirea neadecvată a obligațiilor funcționale, ci și pentru îndatoririle generale și speciale. În Codul penal al Republicii Moldova este prevăzută răspunderea penală pentru neexecutarea ordinului, opunerea șefului sau forțarea pentru încălcarea obligațiilor serviciului militar, aplicarea mijloacelor interzise și metodelor de purtare a războiului; comportamentul brutal atât cu prizonierii de război, cât și cu populația civilă, deportarea populației civile, prădarea patrimoniului național pe teritoriul ocupat, aplicarea în conflictul militar a mijloacelor și metodelor interzise prin convențiile internaționale ratificate de Republica Moldova. [136].

Serviciul militar reprezintă în sine un grup de norme de drept obiective formate separat, care reglementează detaliat relațiile de serviciu militare, elementele de organizare și de conducere, fiind caracterizate prin independență, stabilitate și autonomie relativă de funcționalitate.

Tradițional, în literatura de drept care abordează normele de reglementare a aspectelor ce țin de problematica serviciului militar, este elucidată în diferită măsură legislația militară și izvoarele dreptului militar. Legislația cu privire la serviciul militar, în virtutea volumului și importanței, poate fi considerată o subramură a legislației administrative. Astfel, legislația Republicii Moldova privind apărarea și securitatea națională, inclusiv organizarea serviciului militar, conține mai mult de 150 de acte normative și mai mult de 100 de izvoare privind serviciul militar. Legislația militară a fost elaborată în baza Concepției reformei militare [127] și asigură interesele de securitate, reprezentând fundamentul asigurării securității militare a statului și călăuză în domeniu atât pentru structurile statului cu atribuții în domeniu, cât și pentru militari. Din acest punct de vedere, considerăm absolut necesar ca Ministerul Apărării să asigure editarea unui volum de carte ale actelor normative ce se referă la legislația militară. Spre deosebire de legislația ce reglementează serviciul public, care în cazuri limită poate fi aplicată subsidiar față de reglementarea relațiilor de serviciu militare, cum ar fi, principiile generale ale serviciului public, legislația privind serviciul militar se aplică doar pentru reglementarea relațiilor identice care sunt create în timpul serviciului militar, fiind, prin urmare, intern coordonată, separată și aplicată față de unele relații strict limitate.

După cum a fost anterior menționat, prin stabilirea relațiilor de serviciu militare, scopul principal al fiecărui stat rezidă în asigurarea coeziunii sociale și definirea atribuțiilor autorităților în organizarea și conducerea serviciului militar, urmărindu-se realizarea prerogativelor instituției date pentru atingerea obiectivelor trasate, statul îndeplinind anumite funcții, inclusiv de protecție, care este asigurată de organismul militar. Serviciul militar se află într-o relație indispensabilă cu organismul militar al statului, în care este organizat, fiind, în ordinea elucidată de idei, subiect al relațiilor de serviciu militare.

Așadar, notăm că serviciul militar este o activitate destinată pentru a asigura funcționarea, perfecționarea și conducerea organismului militar în timp de pace și război. În procesul abordării organismului militar al statului, un rol metodologic principal revine tratării substanțiale în cadrul cunoașterii sociale; aceasta presupune analiza condițiilor și factorilor sociali care, interacționând, fac posibilă constituirea organismului militar al statului ca sistem autonom, capabil să realizeze acțiuni militare. Un aspect vizează apartenența organică la stat: organismul militar a apărut și s-a dezvoltat ca parte integrantă a statului, ca instrument al realizării politicii interne și celei externe. Înțelegerea și explicarea esenței unui organism militar poate fi atinsă prin raportarea la natura socială a statului care a creat acest organism. Modificarea caracterului politico-juridic al statului, a ordinii social-statale implică, inevitabil, modificări corespunzătoare ale organismului militar. Alt aspect al organismului militar al statului este caracterul organizat și dotarea cu armament. În calitate de institut al statului, organismul militar întrunește particularitățile caracteristice oricărei structuri statale, însă dotarea cu armament și posibilitatea de a exercita acțiuni militare îl diferențiază în mod principal de alte componente, oferindu-i statut special în cadrul sistemului politic. Datorită forței militare concentrate în cadrul organismului militar, acesta reprezintă cel mai puternic instrument de exercitare a puterii politice. Al treilea aspect care diferențiază organismul militar de alte structuri ale statului, inclusiv de structurile de forță care dispun de armament, cum ar fi, poliția, trupele de protecție civilă este capacitatea de a desfășura operații militare și soluționa autonom anumite sarcini strategice. Războiul reprezintă un fenomen social specific, necesită mobilizarea tuturor forțelor și mijloacelor în scopul obținerii victoriei, în anumite situații punând în pericol existența statului. Din aceste considerente, organismul militar ca subiect al războiului are o poziție exclusivă și necesită susținere permanentă [137].

Abordând organismul militar, particularitățile și caracteristicile sale specifice, trebuie să menționăm, subscriind la supozițiile practic general acceptate sau, cel puțin de marea majoritate a cercetătorilor și experților în domeniu, că, de fapt, nu există organism militar al statului în general. Există organismul militar al unui stat concret, cu un sistem social-politic care urmărește anumite scopuri, o anumită putere militară, anumite forme și metode de organizare a operațiilor militare, o doctrină militară care se dezvoltă într-o direcție bine determinată, o anumită formă de organizare a serviciului militar. Organismele militare ale statelor se deosebesc în conformitate cu tipul de regim politic, nivelul asigurării tehnice, formele de organizare. Dacă sunt supuse analizei în interconexiune cu diferite blocuri politico-militare, de exemplu cu NATO, în cadrul lor identificăm aspecte comune. Organismele militare ale statelor pot fi clasificate în funcție de caracterul puterii politice (regimuri totalitare, regimuri autoritare, regimuri democratice) și forma de organizare a statelor (unitară, federativă, confederativă). Părțile componente ale organismului militar sunt unite prin structură, prin relații interne create de sistem. Particularitatea esențială a structurii ține de

caracterul multidimensional al interconexiunilor și interdependențelor care oferă suportul necesar pentru perceperea organismului militar ca un sistem constituit din subsisteme relativ autonome: subsistemul de asigurare a organismului militar, menit să creeze condițiile economice, științifice, social-politice, moral-spirituale necesare soluționării cerințelor protecției militare; subsistemul de conducere realizează conducerea și dirijarea politico-militară a întregului organism militar și elementelor sale esențiale; subsistemul de realizare a scopurilor, care soluționează nemijlocit problemele politice, economice sau de altă natură prin metode militare. În acest sens, în cadrul organismului militar pot fi evidențiate două aspecte interdependente: aspectul spiritual (ideologia politico-militară, teoriile politico-militare, cunoștințele militare, ideile militare), dar și aspectul practic (relațiile politico-militare, funcționalitatea elementelor organismului militar, organizarea serviciului militar, instrumente materiale necesare pentru a putea exercita operațiunile militare). Aspectul spiritual și aspectul practic al organismului militar se află într-o unitate indisolubilă, reprezentând două părți ale întregului. Totodată, în plan generic, aspectul spiritual al organismului militar și, mai ales, componenta lui politico-militară contribuie, în mai multe cazuri, la formarea relațiilor de serviciu militare reale în sistemul militar al statului, având un rol dominant în procesul de funcționare și dezvoltare a organismului militar.

Cel mai important obiectiv al abordării substanțiale constă în determinarea sursei unice și a bazei privind organizarea internă a sistemului, realizarea unei clasificări științifice stricte a tuturor formelor de organizare din cadrul așa-numitei calități substanțiale. Deoarece viața socială reprezintă un proces continuu de activitate în comun a oamenilor, tot ce există în societate nu se dovedește a fi altceva decât o manifestare a activității omului, sursa unică și baza organizării interne a sistemului militar al statului fiind serviciul militar abordat ca o activitate a oamenilor în direcția pregătirii și realizării de operațiuni militare. Abordarea sistemică, în această înlanțuire de idei, oferă posibilitate de a stabili caracterul, conținutul activității subiecților organismului militar, această activitate fiind destinată pregătirii și realizării de operațiuni militare; a analiza activitățile lor politico-militare ca bază socioculturală a mecanismului politic de realizare a obiectivelor unui stat. Activitatea militară se manifestă și se dezvoltă sub două forme: activitatea politico-militară și, propriu-zis, activitatea tehnico-militară. Fiecare din aceste forme presupune existența celeilalte, fiind legate organic [13, p.43]. O formă distinsă a politicii de apărare a statului a devenit diplomația militară, ancorată pe probleme ce țineau de menținerea păcii, anihilarea conflictelor armate, promovarea imaginii statului și, mai ales, realizarea într-un mod diplomatic a dimensiunilor puterii militare a statului dat, lucru extrem de important în exercitarea echilibrului de putere. Instituția responsabilă de înfăptuirea politicii de apărare, prin aplicarea mecanismelor diplomației militare este Ministerul Apărării al Republicii Moldova [138, p. 9]. Considerăm că pe această coordonată există mai multe rezerve de valorificat.

Așadar, generalizând cele expuse, afirmăm că organismul militar al statului poate fi perceput ca o totalitate a instituțiilor militare în care este asigurată instituționalizarea serviciului militar și care prin activități militare, asigură desfășurarea luptelor armate/pregătirea nemijlocită pentru lupta armată a membrilor societății.

Structura organismului militar contemporan are următoarele componente: *politică* – include autoritățile publice supreme (Președintele, Parlamentul, Guvernul și Consiliul Suprem de Securitate), *strategică* – înregimentează alte autorități publice abilitate în domeniul securității și apărării (Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Apărării, Armata Națională, Marele Stat Major al Armatei Naționale, Statul Major General al Forțelor Armate) și *operativ – strategică* (Serviciul de Informații și Securitate, Serviciul de Protecție și Pază de Stat, Poliția de Frontieră, Trupele de Carabinieri, Serviciul Protecției Civile și Situații Excepționale) [139, p. 286-294].

Forțele Armate (Armata Națională, Trupele de Carabinieri) sunt elementul structural de bază al organismului militar. Capacitatea de a soluționa sarcinile militare depinde de mai mulți factori, precum: nivelul de dezvoltare a științei militare, nivelul de înzestrare tehnico-materială a armatei, potențialul armamentului din dotare și a tehnicii militare, organizarea serviciului militar, pregătirea profesională a personalului, starea lui morală. Organismul militar este o componentă a sistemului politic, fiind un mijloc de realizare a obiectivelor sale. Funcțiile organismului militar se realizează prin implementarea direcțiilor principale de activitate, determinate de stat prin intermediul cărora se exprimă sensul social-politic al elementelor de bază: descoperirea în timp util a pregătirilor pentru agresiune sau a situațiilor periculoase și prevenirea la timp a conducerii supreme a statului despre acest fapt; formarea și menținerea în stare de pregătire a forțelor și a mijloacelor care asigură securitatea națională; aducerea de prejudicii adversarului, crearea unor condiții pentru stoparea operațiunilor militare în fazele inițiale de declanșarea lor; participarea la operațiuni internaționale de menținere a păcii sub egida și autorizate de Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite, altor structuri de securitate colectivă abilitate cu dreptul de a desfășura operațiuni de acest gen; lupta cu criminalitatea și crima organizată, crearea condițiilor propice pentru dezvoltare economică și politică stabilă a țării, asigurarea securității militare, menținerea ordinii publice și legalității. Legitățile de funcționare și dezvoltare a organismului militar se disting prin trăsături comune tuturor proceselor social-politice, cât și prin particularități specifice. Trăsăturile comune decurg din esența organismului militar, adică din capacitățile și gradul de pregătire pentru acțiuni militare care după conținutul lor sunt o consecință a politicii manifestată sub o altă formă, una violentă.

Tendința generală de dezvoltare a organismului militar al Republicii Moldova rezidă în trecerea de la fostul sistem totalitar-administrativ de organizare militară la organizarea militară proprie statului de drept, statului democratic. Această tendință transformațională este determinată

de caracterul democratic al reformelor economice și politice, de aspirațiile de a se integra în noul sistem mondial al valorilor democratice, de năzuința către o dezvoltare civilizată, inclusiv prin promovarea propriei politici în domeniul securității și apărării. Răspunderea pentru promovarea și implementarea propriei politici în domeniul securității statului s-a exprimat în premieră prin Decretul Președintelui Republicii Moldova nr.162 din 20 august 1991, când a fost creat Consiliul Suprem de Securitate, revenindu-i examinarea și soluționarea celor mai dificile probleme ce țineau de asigurarea suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova în condițiile unui război informațional, politico-diplomatic, dar și a unei blocaje economice, inclusiv a sistării alimentării cu gaze. Acțiunile la care a fost supusă Republica Moldova în anii 1991-1992, se conturează în noțiunea de război „hibrid” (repetându-se ulterior scenariul desfășurării acțiunilor în Crimeea și estul Ucrainei). Totodată, membrii Consiliului Suprem au trebuit în mod simultan să învețe lecțiile importante în sfera securității statului, una din acestea fiind planificarea, coordonarea și acțiunile comune ale instituțiilor de forță [140, p.18]. Subliniem că particularitățile de funcționalitate a organismului militar al Republicii Moldova sunt determinate de scopurile transformărilor politico-sociale, acestea se dovedesc a fi condiții de bază ale realizării intereselor de securitate națională. Printre acestea vom distinge: lipsa unei baze juridice suficiente pentru funcționarea corectă a organismului militar; tergiversarea reformei militare și reorganizării sistemului militar în contextul noilor transformări geopolitice din regiune și condițiilor social-economice de dezvoltare. Aceste condiții specifice au exercitat și exercită o influență considerabilă asupra procesului de constituire, funcționalitate și dezvoltare a organismului militar al statului și, respectiv, al serviciului militar.

Vom invoca, în contextul reliefat de supoziții, relațiile complexe dintre organismul militar și politică, relații ce se disting, de asemenea, prin multiaspectualitate și specificitate. În raporturile dintre politică și puterea militară a statului rolul determinant revine politicii. Această situație se manifestă, în primul rând, prin faptul că în etapa contemporană, securitatea militară națională este influențată într-o măsură mai mare nu de politica de pe poziții de putere, ci de puterea politicii; în al doilea rând, abordate din perspectiva unității contrariilor, politica și puterea militară sunt în raport de scop și de mijloc de atingere a scopului și cu toată importanța mijloacelor de agresiune militară, acestea, în ultimă instanță, sunt determinate de obiectivele politice pe care le slujesc; în fine, în al treilea rând, în țările cu sisteme politice democratice utilizarea puterii militare este strict limitată de anumite mecanisme de drept și proceduri democratice [141, p.18]. Sursa internă de dezvoltare a organismului militar al statului este contradicția dintre interacțiunea politicii militare și puterea militară. Însă politica determină caracterul și modalitatea de aplicare a puterii militare, a întregului organism militar al statului, iar puterea militară a unui stat este determinată de mai mulți factori: capacitățile militare terestre, aeriene și maritime; numărul de militari; resursele disponibile; situația financiară și poziția geografică. În acest context vom menționa că serviciul

militar, aflându-se la originea puterii militare, anume prin numărul de militari, își are expresie în dimensiunea exprimării interesului național. În opinia noastră, interesul național este un fenomen complex care trebuie să fie tratat ca instrument al politicii interne și al politicii externe, necesitate conștientizată a națiunii în autopăstrare și dezvoltare, în sporirea resurselor naționale și asigurarea securității, abordate ca cele mai esențiale necesități ale statului ce țin de suveranitate, independență și integritate teritorială, prosperare economică, realizarea drepturilor și libertăților omului [142, p.23].

C. Manolache și Gh. Rusnac susțin că securitatea militară constituie criteriul de exercitare a politicii militare și caracterizează situația în realizarea intereselor naționale ale statului în domeniul militar și garanția apărării în fața pericolelor miliare și agresiunii externe. Asigurarea securității militare a Republicii Moldova este imposibilă fără consolidarea stabilității globale și regionale, precum și fără menținerea capacității de apărare la un nivel care să asigure neadmiterea declanșării de conflicte militare și riposta la orice forme de agresiune externă [143].

În această ordine de idei, insistăm asupra faptului că interesul național este unul determinant în formarea și promovarea politicii interne și a politicii externe a statului, care în acest context se prezintă ca un instrument al interesului național. În accepția lui V. Juc, interesele naționale trasează obiectivele fundamentale de dezvoltare a societății și statului, solicitând mobilizarea și canalizarea eforturilor pentru realizarea lor, determină direct opțiunile strategice atât de politică internă, cât și de politică externă, aflându-se în strânsă interconexiune. Reintegrarea țării și integrarea europeană alcătuiesc două din cele mai importante probleme fundamentale ale politicii interne ale Republicii Moldova, dar care prin complexitatea lor solicită o prezență externă masivă și au devenit priorități strategice de politică externă [144, p. 203].

În literatura de specialitate, conceptul de interes național frecvent este abordat în conexiune cu politica externă a statului, considerându-se că statele își materializează interesele naționale prin politica externă. Spectrul instrumentelor implicate în realizarea politicii externe de către stat poate fi destul de larg. La o extremă a acestui spectru se află forța, direcționată spre asigurarea intereselor statului, inclusiv metodele de violență, adică prin utilizarea forței armate, iar la cealaltă se află diplomația, înțeleasă ca un complex de instrumente și metode nonviolente, menite să asigure interesele de stat. Supunând analizei mijloacele prin care se exercită politica externă în vederea realizării anumitor scopuri, V. Borș definește următoarele: mijloace politice, economice, militare și informaționale. Mijloacelor militare ale politicii externe cercetătorul le atribuie forța militară a statului: armata, cantitatea și calitatea armamentului, starea morală a efectivului militar, existența bazelor militare și a armelor nucleare. Mijloacele militare pot influența atât direct, cât și indirect relațiile cu alte state. Mijloacele de influență directă sunt: războiul, intervenția, blocada. În setul mijloacelor indirecte se includ, potrivit opiniei cercetătorului, cursa înarmărilor care înglobează

producerea și experimentarea unor tipuri de arme noi, exerciții și manevre militare, elaborarea metodelor efective de aplicare a forței [145, p.58-59].

În această ordine de idei, serviciul militar este privit ca parte a puterii militare a statului, prin intermediul căruia cetățenii pot să contribuie la realizarea interesului național, să-și îndeplinească datoria de apărare a Patriei în formele prevăzute de lege. Astfel, în Legea cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei această contribuție este prevăzută prin pregătirea benevolă pentru serviciului militar, încadrarea/îndeplinirea serviciului militar pe contract, înmatricularea cetățenilor în instituțiile de învățământ militar. Vom reitiera în contextul dat că Legea fundamentală se află la originea serviciului militar prin contract și a instituțiilor de stat de conducere, dreptul de încadrare în serviciul militar de acest tip reprezintă una dintre formele de realizare a drepturilor cetățenilor Republicii Moldova la muncă, garantată în articolul 43: „orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă ...”.

În acest sens, este absolut necesar de a analiza corelarea serviciului militar obligatoriu cu dreptul constituțional la muncă și cu interzicerea muncii forțate, deoarece Constituția Republicii Moldova interzice munca forțată (articolul 44 (1), prevedere care corespunde normelor dreptului internațional. Astfel, articolul 2 al Convenției Organizației Mondiale a Muncii nr. 29 cu privire la munca constrânsă și obligatorie (Geneva, 28 iunie 1930), articolul 4 al Convenției cu privire la protecția dreptului omului și libertăților fundamentale (Roma, 4 noiembrie 1950), articolul 1 din Convenția Organizației Mondiale a Muncii nr. 105 privind eliminarea muncii forțate (Geneva, 25 iunie 1957) conțin interdicția atragerii la muncă forțată și obligatorie. Prin urmare, aspectul privind corelația serviciului militar obligatoriu cu dreptul constituțional garantat la muncă și interzicere a muncii forțate este pertinent și trebuie explicat. Militarilor își exercită dreptul la muncă recunoscut de actele internaționale și de Constituție prin intermediul serviciului militar atât în mod obligatoriu, cât și în mod benevol în bază de contract. Într-adevăr, orice activitate de serviciu reprezintă o variantă a activității de muncă, iar serviciul militar, potrivit esenței sale sociale, este una dintre variantele sale. Declarând și acordând dreptul fiecărui la alegerea liberă a genului de activitate și a profesiei, Legea supremă a Republicii Moldova prevede, totodată, posibilitatea restrângerii drepturilor și libertăților în măsura în care este necesar de a proteja ordinea constituțională, asigura capacitățile de apărare și securitatea națională. Prin urmare, reieșind din indispensabilitatea valorificării interesului național, asigurării capacității de apărare și securității naționale, legislația națională restrânge unele categorii de cetățeni ai Republicii Moldova în drepturi constituționale de alegere a genului de activitate. În cazul dat este vorba nu atât despre privarea cetățenilor de drepturi la muncă, cât despre obligarea lor de a îndeplini o obligațiune prevăzută de legislație – serviciul militar în termen. Astfel se asigură atât realizarea de către toți cetățenii a dreptului constituțional la muncă, cât și îndeplinirea de către ei a obligațiunii constituționale și datoriei privind apărarea

Patriei sub forma îndeplinirii serviciului militar în moduri diferite: în timpul înrolării în termen sau benevol, prin contract.

Consecințele juridice privind astfel de alegere liberă, nu pot fi privite ca fiind încălcare a garanțiilor prevăzute de Constituția Republicii Moldova. Înrolarea în serviciul militar în termen, care, potrivit legislației naționale, reprezintă un tip al obligativității militare, nu presupune lipsirea cetățenilor de dreptul la muncă, însă le limitează pentru o perioadă anumită prevăzută de lege a dreptului constituțional la dispunerea liberă a capacităților sale în muncă și alegerea domeniului de activitate. În același timp, este indispensabilă implementarea bunelor practici ale armatelor europene (Estonia, Finlanda), prin care cetățenii înrolați în serviciul militar obligatoriu dispun de dreptul de alegere a specialității militare, genului de arme și chiar a unității militare în care doresc să-și îndeplinească datoria constituțională. Această practică sporește motivația serviciului militar.

Am notat anterior că datoria și obligațiunea privind apărarea Patriei, exercitate în diferite forme, inclusiv prin serviciul militar, sunt prevăzute de Constituție: bazele reglementării juridice în sectorul apărării și securității, fundamentele ce țin de îndeplinirea de către cetățeni a serviciului militar și limitarea drepturilor și libertăților acestora ca om și ca cetățean. Prin urmare, legislația privind serviciul militar este de proveniență constituțională, prevăzând principiile fundamentale ale serviciului militar al cetățenilor, evidențiindu-se din totalitatea relațiilor care reglementează conducerea serviciului militar, deoarece conținutul este determinat prin Constituție. Vom sublinia că edificarea mecanismului juridico-organizatoric de conducere este important în serviciul militar, datorându-se faptului că în cadrul structurilor militare se întrebuințează armele din dotare și necesită o interpretare clară a tuturor acțiunilor care urmează a fi clare și foarte bine gândite. Din aceste considerente, unele aspecte cu referință la reglementarea mecanismului juridic de conducere a serviciului militar și de realizare a legislației militare sunt prevăzute în Constituția Republicii Moldova, care a introdus principiul separării și colaborării puterilor în stat și deci eșalonul superior al puterii de stat prin care se asigură conducerea politico-juridică a serviciului militar, Parlament, Președinte, Guvern și autoritatea judecătorească, fiind stabilite principalele atribuții ale acestor autorități în sfera apărării naționale și edificării organismelor militare, inclusiv ale serviciului militar. În ordinea reliefată de idei, atenție deosebită merită a fi acordată la trei aspecte: în primul rând, regimul politic și determinarea problemelor apărării și serviciului militar; în al doilea rând, forma de conducere, în conformitate cu care procesul de apărare și serviciul militar sunt atribuite autorităților speciale, abilitate cu atribuțiile respective; în al treilea rând, determinarea structurii și a statutului juridic al organelor de stat care sunt responsabile de problemele de apărare națională și serviciul militar.

Regimul politic reprezintă raportul politic de dominare a societății și exprimă multitudinea de forme în care își găsește manifestare, reunind ansamblul relațiilor dintre formele sociale de

conștientizare, organizare și promovare a scopurilor trasate. În acest context se disting următoarele tipuri de regimuri politice: liberale - corespund societăților occidentale, democratic; totalitare - se caracterizează prin monopolul partidului unic, ideologia de stat unică, monopolul asupra activității economice, sociale, educaționale și de cultură, totul este judecat conform criteriilor ideologice și politice; autoritare – sunt specifice noilor națiuni, pe cale de a-și defini structurile politice [146].

În cadrul autoritarismului remarcăm că un aspect îl reprezintă regimul militar-birocratic care apare, de obicei, în forma dictaturii militare, dar ulterior în dezvoltare politică un rol mai mare îl joacă persoanele civile profesionale. În această formă în coaliția de guvernământ domină militarii și birocrății. Principala problemă a acestui regim este frica unei revoluții a maselor de jos, pe care regimul o rezolvă prin violență și închiderea accesului intelectualilor în sectorul politic. Exemple de astfel de regimuri sunt conducerea generalului A. Pinochet în Statul Chile (1973-1990), juntele militare în Argentina, Brazilia, Peru [147]. Vom preciza că în aceste circumstanțe serviciul militar devine un instrument al violenței față de propriul popor.

Regimul politic totalitar, în funcție de ideologia pe care se menține, poate fi de tip fascist, socialist și național-socialist. Exemple de astfel de regimuri sunt sistemul german, nazist (1933-1945); sistemul italian, fascist; (1922-1945) [148], regimul totalitar comunist în URSS (1917-1991) [149]. Specific pentru regimul totalitar este militarismul, acesta reprezentând o politică de subordonare a activității de stat și a vieții sociale în ansamblu, a intereselor de mărire a potențialului militar, de pregătire pentru un eventual război, precum și de menținere cu ajutorul forței militare a relațiilor de dominație atât pe plan intern, cât și pe plan internațional. Astfel, serviciul militar în aceste împrejurări, reprezintă instrumentul dominației partocrației.

Susținem că tipul regimului politic este determinant pentru forma de organizare a serviciului militar. Astfel, în statele democratice contemporane, serviciul militar este organizat pe principiile constituționale care respectă valorile supreme ale drepturilor și libertăților omului, caracteristice și Republicii Moldova. Constituția Republicii Moldova reafirmă drept valori supreme democrația, pacea civică, demnitatea omului, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea, statul de drept și pluralismul politic. Promovarea acestor valori a făcut posibilă declanșarea energiilor creatoare ale oamenilor implicați în edificarea societății libere, democrația constituțională demonstrându-și viabilitatea [150]. Legea fundamentală reglementând aspectele cu referință la structura de stat, inclusiv organismul militar, definește atribuțiile forului legislativ suprem în domeniul apărării și securității naționale și, implicit, al serviciului militar, stabilind că Parlamentul este unica autoritate care aprobă Doctrina militară, declară mobilizarea parțială sau generală, declară stare de urgență, de asediu și de război [74], aprobă Strategia securității naționale, Strategia națională de apărare și Doctrina militară, structura generală și efectivul tuturor componentelor Forțelor Armate, volumul alocațiilor bugetare pentru apărare [119]. Examinarea mecanismului organizatorico-instituțional

de conducere a serviciului militar este incontestabil legată de analiza detaliată a structurii Armatei Naționale, în cadrul căruia este organizat. Trebuie de precizat că Parlamentul Republicii Moldova, cu participarea nemijlocită a autorului, a legiferat structura dată prin adoptarea Hotărârii nr. 455 din 18 iunie 1999 cu privire la structura generală și efectivul Armatei Naționale și instituțiilor Ministerului Apărării. Este un document de importanță primordială, prin care se instituționalizează serviciul militar, determină structura și efectivul militar disponibil pentru asigurarea intereselor de securitate militară și deschide transparent armata în fața societății și comunității internaționale. Această deschidere este întreprinsă în corespundere cu principiile de construire a statului de drept, democratic, spre care Republica Moldova tinde, însă rezultatele nu se dovedesc a fi, cel puțin la moment, pe măsura așteptărilor.

Vom afirma că pe parcurs Republica Moldova și-a ajustat structura militară în funcție de sarcinile armatei, dar și de posibilitățile economice. Astfel, inițial a fost aprobat efectivul armatei de 8500 militari, ulterior a fost micșorat până la 7200 prin Hotărârea Parlamentului nr. 679 din 23 noiembrie 2001, apoi la 6800 prin Hotărârea Parlamentului nr. 347 din 25 iulie 2003 și până la 6500 militari prin Hotărârea Parlamentului nr. 100 din 13 aprilie 2007, care este în vigoare în prezent. Această reducere a efectivului de militari mai poate fi un exemplu relevant al politicii pacifiste a Republicii Moldova și cu siguranță reprezintă un contraargument forte împotriva unor declarații ale liderilor de la Tiraspol despre intențiile militariste ale Republicii Moldova. Totuși, constatăm că în actuala conjunctură de securitate regională și internațională reducerea numărului de 6500 de militari în armată va afecta capacitatea de apărare. Totodată, o prioritate a Guvernului Republicii Moldova și Ministerului Apărării este asigurarea condițiilor necesare pentru suplinirea funcțiilor vacante, atât pentru militari în termen, cât și prin contract, în statele de personal ale Armatei Naționale. Această supoziție se bazează pe analiza numerică a armatelor statelor neutre europene în proporție procentuală față de numărul de populație, pentru aceste țări coeficientul fiind următorul: Suedia - 1,7 (armata - 17.600, populația - 9,2 mln.); Austria - 1,5 (armata - 42.500, populația - 8,3 mln.); Finlanda - 0,66 (armata - 34.700, populația - 5.244 mln.); Irlanda - 0,21 (armata - 10.000, populația - 4,6 mln.); Republica Moldova - 0,15 (armata - 6.500, populația - 4,3 mln.). Constatăm că Republica Moldova dispune de cea mai mică armată în Europa comparativ cu numărul populației [151, p. 141, 212, 246]. Considerăm importantă și o analiză a alocațiilor bugetare a acestor armate în proporție față de Produsul Intern Brut. Astfel, alocațiile sunt în Suedia - 1,2%, în Austria - 0,9%, în Finlanda - 1,5%, în Irlanda - 0,6%, în Republica Moldova - 0,5% [152].

Comparația alocațiilor pentru bugetul militar față de Produsul Intern Brut descrie mai mult atitudinea statului față de domeniul apărării naționale și locul pe care îl ocupă securitatea militară în prioritățile conducerii politice a statului. Însă alocațiile nu caracterizează ca volum starea

finanțării domeniului apărării. Vom preciza că la același procent din Produsul Intern Brut bugetul militar al Irlandei este de 1,354 miliarde dolari, pe când al Republicii Moldova este de 19 milioane dolari, aproximativ de șaptezeci de ori mai mic decât bugetul militar al Irlandei.

Din analiza comparativă a bugetelor militare alocate vom concluziona că bugetul militar al Republicii Moldova este cel mai mic față de toate țările neutre enumerate. Mult mai expresiv este nivelul finanțării armatei folosind comparația cheltuielilor în acest scop pe cap de locuitor al țării respective. Spre exemplu, Republica Moldova a alocat 6,5 dolari pe cap de locuitor pentru militari în 2015, pe când alte țări neutre, din regiune sau comparative după populație, au alocat în dolari: Estonia - 347; Letonia - 141; Lituania - 162; România - 125; Ucraina - 84,8; Austria - 297; Elveția - 579; Finlanda - 544; Irlanda - 214; Suedia - 544.

Subliniem că în lipsa unei clarități a politicii față de securitatea națională, prin adoptarea și aprobarea documentelor conceptuale ale securității și de reformă a Armatei Naționale, majorarea bugetului militar este dificilă. Considerăm rațional ca Ministerul Apărării să finalizeze procesele de planificare a reformei sistemului de apărare națională, iar Guvernul să asigure majorarea graduală a alocațiilor pentru armată până la media regională [153]. Este indispensabil ca aceste noi investiții să fie, cu predilecție, efectuate pentru a asigura o nouă imagine a serviciului militar prin perfecționarea organizatorică și îmbunătățirea protecției sociale a militarilor.

Este necesar de a insista pe supoziția că armata trebuie să fie capabilă să exercite misiunile puse și să fie susținută financiar de capacitățile economice ale statului. Determinarea balanței între aceste două criterii este răspunsul la noua paradigmă „Apărare inteligentă”, lansată la summitul Organizației Atlanticului de Nord de la Chicago din 2012, iar Ministerul Apărării urma să identifice relația între misiunile armatei și structura ei, completarea cu efectiv contract/în termen, dotarea, stabilirea standardelor operaționale, de pregătire și acțiune. Subliniem că niciun stat nu-și permite pe timp de pace să mențină o armată conform structurii, numeric completată cu efectiv și dotată cu tehnică care trebuie să corespundă pericolului militar maxim - războiul. Capacitățile armatei sunt eșalonate în funcție de ascendența pericolului și sarcinile care se află în fața ei pentru a răspunde corespunzător, acestui deziderat îi răspunde sistemul de mobilizare al armatei. Ministerul Apărării trebuie să dezvolte sistemul de mobilizare al armatei ca să devină unul eficient și capabil să-și sporească capacitatea adecvat pericolelor de securitate militare, o atenție în dezvoltarea acestui sistem urmând să fie acordată rezervei active în bază de contract.

Serviciul militar reprezintă sursa pregătirii rezervei militare, aceste două sintagme (serviciul militar și rezerva militară) aflându-se în interacțiune și interdependență, iar realizarea se efectuează prin intermediul centrelor militare și autorităților locale. Vom pune în lumină o lecție din activitatea de edificare a serviciului militar: în primăvara-vara anului 1992, în timpul conflictului armat de pe Nistru, centrele militare în cooperare cu autoritățile locale au chemat sub arme

aproximativ 15.000 de militari rezerviști, având rolul său în asigurarea independenței și integrității Republicii Moldova. Un spectru mai larg de atribuții în domeniul militar și, implicit, de conducere a serviciului militar revine Președintelui Republicii Moldova, care prin Legea nr. 966 din 17 martie 1992 cu privire la Forțele Armate în premieră a abilitat șeful statului cu prerogative de Comandant Suprem al Forțelor Armate. În această calitate, împuternicirile Președintelui Republicii Moldova au fost fixate în Legea cu privire la apărarea națională. Referindu-ne la puterea executivă, notăm că Legea fundamentală stabilește principalele atribuții ale Guvernului pentru toate domeniile de activitate, în sfera securității și apărării naționale inclusiv, și a edificării organismului militar. În cadrul activității sale Guvernul adoptă hotărâri, ordonanțe și dispoziții, care sunt obligatorii pe întreg teritoriul țării. Puterea executivă, exercitată de către instituțiile militare ale Forțelor Armate, funcționează atât pe baza principiilor generale, cât și cele specifice, cele mai evidente fiind putere centralizată, conducere unică și disciplină ireproșabilă. Ministerul Apărării este autoritatea publică centrală de specialitate care organizează, coordonează și conduce activitățile în domeniul apărării naționale, inclusiv ce ține de serviciul militar, fiind responsabil de construcția și de dezvoltarea Armatei Naționale și de pregătirea ei pentru executarea misiunilor de apărare a țării.

Structura principală de conducere operativă a Armatei Naționale și implicit, de organizare a serviciului militar este Marele Stat Major al Armatei Naționale: elaborează și înaintează propuneri cu privire la pregătirea pentru apărare, înaintează propuneri privind doctrina militară, structura, numărul și obiectivele care stau în fața Armatei Naționale și a Forțelor Armate, privind înzestrarea cu tehnică și armament, pregătirea cadrelor militare, trasarea planului de mobilizare, organizarea activităților de menținerea capacităților de luptă a unităților, elaborarea directivelor strategice și operative de planificare și de construire a Armatei Naționale.

Aderarea Republicii Moldova la Programul Parteneriat pentru Pace (16 martie 1994), urmată de semnarea și reactualizarea Planului Individual de Acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova - NATO, a oferit posibilitate reală de a-și consolida securitatea națională și capacitățile de apărare și aplica experiența construcției militare a țărilor aliate și parteneri în scopul modernizării Forțelor Armate, organizării serviciului militar, pregătirii cadrelor militare, instruirii lingvistice a ofițerilor Armatei Naționale, fiind asigurat accesul la informații, date statistice, surse de asistență tehnică și financiară. Un aspect aparte constituie dezvoltarea capacităților naționale de participare la misiuni și operațiuni de menținere a păcii. O deosebită atenție se acordă în cadrul PpP și IPAP controlului democratic civil al Forțelor Armate, obiectivele dezvoltării și consolidării pot fi atinse numai prin implementarea mai multor acțiuni concrete practic în toate domeniile. Astfel, pe calea aprofundării relațiilor cu Alianța Nord-Atlantică, Republica Moldova tinde să asigure ca Forțele Armate să servească și să protejeze dezvoltarea democrată a statului. Asumarea angajamentului în edificarea capacităților viabile pentru asigurarea securității și apărării naționale este posibilă prin exercitarea

controlului democratic comprehensiv asupra Forțelor Armate. Acțiunile speciale care urmează a fi întreprinse, în acest context de idei, țin de consolidarea rolului persoanelor civile participante la procesul de adoptarea deciziilor în cadrul sectorului securității și apărării naționale, implementarea standardelor euroatlantice în reformarea Forțelor Armate și promovarea accesului mass-media și a opiniei publice la informațiile ce țin de apărare și securitate.

În acest sens de idei, Republica Moldova încă nu a revizuit cadrul juridic de reglementare a repartizării clare a atribuțiilor între autoritățile supreme ale puterii în stat, prin aplicarea experienței internaționale avansate în acest domeniu. Ministerul Apărării urmează să extindă treptat numărul persoanelor civile angajate la minister și să încurajeze participarea societății civile la examinarea problemelor de apărare și securitate națională. Din experiența noastră vom afirma că aflarea sau păstrarea în funcții care trebuie să fie civile în Ministerul Apărării a personalului militar trezește ambiguități și concurență nesănătoasă cu militarii din Marele Stat-Major. Numirea în frunte a unei persoane civile de Ministerul Apărării în anul 1997 a reprezentat expresie a voinței politice a conducerii de vârf de a construi un stat în baza normelor democratice, iar serviciul militar a intrat în sfera controlului civil. Acest factor a schimbat esențial locul și rolul a două instituții importante în asigurarea securității militare: Ministerului Apărării și Marelui Stat-Major al Armatei Naționale, schimbând nu numai responsabilitățile și atribuțiile, dar și mecanismele de conlucrare cu celelalte instituții ale statului, inclusiv Parlament, Președinție, Guvern. Ajustarea și adoptarea legislației care prevede aceste aspecte, asigurând eficiența activității Ministerului Apărării și a Marelui Stat Major al Armatei Naționale, nu s-a încheiat. Totodată, nu este mai puțin adevărat că relațiile dintre ministrul Apărării și șeful Marelui Stat-Major al Armatei Naționale s-au dorit a fi edificate mult timp pe factorul de compatibilitate personală, responsabilitate și profesionalism.

Un element important în eficiența activității Ministerului Apărării și Marelui Stat-Major îl reprezintă delimitarea atribuțiilor politice de atribuțiile militare. În acest scop sub conducerea și cu aportul autorului a fost elaborat pentru prima dată în Republica Moldova Regulamentul Marelui Stat-Major al Armatei Naționale, cu evidențierea clară a atribuțiilor și drepturilor Marelui Stat-Major, dar și obligațiunilor funcționale ale Șefului Marelui Stat-Major [154]. Acesta a fost unul din primele documente elaborate pentru implementarea obiectivelor Concepției reformei militare. Este de subliniat că Marele Stat-Major al Armatei Naționale s-a aflat în avangarda proceselor de reformă și racordarea instituțiilor militare în conformitate cu standardele euroatlantice. În calitate de exemplu servește trecerea de la structura organizatorică și de state de tip sovietic la unul bazat pe structuri de tip occidental „joint” sau „întrunit”, care reprezintă un nivel superior al elementului organizării, planificării și conducerii serviciului militar.

Mediul de securitate regional și pericolele interne dictează necesitatea urgentării elaborării cadrului normativ în domeniul supus elucidării, prioritatea revenind Strategiei securității naționale,

Strategiei naționale de apărare, Strategiei militare naționale, Planului de construcție și dezvoltare a Armatei; o mai bună delimitare a competențelor Ministrului Apărării de cele ale șefului Marelui Stat-Major. În acest context de propuneri considerăm ca Regulamentul de activitate a Ministerului Apărării și Regulamentul de activitate a Marelui Stat-Major al Armatei Naționale să fie aprobat prin Decretul Președintelui Republicii Moldova.

În condițiile actuale de securitate este absolut indispensabil un Mare-Stat Major consolidat și bine pregătit să-și asume conducerea militară a armatei, să se prezinte ca o structură competentă de planificare și conducere a acțiunilor militare pe lângă Comandantul Suprem al Forțelor Armate; persoane civile cu pregătire și experiență necesară pentru Ministerul Apărării; o viziune clară asupra Planului Construcției și Dezvoltării Armatei Naționale. Urmează să fie excluse numirile spontane în funcții ale personalului militar, formarea de structuri noi, dar și subordonări ale celor existente ori modificărilor de state în funcție de voința persoanei care se află la conducere. Armata trebuie să se adapteze operativ la noile provocări în adresa securității, iar lipsa stabilității statelor de personal este o provocare mai mare. Un exemplu ar fi entitățile administrativ - militare care nu au fost permanent în subordinea firească a Marelui Stat-Major, aceste oscilări structurale practic nu au permis realizarea obiectivelor urmărite în procesul organizării și funcționalității serviciului militar, alimentând incertitudine lipsa de eficiență în activitate.

Autoritățile administrativ-militare teritoriale sunt principalii organizatori ai lucrului militar în teritoriu și veriga principală de legătură între Armata Națională și izvoarele de completare. Ele reprezintă acea verigă de conducere prin care aparatul militar central exercită relația nemijlocită cu autoritățile publice teritoriale. În acest context, este necesar de menționat că datorită legăturii date se produce coordonarea măsurilor de mobilizare și încorporare, un șir de măsuri cu caracter de masă, se efectuează educația militar-patriotică a tinerei generații. Relațiile dintre autoritățile publice centrale și autoritățile locale, pe de o parte, și autoritățile Ministerului Apărării, pe de altă parte, în contextul bunei înțelegeri a rolului, locului și răspunderii în sectorul apărării reprezintă un element important în domeniul conducerii, organizării și asigurării serviciului militar. Considerăm necesară o instruire specială a persoanelor care activează în aceste instituții, inclusiv a personalului civil al Ministerului Apărării, în cadrul cursului postuniversitar de perfecționare în domeniul securității și apărării naționale cu genericul „Probleme actuale ale securității naționale” (curs de nivel politico-militar). La acest curs trebuie să participe de asemenea funcționarii publici de conducere, inclusiv cu statut special și reprezentanți ai societății civile, absolvenții instituțiilor de învățământ superior civil sau militar ce ocupă sau tind în perspectivă să ocupe funcții publice de conducere, responsabile de elaborarea politicilor de securitate și apărare ale statului. Totodată, susținem că având în vedere rolul acestui curs pentru pregătirea funcționarilor publici din diferite instituții, Regulamentul de organizare a cursului indicat să fie aprobat de Guvern.

În concluzie notăm că mecanismul juridico-organizatoric de conducere a serviciului militar prevede crearea unui sistem complex de conducere a autorităților centrale și locale de administrare a funcțiilor, procedurii de adoptare și executare a actelor normative, raporturilor pe orizontală și pe verticală dintre aceste instituții. Totodată, precizăm că sistemul existent nu este perfect și nu asigură plenar necesitățile de apărare, impunându-se de întreprins măsuri de reformă democratică și modernizare. Fundamentele politico-juridice ale serviciului militar sunt determinate de formarea relațiilor de serviciu militar în procesul cărora se exercită obligațiunile de serviciu, împuternicirile militarilor și reglementarea competențelor autorităților în care își îndeplinesc serviciul, participă la realizarea funcțiilor în sectorul apărării și securității naționale. Aspectul juridic este strâns legat de aspectul organizatoric, exercitându-se conexiunea serviciului militar cu elementele structural-funcționale ale autorităților administrației publice. Examinarea serviciului militar se află în strînsă interconexiune și interdependență cu organismul militar al statului, unde este parte, fiind subiect al relațiilor de serviciu militar prin care se produce instituționalizarea acestui tip de serviciu.

2.3. Concluzii la capitolul 2

1. Serviciul militar prezintă în sine un set de norme de drept care reglementează relațiile de serviciu militar și se caracterizează prin stabilitate și autonomie de funcționalitate. Mecanismul juridico-organizatoric de conducere a serviciului militar ține de relațiile de serviciu militar, de principiile speciale ale serviciului militar și de organismul militar al statului. Serviciul militar este prin caracter o amplă instituție, cu un rol substanțial în societate, exercitând diferite funcții de importanță pentru stat. Serviciul militar trebuie abordat ca parte a puterii militare a statului, prin intermediul căreia cetățenii Republicii Moldova pot să contribuie la realizarea interesului național, realizând datoria de apărare a Patriei în formele prevăzute de lege.

2. Asigurarea apărării reprezintă una din funcțiile principale ale statului, apărarea Patriei fiind o datorie constituțională a tuturor autorităților puterii de stat și a cetățenilor: este datoria care trebuie să consolideze toate forțele politice și structurile asociative. În Constituție sunt prevăzute bazele reglementării politico-juridice în sectorul apărării și securității naționale, prevederile care se referă la îndeplinirea de cetățenii Republicii Moldova a serviciului militar, limitarea drepturilor și a libertăților acestora ca om și cetățean.

3. Fundamentele conceptuale și politico-juridice ale serviciului militar sunt determinate de instituționalizarea relațiilor de serviciu militar, în procesul cărora se atinge îndeplinirea practică a obligațiilor de serviciu, împuternicirilor militarilor și reglementarea competențelor structurilor în care își îndeplinesc serviciul și participă la realizarea funcțiilor în sectorul apărării și securității naționale.

4. Eșalonul superior, care asigură organizarea și conducerea serviciului militar, este format din Parlament, Președinte și Guvern, fiind stabilite constituțional principalele atribuții ale acestor autorități în domeniul asigurării apărării naționale, a edificării organismelor militare și, respectiv, gestiunii serviciului militar. Relațiile dintre administrația publică centrală, administrația publică locală, pe de o parte, și structurile Ministerului Apărării, pe de alta, prezintă în sine elementul de importanță majoră în sistemul organizării, conducerii și asigurării serviciului militar, serviciul militar și rezerva militară aflându-se într-o interacțiune și interdependență permanentă.

5. Instituirea și evoluția serviciului militar în Republica Moldova reprezintă o componentă a politicii militare, printre obiective figurând perfecționarea cadrului normativ menit să asigure pregătirea cetățenilor și a Forțelor Armate pentru apărarea Patriei, creșterea prestigiului serviciului militar, asigurarea protecției sociale a militarilor.

6. Tipul regimului politic este determinat pentru forma de organizare a serviciului militar. În statele democratice, obiectiv spre care tinde Republica Moldova, serviciul militar este organizat pe principiile constituționale și valorile supreme ale drepturilor și libertăților omului, asigurarea controlului democratic civil și participarea reală a civililor, deși mai există numeroase carențe.

3. REGLEMENTAREA POLITICO-JURIDICĂ A RELAȚIILOR DE SERVICIU MILITARE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Acest capitol este consacrat investigațiilor științifice a proceselor de reglementare politico-juridică a relațiilor de serviciu militar în Republica Moldova, constituirea și evoluția lor. Primul subcapitol elucidează rolul serviciului militar în societate, aspectele juridice de apariție și evoluție a relațiilor de serviciu, iar cel de-al doilea reflectă fundamentele juridice ce se referă la încetarea relațiilor de serviciu militar și adaptarea militarilor trecuți în rezervă la viața civilă, societatea fiind furnizorul unic de cadre pentru serviciul militar, dar și beneficiarul după finalizarea perioadei de serviciu militar.

3.1. Promovarea rolului serviciului militar în societate, instituirea și reglementarea relațiilor de serviciu militar

Serviciul militar este plasat în beneficiul societății prin intermediul reglementării politico-juridice a relațiilor de serviciu militar, relația „armată - societate” reprezentând unul dintre factorii de bază ai securității și stabilității naționale. Serviciul militar și societatea interacționează și se influențează reciproc: instituția militară este o instituție a statului, dar depășește simpla condiție de instrument al statului datorită funcțiilor pe care le are în societate și calității ei de putere militară a poporului. În acest sens de idei, relația „armată - societate” este una de tip special, cu numeroase valențe și condiționări, deseori această relație semnificativă pentru configurarea unui sistem credibil de securitate națională fiind înțeleasă și tratată simplist.

Constituția Republicii Moldova a stabilit că Forțele Armate sunt subordonate în exclusivitate voinței poporului [74], însă Armata Națională împreună cu serviciul militar nu se limitează doar la acest cadru, ci reprezintă o instituție socială al cărei rol în societate este deosebit de important. În acest sens, în articolul „Rolul serviciului militar în societate” am supus analizei relația dintre armată și societate prin influența reciprocă și factorul consolidant pentru securitatea națională [155].

Sociologic, armata reprezintă o formă de organizare socială a cărei membri satisfac serviciul militar și acționează pe baza relației dintre normele instituționalizate și execuția rolurilor [156]. Deși armata este o componentă a societății de care depinde funcțional, un subsistem deschis al sistemului social, totuși diferă structural de societate. În societate cadrele militare fiind în serviciul militar, formate în corpuri profesionale puternic individualizate, întrunesc obligațiunea respectării regulilor „jocului politic” democratic: corpurile militare întrunesc instituțiile de apărare, siguranță națională și ordine publică, puse în subordinea puterii politice democratice. Accesul militarilor activi în viața politică și activitățile comerciale este coerent reglementat, pentru a preîntâmpina tentative de deturnare a Forțelor Armate de la responsabilitățile lor principale. Implicarea curentă

a armatei în viața politică sau în politicile de partid este interzisă în democrațiile moderne [157], inclusiv în Republica Moldova. Am avut conflicte instituționale cu implicarea factorilor militari de decizie, dar fără ca Forțele Armate să se implice în discuții politice sau de partid, realitate care trebuie apreciată la justa valoare, specificăm noi.

Analizând rolul armatei și serviciului militar în sistemul societal, putem desprinde câteva aspecte. Un aspect important al analizei armatei ca instituție socială în relație directă cu societatea se referă la relația dintre armată și populație prin prisma determinărilor socio-demografice. În acest context de idei, se are în vedere că raportul dintre armată și populație este, de fapt, raportul dintre „parte” și „întreg”, armata reprezentând partea populației special pregătită pentru apărarea țării prin intermediul serviciului militar. Studiile de specialitate [158] au stabilit existența unor factori care determină organizarea armatei în funcție de contextul social și cel demografic: caracterul determinant al populației în raport cu armata: structura demografică a populației și a armatei; rata natalității; numărul populației active apte să participe la acțiuni de luptă; trăsăturile psihologice ale populației (hotărâre, fermitate, spirit de sacrificiu); potențialul economic, tehnic și științific al țării; sistemul de organizare, mobilizare și pregătire militară a populației; atitudinea populației față de obiectivele războiului.

În acest sens, este cert că armata dispune doar de autonomie relativă, neavând capacitatea de a subzista și de a acționa, în anumite limite, în afara raporturilor nemijlocite cu populația. În același timp, trebuie luată în considerare influența activă exercitată de armată asupra populației în forma socializării, acest proces psihosocial de transmitere - asimilare a atitudinilor, valorilor, concepțiilor sau modelelor de comportament specifice unui grup sau unei comunități în vederea formulării, adaptării și integrării sociale a persoanei [159, p. 546-547]. Acest aspect conține nu numai relația dintre armată și populație, ci și raportul dintre armată și cultură: socializarea indivizilor, atât a celor care sunt implicați direct în funcționarea instituției militare, în sensul că satisfac serviciul militar, cât și a cetățenilor, condiționează puternic organizația militară din două puncte de vedere - mărimea și structura grupului militar prin cei încadrați în serviciul militar și valorile, normele și atitudinile care definesc mediul militar. Socializarea militară a personalului din cadrul serviciului militar este caracteristică socializării secundare, definită ca ansamblu al proceselor de însușire și internalizare a normelor și valorilor militare, învățare a comportamentului ostășesc, procese care pot fi organizate sau spontane, conștiente sau inconștiente [160, p.61].

Având în vedere aceste aspecte, menționăm următorii factori care influențează socializarea militarilor, dar și cei care favorizează încadrarea în serviciul militar în armată:

- imaginea armatei în societate: pentru ca armata ca factor instituțional să dispună de o mai mare semnificație în procesul de socializare este necesar ca imaginea ei să fie cea reală, să influențeze formarea persoanei prin aspectele pozitive, nu prin cele care nu îi sunt caracteristice, însă sunt

aduse în prim-plan de mass-media. Rolul socializării militare nu este numai de a pregăti oamenii pentru o profesie, ci și pentru viața socială;

- cunoașterea nivelului de maturizare psihosocială, acesta fiind, totodată, rezultat al procesului de socializare, în ansamblu, și condiție fundamentală a socializării secundare;

- cunoașterea reală a nivelului de instruire și de dezvoltare a facultăților de gândire al militarilor din armată, influențând asupra materializării socializării militare în comportamente dezirabile pentru instituția militară și pentru societatea civilă.

Alte aspecte ale conexiunii armată - cultură vizează participarea militarilor la îmbogățirea patrimoniului militar și integrarea valorilor materiale și spirituale ale societății în structura armatei, care se redimensionează modificându-și sau diversificându-și funcțiile. Influența culturii asupra armatei se realizează atât în plan general, adică la nivel de subsistem militar, cât și în plan particular (creațiile culturale și științifice proprii armatei). Raporturile stabilite între armată, serviciul militar și societate, armată și economia națională, armată și politică, sunt reliefate mai puțin, societatea civilă fiind delimitată prin definiție de această entitate. Propunem o cercetare succintă, care să faciliteze înțelegerea rolului instituției militare în viața socială prin elucidarea acestor două tipuri de relații. Raporturile de natură economică, stabilite între armată și societate, sunt mediate politic, în sensul stabilirii proporțiilor și finalităților privind rolul și funcțiile interne și externe ale armatei; condițiile și misiunile în care va fi folosită violența organizată și, respectiv, în care vor fi folosite forțe armate; dotarea tehnică a armatei; principiile, normele și regulile de folosire a potențialului economic național în vederea pregătirii acțiunilor de apărare. Astfel, economia națională se definește ca un cadru obiectiv material dintre armată și societate.

Cât despre relația dintre armată și politică, aceasta se desfășoară în ambele sensuri: clasa politică deține monopol asupra anumitor decizii privind instituția militară, în timp ce armata influențează direct sau mediat asupra clasei politice. Domeniile în care clasa politică adoptă decizii referitoare la activitatea armatei includ: organizarea, structura, rolul și funcțiile; principiile și normele instituite de stat cu privire la apărare și serviciul militar prin legi juridice și regulamente militare, pe baza cărora este organizată și se desfășoară activitatea de pregătire a militarilor; relațiile între armată și alte instituții, atât guvernamentale, cât și neguvernamentale. Alt aspect al binomului ce vizează influența armatei și a serviciului militar asupra clasei politice se referă la modul de folosire a resurselor financiare, economice, tehnice, științifice și umane ale statului; elaborare și realizare a politicii de securitate și apărare; modalitățile de acțiune în urgențe civile și militare. În general, armata furnizează clasei politice consiliere și argumente militare pentru elaborarea unei politici de securitate și apărare coerentă și eficientă, bază și structuri de susținere militară a interesului național. Armata este o instituție socială subordonată statului, raporturile de interdependență dintre aceste două entități nefiind numai necesare, ci și esențiale.

Se consideră că în decursul războaielor de pe continentul european care au început la sfârșitul secolului al XVIII-lea, statele-națiuni europene au întreprins acțiuni pentru altoirea unui sentiment civic în rândul propriilor cetățeni, printr-o serie de instituții-instrumente, cele mai importante fiind Școala, Biserica și Armata [161]. În această ordine de aserțiuni, menționăm că în literatura de specialitate importanța instituției serviciului militar obligatoriu în cadrul societății reprezintă un subiect care beneficiază de anumită atenție, abordată prin prisma identificării rolului armatei în societate. Acest fapt se datorează istoriografiei militare, care tratează în mod specific influența instituțiilor militare asupra societății, fiind interesată preponderent de două aspecte ce vizează influența instituției armatei asupra identității colective. Un prim aspect vizează componentele sistemului educațional dezvoltat în cadrul armatei ca element civic-național, în acest sens în pregătirea cadrelor s-a urmărit crearea unui sistem de învățământ militar cât mai diversificat și competent. Al doilea aspect ține de organizarea instrucției trupei de recruți. Astfel, S. Hariton în lucrarea cu privire la influența serviciului militar obligatoriu asupra societății românești din Vechiul Regat, consideră că a doua aspect a fost important în analiza modalităților de educare în spirit civic a țăranilor, care constituiau marea majoritate a trupei din perioada respectivă [162, p.168]. Pentru recruți, pe lângă exercițiile fizice propriu-zise la care erau supuși, au fost organizate școli de alfabetizare, așa-numitele „școli de gradul I”, pornind de la numărul mare de neștiutori de carte [163, p. 38-39], acesta fiind un exemplu prin care țăranii erau convinși să facă stagiul de pregătire necesar și să nu dezerteze [164, p.438].

În același timp, S. Hariton consideră că în abordarea acestor aspecte ale educației militare trebuie să ținem seama că „națiunea” este un concept abstract și pentru a-i conferi palpabilitate, a fost dezvoltat un set de simboluri și tradiții instituite și strâns legate între ele. Simbolurile includ drapelul, imnul, stema și moneda, dar mai ales eroii și monumentele închinat lor și/sau Patriei. Tradițiile instituite, în accepția lui E. J. Hobsbawm și T. Ranger, țin de ceremonialul de celebrare a simbolurilor și au menirea de a educa, prin repetare, valori morale și norme de comportament raportate întotdeauna la trecut [165, p.1-14]. Un discurs în care pot fi identificate cu ușurință mai multe simboluri naționale, având rolul de a institui o tradiție, a fost rostit de domnitorul Alexandru-Ioan Cuza la 1/13 septembrie 1862, când unităților unificate ale Armatei române li s-au distribuit steaguri noi cu inscripția „Honor et patria” în culorile roșu, galben și albastru. Subliniem că în acest caz este importantă realizarea asocierii ideii de Patrie cu o formă materială, dat fiind că drapelul, pentru ca doar simpla vedere, să trezească sentimentul civic - ideea de națiune. Drapelul devenea simbolul național care trebuie apărat chiar și cu prețul vieții. Un astfel de discurs, repetat de la comandant până la ultimul gradat, fixează în mintea militarului reperele memoriei colective, în care sentimentului de apartenență la comunitatea națională îi revine rolul hotărâtor sau chiar determinant. În dezvoltarea acestei memorii naționale, instituția serviciului militar obligatoriu a

acționat ca un factor de educație prin modul de organizare a instrucției, care a cuprins alături de exercițiile fizice și prin rolul pe care și l-a asumat, de a îi învăța a scrie și a citi pe recruții care nu urmaseră școala primară. Vom sublinia că unele realități din jumătatea a doua a secolului al XIX-lea din România nu și-au pierdut actualitatea referitor la Republica Moldova de la începutul secolului XXI, dată fiind situația descrisă la capitolul ce ține de recrutare.

Vom menționa că instituția serviciului militar obligatoriu acționează ca un factor educativ, în spirit civic-național, asupra celor care au activat în cadrul structurilor sale, funcționând, astfel, ca un instrument de socializare. Deși după autodestrămarea Uniunii Sovietice și sfârșitul războiului rece, importanța serviciului militar este determinată și de alte funcții ale armatei – participarea la punerea în operă a altor politici publice: politica externă, securitatea internă, securitatea civilă, sănătatea publică, protecția mediului. Totodată, funcțiile serviciului militar îndeplinite în societate rămân a fi un factor determinant al misiunilor armatei. Astfel, atât literatura de specialitate, cât și datele oferite de sondajul de opinie realizat de către Ph. Manigart și intitulat „Opinia publică și Apărarea Europei” [166], denotă că instituția militară și serviciul militar ca parte indispensabilă au menirea de a exercita mai multe obiective, după cum urmează:

- de a pregăti tinerii pentru viață, obișnuindu-i cu disciplina, ordinea: efectuând serviciul militar, ei învață să se conformeze liber, voluntar și conștient unui set de norme și reguli specifice activității și vieții militare, dar cu urmări pozitive pentru conduita lor viitoare. Însușindu-și aceste norme și reguli, tinerii militari asimilează premisele unor valori acceptate social, pe baza cărora își formează și își consolidează un comportament în consens cu modelul reclamat de societate. Obediența, înțeleasă ca supunere conștientă și voluntară a tinerilor față de normele și regulile vieții și activității militare, răspunde nevoii sociale de conduită ordonată și disciplinată, dar și exigențelor diviziunii sociale a muncii. Odată interiorizat, un mod de comportament se va regăsi și în conduita tânărului după încheierea serviciului militar;
- de a transmite tinerilor valorile tradiționale ale poporului său: activitățile instructiv-educative la care tinerii iau parte pe timpul serviciului militar și misiunile de luptă îndeplinite pe diferite teatre de operațiuni, îi ajută să asimileze și să interiorizeze valorile tradiționale: cinstea, onoarea, mândria de a fi cetățean al statului său, dreptatea, disciplina, loialitatea, răspunderea. În acest mod tinerii își formează/întăresc convingerile privind succesul în viață, în profesie, afișând o conduită socială;
- de a contribui la socializarea și maturizarea tinerilor: procesul de socializare pe care tinerii l-au început în familie, urmează în școală (socializare primară), este continuat în armată, unde învață, interiorizează și integrează în structura personalității elemente socioculturale esențiale, pe baza cărora să poată acționa coerent în cadrul societății.

Aceste elemente socioculturale nu se dovedesc a fi altceva decât sisteme de necesități și aspirații, adică un complex de obiective actuale/viitoare spre care acțiunea umană individuală sau

colectivă urmează să se îndrepte, modele de acțiune/comportament pentru realizarea anumitor obiective. Altfel spus, tinerii intră adecvat în rolul de militar și îndeplinesc cerințele care derivă din statutul de membri ai unei structuri militare. În acest cadru, tinerii învață să rezolve o serie de sarcini diverse ca natură și conținut în mod independent și/sau în grup, formându-și deprinderi, priceperi și abilități să deservească tehnica de luptă și să folosească armamentul din dotare, să soluționeze probleme de ordin administrativ-gospodăresc, să acorde primul ajutor în situațiile de criză, să se orienteze adecvat în condiții de stres, își dezvoltă rezistența fizică și psihică;

- de a ajuta la integrarea tinerilor în societate: „integrarea socială reprezintă principiul activ și, în același timp, o dimensiune esențială a socializării prin intermediul căreia are loc asimilarea și transmiterea reciprocă a unor valori cu scopul de a spori gradul de eficiență și coeziune socială a grupurilor sociale” [167, p.235]. Pe durata serviciului militar tinerii asimilează valori (specifice mediului militar, dar și comune oricărei societăți democratice), norme și reguli care le vor modela comportamentul din punct de vedere psihosocial (consens, conformitate, solidaritate, eficacitate, tradiții) și profesional. Aceste acumulări le permit la trecerea în rezervă o integrare mai facilă în mediul social civil. Datorită cunoștințelor acumulate, deprinderilor formate, tinerii la terminarea stagiului militar vor ști/putea să se comporte potrivit normelor și valorilor acceptate de societate, având o conduită disciplinată, fiind ordonați și loiali, cinstiți și responsabili, constituind premise serioase ale integrării în grupul de muncă, în special, dar și în alte grupuri (prieteni, vecini) [168, p.9-10]. Exercițarea acestor funcții sociale acționează asupra conținutului calitativ al misiunii armatei de apărare a teritoriului național, suveranității și independenței. Dacă tinerii militari sunt formați și educați potrivit exigențelor funcțiilor sociale, vor fi în măsură să execute toate sarcinile primite pe coordonata apărării țării. Serviciul militar, abordat ca experiență de viață, continuă să aibă o contribuție importantă la formarea percepției sociale a populației asupra rolului, utilității și legitimității armatei în societate. În această bază subliniem că atitudinea populației față de armată și serviciul militar constituie un alt factor social cu rol determinant al misiunilor armatei.

În literatura de specialitate armata este apreciată ca fiind cea care garantează și, totodată, simbolizează unitatea țării, tradițiile ei. Prin urmare, armata ca o instituție a statului este valorizată pozitiv de majoritatea populației: conform rezultatelor sondajului de opinie organizat de Institutul de Politici Publice în aprilie 2014, 42 % din populație avea încredere în instituția armatei [169, p.109]. Pentru a face comparație trebuie de menționat că 85% au încredere în biserică, iar numai 22% în justiție și 31% în poliție. Tendința stabilă de 42% a încrederii în armata s-a păstrat și pentru anul 2015 [170, p. 101]. Vom sesiza însă că încrederea societății în armată în aprilie 2016 a fost de 33%, iar în octombrie - 30% [171]. Considerăm că la această scădere a încrederii au influențat mai mulți factori, printre care: declarațiile politice a conducătorului instituției și lupta politică cu oponenții săi în mass-media; conflictul între ministrul Apărării și Șeful Marelui Stat Major și

folosirea mass-media pentru acuzații; demisia viceministrului Apărării cu reflecții în mass-media; învinuirile aduse armatei de către unii politicieni cu privire la gestionarea patrimoniului armatei. În această aserțiune, imaginea armatei a scăzut nu datorită militarului de rând și acțiunilor lui, ci a unor acțiuni/inacțiuni ale conducerii Ministerului Apărării și Armatei Naționale. Vom nota că în 2016 a fost cel mai mare buget militar din istoria independenței – 581 milioane lei [172]. Notăm că nu doar mărimea bugetului militar influențează la formarea imaginii armatei în societate, rolul decisiv revine și politicilor promovate de conducerea Ministerului Apărării și a Armatei Naționale, iar această lecție urmând să fie însușită.

Insistăm asupra faptului că pentru unii profesia militară poate însemna carieră pe termen lung sau pe viață, iar pentru alții - o perioadă de activitate mai scurtă, urmată de o carieră civilă în care abilitățile și calificările deprinse în Armata Națională vor asigura succesul și integrarea în cele mai diferite domenii de activitate [173]. Totuși în societățile contemporane, iar Republica Moldova nu este o excepție, efectuarea serviciului militar nu prezintă interes deosebit și tinerii nu se grăbesc să profite de oportunitățile unui mediu de muncă dinamic, organizat și competitiv. Astfel, este important de evaluat factorii care influențează rolul și locul serviciului militar în societate, pentru a spori atractivitatea și prestigiul acestuia. În acest sens vom atrage atenția asupra următorilor factori: organizarea structurală a Armatei Naționale este influențată de particularitățile cultural-istorice și ține cont de ideologia politică a statului; gradul de sensibilizare a populației față de instituția serviciului militar poate fi determinat de media, iar liderii militari trebuie să fie conștienți de această percepție și să depună eforturi pentru ca să evolueze în pas cu atitudinile sociale; atitudinea populației privind serviciul militar variază cu diferită frecvență, deseori în funcție de percepția unui pericol militar; ideea că nu mai există inamici sau pericole militare tradiționale generează o anumită indiferență privind problemele ce țin de eficacitatea și capacitatea militară; predominarea sentimentului natural de securitate determină ignorarea de societate a detaliilor cu privire la politica de apărare națională și direcțiilor strategice ale statului; existența entităților ce se consideră „popor nemilitar” [174, p.1]; percepția societății cu privire la valorile instituției serviciului militar variază, nu în ultimul rând, în funcție de caracterul particular al culturii militare. Nu este mai puțin adevărat că unele voci se opun serviciului militar datorită puterii de a modela și influența gândirea cetățenilor, atrăgând atenția asupra faptului că uneori guvernele pot manipula populația și crea confuzii cu privire la diferența dintre loialitatea care trebuie să fie manifestată de oameni față de țara natală și loialitatea exprimată față de un partid sau de un lider politic. În același timp, uneori, personalul militar consideră că serviciul militar obligatoriu folosit ca „școală” pentru cetățeni diminuează misiunea primară a armatei de a apăra țara. În mod similar, mulți oameni care au efectuat serviciul militar obligatoriu, consideră că sunt fără folos lunile în intervalul cărora au desfășurat diferite activități militare inutile, departe de casă, punând la îndoială valorile cetățeniei,

datorită modului cum au suportat tratamentul dur și nejustificat, deseori întâlnit în viața militară. Datorită acestor motive, grupuri de cetățeni și politicieni din multe țări au cerut ca în rândul forțelor armate să se înroleze ca voluntari doar soldați profesioniști. În Statele Unite ale Americii și în majoritatea țărilor europene armata este alcătuită în totalitate din voluntari. Cele mai multe țări în care serviciul național militar este obligatoriu oferă opțiuni celor care refuză efectuarea din motive morale, religioase sau din cauza unor probleme de sănătate. În Republica Moldova, în acest sens, este organizat serviciul civil, despre care am menționat anterior. În Statele Unite ale Americii, Corporația pentru Serviciul Național și Comunitar sponsorizează constant servicii comunitare pe care cetățenii le realizează: 70.000 de americani cu vârsta împlinită de 17 ani sau mai mult participă anual în programul „Americorps”, program special pentru a satisface necesitățile în educație, mediul înconjurător, siguranță publică, securitatea spațiului privat. Participanții la „Americorps” primesc burse academice în schimbul implicării active timp de un an [175], reprezentanții fiind prezenți, inclusiv, în Republica Moldova în diferite proiecte.

Persoanele care susțin serviciul național obligatoriu argumentează, noi suntem de acord cu ei, că acesta poate contribui la creșterea devotamentului cetățenilor față de țară și a responsabilității față de cei din jur. În opinia lor, serviciul național scoate în evidență cetățeni cu diferite moduri de viață și din diferite părți ale țării, evidențiază experiențele pozitive și oportunitățile care contribuie la creșterea mobilității în societate. Susținătorii subliniază că serviciul național ajută oamenii să-și cultive stima de sine, dezvoltă abilități de muncă și îi învață ce înseamnă responsabilitatea civică. În același timp, serviciul național oferă o însemnată cantitate de forță de muncă, pentru rezolvarea unor probleme naționale, dar și ca ajutor în situații de urgență.

Maniera în care democrațiile dezvoltă sau mențin sentimentul unității naționale, al coeziunii sociale și satisfac nevoile cetățenilor reprezintă întrebări majore, deopotrivă pentru guvernanți și populație. Dacă serviciul național obligatoriu, civil sau militar, reprezintă un instrument util sau nu, este un subiect de deliberare atât pentru cetățeni, cât și pentru politicieni. Trebuie să privim acest subiect pentru Republica Moldova sub aspectul neutralității permanente autoproclamate în Constituție, iar neutralitatea, precum am demonstrat, presupune că statul va avea și va dezvolta propria capacitate de apărare: în acest aspect dezvoltarea valorii sociale a serviciului militar devine o prioritate a politicienilor.

Prin urmare, un loc aparte în activitatea de apărare pentru Republica Moldova ca stat neutru îl ocupă acțiunile ce țin de consolidarea potențialului social și moral. Potențialul social înglobează totalitatea relațiilor dintre păturile sociale, partidele politice și organizațiile nonguvernamentale din societate. Aceste raporturi cimentează durabilitatea statului și determină potențialul moral - psihologic al apărării naționale, pregătirea poporului și armatei pentru apărarea Patriei, serviciul militar obligatoriu creând legătura importantă care unește poporul și armata. Vom menționa, din

acest punct de vedere, că în majoritatea statelor neutre din Europa este păstrat serviciul militar obligatoriu, Republica Moldova nu poate fi excepție, iar în societate domină o atitudine favorabilă pentru păstrarea acestui tip de serviciu. Cu toate că am remarcat scăderea încrederii societății față de armată în anul 2016, considerăm că opțiunea față de necesitatea serviciului militar este încă una pozitivă. Astfel, sondajul de opinie „Rolul tradițiilor militare în educația conștiinței naționale” efectuat de către Academia de Poliție „Ștefan cel Mare” demonstrează că aproape 83% dintre cei intervievați consideră necesară obligativitatea serviciului militar pentru bărbați, 14% au răspuns „nu” și 3% „nu știu”. La întrebarea „Are viitor un stat dacă nu are armată?” circa 75% au răspuns „nu”, 22% „nu știu” și doar 3% au răspuns „da” [176]. Din rezultatele sondajului conchidem că societatea susține Armata Națională și serviciul militar obligatoriu. Menținerea acestei convingeri prin reformele desfășurate în armată, astfel ca ea să corespundă standardelor contemporane, iar serviciul militar să fie o adevărată școală a bărbaților, urmează să devină un obiectiv al statului.

Promovarea imaginii pozitive a armatei în societate este o prioritate a statului, cu predilecție în condițiile în care războiul informațional devine armă și formă de luptă neconvențională, una din țintele căruia este armata-serviciul militar-militarul. Din cele consemnate, după exemplul altor armate, considerăm crearea în cadrul Ministerului Apărării a unei structuri speciale „Oficiul de presă” ca fiind indispensabilă, care urmează să facă față acestor provocări.

Potențialul de bază al serviciului militar este reprezentat de cetățenii care se înrolează pentru îndeplinirea lui. Însă nu fiecare persoană poate fi înrolată în serviciul militar, prin urmare, nu fiecare persoană poate fi implicată în relații de serviciu militar, dat fiind că sunt necesare anumite condiții pe care ne propunem să le examinăm. Condițiile de încadrare în serviciul public sunt circumstanțele reale cu semnificație juridică, exclusiv în cazul prezenței lor, generând relații de serviciu militar. Existența circumstanțelor necesare reprezintă premisa apariției relațiilor de serviciu militar, iar însăși relația apare în cazul survenirii faptei juridice care ține de începutul serviciului militar. Însă, în afara respectării condițiilor de înrolare și încadrare în serviciul militar, este necesar temeiul de apariție a relațiilor de serviciu militar, care, de asemenea, prezintă fapte juridice prevăzute de lege. Existența temeiurilor de apariție a relațiilor de serviciu militar stipulate de lege reprezintă garanția juridică importantă, care determină pe de o parte, realizarea dreptului constituțional la muncă prin încadrarea în serviciul militar prin contract, pe de alta, obligativitatea juridică a cetățenilor privind încorporarea în serviciul militar în termen. În ordinea reliefată de idei, apariția relațiilor de serviciu militar este legală doar în caz dacă simultan există trei circumstanțe ale apariției lor: temeiurile indicate în lege; ordinea normativă stabilită; actul juridic de care ține parțial relațiile juridice de serviciu militar.

Pe de o parte, temei privind apariția relațiilor de serviciu militar sunt circumstanțele juridice concrete prin care legiuitorul prevede survenirea consecințelor juridice în formă de încorporare

sau încadrare în serviciul militar, iar pe de altă parte, condițiile de încorporare sau încadrare în serviciul militar reprezintă circumstanțele juridice care se produc în rol de premise privind apariția relațiilor de serviciu militar. Încorporarea sau încadrarea în serviciul militar reprezintă un element juridic complex, un sistem de fapte juridice necesare pentru survenirea consecințelor juridice de apariție a relațiilor de serviciu militar.

Potrivit opiniei noastre, prin condiții ale apariției relațiilor de serviciu militar subînțelegem cerințele juridice față de persoana încorporată sau care se încadrează în serviciul militar. Astfel de condiții presupun cetățenia; atingerea vârstei de încorporare; aptitudinea potrivit stării sănătății; calitățile profesional-psihologice; nivelul de instruire, pregătirea profesională și fizică. Fiecare dintre aceste condiții reprezintă probleme politico-juridice care necesită a fi cercetate. Condițiile enumerate, cu excepția nivelului de instruire, pregătirea profesională și cea fizică, sunt comune atât pentru persoanele care se încadrează în serviciul militar prin contract, cât și pentru persoanele încorporate în serviciul militar în termen, însă există și deosebiri esențiale, asupra cărora ne vom opri mai detaliat.

1. Cetățenia ca o condiție obligatorie pentru îndeplinirea serviciului militar n-a existat întotdeauna și în toate armatele. Astfel, cetățenii străini nu dispun de posibilitate să execute serviciul militar în Republica Moldova. Legislația națională prevede obligativitatea cu privire la apărarea Patriei, obligațiunea militară, inclusiv obligativitatea privind îndeplinirea serviciului în termen și dreptul la încadrarea în serviciul militar prin contract doar pentru cetățenii Republicii Moldova. Totodată, în termen de trei zile din momentul dobândirii cetățeniei altui stat, militarul prin contract este obligat să înainteze raportul de eliberare din serviciul militar [118]. Acceptându-se în Republica Moldova dubla cetățenie, legislația a ocupat o poziție mai puțin precisă cu privire la îndeplinirea serviciului militar de către cetățenii străini, persoane cu cetățenie dublă sau persoane fără cetățenie, situație care nu este pe deplin argumentată, deoarece fiind o variantă a cetățeniei, obligațiunea de apărare a Patriei reprezintă o parte inalienabilă a noțiunii de cetățenie. Însă Curtea Constituțională deja s-a pronunțat cu privire la compatibilitatea dublei cetățenii și serviciului militar prin contract.

În prezent, de exemplu, în cadrul Forțelor Armate ale SUA pot fi încorporați atât cetățeni americani, cât și cetățenii străini, care au obținut permisiunea oficială de a locui în această țară. O situație similară descoperim în armata ucraineană, legislația permițând înrolarea cetățenilor străini în componența Forțelor Armate ale Ucrainei. Astfel, la începutul anului 2016, o unitate formată din cetățeni ai Georgiei a fost inclusă în componența unui batalion al Forțelor Armate ale Ucrainei [177]. Semnificativ este că cetățenii Republicii Moldova care, de asemenea, au altă cetățenie, nu pot fi limitați în drepturi și nu au dreptul să se eschiveze de la îndeplinirea obligațiilor sau să fie scutiți de răspundere care rezumă din cetățenia Republicii Moldova. Cetățenii Republicii Moldova cu cetățenie dublă trebuie să exercite obligațiunea de apărare a Patriei încredințată acestora,

inclusiv sub formă de obligativitate militară, în mod egal cu toți cetățenii Republicii Moldova. Am putea afirma că trebuie de recunoscut dreptul egal al acestor cetățeni cu al celorlalți cetățeni ai Republicii Moldova de a se încadra în serviciul militar prin contract. Totodată, chestiunile privind îndeplinirea serviciului militar exclusiv de cetățenii țării sale se soluționează de către fiecare stat de sine stătător, în funcție de situația sa politică și social-economică într-o anumită perioadă.

2. Atingerea unei vârste anumite reprezintă o circumstanță (eveniment) reală pe care se bazează dreptul statului de a cere de la cetățean acțiuni orientate spre executarea obligațiilor militare în formă de îndeplinire a serviciului militar în termen. Totodată, atingerea unei astfel de vârste în cazul prezenței altor condiții acordă cetățeanului dreptul de a se încadra în serviciul militar prin contract, inclusiv când el deja a îndeplinit serviciul militar în termen. Însă în cazul când cetățeanul nu atinge vârsta stabilită sau deja a depășit-o, el nu poate fi înrolat în serviciul militar în termen ca inițiativă a statului și nici prin contract ca formă benevolă.

Cerința privind atingerea vârstei pentru încorporarea în serviciul militar ține de sarcinile fizice și psihologice, iar uneori și de necesitatea aplicării unor cunoștințe și deprinderi speciale. În Republica Moldova vârsta de încorporare este de 18-27 ani, iar decizia cu privire la încorporarea cetățeanului poate fi luată doar după atingerea vârstei de 18 ani, fiind în concordanță cu rigorile internaționale și tradițiile europene. Însă primul contract privind îndeplinirea serviciului militar poate fi încheiat de către cetățeni de la 18 până la 40 de ani. În conformitate cu Regulamentul de admitere în instituțiile de învățământ militar, cetățeanul care nu a fost înrolat în serviciul militar are dreptul de a se înmatricula în instituțiile de învățământ de la 18 ani până la 23 de ani [25]. În acest sens, vârsta cetățeanului reprezintă o premisă necesară privind apariția relațiilor de serviciu militar. La stabilirea vârstei de încorporare se ține cont de interesele naționale în sfera apărării și securității, structurilor abilitate și ale cetățenilor care reprezintă executanții de bază ai sarcinilor în domeniu.

3. În strânsă legătură cu vârsta militarilor se află și problemele privind aptitudinea pentru serviciul militar potrivit stării sănătății și stării fizice, fiind condiții obligatorii de încorporare în serviciul militar în termen și de încadrare benevolă prin contract, stipulate în legislația tuturor statelor fără excepție. Cerința indicată urmărește drept obiectiv de a recruta în armată persoane sănătoase, apte de luptă, dat fiind că armata are nevoie de oameni sănătoși și puternici, poziție care, potrivit caracterului evident și incontestabil, nu necesită nici-o argumentare. Astfel, cetățeanul fiind luat în evidență militară, este supus unui examen medical de către medicii-specialiști. În cazul că se dovedește a fi dificil sau imposibil de a obține pe loc concluzia medicală competentă privind aptitudinea cetățeanului față de serviciul militar, comisia abilitată cu sarcina de a lua în evidență militară cetățeanul poate să îl îndrepte la examinarea ambulatorie sau staționară într-o instituție medicală raională. O astfel de prevedere a fost introdusă oportun, deoarece statistica demonstrează

dinamica negativă a stării sănătății tinerilor la încorporarea în serviciul militar, indicele aptitudinii cetățenilor pentru serviciul militar fiind unul tot mai negativ [178, p.15]. Modul de organizare a examenului medical este detaliat în Hotărârea Guvernului nr. 897 din 23 iulie 2003 cu privire la aprobarea Regulamentului privind expertiza medico-militară în Forțele Armate ale Republicii Moldova. Potrivit convingerii noastre, Republica Moldova nu poate accepta reducerea cerințelor față de aptitudinea pentru serviciul militar conform stării sănătății, ci să întreprindă toate măsurile pentru a îmbunătăți starea sănătății populației și a generației tinere.

4. Cetățenii încorporați în serviciul militar în termen sau angajați prin contract trebuie obligator să corespundă unor calități moral-psihologice adecvate, fapt care ar duce la completarea Forțelor Armate cu persoane cărora li se poate încredința arma și pregătite să-și îndeplinească obligațiunea constituțională de apărare a Patriei. Legislația prevede doar o singură restricție la încorporarea în serviciul militar cu referire la factorul moral-psihologic: astfel, nu sunt pasibili de încorporare în serviciul militar persoanele care ispășesc pedeapsa penală, precum și persoanele împotriva cărora au fost deschise dosare penale examinate în judecată. Legislația în vigoare reglementează suficient problemele neîncorporării cetățenilor în serviciul militar potrivit calităților moral-psihologice, actele de evidență militară trebuie în mod imperios să conțină date privind existența sau lipsa antecedentelor penale și intentarea sau suspendarea dosarului penal. Reieșind din cele expuse, vom menționa că persoanele care au fost judecate penal nu pot fi încorporate în serviciul militar în termen și în serviciul militar prin contract.

5. Cetățenii angajați în serviciul militar prin contract trebuie să corespundă cerințelor profesional-psihologice, această exigență fiind condiționată de înzestrarea armatei cu tehnică de luptă care necesită aptitudini deosebite de exploatare și predispunerea psihologică a unei persoane concrete. Măsurile de selectare profesional-psihologică se efectuează de către specialiști responsabili de selectarea cadrelor potrivit calităților profesional-psihologice. În procesul de selectare se apreciază nivelul dezvoltării intelectuale, gradul de pregătire psihologică pentru a îndeplini serviciul militar, viteza de gândire, comunicabilitate, alte calități profesionale ale cetățenilor testați. Corespunderea profesională se determină după funcția militară concretă care va fi suplinită de către cetățean.

6. Cenzul de învățământ general și nivelul pregătirii profesionale sunt cerințe înaintate cetățenilor care doresc să se angajeze în serviciul militar prin contract. Legislația în vigoare nu prevede nici o condiție privind cenzul de învățământ sau nivelul de pregătire profesională pentru persoanele încorporate în serviciul militar în termen, deoarece, conform Constituției Republicii Moldova, învățământul general este obligatoriu, adică toți tinerii care au atins vârsta încorporării trebuie să posede studii generale incomplete (complete) sau profesionale. Aceste studii asigură posibilitatea ca în termeni stabiliți tinerii să însușească o specialitate militară, reprezentând o posibilitate reală pentru a avea acces mai larg la piața muncii.

Candidații la funcții militare, pentru care sunt prevăzute de state funcții militare de ofițeri, trebuie să aibă studii superioare profesionale obținute în instituțiile de învățământ superior civile, înrudite cu specialitatea militară aleasă. Candidații la funcțiile militare pentru care sunt prevăzute de state gradele militare de subofițeri trebuie să aibă studii superioare/studii medii de specialitate, obținute în instituțiile de învățământ superior sau medii, înrudite cu specialitățile militare, studii medii speciale sau primare obținute în colegii sau la cursuri de plutonieri. Funcțiile militare prin contract pentru care sunt prevăzute de state gradele militare de soldați și sergenți se completează cu persoane cu studii superioare, medii de cultură generală sau medii de specialitate, iar persoanele care nu au studii medii (complete) de învățământ general și pregătire profesională, însă au un nivel înalt de dezvoltare intelectuală, pot fi angajați în serviciul militar prin contract, la funcții de soldați care nu necesită pregătire îndelungată.

Astfel, cerințele înaintate față de cetățeni, fie încorporați în serviciul militar în termen, fie angajați prin contract, reprezintă premisele necesare ale apariției relațiilor de serviciu militar. Însă după cum a fost menționat anterior, pentru apariția acestora este necesară survenirea unor fapte juridice care formează o structură complexă, dar fiind diferite pentru cetățenii înrolați în serviciul militar în termen și cetățenii angajați prin contract. Încorporarea cetățenilor în serviciul militar în termen se efectuează în baza Decretului Președintelui Republicii Moldova. Acesta reprezintă un act public de drept și determină obligativitatea de îndeplinire a serviciului militar în termen pentru persoanele care au atins vârsta de încorporare și deține rolul de faptă juridică, care, în cumul cu cerințele înaintate cetățenilor încorporați în serviciul militar și cu alte fapte juridice, duce la apariția relațiilor de serviciu militar, având rol de bază juridică.

Considerăm că încorporarea în serviciul militar în termen în baza Decretului Președintelui Republicii Moldova limitează asigurarea continuității serviciului militar în unitățile militare și de menținere a nivelului indispensabil de pregătire. În cadrul armatelor europene această prerogativă revine ministrului Apărării, autorităților locale la comanda Ministerului Apărării, prin intermediul structurilor responsabile [179]. Din acest punct de vedere, legislația națională urmează să ajusteze cerințele date, astfel asigurând flexibilitate procesului de încorporare.

Apariția relațiilor de serviciu militar, conform legislației Republicii Moldova, se exprimă prin începerea serviciului militar, odată cu care cetățeanul devine militar cu statut juridic specific, căpătând anumite drepturi și obligațiuni, asupra sa fiind puse mai multe responsabilități. Prin urmare, începutul relațiilor de serviciu militar se stabilește din momentul asumării de cetățeni a obligațiilor generale și obținerea drepturilor de militar. În volum deplin apar odată cu trecerea persoanei în tabelele unității/subunității militare, cu depunerea Jurământului militar, numirea în funcție militară. Alt fundament necesar al apariției relațiilor de serviciu militar, potrivit legislației Republicii Moldova, îl reprezintă acordul liber, mai precis, contractul de încadrare în serviciul

militar. În raport cu cetățenii care au ales serviciul militar în calitate de profesie, relațiile dintre părți se reglementează, de regulă, prin contracte de îndeplinire a serviciului militar. Contractele prevăd termenele serviciului militar, drepturile, obligațiunile de bază ale părților și garanțiile care survin după încheierea serviciului militar. Apariția relațiilor se exercită prin intrarea în vigoare a contractului, adus la cunoștință prin ordinul conducerii militare. Contractele sunt de durată medie (de la 3 până la 5 ani) pentru efectivul de soldați și sergenți, fie de durată lungă (mai mult de 5 ani) pentru efectivul de subofițeri și ofițeri. Părțile contractului de îndeplinire a serviciului militar sunt, pe de o parte, Ministerul Apărării sau altă structură a puterii executive, în cadrul căreia, conform legislației, este prevăzut serviciul militar, iar pe de alta, cetățeanul care se încadrează în serviciul militar prin contract.

Contractul de îndeplinire a serviciului militar comportă un caracter administrativ-juridic, reprezentând o înțelegere exprimată printr-un act bilateral elaborat în urma coordonării voinței a două părți, care stabilesc drepturi și obligațiuni reciproce ale participanților. Însă apariția relațiilor de serviciu militar nu ține exclusiv de contractul de îndeplinire a serviciului militar, ci de emiterea actului administrativ cu privire la intrarea în vigoare a acestuia. Contractul reprezentând doar una dintre faptele juridice care, prin cumul, alcătuiesc componența reală a apariției relațiilor de drept a serviciului militar. Legislația națională nu prevede condiții explicite care ar alcătui contractul de îndeplinire a serviciului militar și după încadrarea în serviciul militar prin contract. Militarului nu i se interzice să se dezică în mod unilateral de îndeplinirea obligațiunilor serviciului militar, să întrerupă benevol contractul, dar totodată, nu poate să transfere responsabilitățile pe instituție pentru îndeplinirea angajamentelor asumate. Acest moment favorizează un flux sporit al militarilor prin contract, fapt care scade din capacitățile de luptă ale unităților militare. Astfel, în sondajul efectuat în Armata Națională în anul 2012, la întrebarea: „Ce intenționați să faceți în viitor?” numai 66,7 procente din subofițeri și 64,9 procente din ofițeri s-au arătat disponibili să rămână în serviciul militar în Armata Națională. Vom conchide că situația este alarmantă, deoarece fluctuația de personal profesionist la categoria de ofițeri/subofițeri în Armata Națională reprezintă aproape 35 de procente, având impact asupra relațiilor militare de serviciu [180]. Relațiile de serviciu militar se schimbă în procesul îndeplinirii acestuia și se exprimă prin modificarea situației de serviciu (numirea, eliberarea sau înlăturarea din funcție, retragerea, retrogradarea și restabilirea în grade militare). Schimbarea relațiilor vizează îndeplinirea serviciului militar, prin care să subînțelegem schimbarea situației de serviciu a militarului, condiționată de fapte juridice în perioada îndeplinirii serviciului militar.

În relațiile de serviciu militar este necesar de a distinge două aspecte: apariția și punerea pe seama militarului a obligațiunilor militare. Inițierea relațiilor de serviciu militar este fondată pe lege și pe manifestarea liberă a voinței, în timp ce încredințarea funcției militarului întotdeauna se

reglementează în conformitate cu actul administrativ unilateral, fiind edificat pe lege și emis de factorul decizional în numele statului. Menționăm că funcția determină cerința înaintată față de om, care pretinde ocuparea acestei funcții sau care deja o deține, oferindu-i un complex de drepturi și obligațiuni atât de serviciu, cât și personale. Funcția este un element al structurii organizaționale a autorității, condiționată și stipulată în actele oficiale (statele de personal, schemele salariilor de funcție), acordată funcționarului public în scopul realizării obligațiunilor de serviciu. Funcția este o celulă simplă a aparatului de stat, destinată unui funcționar, determinându-i locul și rolul, cercul stabil de obligațiuni puse în seama acestui funcționar. Cu ajutorul funcției se asigură personificarea funcțiilor și obligațiunilor legale, statutul juridic al funcționarului, inclusiv drepturile, obligațiunile, restricțiile, interdicțiile și responsabilitatea, diferențierea clară a muncii în cadrul aparatului și individualizarea responsabilităților. Insistăm asupra unui adevăr incontestabil, chiar dacă mai mult sau mai puțin practicat în Republica Moldova, că prin clasificarea funcțiilor se contribuie direct la profesionalizarea aparatului de stat și ridicarea nivelului de competență a funcționarilor, motivând acumularea cunoștințelor și a deprinderilor de serviciu, îndeplinirea unor munci, obținerea unui anumit post în ierarhia de serviciu și căpătarea unor drepturi fie de serviciu, fie personale. Funcția militară determină caracterul obligațiunilor de serviciu îndeplinite de militari în sfera apărării și securității. Noțiunea de funcție militară înregimentează celelalte noțiuni, care se referă la serviciul militar. În general, fiecare funcție încorporează un complex întreg de obligațiuni, drepturi și limite ale răspunderii, juridic stipulate în diferite acte (instrucțiuni, regulamente cu privire la organele de conducere, regulamentele militare).

Introducerea funcțiilor în structurile de stat se efectuează prin state de organizare, care conțin lista subdiviziunilor structurale și funcțiile. Stabilitatea statelor de organizare și funcțiilor militare prezintă factorul cheie al capacității de luptă și al serviciului militar, atractivității pentru persoanele care doresc o carieră militară, încrederii militarilor în realizarea carierei militare ascendente. Acest element este important la promovarea politicii de cadre de către Ministerul Apărării. Conducerea instituției, în opinia noastră, urmează să oprească modificările de state frecvente, iar acestea să fie ulterior parte a proceselor obiective ale Planului de Construcție și Dezvoltare a Armatei. Statele de organizare sunt un element structural al serviciului de stat care prevăd specialitățile necesare pentru ocuparea funcțiilor stabilite. Însă o structurare mult mai consecventă a funcțiilor se realizează în cazul organizării serviciului militar. Statele de organizare a unității militare este un document care conține denumirea, efectivul, structura organizațională, denumirea subdiviziunilor, cantitatea de armament și tehnică militară. În statele unității militare pentru fiecare funcție se indică denumirea, cărui grad îi corespunde, specialitatea, coeficientul de salarizare a militarilor.

Funcția militară se caracterizează prin gradul militar corespunzător, specialitatea militară, mărimea salariului de funcție a militarilor, existența obligațiunilor funcționale, cerințe de calificare

față de militari, nivelul de cunoaștere a actelor normative aplicabile în îndeplinirea obligațiilor funcționale. Legislația prevede că schimbarea funcțiilor la militari se efectuează prin numirea acestora în aceste funcții. Însă pentru minimizarea factorului subiectiv, în adoptarea deciziilor de numire în funcție se aplică proceduri prealabile de coordonare. Procedura care, de regulă, precede numirea în funcție vizează atestarea militarilor. Prin atestare în cadrul sistemului serviciului public se înțelege verificarea de către stat a calificării profesionale a funcționarului, în scopul stabilirii nivelului de pregătire profesională și corespunderea nivelului funcției ocupate, dar și soluționarea problemei privind acordarea gradului de calificare. Atestarea este activitatea în procesul căreia comisia de atestare în limitele unor proceduri științific întemeiate, în scopul determinării gradului de corespundere a specialistului cu funcția deținută, efectuează evaluarea calităților profesionale, personale și morale ale funcționarului, procesului și bilanțului activității de serviciu a acestuia. Atestarea militarilor se produce în conformitate cu Regulamentul cu privire la modul de îndeplinire a serviciului militar în Forțele Armate, fiind determinat expres că reprezintă o condiție generală pentru numirea în funcție. Atestarea nu este o faptă juridică, însă are semnificație juridică, deoarece la numirea în funcție creează posibilitatea schimbării relației de serviciu militar. Este necesar de menționat că actualmente atestarea îndeplinește un rol redus la numirea militarilor în funcții, ea nu prezintă obiectivitate și este greu de format o politică de cadre eficientă în această bază. În aceste condiții, avansarea atât în grade militare, cât și în funcții superioare a persoanelor care nu întrunesc condițiile promovării este un factor de demoralizare și de descurajare a militarilor conștiincioși. Considerăm că în armată este nevoie de introdus un sistem obiectiv, corect al atestației, edificat pe tehnologiile moderne și în care trebuie de exclus factorul uman al aprecierii neloiale.

Actualmente circa 46% din efectivul Armatei Naționale sunt militari prin contract, aflați în funcții-cheie, care asigură capacitatea de luptă a armatei, iar gestionarea eficientă a resurselor vine să consolideze capacitatea dată. Este important să menționăm că în structura actuală organizatorică a armatei [181] lipsește nivelul de formațiuni militare operative și operativ-strategice de tip Corp de Armată și Armată. Astfel, în Armata Națională sunt prevăzute numai 7-8 trepte ale funcțiilor de conducere de la comandant pluton, cea mai mică treaptă, până la șef al Marelui Stat-Major, Comandant al Armatei Naționale, fiind cea mai înaltă funcție militară în Republica Moldova. În cadrul armatelor majorității statelor europene, pentru a trece această ierarhie militară, este nevoie de la 12 la 14 trepte. Este cert că militarii din conducerea militară superioară a armatelor europene, inclusiv a vecinilor, pe parcursul carierei militare acumulează cunoștințe, o practică și experiență mult mai vastă și profundă decât cei din Armata Națională. Este de remarcă faptul că în misiunile internaționale, la care participă militarii noștri, la numirea în funcții nu se ține cont de funcția ocupată în Armata Națională, ci de experiența și de funcțiile îndeplinite în diferite misiuni în componența contingentelor militare formate de țările din Organizația Nord-Atlantică. Conducerea

Ministerului Apărării urmează să țină cont de acest fapt în conceptul de pregătire a personalului pentru funcțiile din conducerea Marelui Stat-Major. Un rol deosebit ocupă funcția de comandant al marilor unități militare și unităților militare, care, spre deosebire din alte state, sunt subordonate nemijlocit față de Șeful Marelui Stat-Major, Comandant al Armatei Naționale. Exigențele impun necesitatea de a perfecționa sistemul de selectare, repartizare, pregătire, perfecționare și educare a cadrelor militare, fiind important de a elabora o concepție a politicii de cadre, care va cuprinde sarcinile strategice de dezvoltare a Armatei Naționale pe perioada de reformare [118]. Totodată, considerăm că personalul din conducerea superioară a Armatei Naționale, în special Șeful Marelui Stat-Major, Comandant al Armatei Naționale, trebuie să aibă grad științific. Aceasta este posibil odată cu deschiderea școlii doctorale în cadrul Academiei Militare a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”. Această exigență se regăsește în majoritatea armatelor europene, iar exemplul elocvent servește România. Considerăm că rolul Academiei Militare și respectiv, a școlii doctorale urmează să crească pentru a răspunde cerințelor timpului.

Condițiile juridice de numire în funcție survin sub formă de premise de numire în funcție și în calitate de cerințe care trebuie respectate în procesul numirii. Aceste condiții sunt stipulate în Regulamentul cu privire la modul de îndeplinire a serviciului militar în Forțele Armate: numirea în funcție a militarilor din cadrul efectivului corespunzător; existența accesului la secretul de stat și la secretul de serviciu; interzicerea de a îndeplini serviciul militar prin contract de către rude cu condiția că pot fi subalterni; instruirea prealabilă și ridicarea calificării profesionale. Este de notat că emiterea actului administrativ-individual privind numirea într-o funcție nouă, transferare sau detașare nu generează schimbarea relației de serviciu militar. Momentul schimbării relației de serviciu militar ține de eliberarea militarului din funcție, realizată în baza actului indicat.

Eliberarea din funcție poate coincide cu preluarea de către militar a unei funcții noi (spre exemplu, avansarea în funcție în cadrul aceleiași unități militare) însă, de regulă, aspectele date nu coincid, deoarece, în majoritatea cazurilor, numirile țin de transferarea la un serviciu nou sau numirea într-o unitate militară nouă. Eliberarea din funcție este precedată de predarea dosarelor și funcției, care se legitimează prin ordinul pe unitatea, instituția sau organizația militară în care militarul a îndeplinit serviciul militar și poate avea loc nu doar în legătură cu numirea la funcția nouă, ci și în alte cazuri, care sunt stipulate în legislație. Modificarea relației de drept de serviciu militar ce ține de schimbarea situației de serviciu a militarului constă din totalitatea faptelor juridice care au dus la schimbarea obligațiilor funcționale și drepturilor corespunzătoare. La schimbarea relației de serviciu militar conduce, de asemenea, acordarea, retragerea și lipsirea de gradul militar. Acestea având un caracter dublu: pe de o parte, pot fi rezultat al schimbării situației de serviciu a militarului (retrogradarea în funcție, modificarea atribuțiilor disciplinare, pierderea statutului de militar), pe de alta, vizează schimbarea caracterului drepturilor la înlesniri și mărirea

asigurării materiale. Este actuală analiza schimbării relației de serviciu în legătură cu schimbarea gradului militarilor, denumirea oficial conferită care stabilește meritele, calificarea într-un anumit domeniu. Diferite tipuri de grade provin din specificul activității de serviciu de stat folosită într-un anumit domeniu. Gradele militare asigură claritate și precizie atât în relațiile reciproce, cât și de subordonare a militarilor, adică relația dintre putere și subordonați. Ele permit oglindirea reală a vechimii în serviciu, meritele și poziția de serviciu a militarului. Menirea gradului militar constă în faptul că în lipsa relațiilor de subordonare și superioritate conform funcției, să reglementeze aspecte de subordonare în situație de luptă și cotidian. Subordonarea militarilor conform gradului militar reprezintă un mijloc esențial în menținerea și fortificarea disciplinei militare, ordinii și organizării. Gradele militare influențează semnificativ asupra condițiilor și ordinii de îndeplinire a serviciului militar de diferite categorii de militari și a volumului de drepturi personale de serviciu. Precizăm că Șeful Marelui Stat-Major, Comandant al Armatei Naționale deține, în conformitate cu statele de organizare, cel mai înalt grad militar în Republica Moldova - gradul de general, care concentrează cel mai înalt nivel de răspundere: politică, morală, militară, profesională. În război generalul înseamnă logică impecabilă, analiză rapidă, luciditate, putere de pătrundere, curajul asumării responsabilității și responsabilitatea curajului, dar mai ales voință, respect și înțelepciune [182, p.91-92]. Este util de notat că în Republica Moldova nu există un Regulament al funcțiilor de general, care să conțină cerințele față de candidați căror urmează să fie acordat. Considerăm că un astfel de Regulament este necesar, urmând să fie aprobat prin Decretul Președintelui Republicii Moldova. În comparație cu Forțele Armate ale unor țări străine pe marginea acordării gradelor militare următoare, în Republica Moldova nu este prevăzută condiția atestării pozitive a militarilor, în sensul că indiferent de calitatea îndeplinirii de militari a obligațiilor de serviciu și de nivelul pregătirii profesionale, se acordă gradul militar, respectându-se două condiții: expirarea termenului de aflare în serviciul militar în gradul militar anterior; ocuparea funcției corespunzătoare. Conform legislației în vigoare, gradul militar reglementează relațiile de subordonare a militarilor, acordarea a încetat de a îndeplini rolul de stimulare a exercitării obligațiilor funcționale. Această abordare nu este pe deplin justificată în cazul îndeplinirii serviciului militar, deoarece din perioada inițială sistemul de acordare a gradelor militare trebuie să fie unul corect pentru recompensarea meritelor de serviciu.

Potrivit opiniei noastre, acordarea gradelor militare deopotrivă cu destinația lor de bază, în sensul că reglementează relațiile de subordonare dintre militari, trebuie folosită pentru stimularea îndeplinirii adecvate de către militari a obligațiilor sale, presupunându-se evaluarea anticipată a activității lor de serviciu ca o condiție obligatorie la acordarea gradului militar următor. Referindu-ne în contextul unor concluzii intermediare de totalizare la relația armată - societate civilă, notăm că aceasta se prezintă ca fiind un factor de bază a stabilității naționale. Relația dintre armată și

societate este de tip special, intrunind numeroase valențe și condiționări. Armata nu este destinată doar apărării, ci reprezintă și o instituție socială, al cărei rol în societate este unul foarte important. Armata reprezintă o formă de organizare socială ai cărei membri acționează pe baza relației dintre normele instituționalizate și execuția rolurilor. Instituția serviciului militar obligatoriu acționează ca punte de legătură dintre armată și societate, reprezentând un factor educativ, în spirit civic-național, funcționând ca instrument de socializare.

Așadar, în relațiile de serviciu militare este necesar și oportun de a distinge două aspecte de referință: apariția și punerea pe seama militarului a obligațiilor militare. Astfel, apariția relațiilor de serviciu militare se bazează expres pe acte normative și manifestarea liberă a voinței părților, încredințarea funcției este reglementată conform actului administrativ unilateral fondat pe lege și emis de către factorul decizional în numele statului. Prin schimbarea relațiilor de serviciu militare se subînțelege schimbarea situației de serviciu a militarilor survenită prin numirea, eliberarea sau înlăturarea din funcție, retragerea, retrogradarea și restabilirea în grade militare. Vom preciza că însăși schimbarea relațiilor de serviciu militare vizează îndeplinirea serviciului militar de cetățean.

3.2. Încetarea relațiilor de serviciu militar și adaptarea militarilor trecuți în rezervă la viața civilă

Militarul antrenat sau încorporat în serviciul militar îndeplinește acest serviciu o anumită perioadă, numit în actele normative serviciu militar. Încetarea serviciului militar atrage după sine și încetarea relațiilor de serviciu militar. Prin încetarea relațiilor de serviciu militar se subînțelege încetarea permanentă sau temporară a activității militare de serviciu, activități care atrag după sine încetarea îndeplinirii obligațiilor de serviciu. Însă, în unele cazuri, încetarea îndeplinirii obligațiilor de serviciu poate să nu ducă expres la încetarea îndeplinirii obligațiilor militare sau la anularea unor drepturi (de exemplu, în timpul aflării militarilor în prizonierat sau internat în spital). Din alt punct de vedere, nu toate cazurile de încetare a îndeplinirii obligațiilor militare se soldează cu încetarea relațiilor de serviciu militar (spre exemplu, militarul aflat la dispoziție, are drepturi și obligații generale, cu excepția celor funcționale). Din cele expuse, concluzionăm că încetarea relațiilor de serviciu militar trebuie să se bazeze pe cazuri concrete (fapte juridice), pe care este fondată legea și având suficient temei.

Din punctul nostru de vedere, cel mai eficient criteriu juridic de clasificare a bazei pentru încetarea relațiilor de serviciu militar este izvorul apariției suportului de încetare a lor. Din acest punct de vedere, drept bază pentru încetarea relațiilor de serviciu militar servesc factorii juridici:

1. Evenimente, împrejurări ce nu depind de militar sau de altă persoană cu funcție de răspundere, care poate să întrerupă relațiile de serviciu militar. Astfel, la aceste categorii se atribuie decesul în timpul îndeplinirii obligațiilor funcționale sau din alte motive; recunoașterea militarului din punct de vedere juridic pierdut fără urmă; căderea în prizonierat sau ca ostatic.
2. Evenimente obligatorii, ce duc la încetarea relațiilor de serviciu militar în urma procedurilor de eliberare din serviciul militar. La acestea se referă împrejurările descrise în Legea cu privire la statutul militarilor, obligând persoanele cu funcții de răspundere să-i elibereze din serviciul militar pe militari și, astfel, să înceteze cu ei relațiile de serviciu militar.

Militarii urmează în mod obligatoriu să fie eliberați din serviciul militar, fiind o obligație a persoanelor cu funcții de răspundere, dacă corespund următoarelor criterii: expirarea perioadei de aflare în serviciul militar în termen sau cu termen redus; atingerea vârstei de aflare în serviciul militar, efectuat benevol (în bază de contract); expirarea termenului stabilit în contract cu privire la serviciul militar; în legătură cu exmatricularea din instituțiile de învățământ militar; din motive de sănătate: clasarea militarilor de comisia medico-militară drept inapți pentru serviciul militar, clasarea militarilor apți necombatant pentru serviciul militar de comisia medico-militară, în cazul când nu pot fi folosiți pentru serviciul militar, din cauza lipsei funcțiilor vacante.

3. Evenimente care întrerup relațiile de serviciu militar în baza hotărârii instanței de judecată, în urma căreia persoana cu funcție de răspundere este obligată să-l elibereze pe militar din serviciul

militar prin contract. Această obligație apare în baza hotărârii instanței de judecată, în legătură, fie cu retragerea gradelor militare, fie cu intrarea în vigoare a hotărârii instanței de judecată cu privire la stabilirea pedepsei cu închisoarea.

4. Acțiunile persoanei cu funcții de răspundere ce are în competența sa eliberarea militarului, care duce la încetarea relațiilor de serviciu militar.

5. Acțiunile militarului îndreptate spre întreruperea relațiilor de serviciu militar, la care se referă eliberarea din inițiativă proprie a militarului sau acțiunile militarului îndreptate spre încetarea temporară a relațiilor militare de serviciu.

6. Acțiuni convenționale ale persoanelor cu funcții de răspundere și ale militarului îndreptate spre încetarea relațiilor de serviciu militar, la care se referă eliberarea în urma consensului: eliberarea militarului din inițiativă proprie sau transferarea în organele afacerilor interne, organele vamale sau alte structuri unde este prevăzut serviciul militar sau serviciul special.

Din punct de vedere juridic, relațiile de serviciu militar se încheie în baza Legii cu privire la statutul militarilor, care impune persoanele cu funcții de răspundere să elibereze militarii din cadrul serviciului militar, încetând relațiile de serviciu. În asemenea cazuri militarii obligatoriu urmează să fie eliberați din serviciul militar, acest suport motivațional, de regulă, se exprimă prin expirarea perioadei sale.

Noțiunea de perioadă are o interpretare dublă, fiind determinată sau o perioadă de timp, sau un anumit moment. În relațiile de serviciu militar această noțiune este aplicată în ambele cazuri. De exemplu, perioada serviciului militar pentru militarii în termen sau cu termen redus se măsoară în luni, fiind o perioadă stabilă de timp, pe când termenul de începere a serviciului militar ține de un anumit moment (ziua când cetățeanul a primit statut de militar). La perioadă, de obicei, se referă apariția, schimbarea sau întreruperea relațiilor de serviciu din punct de vedere juridic. Prin urmare, perioada serviciului militar reprezintă timpul pe parcursul căruia acționează relațiile de serviciu militar din punct de vedere juridic. Reiterăm că pentru militarii în termen durata serviciului militar este stabilită 12 luni, iar 3 luni pentru militarii care îndeplinesc serviciul militar cu termen redus [25]. Durata serviciului militar pentru militarii prin contract este stabilită în contract. Vom atrage atenția că perioada serviciului militar de 12 luni se încadrează în practica țărilor europene, pe când în perspectiva perfecționării serviciului militar și a majorării numărului de militari prin contract, aceasta poate fi micșorată. Durata serviciului militar în unele țări europene este: în Austria - 6 luni; în Suedia - 11 luni; în Finlanda - între 6 și 12 luni; în Estonia - între 8 și 11 luni [183, p. 140, 141, 212]. Încheierea duratei serviciului militar este stabilită prin Regulamentul cu privire la modul de îndeplinire a serviciului militar în Forțele Armate [184]. În conformitate cu acest regulament, durata serviciului militar este încheiată: pentru militarii în termen și militarii cu termen redus, în ziua expirării termenului de 12 sau 3 luni, în condițiile legii; pentru militarii prin contract, conform

datei și lunii ultimului an al termenului stabilit în contract sau în ultima zi a lunii când va expira contractul, dacă a fost încheiat pentru un an de zile. În cazul în care termenul serviciului militar se va încheia în luna în care nu există această dată, termenul va expira în ultima zi a lunii respective.

Legislația militară raportată la relațiile de serviciu militare nu prevede stabilirea duratei perioadei serviciului militar în săptămâni, în zile sau în ore, nici reguli speciale care s-ar referi la cazul când termenul expiră în zile nelucrătoare. Totodată, în legislație sunt stabilite cazuri când anumite perioade de timp nu sunt incluse în stagiul serviciului militar. Astfel, pe durata serviciului militar nu este inclusă perioada de executare a pedepsei disciplinare sub forma de arest; perioada în care militarul lipsește fără motive întemeiate din unitatea militară sau de la locul de serviciu militar și nu se prezintă la serviciu mai mult de 10 zile.

Sfârșitul serviciului militar reprezintă o faptă juridică prin care se atestă că militarul nu este subiect al relațiilor de serviciu militare și deja numai intră în categoria de militari. Ziua încheierii serviciului militar este considerată ziua în care militarul a fost exclus din listele unității militare în legătură cu încheierea termenului serviciului militar. Militarul urmează să fie exclus din listele nominale ale unității în ziua în care a expirat termenul serviciului militar, cu excepția cazurilor prevăzute în Legea cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei și anume: se află la tratament într-o instituție militară; este în concediu; este detașat în interes de serviciu; este eliberat din funcție pentru instruire, perfecționare sau pentru a desfășura activitatea științifică în interes de serviciu; se află în prizonierat (cu excepția cazurilor de predare benevolă); este absent din teritoriul unității militare sau de la locul de serviciu până la declararea dispariției sau a morții sale în modul stabilit de lege; se află sub urmărire penală sau cauza sa este examinată în instanța de judecată. Astfel, încetarea juridică a relațiilor de serviciu militare este întărită prin elaborarea ordinului despre radierea din listele unității militare. În condiții de război, odată cu declararea mobilizării și trecerea trupelor la starea de război, eliberarea din serviciul militar este întreruptă.

În practică, încetarea de facto a relațiilor de serviciu militare poate să nu corespundă cu cea juridică. Astfel, drept bază pentru încetarea relațiilor de serviciu în cazul studiat de noi este sfârșitul termenului serviciului militar care se realizează prin intermediul unui act administrativ – Decretul Președintelui Republicii Moldova cu privire la trecerea în rezervă a militarilor. Totodată, acest act este doar o premisă sau o condiție juridică de încetare a relațiilor militare de serviciu, deoarece forma juridică solicită un spectru de condiții: predarea gestiunii și funcției, asigurarea militarului cu indemnizațiile cuvenite și elaborarea ordinului privind excluderea din lista nominală a unității. În cazul predării funcției și gestiunii, această acțiune se consfințește printr-un act care întrunește puterea legală și confirmă încetarea exercitării obligațiilor funcționale și gestiunii.

Din cele expuse, constatăm că încetarea relațiilor de serviciu militare în cazul eliberării din serviciul militar reprezintă un sistem complicat format din condiții și fapte juridice, care, odată

constituite, se soldează cu excluderea militarului din listele nominale ale unității militare. În acest context, evidențiem următoarele condiții necesare pentru a exclude militarul din listele nominale ale unității în cazul eliberării din serviciul militar: fixarea faptului juridic privind excluderea din listele nominale ale unității militare prin adoptarea ordinului comandantului unității respective; pierderea statutului de militar; excluderea de la asigurarea materială (financiară, alimentară, de echipament), alte tipuri de asigurări, ținând cont de funcția deținută; excluderea din registrele de state și listele nominale ale unității; încetarea calculării stagiului militar pentru stabilirea pensiei; introducerea restricțiilor la înlesniri, garanții și compensații de care a beneficiat expres în perioade când dispunea de statut de militar; apariția statutului juridic al cetățeanului eliberat din serviciul militar.

Relațiile de serviciu militare practic încetează în mod obligatoriu la atingerea de către militar a vârstei-limită de aflare în serviciu. Stabilind vârstele-limită, statul reglementează structura pe vârste a militarilor și modalitatea de înnoire a categoriilor de militari. În Republica Moldova au fost stabilite vârste-limită de aflare în serviciul militar prin contract: efectivul de soldați, sergenți și subofițeri este de 45 de ani; corpul de ofițeri cu grade inferioare și superioare este de 50 de ani; pentru general de brigadă și general de divizie se prevede 55 de ani; pentru general de corp de armată s-a stabilit 60 de ani [25]. Urmărindu-se completarea Forțelor Armate cu persoane cu specialități deficitare, vârsta-limită de aflare în serviciul militar prin contract poate fi prelungită până la 5 ani. Făcând analiza diferențelor dintre vârstele-limită, constatăm că acestea sunt de 15 ani. Vom menționa că diferențele și însăși vârsta-limită variază de la caz la caz: în SUA, vârsta-limită pentru militari este stabilită în funcție de termenul serviciului militar, eliberarea din Forțele Armate din cauza atingerii vârstei-limită fiind efectuată când militarul a îndeplinit serviciul militar în armată o anumită perioadă, diferența dintre limitele vârstei limită nu depășește 10 ani [185]. În Franța vârsta-limită de aflare în serviciul militar este de 42 de ani pentru sergent, 47 de ani pentru maior și 54 de ani pentru colonel.

Analiza exemplelor de mai sus denotă că în statele dezvoltate diferența dintre limitele de vârstă nu depășește, de obicei, 10 - 12 ani, iar plafonul vârstei-limită este mai înalt în comparație cu cel al Republicii Moldova. Totodată, în Republica Moldova nu este stabilită condiția obligatorie a vârstei-limită pentru eliberarea din serviciul militar cu drept la pensie. Astfel, s-a ajuns la situații ridicole, când unii militari prin contract, profitând de lacunele prezente în legislație, se eliberează din serviciul militar cu drept de pensie la o vârstă de 30 de ani [186], alții se pensionează, iar mai apoi în scurt timp se încadrează din nou în serviciul militar prin contract, beneficiind și de pensie militară, și de salariul funcției de militar. Astfel de situații, în accepția noastră, nu corespund intereselor statului și militarilor, denaturează continuitatea carierei militare și îi demoralizează pe militarii tineri. Ținând cont de date statistice și analizând legislația militară internațională, ținem

să subliniem că stabilirea diferenței minime între vârstele-limită de aflare în serviciul militar și ridicarea plafonului de vârstă-limită în perioada contemporană, când armata trece prin reformare, este necesară și va contribui la stabilitatea numărului efectivului militar care va influența pozitiv capacitatea de luptă a trupelor.

Următorul grup de fapte cu referință la încetarea relațiilor de serviciu militare este format din acțiunile persoanelor cu funcții de răspundere, categorie care include cazurile de eliberare din serviciul militar din inițiativa persoanelor cu funcție de răspundere având drept temei măsuri de organizare; intrarea în vigoare a hotărârii instanței de judecată privind condamnarea militarului; comiterea delictelor care discreditează titlul de militar; încălcarea clauzelor contractului. Existența faptelor enumerate mai sus nu impune conducătorii cu funcții de răspundere să elibereze militarul, permițându-i să facă alegere în funcție de cauzele eliberării și situației din sfera cadrelor. Eliberarea în baza măsurilor organizatorice este posibilă în cazurile următoare: reducerea funcției pe care o ocupă militarul sau lichidarea (reformare, reorganizare) unităților militare/instituțiilor, iar militarul nu acceptă să fie transferat într-o funcție inferioară; aflarea la dispoziția comandantului pe perioadă mai mare de patru luni și refuzul de a fi transferat la o funcție inferioară; retrogradarea cu o treaptă în grad militar și cu micșorarea categoriei funcției deținute sau schimbarea specialității, a denumirii funcției și nedorința militarului de a accepta funcția propusă.

Totodată, eliberarea din serviciul militar în baza măsurilor organizatorice este permisă în anumite cazuri: dacă este imposibil de a utiliza militarul redus în urma măsurilor organizatorice în altă structură a Armatei Naționale, din cauza lipsei funcțiilor vacante, inclusiv cele inferioare; dacă este imposibil sau irațional recalificarea militarului pentru a însuși alte specialități necesare la moment; dacă ofițerul nu poate să înlocuiască alt ofițer care urmează să fie eliberat în legătură cu atingerea vârstei limită, a stagiului militar sau din cauze de sănătate.

După părerea noastră, lărgirea motivelor de eliberare din cauza măsurilor organizatorice în prezent este strâns legată de procesul de reformare a structurii militare. În funcție de necesități, prin lărgirea spectrului acestor motive, statul încearcă să reglementeze numărul total de militari, uneori creând premise pentru a se elibera de persoane incomode. Importanța stabilității statelor de organizare a unităților militare fiind, după cum am susținut anterior, incontestabilă.

Alt temei de încetare a relațiilor militare de serviciu ține de îndeplinirea nesatisfăcătoare a obligațiilor de serviciu de militari sau de necorespunderea anumitor cerințe înaintate către militari în calitate de subiecți ai acestor relații. Militarul prin contract poate să fie eliberat înainte de termen în legătură cu nerespectarea unor clauzele contractului: eliberarea din serviciul militar înainte de expirarea contractului este prevăzută expres în articolul 57 al Regulamentului disciplinei militare al Forțelor Armate ale Republicii Moldova. Din lista clauzelor contractului menționăm trei condiții de bază care influențează modul de îndeplinire a serviciului militar: obligațiunea de exercitare;

durata pentru care militarul se obligă să îndeplinească serviciul militar, obligațiunea de a îndeplini conștiincios atribuțiile funcționale și de serviciu. Condițiile expuse formează obligațiunea juridică a militarului prin contract și impun un anumit comportament, prescris de lege, care în unele cazuri intervine ca o obligațiune de stat.

În acest context de supoziții, definim două forme juridice ale obligațiunilor militarului de bază: necesitatea tipului de comportament sau reținerea de la unele acțiuni interzise (obligațiunea de a îndeplini serviciul militar cu respectarea strictă a statutului de militar pentru o perioadă de timp); exercitarea unor măsuri concrete (obligațiunea de a îndeplini conștiincios prerogativele funcționale și speciale ale militarului). De regulă, cauzele eliberării din serviciul militar în cazul dat provin din acțiuni nechibzuite ale militarului, care permit persoanelor cu funcții de răspundere să înceapă procedura de eliberare legală, soldându-se cu încheierea relațiilor de serviciu militare. Militarii pot să se elibereze din motive familiale. Dar condițiile în care beneficiază de acest drept sunt diferite, în funcție de caracterul serviciului militar: în termen sau prin contract. Eliberarea militarului prin contract din motive familiale în conformitate cu art. 35 al Legii cu privire la statutul militarilor are loc dacă militarul a scris raport de eliberare din serviciul militar.

Militarii în termen au dreptul să fie eliberați din serviciul militar în cazul decesului unei rude apropiate în timpul îndeplinirii serviciului militar, dar și în alte cazuri în care legislația prevede amânarea încorporării [25]. Această listă este stabilă și nu poate fi tratată în mod diferit: în acest caz motivele familiale reprezintă cazuri concrete care intervin în calitate de premise sau condiții juridice necesare eliberării din serviciul militar. Motivul de încetare a relațiilor militare de serviciu demonstrează multitudinea de condiții necesare pentru eliberarea din serviciul militar pe această bază.

Relațiile de serviciu militare pot fi încetate și în legătură cu alegerea militarului în funcții electivă. În acest caz încetarea relațiilor poate fi atât de caracter temporar, cât și permanent. Dacă militarul ocupă o funcție electivă: deputat în Parlament, consilier în consiliile locale, primar, care este retribuită, serviciul militar se întrerupe pentru întreaga perioadă a mandatului. Totodată, este anulat și contractul de serviciu militar, fiind stopată stabilirea stagiului militar. Aceste persoane sunt eliberate din serviciul militar în modul stabilit și din ziua excluderii din lista nominală nu li se mai achită salariile și alte indemnizații prevăzute de lege. După expirarea termenului de aflare în funcția electivă, cetățeanul respectiv, la solicitarea sa, poate fi încadrat în serviciul militar prin contract în condițiile legislației în vigoare [80].

Încetarea relațiilor de serviciu militare poate fi determinată și de necesitatea îndeplinirii atribuțiilor de funcții la un nou loc de muncă, fapt care nu permite să exercite atribuțiile funcționale de serviciu militar. Cauza întreruperii relațiilor de serviciu militare, din aceste motive, reprezintă fapte juridice de realizare a dreptului constituțional al militarului de administrare a problemelor de

stat prin intermediul atribuțiilor permanente ale autorităților publice centrale sau locale, care nu-i permit îndeplinirea serviciului militar.

Relațiile de serviciu militare pot fi încetate și în urma ajungerii la un consens între părți, spre exemplu, eliberarea din inițiativă proprie a militarului sau în legătură cu transferarea lui într-o altă structură militară. Militarul prin contract poate fi eliberat din serviciul militar prin transferarea în serviciu în organele Ministerului Afacerilor Interne, Serviciul de Informații și Securitate sau alte instituții în care este prevăzut serviciul special. Întreruperea relațiilor de serviciu, în acest caz, este motivată de raționamentul că în instituțiile menționate nu este prevăzut serviciul militar. Specificul încetării serviciului militar se explică prin înțelegerea persoanelor cu funcții de răspundere din instituțiile de stat, în una dintre care este prevăzut serviciul militar, pe când în cealaltă se prevede altă formă a serviciului de stat [118]. Trebuie de subliniat că militarul nu are dreptul personal să întrerupă serviciul militar, hotărârea fiind adoptată de persoana cu funcție de răspundere, în a cărei subordonare el se află. Respectând dreptul cetățeanului de a alege profesia, legislația stimulează transferările cetățenilor în alte sfere din serviciul de stat, stabilind atribuțiile subiecților relațiilor de serviciu militare, care, la rândul lor, pot constitui baza eliberării din serviciul militar.

Este necesar de menționat că deseori apare problema determinării hotarelor de realizare a eliberării din inițiativă proprie a militarilor. Practica întreruperii serviciului militar din inițiativă proprie în Armata Națională demonstrează că, în majoritatea cazurilor, militarului nu i s-a refuzat. După părerea noastră, restricțiile privind eliberarea militarilor din inițiativă proprie nu contravin legislației și nu încalcă drepturile cetățenilor, dacă sunt aplicate în timp de război sau în perioada de mobilizare; în situații excepționale sau în alte cazuri prevăzute de legislație; dacă militarul se află în timpul îndeplinirii serviciului militar în termen sau cu termen redus.

Prin urmare, încetarea relațiilor de serviciu se exprimă printr-o totalitate de factori juridici în formă de cauze, motive, precedați de anumite condiții juridice prevăzute într-un ordin elaborat de persoanele cu funcții de răspundere cu privire la excluderea militarului din listele nominale ale unității militare în care a fost inclus în statele de personal. Odată cu încetarea relațiilor de serviciu militare, militarul trece în rezerva Forțelor Armate. Sfârșitul carierei militare în termen sau prin contract, marchează finalul unei dedicații și a unui sacrificiu făcut pentru țară. Acest eveniment fiind plin de simbolism prin onorarea celor trecuți în rezervă în cadrul unui ritual militar. Astfel, ritualul militar este o formă istorică de conduită a militarilor în cadrul unei ceremonii solemne, având drept obiectiv de a cimenta și de a propaga tradițiile serviciului militar exprimate prin slujire cu demnitate poporului și țării, educația sentimentelor de patriotism, se distinge prin trăsături de emotivitate și solemnitate majoră, acțiuni de atractivitate [187].

Considerăm că dezvoltarea și perfecționarea ritualurilor militare se dovedește a fi un proces de înaltă încărcătură, obiectiv și necesar, care trebuie să cumuleze tradițiile istorice și noile

trăsături ale contemporaneității. Actualmente în Armata Națională și-au găsit locul mai multe ritualuri, cum ar fi: depunerea Jurământului militar; înmânarea armamentului și a tehnicii militare; Drapelului de luptă și ordinelor unității militare; absolvirea instituției militare de învățământ și trecerea în rezervă a militarilor. În Armata Națională trecerea militarilor în rezervă sau în retragere, cu excepția celor trecuți pentru încălcările care discreditează titlul de militar, se produce într-o atmosferă solemnă, fiind prevăzută în Regulamentul serviciului interior al Forțelor Armate, cu invitarea veteranilor și militarilor din alte unități/subunități militare, reprezentanți ai organizațiilor obștești și membri ai familiilor militarilor.

Vom preciza că trecerea militarilor în rezervă sau în retragere se execută în manieră diferită de solemnitate: comandanții de unități militare – în fața formației unității militare cu Drapelul de luptă; comandanții de subunități (ofițeri/subofițeri) – în fața formației subunității sau la adunarea ofițerilor/subofițerilor; militarii prin contract și militarii din serviciile și statele majore ale unităților, subunităților militare – în fața formației sau la adunarea efectivului acestor servicii, fie state majore; militarii în termen – în fața formației unității/subunității militare, în funcție de numărul persoanelor trecute în rezervă. Se cere de subliniat că un aspect aparte este prevăzut pentru ritualul de trecere în rezervă a comandantului unității militare. Pentru petrecerea comandantului unității militare trecut în rezervă sau în retragere, unitatea militară se adună în formație pe jos, în ținută de paradă sau în ținută de serviciu, fără arme, în modul care este prevăzut de Regulamentul instrucției de front al Forțelor Armate ale Republicii Moldova pentru revista de front. În cadrul ceremoniei se prevede și ritualul luării de bun-rămas de la Drapelul de luptă al unității militare, această atenție sporită față de comandant fiind, optrivit opiniei noastre, una corectă și un răspuns la responsabilitățile majore pe care le-a purtat acesta față de obligațiunile funcționale și rolul în asigurarea securității militare.

Subliniem că petrecerea în rezervă sau în retragere a comandanților de subunități (ofițerilor, subofițerilor și a militarilor prin contract) care și-au îndeplinit serviciul militar în servicii și state majore se desfășoară în cadrul unui ceremonial special. Pentru a petrece militarii în termen trecuți în rezervă unitatea militară se adună în formație pe jos, în ținută de serviciu, Drapelul de luptă fiind adus la adunarea unității la hotărârea comandantului unității sau al subunității, după care orchestra intonează Imnul de Stat al Republicii Moldova [73, p. 120]. Considerăm că păstrarea tradițiilor, ritualurilor militare, îmbogățirea cu elemente noi, în corespundere cu tradițiile armatelor europene, se dovedește a fi una actuală pentru sporirea imaginii Armatei Naționale în societate, iar conducerea Ministerului Apărării urmează să acorde acestui subiect atenție sporită.

În momentul eliberării din serviciul militar cetățenii trec în categoria de rezerviști și sunt luați în evidență militară în centrele militare la locul de trai, fiind în continuare repartizați pentru completarea Forțelor Armate la mobilizare. La luarea în evidență militară a cetățenilor în calitate

de rezerviști, în funcție de nivelul de pregătire militară și de indicele de vârstă, se adoptă decizia privind includerea rezervistului în una din structurile rezervei. Vom preciza că responsabilitățile cetățenilor pentru apărarea Patriei continuă după finalizarea serviciului militar. Menționăm, în același context, că în caz dacă rezerviștii sunt sau nu sunt repartizați în funcții în unitățile militare, rezerva Forțelor Armate se împarte în: rezervă activă, alcătuită din rezerviștii repartizați în funcții militare în marile unități, în unități și instituții ale Forțelor Armate conform planului de completare; rezervă pasivă (resurse disponibile), alcătuită din rezerviștii care nu sunt repartizați în funcții și pot completa în caz de necesitate rezerva activă. Conform indicelui de vârstă, rezerva Forțelor Armate se împarte, după cum urmează:

- rezervă de clasa I, în care se regăsesc rezerviștii până la împlinirea vârstei: soldații, sergenții și subofițerii - de 45 de ani; ofițerii - de 55 de ani; generalii - de 60 de ani;
- rezerva de clasa II, în care se regăsesc rezerviștii: soldații, sergenții și subofițerii - de la 45 de ani până la împlinirea vârstei de 50 de ani; ofițerii - de la 55 de ani până la împlinirea vârstei de 60 de ani; generalii - de la 60 de ani până la împlinirea vârstei de 65 de ani.

Subliniem că după atingerea limitei de vârstă de aflare în rezerva de clasa I, cetățenii sunt trecuți în rezerva de clasa II. În acest caz rezerviștii aflați în componența rezervei active sunt trecuți, de regulă, în componența rezervei pasive. Limita de vârstă de aflare în rezerva de clasa II este și limita de vârstă de aflare în rezerva Forțelor Armate. După atingerea limitei de vârstă de aflare în rezerva Forțelor Armate, rezerviștii sunt trecuți în retragere și excluși din evidența militară [188]. Menționăm că limita de vârstă pentru aflarea cetățenilor în rezerva Forțelor Armate urmează să fie majorată cu 5 ani. Limita de vârstă actuală s-a dovedit a fi una rezonabilă pentru secolul trecut, când situația demografică în republică era una în creștere, iar rezervele de resurse umane erau suficiente. Actualmente situația s-a inversat, indispensabilitatea majorării plafonului de vârstă de aflare în rezervă este una obiectivă și corespunde intereselor de securitate națională. Reiterăm că modalitatea de aflare a cetățenilor în rezervă este prevăzută în Legea nr.1244 din 18 iulie 2002 cu privire la rezerva Forțelor Armate. Precizăm că o parte a legii este consacrată problemelor ce țin de pregătirea rezerviștilor, în sens de chemare în serviciul militar în cadrul cantonamentelor. Legea stabilește expres că pregătirea rezerviștilor se efectuează în conformitate cu planul de pregătire a rezervei, elaborat anual de Statul-Major General al Forțelor Armate și aprobat de către Guvern. Partea vulnerabilă a procesului enunțat constă în limitarea dreptului comandantului de a organiza ședințe de pregătire cu militarii care sunt în rezervă pe contract. De fapt, contractul pentru rezervă activă a fost o idee destul de bună, dar s-a ciocnit ulterior de imposibilitatea comandantului de a lucra cu această categorie pentru pregătirea și asigurarea capacității de luptă a unității. Noi considerăm că legislația trebuie modificată astfel încât pentru persoanele sub contract de aflare în rezervă activă chemarea la ședințe de pregătire în cantonamente se va efectua conform planului

aprobat pentru fiecare unitate de către Ministrul Apărării, dar nu va depăși termenul de două zile pentru fiecare lună a anului și o concentrare de 14 zile odată pe an, astfel de experiență fiind atestată în cazul Gărzii Naționale din SUA.

Păstrarea sistemul mixt de organizare a serviciului militar, a cărui necesitate am argumentat-o, permite de a avea posibilitate de a completa rezerva activă a Forțelor Armate pe contul militarilor care se eliberează după finalizarea serviciului militar. Cu această problemă serioasă s-au confruntat Forțele Armate ale României, după abolirea serviciului militar obligatoriu în 2007. Pentru a reveni la normalitate a fost adoptată Legea rezerviștilor militari, care începând cu 2017 prevede o perioadă de formare inițială a cetățenilor de aproximativ trei luni pentru acumularea cunoștințelor militare de bază, după care, anual, se produce convocarea de instrucție timp de două săptămâni [189]. Considerăm că acest exemplu trebuie luat în considerare de către Ministerul Apărării al Republicii Moldova atât în contextul oportunității de a păstra în continuare serviciul militar în termen, cât și a necesității de a perfecționa legislația în vigoare cu privire la pregătirea rezervei militare.

După trecerea militarilor în rezervă, în societate se reîntorc o categorie de cetățeni care și-au satisfăcut serviciul militar în termen, precum și o categorie de militari prin contract, cu experiență bogată de viață, patrioți și cu un potențial care poate fi de folos în continuare statului și societății. Însă am determinat că problema de importanță deosebită rezidă în faptul că statul nu acordă garanții nici primei categorii, nici celei de-a doua, astfel fiind alimentați factorii care nu asigură atractivitatea serviciului militar în termen în mediul tinerilor. Opinia noastră este că statul trebuie să garanteze, în baza unui Regulament aprobat de Guvern, tinerilor trecuți în rezervă și militarilor prin contract dreptul de admitere în instituțiile superioare de învățământ fără concurs la buget sau să le achite studiile.

Trebuie de precizat că în perioada îndeplinirii serviciului militar, tinerii încorporați în armată obțin cunoștințe și deprinderi practice noi, care nu le pot oferi alte instituții de învățământ de diferit profil din țară. Ei obțin cunoștințe în domeniul militar, capătă pregătire fizică și morală, se deprind cu viața în colectiv subordonat regulilor stricte, cultivă sentimentele de patriotism, responsabilitate și ajutor reciproc, cunosc mai bine țara, pot să participe la diferite aplicații internaționale atât pe teritoriul național, cât și peste hotare, devin mai pregătiți de viață, mai competitivi în societate și pe piața muncii, mai pregătiți și mai hotărâți [190]. Parcursul serviciului militar în termen prevede pregătirea corespunzătoare în mai multe funcții militare, având tangențe directe cu profesiile civile pe care le obțin în școlile profesional tehnice. Însă problema pe care o semnalizăm este că profesiile militare nu sunt nici într-o formă legiferate de Ministerul Apărării și recunoscute de Ministerul Educației. Legiferarea și elaborarea mecanismului necesar, inclusiv de obținere a profesiilor noi, ar permite ca armata să fie considerată nu numai școală a bărbăției, dar și de meserii, situație care,

va fi în măsură să sporească substanțial atractivitatea serviciului militar în mediul tinerilor, acesta fiind obiectiv de semnificație strategică.

Transformările care se produc în Republica Moldova se răsfrâng asupra Forțelor Armate și militarilor prin contract. Noile circumstanțe au adus la ordinea de zi sarcina de reformare a Armatei Naționale, redisolocarea de trupe, formarea și perfecționarea garnizoanelor și taberelor militare noi. În perioada 2001-2015 din serviciul militar s-au retras mai mult de 1.000 de ofițeri, printre care jumătate fără drept de pensie, majoritatea dispun de studii superioare, experiența de management și lucru de educație cu personalul, cunosc tehnica și tehnologiile moderne. Totodată, în condiții de șomaj, experiența personalului militar în trecut rămâne de multe ori nerevendicată. Militarii trecuți în rezervă și familiile lor se găsesc într-o situație foarte dificilă: problemele sociale și inutilitatea profesională, pierderea locului de muncă, nevoia de schimbare a reședinței și lipsa de locuință, lipsa de experiență de muncă și de competențe într-o economie de piață și alți factori agravează situația personalului militar pensionat.

Ca rezultat, în fața militarilor trecuți în rezervă se ridică o serie de probleme în adaptarea la viața civilă, printre care evidențiem următoarele:

- neconcordanța profesiei militare nevoilor pieței forței de muncă, consecințele fiind posibilitățile de angajare pentru o muncă necalificată și puțin plătită ori căutarea activităților ocazionale;
- problema de reconversie pentru noi competențe în concordanță cu cererea;
- problema asigurării cu spațiu locativ, în special pentru militarii care au servit cel puțin 20 de ani și care devine aproape imposibil de realizat. Potrivit Ministerului Apărării, la sfârșitul anului 2015 nu au primit apartament peste 500 de familii de militari eliberați din serviciul militar;
- deseori trecerea în rezervă cauzează o lovitură psihologică, dat fiind că serviciul militar a fost pentru persoană factorul de protecție socială;
- după ce au părăsit armata, pe fundal de stres, mulți ofițeri se confruntă cu probleme ce țin de deteriorarea sănătății și stării fizice.

Complexitatea perioadei de adaptare provoacă numeroase conflicte și chiar dezintegrarea familiilor, determinând necesitatea de a întreprinde acțiuni atât cu militarii trecuți în rezervă, cât și cu membrii de familie ai militarilor eliberați din serviciu. Precizăm că în toate unitățile militare sunt angajați psihologi militari, dar nu dispun în atribuțiile funcționale de responsabilitatea de a lucra cu cei care se pregătesc să plece în rezervă și pentru a-i ajuta să treacă mai ușor această perioadă complicată. Considerăm oportun ca Ministerul Apărării să examineze și să introducă acest aspect important în responsabilitatea psihologilor militari. Afirmăm în același context că un rol important în facilitarea adaptării militarilor trecuți în rezervă la viața civilă revine asociațiilor neguvernamentale, organizațiile veteranilor de război și din structurile de forță. În momentul de față sunt înregistrate în Republica Moldova peste 60 astfel de organizații [191]. Activitatea lor se

încadrează în cerințele Legii cu privire la asociațiile obștești, urmărind scopul realizării și apărării drepturilor civile, economice, sociale, altor drepturi și libertăți, dezvoltării activismului social și spiritului de inițiativă, satisfacerii intereselor profesionale și de amatori în sfera creației artistice, tehnicii, ocrotirii sănătății, educației patriotice și umanistice, extinderii contactelor internaționale, consolidării prieteniei între popoare, desfășurării altor activități neinterzise de legislație [192]. Invocăm, nu în ultimul rând, și cercetarea științifică, dată fiind fezabilitatea și eficiența conjugării reușite a teoriei și practicii pe care o posedă veteranii armatei.

Remarcăm însă că aceste organizații nu sunt preocupate de problema adaptării militarilor trecuți în rezervă la viața civilă și susținerii lor în această perioadă. Noi considerăm că Ministerul Apărării ar trebui să conlucreze mai activ cu aceste organizații și să beneficieze de potențialul lor în lucrul cu militarii care se concediază din serviciul militar. Circumstanțele anunțate cauzează crearea unui set întreg de probleme de concediere a unei persoane din rândurile Forțelor Armate. În această ordine de idei vom insista că o problemă foarte importantă ține de securitatea socială, care se exprimă prin gradul de implementare a drepturilor sociale și garanțiilor acordate diferitor categorii de personal militar și familiilor lor, permițându-le să-și asigure necesitățile materiale și spirituale, compensatoare pentru restricțiile din timpul serviciului militar [193]. Astfel, gradul de garanții de drepturi, libertăți și privilegii pentru personalul militar pensionat este determinat de un șir de factori primordiali, precum nivelul de beneficii materiale și spirituale care trebuie să asigure compensarea pentru dificultățile din perioada serviciului militar, existența condițiilor normale de trai, de creștere a copiilor, angajarea în câmpul muncii, posibilitatea de perfecționare profesională și de protecție împotriva nedreptății și atitudinii arbitrare a funcționarilor.

Protecția socială a militarilor eliberați din serviciul militar activ în rezervă sau retragere ține, pe de o parte, de realizarea drepturilor și libertăților garantate prin Constituția Republicii Moldova pentru toți cetățenii, iar pe de alta, punerea în aplicare a drepturilor speciale și garanțiilor furnizate drept recompensă pentru mai mulți ani de serviciu în cadrul Forțelor Armate, dat fiind stresul fizic și psihic, riscul pentru viață și sănătate, condițiile precare de viață ale familiei. Vom insista asupra aserțiunii că personalul militar eliberat, include, de obicei, persoane apte de muncă având înaltă pregătire profesională, care pot lucra eficient și aduce o contribuție semnificativă la procesul de dezvoltare a economiei naționale. Cu toate acestea, experiența de punere în aplicare a programului de adaptare socială a personalului eliberat din serviciul militar denotă că problema cea mai acută este asigurarea cu locuri de muncă, problemă care solicită o abordare integrală a tuturor aspectelor ce țin de adaptarea socială a militarilor eliberați din serviciul militar și a familiilor lor. Abordarea dată trebuie să includă formarea de profesii civile, inclusiv prin învățământul la distanță; educarea spiritului antreprenorial, crearea unor locuri de muncă bine plătite; sporirea rolului autorităților executive în domeniul adaptării sociale a persoanelor eliberate din serviciul militar activ.

În sensul elucidat de idei, vom examina care sunt problemele de orientare profesională și de formare a militarilor. Militarii pensionari fiind extrem de rezervați în căutarea de ajutor în birourile de serviciu pentru ocuparea forței de muncă. Acest lucru poate fi explicat prin următoarele motive:

- lipsa de informare pentru militarii trecuți în rezervă privind locurile de muncă și oportunitățile pentru servicii de angajare;
- lipsa numărului necesar de posturi vacante care ar satisface nevoile corpului de ofițeri, atât după formă și în conținutul său, cât și de remunerare;
- starea psihologică a ofițerilor, deseori fiind factor de abținere în recursul la serviciul de ocupare a forței de muncă și manifestare a dorinței de a decide destinul lor singuri;
- creșterea concurenței pentru ocuparea forței de muncă dată fiind cererea și oferta;
- incapacitatea funcționarilor din serviciul de ocupare a forței de muncă de a comunica cu această categorie de cetățeni, iar în unele cazuri - formalism în muncă și ignoranță a legii privind protecția socială a militarilor;
- indicator înalt de vârstă pentru ofițerii în rezervă și faptul că o parte au pensii.

Desfășurarea activităților de reducere a tensiunilor sociale în rândul personalului militar eliberat din serviciul militar și familiile lor este oportună. În spațiile în care sunt concentrații mari efective de trupe este indispensabil de creat săli de clasă, care ar putea oferi asistență psihologică, orientare profesională și posibilitate reală de a obține noi abilități prin învățământul la distanță. Acest lucru este cel mai important pentru unitățile situate în izolare, departe de centrele de formare. Incontestabil este că piața necesită profesioniști de înaltă clasă, iar persoanele ce au primit educație militară posedă această calitate. În procesul de reconversie profesională se cuvine a fi utilizate pe deplin cunoștințele existente, dar și completarea cu altele, noi și utile. Analiza pe care am realizat-o denotă că militarii concediați în ultimii ani, ofițeri și plutonieri, fie nu dețin o profesie civilă, fie au pierdut în timpul serviciului din abilitățile necesare, exceptând juriștii și specialiștii în finanțe, medicii militari și tehnicienii. În plus, sistemul de recalificare și de reconversie profesională pentru profesiile civile poate asista doar un număr limitat de persoane. Totodată, ocuparea forței de muncă este problematică pentru foștii militari care locuiesc în tabere militare separate, deoarece practic nu există oportunități de angajare.

Tranziția de la serviciul militar la viața civilă nu necesită depășirea doar a circumstanțelor externe, dar, totodată, revizuirea stărilor interne, a obiceiurilor și barierelor psihologice. În cadrul rezolvării problemei de angajare a militarilor în rezervă de multe ori există discrepanță în cerința angajatorului și calitățile angajatului, care conduce la incertitudine, disperare în capacitățile de a se aranja în viața civilă. Ca rezultat, militarul eliberat poate să se angajeze la cele mai simple locuri de muncă: ca agent de securitate, însoțitor, supervizor, omul pierde abilitățile deja dobândite, iar statul un specialist în formare în care s-a investit mult. În practică, eșecul nu ține numai de calitățile

individuale sau cele profesionale ale unui militar, ci rezidă și în nepregătirea pieței forței de muncă pentru a beneficia de această categorie de cetățeni. Se dovedește a fi corect ca în timpul tranziției de la serviciul militar la viața civilă, în căutare unui loc de lucru, de efectuat activități de orientare profesională a militarilor, etapă de reconversie profesională pentru ocupații civile. Este foarte important să se identifice corespunderea cerințelor militarului și situația pieței forței de muncă, să se concentreze eforturile pe consolidarea capacităților umane pentru a asigura auto-ocuparea forței de muncă, la formarea de motivație ca un mijloc de siguranță a locului de muncă.

Obținând o instruire militară în anii precedenți, militarul a avut un loc de muncă garantat, dar schimbările produse dictează puternic nevoia de recalificare. Pensionându-se din armată, este cuprins de un sentiment de neliniște și nesiguranță, scade interesul de serviciu, pot fi remarcate tulburări în relații, instabilitate în comportament. În această perioadă se declanșează mecanismul de autoorientare pe baza informațiilor disponibile și evaluării propriilor capacități. Principalul obiectiv al serviciilor de orientare în carieră, în această etapă, presupune punerea în aplicare a orientării preventive în cariera civilă, cu un accent puternic pe autoorientare. Următoarea fază de adaptare apare imediat după eliberarea din armată. Aceste obiective Ministerul Apărării le poate realiza în colaborare cu Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, care, actualmente, practic este inexistentă. Pentru militarii trecuți în rezervă care nu dețin profesii civile, această perioadă este caracterizată prin necesitatea de a determina direcția de alegere a specialității noi și recalificare. Este foarte important să se țină cont de pregătirea profesională, nivelul de educație, cu respectarea specialității militare și profesia aleasă.

Următoarea etapă, reconversie profesională, ține de creșterea nivelului general de activitate umană, existând perspective reale de angajare în specialitatea nouă. La selectarea unei specialități civile pentru ofițerii în rezervă, trebuie de ținut cont de ocupațiile apropiate specialității militare, acestui mod de ocupare a forței de muncă de foștii militari ar trebui să i se acorde prioritate. Analiza demonstrează că pentru asocierea specialităților militare și celor civile este utilă tipologizarea care include șapte profiluri de activități profesionale ale militarilor: organizare (comandă, administrativ de conducere), sociopedagogie, inginerie (operațional), stat major (control), extreme și asigurare.

Este util de precizat că opțiunile pentru profilul de conducere sunt diverse, se exprimă prin organizarea activității, ghidarea în afaceri, recrutarea, instruirea și educația personalului, formarea echipei de executori la diferite niveluri, construirea, menținerea într-o atmosferă sociopsihologică bună a colectivelor, activități care prevăd cunoașterea managementului și psihologiei oamenilor.

Printre calitățile individuale necesare pentru organizatori, calități pe care militarii din această categorie bine le posedă sunt: inteligență, rigoare, sociabilitate, comunicare, echilibru emoțional, calmitate și capacitate de a găsi soluții potrivite într-un timp scurt și în orice situație. Este foarte important ca în tranziția de la serviciul militar la viața civilă oamenii de acest tip să se debaraseze

de principiul existent în unitatea militară - comandă unică, stil autoritar, management dictatorial. Specialiștii antrenați în profilul socio-pedagogic lucrează cu oamenii, misiunea lor specifică ținând de cultivarea, predarea, abordarea de natură psihologică și interpersonală, asistența în depășirea dificultăților din viața cotidiană și în activitățile profesionale. Specialiștii în materie trebuie să cunoască foarte bine pedagogia, sociologia și psihologia, să posede cunoștințe juridice, medicale și sanitaro-igienice, în problemele politice și sociale, culturale și educaționale, să fie familiarizați cu metodele de educație, de formare profesională, de expunere în interviuri individuale, tehnici de gestionare a stresului. Pentru a activa cu succes în acest profil, militarii acumulează experiență și înclinații pentru lucrul cu oamenii, capacitatea de a analiza personalitatea lor și de a exercita un comportament prietenos și, totodată, autocritic pentru a putea fi convingători în comunicare, capabili de a persevera. În armată reprezentanții acestui grup includ adjuncții comandanților pentru lucru cu personalul, psihologi și sociologi militari, însă aceste specializări trebuie dezvoltate și modernizate în conformitate cu noile realizări științifice.

Profilul de operator este propriu activităților profesionale de control nemijlocit al obiectelor tehnice. Aceștia posedă următoarele calități: nivel ridicat de dezvoltare a atenției, percepție vizuală și auditivă, memorie, simț bun de coordonare, precizie și viteză de răspunsuri motorii, capacitate de a rezista stresului fizic pe termen lung, menținând gradul de pregătire pentru acțiuni de caracter activ, inclusiv în condițiile lipsei de timp și de expunere la factori extremi, stabilitate emoțională, responsabilitate și încredere în sine, în forțele sale. Asemenea specialiști în armată pot fi operator al stațiilor radiolocație și radio, ofițer de dirijare a rachetelor, pilot militar. Pentru profesiile civile specialiștii pregătiți pot să lucreze în unitatea de control ca operator (calculator, control proces), inginer radio și telefonie, operator de mașini automate, pilot civil.

Activitatea specialiștilor operaționali este legată de procesarea volumelor mari de informații, calcule, controlul traficului, pregătirea, planificarea și adoptarea deciziilor importante cu impact semnificativ asupra eficienței managementului producției. Activitățile solicită cunoașterea legilor, regulamentelor, altor acte normative, o combinație de eforturi constante pentru a îndeplini cerințele trasate și dorința de a-și asuma riscuri, capacitatea de a adopta decizii bazate pe intuiție. Persoanele specializate trebuie să aibă memorie bună și să posede gândire logică, să manifeste responsabilitate și determinare, punctualitate și capacitate de a lucra eficient cu lectură cuprinsă în grafice, tabele, programe, să fie în stare să efectueze calcule complexe cu ajutorul computerului. Specialiștii de profil sunt repartizați în sediul operațional la diferite categorii de personal, posturi de comandă operațională sau navigatori. În activități civile pot deveni operatori în bănci, angajați în servicii de la calea ferată, navigatori ai flotei aeriene civile, ingineri topografi, programatori, contabili.

Specialiștii trupelor aeropurtate, unităților speciale de forțe, unităților de cercetare pot să se regăsească, pentru a aplica cunoștințele și competențele, în activitățile ce țin de condiții extreme.

În viața civilă pot să lucreze în calitate de salvatori, membri de unități de protecție, gărzii de corp, poliție, încasatori, pompieri, inspectori în domeniul pescuitului, instructori parașutiști, specialiști în deminări, existând cerințe foarte ridicate ce țin de starea de sănătate, pregătire fizică, rezistență, abilitate, calități cu voință și ingeniozitate.

Specialitățile de asigurare rezolvă sarcini privind menținerea funcționalității colectivului, fiind caracteristice asemenea calități, cum ar fi integritate, onestitate, altruism, disciplină internă, independență, autocontrol, respect pentru lucru, sensibilitate, grijă față de oameni, abilitate de a trece de la o activitate la alta, capacitate de a lua în considerare aspectul economic al activităților sale. În armată printre reprezentanții specialiștilor de acest profil se numără experți în medicină și în sfera serviciilor financiare, tuturor serviciilor din logistică. În economia națională acești specialiști pot să se regăsească în sferele ce țin de achiziții publice și economie, pot activa ca manageri, comercianți, depozitari, vânzători.

Nu ne-am propus să idealizăm pregătirea militarilor ca specialiști, însă problema există. Totodată, trebuie luat în considerare că în timp ce există similitudinea profesiilor militare și celor civile, nu poate fi o tranziție directă de la o activitate la alta. Folosind calitățile specialiștilor din domeniul militar, putem aștepta ca aceștia într-un termen scurt vor învăța activitățile care le vor asigura competitivitatea pe piața muncii. Succesul în orientarea profesională, asociat cu asigurarea în drepturi într-o profesie nouă, depinde, în mare măsură, de gradul de similitudine între activități de aceste genuri. În funcție de gradul de similaritate între cerințe și caracteristicile individuale ale unui angajat, specialitățile pot fi împărțite în patru grupe de ocupații:

1. Similare cu o profesie: în îndeplinirea atribuțiilor, specialitatea înaintază, în principal, cerințe profesionale și de personalitate aproximativ similare, aceste profesii cuprinzând, practic, aceeași sferă de activitate, iar trecerea fiind posibilă după un curs minor de formare suplimentară, având în vedere specificul locului nou de muncă.
2. Conexe cu o profesie sunt activitățile cele mai numeroase de grup, pe filiera cerințelor privind calitățile individuale aceste profesii au similitudini la nivel de aproximativ 70-75% (din calitățile individuale) ale unui specialist militar, iar trecerea de la o profesie la alta este posibilă după un curs de formare formare-adaptare.
3. Profesii fără asemănări expres: specialitatea solicită diferite grupuri de calități individuale, iar tranziția în carieră presupune pregătire nouă, cum ar fi în inginerie (creare, gestionare, întreținere și reparare de echipamente) sau umane (educație, formare, management, securitate).
4. Profesii incompatibile: cererea de piață vizează specialiști într-un domeniu, în timp ce oferta se dovedește a fi practic diametral opusă, contribuindu-se, în plus, la degradarea unor abilități.

Totuși, analiza comparativă a specialităților confirmă că marea majoritate dintre ocupațiile militare interferează cu cele civile. Familiarizarea militarilor cu informații cu privire la profesiile

solicitate reprezintă factorul important în îmbunătățirea disponibilității lor psihologice de a căuta locuri de muncă, de a trece prin reconversie profesională și de a se angaja la locuri de muncă după trecerea în rezervă. Reciclarea personalului militar trecut în rezervă nu poate să nu provoace o serie de probleme, precum trecerea recalificării de către persoane cu anumită vârstă, experiență de viață, familie, un anumit statut social și profesional, cu preferințe profesionale individuale, care afectează atitudinea unui om care s-a supus recalificării profesionale.

Concluzia este că reconversia profesională și adaptarea socială a militarilor alcătuiesc un sistem complex de activitate a autorităților de stat și organizațiilor neguvernamentale în vederea asigurării garanțiilor sociale privind reintegrarea socioprofesională a militarilor prin contract și a cetățenilor trecuți în rezervă (retragere), reprezentând o verigă importantă a politicii în dezvoltarea și utilizarea potențialului uman. În această ordine de priorități, reiterăm oportunitatea semnării unui acord de cooperare între Ministerul Apărării și Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă pentru a realiza următoarele obiective de bază:

1. Realizarea politicii statului în domeniul valorificării eficiente a resurselor umane și asigurarea garanțiilor sociale privind reintegrarea socioprofesională a militarilor, angajarea lor în muncă.
2. Crearea unui sistem de reconversie profesională și adaptare socială a militarilor prin realizarea în complex a activităților de informare profesională, perfecționare a competenței profesionale și încadrarea militarilor în câmpul muncii sau integrarea lor în domeniul afacerilor.
3. Organizarea desfășurării măsurilor de reconversie profesională și adaptare socială a militarilor în concordanță cu restructurarea economică și mobilitatea socială.
4. Coordonarea activității autorităților de stat și structurilor asociative pentru asigurarea activității procesului de reconversie profesională a militarilor.
5. Dezvoltarea competenței profesionale și utilizarea cunoștințelor, capacităților și a experienței profesionale a militarilor în domeniile civile.
6. Realizarea intereselor profesionale ale militarilor conform particularităților psihofiziologice și necesităților pieței forței de muncă din Moldova.
7. Preîntâmpinarea șomajului în rândurile cetățenilor trecuți în rezervă (retragere) din serviciul militar prin contract și asigurarea unui mod de viață activ și util.

Vom nota, în contextul reliefat de idei, că reciclările sunt caracteristice armatelor de masă și în cazul reformei armatelor în care sunt planificate reduceri mari de personal. Actualmente în armatele europene problema dată nu se află pe agenda zilei, dat fiind că în sistemul de pregătire a militarilor prin contract este prevăzută, inclusiv posibilitatea de a obține o profesie civilă, fapt care face armata mult mai atractivă pentru tineri. Cetățenii trecuți în rezervă (retragere) pot fi angajați în domeniile civile pe baza licenței/diplomei de absolvire a instituțiilor de învățământ militar, luându-se în considerare studiile militare potrivit echivalării lor. În accepția noastră, specialitatea

civilă primită de militari în Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun” ulterior nu se mai perfecționează și nu se ajustează la cerințele timpului, ci se conservă, fiind necesar, conform practicilor armatelor europene, ca în perioada de satisfacere a serviciului militar să fie planificate specializări și perfecționări nu numai pentru specialitatea militară, dar și pentru cea civilă. Aceasta devenind actuală mai ales în condițiile când perioada stagiului militar cu drept de pensie militară este majorat la 25 de ani și considerăm că va fi în creștere pe viitor. În contextul dat, este necesar de prevăzut capacități de pregătire a unei specialități civile a militarilor prin contract în Armata Națională.

Așadar, încetarea permanentă sau provizorie a relațiilor militare de serviciu se exprimă prin încetarea activității militare de serviciu, atrăgând după sine încetarea îndeplinirii obligațiilor de serviciu și eliberarea militarilor din serviciul militar [194, p. 226 - 227]. Tranziția de la serviciul militar la viața civilă nu presupune doar tranșarea circumstanțelor externe, ci și revizuirea stărilor interne, iar adaptarea cu succes la condițiile noi este o problemă atât personală, cât și a autorităților puterii de stat, a cărei rezolvare permite oamenilor să se simtă în condiții de siguranță pentru noi activități și să devină competitivi, iar societății să utilizeze eficient persoanele instruite pentru dezvoltarea țării.

3.3. Concluzii la capitolul 3

1. Relația dintre armată și societate se prezintă ca un factor de bază al stabilității naționale, existând o interacțiune și o interdependență între serviciul militar și societate. Instituția militară este o instituție a statului, dar care depășește simpla condiție de mecanism al statului din cauza funcțiilor îndeplinite în societate și calității de putere militară a poporului. Relația care întrunește armata și societatea este specială, cu numeroase valențe și condiționări. În acest context, influența instituțiilor militare asupra societății poate fi tratată prin prisma a două aspecte principale: primul se referă la componentele sistemului educațional dezvoltat în cadrul armatei ca element civic, cel de-al doilea este reprezentat de organizarea instrucției trupei de recruți, instituția serviciului militar obligatoriu acționând ca un factor educativ, în spirit civic-național, asupra celor care au activat în cadrul structurilor sale.

2. Îndeplinirea de către serviciul militar a acestor funcții educaționale are impact deosebit asupra conținutului calitativ al misiunii armatei de apărare a teritoriului național, a suveranității și independenței țării. Dacă tinerii militari sunt formați și educați potrivit exigențelor funcțiilor sociale ale armatei, ei vor fi în măsură să execute eficient toate sarcinile primite pe coordonatele securității și apărării. În condițiile actuale de modernizare a statului Republica Moldova, principiul de completare a armatei trebuie să fie mixt.

3. Serviciul militar reprezintă o obligativitate constituțională a cetățenilor Republicii Moldova de a apăra Patria și se asigură prin încadrarea în serviciul militar în termen dar și un drept de a se încadra benevol, realizând datoria constituțională privind apărarea Patriei. Condițiile de încadrare în serviciul militar însumează circumstanțele reale cu semnificație juridică exclusivă iar în cazul prezenței lor, generându-se relații de serviciu militar. Totodată, însăși relația apare în cazul survenirii faptei juridice, de care ține începutul serviciului militar. În același timp, în afara respectării condițiilor de înrolare și de încadrare în serviciul militar, este necesar ca să fie prezente temeiurile de apariție a relațiilor de serviciu militar, acestea reprezintă, de asemenea, fapte juridice prevăzute de lege.

4. Odată cu încetarea relațiilor de serviciu militar, militarul este trecut în rezerva Forțelor Armate. Asigurarea adaptării cu succes pe dimensiunea sociopsihologică a rezervei militare este o problemă personală, a societății și a statului. Rezolvarea acestei probleme permite oamenilor să se schimbe în condiții de siguranță pentru noi activități, iar societății să beneficieze eficient și pe larg de persoane instruite pentru dezvoltarea economică a țării.

5. În societate se păstrează o atitudine favorabilă față de necesitatea serviciului militar, dar care poate fi afectată datorită faptului scăderii încrederii cetățenilor față de armată și stagnării politicilor de îmbunătățire a protecției sociale a militarilor.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Problema științifică importantă soluționată în domeniul științelor politice și studiilor de securitate pentru teorie și practică ține de argumentarea indispensabilității serviciului militar în asigurarea securității și apărării naționale a Republicii Moldova, fapt care a contribuit esențial la demonstrarea necesității și a oportunității de modernizare internă și racordare la standardele contemporane. Au fost identificate potențialul și capacitățile pentru modernizarea serviciului militar în contextul redimensionării arhitecturii de securitate regională.

Problema serviciului militar este una complexă și a solicitat aplicarea unui spectru extins de instrumente de cercetare științifică. Serviciul militar este abordat în plan politico-juridic, însă vom nota că întâietatea revine abordării din punct de vedere politologic, fapt care nu exclude, ci din contra, consolidează valențele interdisciplinarității.

Ideile științifice expuse pe paginile tezei sunt rezultatul activității autorului, au fost elaborate de sine stătător, și-au găsit elucidare în 10 acte normative (legi ale Republicii Moldova, hotărâri ale Guvernului, hotărâri ale Consiliului Suprem de Securitate, ordine ale ministrului Apărării), în 25 de publicații științifice și au fost prezentate la 5 foruri științifice internaționale și naționale.

1. Serviciul militar în Republica Moldova este de proveniență constituțională, fiind constituit pentru a contribui la asigurarea independenței, suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova. În Constituția Republicii Moldova sunt prevăzute bazele reglementării juridice în sfera apărării și securității și prevederile fundamentale care se referă la îndeplinirea de către cetățenii Republicii Moldova a serviciului militar. Serviciul militar este o formă specială a serviciului public și a apărut odată cu crearea statului pentru a satisface unele interese generale și nevoi sociale, având menirea să asigure și să garanteze realizarea scopurilor și funcțiilor de bază ale statului [15, p.18; 75, p.65; 132, p.26-29].

2. În Republica Moldova se exercită serviciul militar mixt, fiind încorporați militari de rând, proveniți din conscripție și militari prin contract. Proporția de aplicabilitate a unei modalități de recrutare depinde de diferiți factori economici, politici, sociali, demografici și militari, de starea și tendințele de evoluție ale mediului de securitate națională, zonală, regională și globală. Serviciul militar obligatoriu acționează ca un factor educativ, în spirit civic-național, asupra celor care au activat sau își desfășoară activitatea în cadrul structurilor sale, funcționând ca un instrument de socializare a lor [56, p.194-199; 155, p.72].

3. Serviciul militar este un element important al securității militare, alături de securitatea politică, economică, socială, ecologică și informațională, asigurând securitatea națională. În acest sens, serviciul militar se află la originea securității militare a statului, care este asigurată prin realizarea unui complex de măsuri privind pregătirea către apărarea Patriei [56, p.193; 86, p. 47-48; 155, p.73-75].

4. Serviciul militar ca fenomen juridic reprezintă în sine un sistem de norme de drept care reglementează statutul său și relațiile sociale formate în procesul exercitării lor de către subiecți, a drepturilor, obligațiilor și responsabilităților. Legislația cu privire la serviciul militar în virtutea volumului și importanței sale poate fi recunoscută drept subramură a legislației administrative [194, p.208-209].

5. Asigurarea securității militare a statului este nemijlocit dependentă de ridicarea prestigiului serviciului militar în societate, în special prin atitudinea statului față de omul în uniformă militară și protecția lui socială. Dezvoltarea valorii sociale a serviciului militar urmează a fi primordială pentru Republica Moldova, dat fiind că protecția socială a militarilor reprezintă atribuția firească a statului în interesul și pentru securitatea căruia este organizat serviciul militar. Serviciul militar este unul de risc sporit, care necesită consacrare deplină și sacrificiu, ceea ce solicită garanții și recompense pentru militari [132, p.31,32,35; 194, p.220].

6. Pentru Republica Moldova este de importanță primordială asigurarea controlului democratic civil asupra serviciului militar, iar domeniul managementului personalului Forțelor Armate trebuie perfecționat și modernizat conform standardelor contemporane în scopul asigurării cadrului de dezvoltare a personalului, de promovare după un sistem de evaluare echitabil și transparent [75, p.66,70].

În baza rezultatelor obținute prin valorificarea științifică a scopului și obiectivelor propuse, facem unele **recomandări** referitor la dezvoltarea și modernizarea serviciului militar în Republica Moldova:

1. Este necesar ca autoritățile abilitate în domeniul securității și apărării, Consiliul Suprem de Securitate și Ministerul Apărării, să definească platforma reformei militare în circumstanțele noi de securitate și să elaboreze Strategia Națională de Apărare și Strategia Militară Națională, iar în baza acestora să fie perfectat Planul cu privire la construcția și dezvoltarea Armatei Naționale. Esența reformei urmează să fie canalizată pe ridicarea prestigiului serviciului militar, fiind rațional ca un program de implementare a Planului să fie „Serviciul militar în Republica Moldova până în anul 2025”. În aceleași acțiuni se include necesitatea Concepția educației militar-patriotice a tineretului, care să răspundă noilor provocări la adresa securității.

2. Este recomandată crearea în cadrul Ministerului Apărării a unei structuri speciale „Oficiul de presă”, care urmează să promoveze imaginea pozitivă a armatei și serviciului militar în societate și, totodată, să facă față noilor provocări ale războiului informațional.

3. Este imperativ necesar ca pentru sporirea calității serviciului militar și garanțiilor de protecție socială a militarilor, Guvernul Republicii Moldova, Ministerul Apărării să asigure perfecționarea legislației militare naționale, planificarea dezvoltării Armatei Naționale, racordarea la standardele contemporane de organizare, funcționare și îndeplinire a sarcinilor constituționale.

4. Guvernul Republicii Moldova și Ministerul Apărării trebuie să dezvolte serviciul militar bazat pe principiul mixt de completare, care este expresia contemporană a capacității statului de a avea Forțe Armate capabile să facă față pericolelor la adresa securității și să asigure trăinicia legăturii între popor și armată. Una din prioritățile Guvernului și Ministerului Apărării se exprimă în asigurarea condițiilor necesare pentru suplinirea tuturor funcțiilor vacante, atât pentru militarii în termen, cât și pentru cei prin contract în statele de organizare.

5. Este necesar ca Parlamentul Republicii Moldova să asigure implementarea controlului civil democratic al Forțelor Armate și serviciului militar. În conformitate cu standardele euroatlantice, se recomandă mai buna delimitare a atribuțiilor Ministrului Apărării de atribuțiile Șefului Marelui Stat-Major, iar Regulamentul de activitate a Ministrului Apărării și Regulamentul de activitate a Marelui Stat-Major al Armatei Naționale să fie aprobate prin Decretul Președintelui Republicii Moldova.

6. Este util ca Parlamentul, Președinția și Guvernul să considere politica de cadre ca fiind un factor esențial în asigurarea securității naționale și să se regăsească în Strategia Securității Naționale. Este oportun ca Președintele Republicii Moldova în calitate de Comandant Suprem al Forțelor Armate să aprobe Regulamentul funcțiilor de „general”, care să includă expres lista funcțiilor de „general” în Republica Moldova și cerințele față de candidați pentru acordarea lui. Se recomandă Ministrului Apărării să perfecționeze sistemul de selectare, repartizare, pregătire, perfecționare, educare a cadrelor militare, fiind oportun elaborarea Concepției politicii de cadre.

7. Este necesar ca Ministerul Apărării să dezvolte sistemul de mobilizare al Armatei Naționale, care să devină unul eficient, dinamic, capabil să sporească capacitatea armatei adecvat riscurilor la adresa securității militare, atenție sporită în dezvoltarea acestui sistem urmând să fie acordată perfecționării principiului de activitate a rezervei active în bază de contract.

8. Este indispensabil ca Guvernul Republicii Moldova, Ministerul Apărării să manifeste o atenție sporită față de militarii care au fost trecuți în rezervă după o perioadă îndelungată de serviciu. Se consideră oportun ca Ministerul Apărării să examineze și să introducă în răspunderea instituțiilor sale activitatea de pregătire a militarilor pentru trecerea în rezervă, susținerea lor în perioada de reconversie profesională și adaptare socială. Se recomandă semnarea Acordului de colaborare în domeniul dat între Ministerul Apărării și Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă.

Serviciul militar este parte integrantă a sistemului securității și apărării naționale, pe agenda zilei aflându-se indispensabilitatea și oportunitatea modernizării a acestuia prin democratizare și perfecționare în conformitate cu standardele europene și euroatlantice. Republica Moldova are nevoie de armată, iar serviciul militar este util nu numai pentru completarea efectivului, dar și în scopul formării unor cetățeni care să manifeste patriotism și spirit civic.

BIBLIOGRAFIE

1. Boene B. La professionnalisation des armées : contexte et raisons, impact fonctionnel et sociopolitique. În: *Revue Française de Sociologie*, vol. 44, n° 4, 2003. p. 647-693.
2. Porteret V. État-nation et professionnalisation des armées: les députés français face au déclin de l'armée de masse de 1962 à nos jours. Paris. Editura: Harmattan, 2005. 342 p.
3. Алексеенко О. Ценности военной службы и проблемы повышения ее престижности в Вооруженных Силах Российской Федерации: диссертация кандидата философских наук, Москва, 1999. 149 с.
4. Семакин А. Военная служба в Российской Федерации: конституционно-правовые и организационные аспекты. Москва, 1997. 255 с.
5. Кудашкин А. Военная служба как особый вид государственной службы Российской Федерации. În: *Государство и право*. Москва: Наука, 2000, № 3. с. 12-19.
6. Duțu P. Fenomene și procese definitorii pentru evoluția Armatei Naționale. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2008. 272 p.
7. Duțu P. Moștoflei C. Sarcinschi A. Profesionalizarea Armatei României în contextul integrării în NATO. București: Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, 2003. 54 p.
8. Sarcinschi A. Impactul profesionalizării Armatei României asupra raporturilor sale cu societatea în care ființează. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2005. 44 p.
9. Ionescu M. Armata profesionistă - armata secolului următor? În: *Strategii XXI* nr. 1/1996. București, Editura AISM, 1996, p. 49-52.
10. Grigore L. Profesionalizarea armatei - condiție și cerință a integrării în structurile Alianței Nord-Atlantice. În: *Securitate și apărare națională. Tematica „Securitatea națională a României și integrarea în structurile europene și euro-atlantice”*. București, Editura AISM, 2002, p. 45-48.
11. Gaiciuc V. Crearea Armatei Naționale a Republicii Moldova în contextul evenimentelor istorice. În: *Revista „Tyragetia” – Muzeul Național de Istorie*, nr. 9, 2000, p. 284-297.
12. Pleșca V. Impactul reformei armatei asupra asigurării securității naționale. Cazul Republicii Moldova. Autoreferatul tezei de doctor în politologie. Chișinău, 2008. 17 p.
13. Manolache C. Politica de construcție militară în Republica Moldova: repere teoretico-metodologice și valențe practice. Referatul științific al tezei de doctor habilitat în științe politice. Chișinău, 2016. 70 p.
14. Coropcean I. Manolache C. Transformările social-politice sub aspectul consecințelor militare: Abordare teoretico-metodologică. În: *Revista Cohorta. Revistă de istorie militară*, 2007, nr.1, p. 52-59.

15. Albu N. Coropcean I. Serviciul militar: repere conceptuale. În: Revista Militară. Studii de securitate și apărare, 2011, nr. 2(6), p.12-20.
16. Georgescu H. Dicționar enciclopedic militar. București: Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1996. 278 p.
17. Sumpf J. Hugues M. Dictionnaire de sociologie. Paris: Librairie Larousse, 1973, 254 p.
18. Lexicon militar. București: Editura Saka, 1994. 364 p.
19. Ostropel V. Considerații privind lupta armată modernă. În: http://www.armyacademy.ro/buletin/articole/bul2ro_2006/a1.pdf (vizitat 12.01.2017).
20. Callaghan J. Kernic F. Securitatea internațională și Forțele Armate. București: Editura Tritonic, 2004. 272 p.
21. Azoulay P. Un nouveau profil pour l'armée: compte rendu du séminaire entre le Centre militaire d'études stratégiques (CeMiSS) et le Centre d'études en sciences sociales de la Défense (CESSD), Rome, 25 et 26 juin 1997. Paris, 1998. 44 p.
22. Moștofle C. Sarcinschi A. Militar – non-militar în securitatea națională. Dilema armatei. În: Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004. 32 p.
23. Stăncilă L. Dabija B. Probleme generale privind apărarea armată a țării. În: Arta militară în actualitate. A XLII sesiune de comunicări științifice. București: Editura Universității Naționale de Apărare, 2004. p.25-35.
24. Regulament cu privire la încorporarea cetățenilor în serviciul militar în termen sau cu termen redus. Hotărârea Guvernului Nr. 864 din 17.08.2005. În: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=305203> (vizitat 04.03. 2016).
25. Legea cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei Nr.1245-XV din 18.07.2002. În: lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=312749 (vizitat 04.03.2016).
26. Sava N.-I. Armata și societatea: culegere de texte. București: Editura Info-Team, 1998.446 p.
27. Marinuța V. Colaborarea cu NATO nu este un pericol pentru Republica Moldova. În: <http://www.timpul.md/articol/-vitalie-marinuta--colaborarea-cu-nato-nu-este-un-pericol-pentru-r--moldova-15047.html> (vizitat 02.04.2016).
28. Marinuța V. Soldații nu vor mai fi luați cu arcanul la armată. În: http://www.publika.md/soldatii-nu-vor-mai-fi-luati-cu-arcanul-la-oaste-vor-fi-platiti-pentru-a-servi-patria_1153201.html (vizitat 02.04.2016).
29. Troenco V. Conceptul trecerii la armata prin contract este aproape gata. În: [http://www.basarabia.md/conceptul-trecerii-la-armata-prin-contract-este-aproape-gata-sustine-ministrul -apararii/](http://www.basarabia.md/conceptul-trecerii-la-armata-prin-contract-este-aproape-gata-sustine-ministrul-apararii/) (vizitat 02.04.2016).

30. Cibotaru V. Armata Națională trebuie să fie gata oricând pentru orice provocare și orice risc. În: <http://tribuna.md/2015/03/21/interviu-viorel-cibotaru-armata-nationala-trebuie-sa-fie-gata-oricind-pentru-orice-provocare-si-orice-risc/> (vizitat 02.04.2016).
31. Cibotaru V. Analitica. Moldova pe care încă nu am construit-o. În: <http://politmoldova.com/moldova-pe-care-inca-nu-am-construit-o.html> (vizitat 02.04.2016).
32. Ghimpu M. Partidul liberal își dorește un nou model de armată. În: <http://www.trm.md/ro/politic/pl-isi-doreste-un-nou-model-de-arm> (vizitat 02.04.2016).
33. Huntington S. The Soldier and The State. The Teory and Politics of Civil-Military Relations, Cambridge, Harvard University Press, 1957. 534 p.
34. Boene B. Martin M. Conscription et armée de métier. Paris: FEDN, 1991. 415 p.
35. Crepin Annie. La conscription en débat ou le triple apprentissage de la nation, de la citoyenneté, de la République (1789-1889). Arras: Artois Presses Université, 1998. 258 p.
36. Fondul Muzeului Armatei Naționale, fond nr. 1, inv.1, dos.1, f.9.
37. Ciobanu V. Organizarea instituției militare a Republicii Moldova (1990-2011). Chișinău: Ministerul Apărării al Republicii Moldova, 2011. 320 p.
38. Gaiciuc V. Ciobanu V. Constituirea Armatei Naționale (cronica evenimentelor 1989-1992). Chișinău: Editura Civitas, 1999. 108 p.
39. Manolache C. Politica de construcție militară în Republica Moldova. Repere teoretico-metodologice și valențe practice. Referat științific, Chișinău, 2016. 70 p.
40. Manolache C. Geneza organismului militar : dimensiune conceptuală. În: Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice, nr. 3 (166), 2015. p. 30-48.
41. Cibotaru V. Constituirea sistemului de securitate națională și evoluția rolului Consiliului Suprem de Securitate, În: Consiliul Securității Naționale în procesul de luare a deciziilor. Analiză comparată: Republica Moldova, România și Ucraina. Chișinău: Cartier, 2006. p. 58-101.
42. Bălan Gh. Ciobanu V. Cojocar V. În : În Memoriam. În memoria eroilor căzuți la Nistru (1992). Chișinău, Editura Universul, 2012. 283 p.
43. Decretul Președintelui Republicii Moldova cu privire la comisariatele militare ale Ministerului Apărării al URSS dislocate pe teritoriul Republicii Moldova nr.191 din 03.09.1991. În: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=289405> (vizitat 03.01.2017).
44. Decretul Președintelui Republicii Moldova cu privire la trecerea în jurisdicția Republicii Moldova a unităților militare ale trupelor de interne ale Ministerului Afacerilor Interne al URSS nr.235 din 14.11.1991 În: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=289980> (vizitat 03.01.2017).

45. Legea cu privire la trupele de carabinieri (trupele de interne) ale Ministerului Afacerilor Interne nr. 806 din 12.12.1991. În: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=312878> (vizitat 03.01.2017).
46. Hotărâre cu privire la crearea în cadrul Ministerului Afacerilor Interne a trupelor de carabinieri (trupe interne) nr. 434 din 24.06.1992. În: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=301981> (vizitat 03.01.2017).
47. Legea cu privire la protecția civilă nr. 271 din 09.11.1994. În: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311639> (vizitat 03.01.2017).
48. Decretul Președintelui Republicii Moldova cu privire la măsurile pentru întoarcerea în Patrie în vederea satisfacerii în continuare a serviciului militar a ofițerilor și subofițerilor, cetățeni ai Republicii Moldova, precum și a militarilor în termen, recrutați de pe teritoriul republicii nr. 80 din 21.03.1992. În: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=290968> (vizitat 03.01.2017).
49. Decretul Președintelui Republicii Moldova despre obligațiunea militară și serviciul militar al cetățenilor Republicii Moldova nr. 968 din 17.03.1992. În: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=310921> (vizitat 03.01.2017).
50. Decretul Președintelui Republicii Moldova cu privire la măsurile urgente de organizare a pazei Graniței de Stat a Republicii Moldova nr. 139 din 10.06.1992. În: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=287644> (vizitat 03.01.2017).
51. Гамурарь Б. На крутых поворотах жизни. Chișinău: Combinatul poligrafic, 2004. 388 p.
52. Legea cu privire la Poliția de Frontieră nr. 283 din 28.12.2011. În: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=342897> (vizitat 03.01.2017).
53. Hotărârea Parlamentului cu privire la aprobarea Concepției securității naționale a Republicii Moldova și la formarea Consiliului coordonator pentru elaborarea proiectelor de legi și altor acte normative care vor reglementa construcția, pregătirea și folosirea Forțelor Armate nr. 445-XIII din 05.05.1995. În: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=306767> (vizitat 29.07.2011).
54. Крянгэ П. Я хочу рассказать... Chișinău: Editura „Elan Poligraf” SRL, 2005. 356 p.
55. Decretul președintelui Republicii Moldova privind aprobarea regulamentelor militare ale Forțelor Armate ale Republicii Moldova nr. 2327 din 03.09.2009. În: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=332284> (vizitat 03.01.2017).
56. Coropcean I. Instituționalizarea și dezvoltarea serviciului militar în Republica Moldova: studiu istoriografic și normativ. În: Probleme actuale ale științei militare și securității naționale. Studii-2014. Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, 2014. p. 190-207.

57. Manolache C. Coropcean I. Organismul militar al statului: Abordare metodologică a cercetării. În: *Studia Universitatis. Revistă științifică*, 2008, nr. 4 (14). p. 237-242.
58. Zamfir C. Vlăsceanu L. *Dicționar de sociologie*. București: Babel, 1998. 753 p.
59. Culegere de termeni, concepte și noțiuni de referință din domeniile politicii militare, securității naționale și apărării armate. București: Editura Militară, 2000. 292 p.
60. Stoianovici I. Profesionalismul între necesitate și reevaluare. În: *Revista Gândirea militară românească*. nr.2, 2006. p. 105-113.
61. Sava N-I. *Armata și societatea. Culegere de texte*. București: Editura Info-Team, 1998. p. 240-250.
62. Kay R. *Men in contemporary Russia: the fallen heroes of post-Soviet change?* Ashgate Publishing, Ltd., 2006. 236 p.
63. Sarkesian S. *The professional army officer in a changing society*. Chicago: Nelson-Hall Co, 1975. 268 p.
64. Savych B. *Toward Incentives for Military Transformation: A Review of Economic Models of Compensation*. Publisher: Rand Corporation, 2005. 83 p.
65. Liddel H. *Informations internationales: Armée professionnelle ou une armée de conscription?* În: http://www.interet-general.info/article.php3?id_article=9 (vizitat: 29.07.2011).
66. Mureșan M. Profesionalizarea Armatei României în contextul integrării în NATO. În: *Centrul de Studii Strategice de Securitate*, București, nr. 1-2, 2003. p. 17-22.
67. Mija V. *Neutralitatea Republicii Moldova prin prisma politicilor de securitate ale unor state europene neutre. Teza de doctor în științe politice*. Chișinău, 2016. 151 p.
68. Gaiciuc V. *Constituirea Armatei Naționale a Republicii Moldova. Teză de doctor în istorie*. Chișinău, 2000. 192 p.
69. Pleșca V. *Impactul reformei armatei asupra asigurării securității naționale. Cazul Republicii Moldova. Teză de doctor în politologie*. Chișinău, 2008. 136 p.
70. Pleșca V. *Serviciul militar ca o formă specifică a serviciului public*. În: *Administrarea Publică* nr. 2-3, 2005. p. 62-67.
71. Ulianovschi X. *Pregătirea tinerilor cetățeni pentru apărarea Patriei. Aspecte legislative și psihologice pentru recruți și militari în termen*. Chișinău: Editura Ministerului Apărării, 2005. 64 p.
72. *Legea serviciului public*. În: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311669> (vizitat 03.05.2017).
73. *Regulamentul serviciului interior al Forțelor Armate ale Republicii Moldova*. Chișinău: Secția editare a Ministerului Apărării, ediția 2009. 379 p.
74. *Constituția Republicii Moldova*. Chișinău: Moldpres, 2000. 63 p.

75. Coropcean I. Determinarea și analiza principiilor serviciului militar. În: Revista Militară. Studii Strategice de securitate și apărare, 2016, nr. 1(15). p. 65-71.
76. Старилов Ю. Государственная служба в Российской Федерации. Теоретико-правовое исследование. Воронеж, 1996. 478 с.
77. Военное право. În: <http://lawtoday.ru/razdel/biblo/voen-prav/020.php>. (vizitat 12.01.16)
78. Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public nr.158 din 04.07.2008. În: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=330050> (vizitat 04.01.2017).
79. Legea privind Codul de conduită a funcționarului public nr.25 din 22.02.2008. În: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=327607> (vizitat 04.01.2017).
80. Legea cu privire la statutul militarilor nr. 162 din 22.07.2005. În: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=312140> (vizitat 04.01.2017).
81. Legea cu privire la aprobarea Regulamentului disciplinei militare nr.52 din 02.03.2007. În: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=325144> (vizitat 03.03.2016).
82. Convenția europeană a Drepturilor Omului, art.9, În: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf. (vizitat 03.03.2016).
83. Codul european al bunei conduite administrative. În: <http://www.ombudsman.europa.eu/ro/resources/code.faces#/page/11> (vizitat 09.02.2016).
84. Codul european al bunei conduite administrative pentru o instituție europeană ca model. În: http://www.cjteleorman.ro/ro/Acte_necesare/codul%20bunei%20conduite%20administrative.htm (vizitat 09.02.2016).
85. Принципы прохождения военной службы. În: <http://pravo.news/prava-respubliki-osnovyi/printsiyi-prohojdeniya-voennoy-42645.html> (vizitat 25.07.2016).
86. Coropcean I. Dihotomia militar – non-militar: analiză prin prisma securității naționale. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză și politică). Chișinău, 2009, nr.1(XLIV), p. 46-51.
87. Huntington Samuel. The Soldier and the State. The Theory and the Politics of Civil-Military Relations. Vintage Books, NY, 1957. 534 p.
88. Buzan B. Попоаре, statele și teama. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după războiul rece. Chișinău: Cartier, 2000. 386 p.
89. Военная политика. Государство и армия. În: <http://lybs.ru/index-4889.htm> (vizitat 26.12.2016).
90. Национальная доктрина России. În: http://observer.materik.ru/observer/N5-8_94/5-8_28.htm (vizitat 26.12.2016).
91. Zamfir C. Vlăsceanu L. Dicționar de sociologie. București: Editura Babel, 1993. 769 p.

92. Irimia I. Politici și strategii de securitate. București: Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 2003. 166 p.
93. Munteanu R. Războiul hibrid. Noua formă de conflict a începutului secolului. În: <https://ro.scribd.com/doc/286526978/razboiul-hibrid> (vizitat 19.06.2017).
94. Mahda E. Specificul unui război hibrid este lupta pentru mințile oamenilor. În: <https://www.europalibera.org/a/27738877.html> (vizitat 19.06.2017).
95. Столтенберг Й. Специальное обращение генерального секретаря НАТО. În: <http://vsenato.ru/specialnoe-obrashhenie-generalnogo-sekretarya-nato/2/> (vizitat 19.06.2017)
96. Фёдоров Ю. Гибридная война по-русски. Киев: ТОВ «Бизнесполиграф», 2016. 176 с.
97. Juc V. Ungureanu V. Interesele geopolitice ale marilor puteri și impactul lor asupra securității naționale a Republicii Moldova. Chișinău: F.E.-P- Tipografia Centrală, 2016. 168 p.
98. Juc V. Mîtcu S. Activități nemilitare ale Organizației Tratatului Atlanticului de Nord. Chișinău, Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan” (Institut), 2015. 160 p.
99. Legea cu privire la apărare nr. 964 din 17.03.1992. În: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=310919> (vizitat 04.01.2017).
100. Legea cu privire la Forțele Armate nr. 966 din 17.03.1992. În: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=310920> (vizitat 04.03.2016).
101. Legea cu privire la obligațiunea militară și serviciul militar al cetățenilor Republicii Moldova nr. 968 din 17.03.1992. În: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=310921> (vizitat 04.03.2016).
102. Concepția Securității Naționale. Hotărârea Parlamentului nr. 445 din 5.05.1995. În: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=306767> (vizitat 23.12.2016).
103. Doctrina militară. Hotărârea Parlamentului nr. 482 din 06.06.95. În: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=306988> (vizitat 23.12.2016).
104. Concepția Securității Naționale a Republicii Moldova, Legea nr.112 din 22.05.08. În: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=328010> (vizitat 18.07.2016).
105. Strategia Securității Naționale, Hotărârea Parlamentului nr.153 din 15.07.2011. În: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=340510> (vizitat 18.07.2016).
106. Proiectul Strategiei Securității Naționale. În: www.Presedinte.md/rom/cadrul-normativ (vizitat 18.07.2016).

107. Masa rotundă cu genericul: Strategia națională de apărare-actualități și perspective. În: <http://nato.md/masa-rotunda-cu-genericul-strategia-nationala-de-aparare-actualitati-si-perspective/> (vizitat 09.09.2016).
108. Coropcean I. Nu există în lume două armate la fel. În: Moldova Suverană, 18. 09.2001, nr. 197 (19886), p. 3.
109. Manolache C. Organismul militar al Republicii Moldova. Construcția militară și securitatea statului. Chișinău: Tipografia centrală, 2015. 386 p.
110. Discursul Președintelui Republicii Moldova pe 12 decembrie 2015 la Conferința internațională Politica de neutralitate: cooperare internațională pentru pace, securitate și dezvoltare [www.presedinte.md/rom/comunicate de presa/ vizita - presedintelui - timofti – in – turcmenistan](http://www.presedinte.md/rom/comunicate-de-presa/vizita-presedintelui-timofti-in-turcmenistan) (vizitat 18.07.2016).
111. Pîntea Iu., Helly D. Panainte P. Perspectivele cooperării Republicii Moldova în cadrul Politicii de Securitate și Apărare comună. Chișinău, 2011. 48 p.
112. Cuceac I. Juc V. Moraru V. Ungureanu V. Republica Moldova și Uniunea Europeană: Dimensiunile cooperării. Chișinău: „Tipografia-Sirius” SRL, 2016. 115 p.
113. Назария С. История международных отношений и внешней политики великих держав в новейшее время. Курс лекций. Chișinău: F.E.-P- Tipografia Centrală, 2007. 687 с.
114. Croitoru V. Geopolitica în sistemul științelor politice. În: Politologie: manual pentru specialitățile nonprofil./ Coord. Moșneaga V. Chișinău, 2007, p.336-345.
115. Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova – NATO nr. 774 din 06.07.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 134-137 din 25.08.2006, p. 21-40.
116. Declarația universală a drepturilor omului, art. 29, În: <http://legislatie.resurse-pentru-democratie.org/legea/declaratia-universala-a-drepturilor-omului.php> (vizitat 04.03.2016).
117. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice. Preambul. În: http://www.irdo.ro/file.php?fisiere_id=80&inline (vizitat 04.03.2016).
118. Regulamentul cu privire la modul de îndeplinire a serviciului militar în Forțele Armate. În: http://lex.justice.md/document_rom.php?id=C7F5BA81:2B0BC71B (vizitat 14.07.2014).
119. Legea cu privire la apărarea națională nr. 345 din 25.07.2003. În: [http:// lex. justice. md/ index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=312812](http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=312812) (vizitat 11.01.2017).
120. Legea cu privire la organizarea serviciului civil (de alternativă), nr.156-XVI din 06.07.2007. În: [http://lex.justice.md/index.php? action=view&view=doc&lang= 1&id= 325087](http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=325087) (vizitat 14.07.2014).
121. Альтернативная служба в странах СНГ и Балтии. Изд. «Книга», Пермь, 2000 În: <http://www.prpc.ru/ags1/ags102.shtml> (vizitat 14.07.2014).

122. Ulianovschi H. Ulianovschi Gh. Bucătari V. Dreptul Militar în Republica Moldova. Chișinău: Edit. Prut Internațional, 2003. 220 p.
123. Coropcean I. Cooperarea Republicii Moldova Cu NATO: Dimensiunea militară În: <http://docs.exdat.com/docs/index-40844.html?page=2> (vizitat 17.07.2014).
124. Legea privind ratificarea Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statelor membre ale acestora, pe de altă parte nr. 112 din 02.07.2014. În: [http:// lex. justice. md/ index. php? action =view &view = doc&lang=1&id=353829](http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=353829) (vizitat 05.01.2017).
125. Juc V. Securitatea națională și politica externă ale Republicii Moldova în contextul transformărilor structurale de sistem postrăzboi rece. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 200 p.
126. Coropcean I. Operațiunile de Menținere a Păcii pentru Republica Moldova - între dileme și prioritate. În: <http://voxnato.wordpress.com/2012/10/29/operatiunile-de-mentinere-a-pacii-pentru-republica-moldova-intre-dileme-si-prioritate/> (vizitat 16.09.2014).
127. Hotărârea Parlamentului nr. 1315 din 26.07.2002 cu privire la aprobarea Concepția reformei militare. În: [http://lex.justice.md /index.php? action=view &view= doc &lang =1&id=307788](http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=307788) (vizitat 05.01.2017).
128. Tabloul social al militarilor încorporați în ianuarie 2013 în Batalionul de instrucție a Armatei Naționale. Anchetarea efectuată în Armata Națională în perioada 21 ianuarie – 5 februarie 2013. Materiale ale Direcției J1 personal al Marelui Stat Major al Armatei naționale. Arhiva Marelui Stat Major.
129. Analiza încorporării în forțele Armate în anul 2016. Centrul de gestionare resurse de mobilizare și al efectivului armatei naționale. Arhiva Marelui Stat Major.
130. Coropcean I. Regimul armelor în Zona de Securitate a Republicii Moldova. În: www.voxnato.wordpress.com/2013/04/17 (vizitat 17.07.14).
131. Sporirea atractivității serviciului militar. Propunerea Ministerului Apărării de Politici Publice. În: <http://particip.gov.md/libview.php?l=ro&idc=498&id=755> (vizitat 27.05.16).
132. Coropcean I. Cadrul conceptual de organizare și funcționare al serviciului militar în contextul reformei Forțelor Armate ale Republicii Moldova. În: Revista Militară. Studii de Securitate și Apărare, 2016, nr. 2 (16). p. 26 -36.
133. Стрекозова В, Кудашкин А. Военное право. Учебник. Москва, 2004 г. 640 с.
134. Белов В. Военное право. În: http://nanobukva.ru/b/altern/belov_v_k_-_voennoe_pravo.html (vizitat 05.01.2017).
135. Кудашкин А. Военная служба в Российской Федерации. Санкт-Петербург, 2003. 572 с.

136. Codul penal al Republicii Moldova. În: <http://lex.justice.md/md/331268/> (vizitat 09.02.2016)
137. Manolache C. Coropcean I. Organismul militar al statului: abordare metodologică a cercetării. În: http://usm.md/wp-content/uploads/2012/09/st_sociale/2008/2/Cuprins.pdf (vizitat 16.07.14).
138. Coropcean I. Cebotari S. Diplomația militară a Republicii Moldova. Studii de Securitate și Apărare. Publicație științifică. În: Revista Militară. Studii de Securitate și Apărare, nr. 2 (12), 2014, p. 7-20.
139. Manolache C. Securitatea Națională. În: Republica Moldova pe calea modernizării. Studiu enciclopedic. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2015. p. 279-298.
140. Coropcean I. Sistemul de conducere al organelor securității și apărării naționale în situații de criză și necesitatea perfecționării lui. În: Jurnalul juridic național. Publicație științifico-practică de drept, Nr.2 (12), 2015, p. 23-29.
141. Шахов А.Н. Политический потенциал оборонной мощи государства. Автореферат диссертации доктора философских наук Гуманитарная Академия Вооруженных сил. Москва, 1992. 50 с.
142. Cebotari S. Saca V. Coropcean I. Politica externă a Republicii Moldova în contextul proceselor integraționiste. Monografie. Chișinău, 2008. 180 p.
143. Manolache C. Rusnac Gh. Securitatea statului în sfera ecologică: aspectul politico-militar. Chișinău: CEP USM, 2000. 112 p.
144. Juc V. Edificarea relațiilor internaționale postrăzboi rece: aspecte teoretico-metodologice și replieri geostrategice. Chișinău: „Tipografia – Sirius” SRL, 2011. 248 p.
145. Borș V. Politica externă și relațiile internaționale? În: Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova Seria „Științe Socioumaniste”. Chișinău, CEP USM, 2000. p. 58-59.
146. Vîlcu M. Tipuri de regimuri politice. În: <https://ro.scribd.com/doc/229836803/Tipuri-de-Regimuri-Politice> (vizitat 29.12.2016).
147. Autoritarism-Latin America-Bureaucratic Authoritarianism. În: <http://science.jrank.org/pages/8419/Authoritarianism-Latin-America-Bureaucratic-Authoritarianism.html> (vizitat 29.12.2016).
148. Andreescu M. Regimurile totalitare din Europa. În Studii și articole de istorie nr. LXV. București: Editura Fundației Culturale "D. Bolintineanu", 2000. p. 61-64.
149. Evoluțiile regimurilor totalitare în perioada interbelică. În: [https://ro.scribd.com/doc/178150152/ Evoluțiile-regimurilor-totalitare-in-perioada-interbelica](https://ro.scribd.com/doc/178150152/Evoluțiile-regimurilor-totalitare-in-perioada-interbelica) (vizitat 06.01.2017).

150. Timofte N. În Republica Moldova democrația constituțională și-a demonstrat viabilitatea. În: [http://www.presedinte.md/rom/presa/in-republica-moldova-democratiea-constitutionala-si-a-demonstrat - viabilitatea](http://www.presedinte.md/rom/presa/in-republica-moldova-democratiea-constitutionala-si-a-demonstrat-viabilitatea) (vizitat 29.12.2016).
151. Military tehnology. World Defence Almanac 2009. Bonn, Germany, 2009. 408 p.
152. Lista țărilor după cheltuielile militare. În: https://ro.wikipedia.org/wiki/Lista_%C8%9B%C4%83_rilor_dup%C4%83_cheltuielile_militare (vizitat 23.12.2016).
153. Cine se teme de Armata Națională a Moldovei. În: <http://moldnova.eu/ro/cine-se-teme-de-armata-nationala-a-moldovei-3518.html/> (vizitat 23.12.2016).
154. Regulamentul Marelui Stat Major al Armatei Naționale, Ordinul ministrului apărării nr.301 din 5.12.2002.
155. Coropcean I. Rolul serviciului militar în societate. În: Revista Militară. Studii de securitate și apărare. Publicație științifică, 2016. Nr1 (15). p. 72-75.
156. Iacob D. Stancu V. Relații publice. Tema: Relațiile Armatei cu societatea. București: Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1997. 80 p.
157. Armata – societatea civilă. (studiu introductiv). Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate. În: http://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/armata_si_societatea_civila.pdf (vizitat 31.05.2016)
158. Stoian T. Interacțiunea dintre Armată și societate. București: Editura Militară, 1985. 190 p.
159. Vlăsceanu L. Socializare. „Dicționar de sociologie”. București: editura Babel, 1998. 754 p.
160. Iliescu Gh. Aspecte teoretico-metodologice privind conexiunile dintre socializare și integrarea oamenilor în domeniul militar. În: Buletin informativ. Sesiunea de comunicări științifice a Academiei de Înalte Studii Militare, 2000. p. 55-65.
161. Lucaciu C. Biserica, Școala și Armata, factorii vieții naționale și de stat. Studiu comparativ între România liberă și Țările Române subjugate. București: Institutul de Arte Grafice C. Sfetea, 1915. 192 p. Thiesse A.-M. Crearea identităților naționale în Europa. Secolele XVIII-XX . Iași: Editura Polirom, 2000. 220 p.
162. Hariton S. Considerații preliminare cu privire la influența serviciului militar obligatoriu asupra societății românești din Vechiul Regat. În: Revista Erasmus, nr. 12/2001. p. 167-171.
163. Istoria militară a poporului român, Vol. IV. București: Editura Militară, 1987. 1104 p.
164. Murgescu M.-L., Între „bunul creștin” și „bravul român”. Rolul școlii primare în construirea identității naționale românești (1831-1878). Iași: Editura A '92, 1999. 262 p.
165. Hobsbawm E. Ranger T. The Invention of Tradition. Cambridge: Cambridge University Press, 1983. 322 p.
166. Manigart Ph. L'opinion publique et l'Europe de la Defense. În: http://www.europe.eu.int/comm/public_opinion/archives/ebs/ebs_146_summ_fr.pdf (vizitat 24.07.2011).

167. Bulgaru M. Sociologie. Vol. I. Chișinău: CEP USM, 2003. 331 p.
168. Duțu P. Sarcinschi A. Determinări sociale, psihosociale și juridice ale misiunilor Armatei României. În: Studii de Securitate și Apărare. Volumul 2. Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2005. p. 53-75.
169. Barometrul Opiniei Publice. Republica Moldova. Aprilie 2014. Realizat de Centrul de Analize și Investigații Sociologice , Politologice și Psihologice CIVIS. Chișinău: Institutul de Politici Publice, 2014. 109 p. În: [http:// www. ipp. md/ public/ files/ Barometru /Brosura_BOP_ 04.2014_anexa_final. pdf](http://www.ipp.md/public/files/Barometru/Brosura_BOP_04.2014_anexa_final.pdf) (vizitat 08.07.14).
170. Barometrul Opiniei Publice. Republica Moldova. Noiembrie 2015. Realizat de Centrul de Analize și Investigații Sociologice , Politologice și Psihologice CIVIS. Chișinău: Institutul de Politici Publice, 2015. În: <http://www.ipp.md/libview.php?l=ro&id=760&idc=156> (vizitat 24.07.2016).
171. Barometrul Opiniei Publice. Republica Moldova. Octombrie 2016. În: [http:// ipp. md /public /files/Barometru/BOP_10.2016_anexe.pdf](http://ipp.md/public/files/Barometru/BOP_10.2016_anexe.pdf) (vizitat 06.01.2016).
172. Legea bugetului de stat pe anul 2016 nr. 154 din 01.07.2016. În: [http:// lex. justice. md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=365958](http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=365958) (vizitat 06.01.2017).
173. Zamfirescu C. Sistemul militar Organizarea, recrutarea și mobilizarea armatei. București : Editura Militara, 1973. 328 p.
174. Desmond M. Canada and War: A Military and Political History. Toronto: Butterworths, 1981. 228 p.
175. Serviciul național obligatoriu - plan de lecție. Deliberating in a Democracy. Constitutional Rights Foundation Chicago © 2005, 2006, 2008. 9p. [http:// www. deliberating. org/ Lessons_ ROM_ National_ Service.pdf](http://www.deliberating.org/Lessons_ROM_National_Service.pdf) (vizitat 28.06.2011).
176. Rolul tradițiilor militare în educația conștiinței naționale. Sondaj de opinie. Academia de Poliție „Ștefan cel Mare, 2015. ISBN 978-9975-121-16-3, 32 p.
177. Georgienii au devenit primii cetățeni străini care oficial au intrat în componența Forțelor Armate ale Ucrainei. <http://korrespondent.net/ukraine/3634102-hruzynskyi-lehyon-voshel-v-sostav-vsu> (vizitat 7.09.2016).
178. Raportul activității organelor Procuraturii pentru anul 2013, p.15. În: [http:// www parlamentMd /LinkClick. Aspx ?fileticket= mdmh9 YUhbLo%3D&tabid= 202& language =ro-RO](http://www.parlamentMd /LinkClick. Aspx ?fileticket= mdmh9 YUhbLo%3D&tabid= 202& language =ro-RO) (vizitat 20.10.14).
179. Закон Республики Эстония о военной службе. În: [http:// millaw. info/ arhiv /showrazdel. php? razdelid=2487](http://millaw.info/arhiv/showrazdel.php?razdelid=2487) (vizitat 10.10.14).
180. Sporirea atractivității serviciului militar. Propunerea Ministerului Apărării de Politici Publice. În: <http://particip.gov.md/libview.php?l=ro&idc=498&id=755> (vizitat 31.05.16).

181. Hotărârea Parlamentului nr. 679 din 23.11.2001 pentru aprobarea structurii generale și a efectivului Armatei Naționale și a Instituțiilor Ministerului Apărării. În: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=306875> (vizitat 04.01.2017).
182. Popescu M. Arsene V. Văduvă Gh. Arta militară de-a lungul mileniilor. Volumul 2. Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei. București, 2004. 365 p.
183. Military tehnology. World Defence Almanac 2009. Bonn, Germany, 2009. 408 p.
184. Concepția de restructurare și modernizare a Armatei Naționale în perspectiva anului 2014. Aprobata prin decizia Consiliului Suprem de Securitate nr.05/1-03-05 din 13 mai 2004.
185. Title 10. Armed Forces. United states Code. 1994 Edition. US Government Printing Office. Wash., 1995. În: www.law.cornell.edu/uscode/text/10 (vizitat 23.07.2016).
186. Sistemul de pensii din Republica Moldova, aproape de colaps din cauza pensiilor speciale. Raport al Curții de Conturi. În: <http://www.ccrm.md/print.php?l=ro&idc=118&id=5606> (vizitat 22.12.2015).
187. Воинские ритуалы. În: <http://www.bestreferat.ru/referat-177149.html>, (vizitat 11.06.2016)
188. Legea cu privire la rezerva Forțelor Armate nr. 1244 din 18.07.2002. În: <http://lex.justicemd/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=312936> (vizitat 13.09.2016).
189. Noul tip al serviciului militar. În: <http://stirileprotv.ro/stiri/actualitate/armata-de-trei-luni-de-la-intai-ianuarie-anul-viitor-cine-va-participa-la-proiectul-ministrului-apararii.html> (vizitat 20.01.2017).
190. Coropcean I. Serviciul militar este responsabilitatea pe care o solicită Patria de la cetățenii săi. În: Oastea Moldovei, nr. 20 (475), 31.10.2008. p.3.
191. Registru de Stat al Organizațiilor necomerciale. În: <http://rson.justice.md/organizations> (vizitat 13.09.2016).
192. Legea cu privire la asociațiile obștești nr. 837 din 17.05.1996. În: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311734> (vizitat 20.01.2017).
193. Coropcean I. Adaptarea militarilor trecuți în rezervă la viața civilă. În: Securitate prin Cooperare. Revista Asociației „George C. Marsall” din Republica Moldova. 2011. nr.6. p.83-94. În: http://www.academia.edu/1384568/AFTER_LISBON_Considerations_over_NATO-related_military_implications_for_the_Bulgarian_security_and_defense_policy (vizitat 16.07.14).
194. Coropcean Ion. Încetarea relațiilor de serviciu militar și adaptarea militarilor trecuți în rezervă la viața civilă. În: Probleme actuale ale științei militare și securității naționale. Studii-2015. Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, 2015. p. 208-227.

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnatul, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

05.06.2016

Coropcean Ion

CV-ul autorului

Nume / Prenume

Coropcean Ion

Adresă

Mun. Chișinău, strada Alba Iulia 200/1, ap.100

Telefon

02251-48-74

Mobil:

079101472

E-mail

ion.coropcean@mail.ru; ion.coropcean@gmail.com;

Naționalitate

Moldovean

Data nașterii

11 martie 1960

Experiența profesională

Perioada

1981 - 1992

Funcția sau postul ocupat

Ofițer în armata sovietică: de la comandant de pluton până la Șeful Statului major de Regiment apărare antiaeriană.

Experiența în domeniu

Planificarea, organizarea, comanda și controlul unităților tactice de apărare aeriană.

Perioada

Mai 1992, Transferul cu serviciul militar în Armata Națională

Perioada

Mai 1992 – noiembrie 2009

Funcția sau postul ocupat	Ofițer în armata națională: de la comandant Brigadă rachete antiaeriene până la Șeful Marelui Stat Major, Comandant al Armatei Naționale.
Experiența în domeniu	Planificarea, organizarea, comanda și controlul trupelor Forțelor Armate la pregătirea și executarea misiunilor de apărare a țării. Planificarea Strategică, Politica de Securitate și Planificarea Apărării, Controlul Democratic asupra sectorului de Apărare, Operațiuni de Menținere a Păcii. Relații internaționale.
Perioada	2009 - prezent
Funcția și postul ocupat	Membru al Prezidiului Uniunii Veteranilor Războiului din Afganistan, membru al Consiliului Național pentru Problemele Participanților la Conflicte Armate.
Experiența în domeniu	Activitatea organizațiilor neguvernamentale, acțiunile de asigurare și promovare a protecției sociale a veteranilor, acțiuni de participare la proiecte de educație patriotică.
Perioada	2013-2015, 2016 - prezent
Funcția sau postul ocupat	Consilier principal de stat al prim-ministrului Republicii Moldova
Experiența în domeniu	Acțiunile și politicile statului în domeniul apărării. Acțiunile și politicile statului în domeniul asigurării protecției sociale și de drept al veteranilor de război.
Educație și formare	
Perioada	1977 - 1981
Calificarea/diploma obținută	Ofițer de comanda, nivelul tactic - inginer pe exploatarea sistemelor radiotehnice.
Numele și tipul instituției de învățământ	Școala militară superioară de comandă apărare antiaeriană din or. Poltava
Perioada	1988 - 1991
Calificarea/diploma obținută	Ofițer de comandă și stat major, nivelul operativ-tactică
Numele și tipul instituției de învățământ	Academia Militară de comandă apărare antiaeriană din or. Kiev

Cursuri	Programul Harvard "Securitatea națională a Ucrainei" Școala Guvernului "John F. Kennedy" Universitatea Harvard în 2000; Colegiul Studiilor Internaționale și de Securitate Seminarul Principal Executiv "Globalizarea și viitorul securității", Centrul European pentru Studierea Securității George C. Marshal din Garmisch, Germania în 2002; Seminarul "Silk-road" din Turcia în 2003 și în 2004
Perioada	2008-2010
Instituția de învățământ	Doctorand, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al AȘM.
Distincții de stat	Medalia „За Отвагу” – 1985, Medalia „За Боевые Заслуги” – 1990, Ordinul „Credință Patriei, gr. III” – 2006.
Limbi străine cunoscute	
Limba rusă	Nivel avansat (vorbit, scris, citit)
Limba engleză	Nivel mediu (vorbit, scris, citit), cursul ALCPT-92.
Competențe și aptitudini de utilizare a calculatorului	Cunoașterea calculatorului la nivel de utilizator
Permis de conducere	Categoria B,C
Competențe și aptitudini	Punctualitate, disciplină, responsabilitate.